

પ્રકાશક :-

શ્રી ગુજરાતી જૈન સ્વેતામ્બર તપગચ્છ સંઘ

પ્રાપ્તિ સ્થાન :-

૯૬, કેનીંગ સ્ટ્રીટ,

જૈન ઉપાશ્રય

ઠાકરા-૧

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૫૦૦૦

મૂલ્ય : રૂપિયા ૪-૫૦.

મુદ્રક :-

જયનુખમાલ હંસરાજ સંઘવી

સ્ટ્રી પ્રેસ

૧૮૯, દોહર ચિત્રપુર ગેઝ,

કલકત્તા-૧.

प्रपाः २४ ॥ १ ॥ श्री विष्णुपद्मेश्वरीश्वरः ॥ म ॥ सो ना ॥ पद्मः ॥

आचार्यदेवता विष्णुपद्मेश्वरीश्वरः ॥ म ॥ सो ना ॥ पद्मः ॥

સ મ પ ગ

ધણાજ લાંબા દીર્ઘ કાળ પચીત નિર્મળ

ચાલિત ધર્મની આરાધના કરવા પૂર્વક

“ રસાધિરાજ ” એવા શાંતરસની

અનુપમ સાધના કરવા વડે જીવન

અને મરણ બન્ને જેમના

ધન્ય બન્યા છે એવા

સ્વ પૂજ્ય ગુરુદેવ

શ્રી વિજય ચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના

પવિત્ર દર-ક્રમણમાં

આ “ રસાધિરાજ ” નામે

લઘુ ગ્રંથ અત્યંત ભક્તિ-ભાવે

સમર્પણ કરી હતી દિશિત કૃતાર્પણ અનુભવ હું.

ચરણ દ્વિર

મુનિ ભુવનવિજય

પ્રકાશકીય નિવેદન

પૂજ્ય ગણીવર્યશ્રી ભુવનવિજયજી મહારાજ તથા પૂજ્ય મુનિશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ છેલ્લા બે વર્ષથી પૂર્વ દેશમાં વિચરી રહ્યા છે. પૂજ્યશ્રીના પગલે પૂર્વ દેશમાં પણ અપૂર્વ ધર્મ પ્રભાવના થઈ રહી છે. સૌરાષ્ટ્રમાં તો લાગલગાટ જુદા જુદા ક્ષેત્રોમાં સત્તર ચોમાસા કરીને પૂજ્યશ્રીએ શાસન પ્રભાવનાનો ડંઢો વગાડેલો છે. ગુજરાતમાં અને મુંબઈમાં પણ ચાતુર્માસો કરીને પૂજ્યશ્રીએ અપૂર્વ શાસન પ્રભાવના કરેલી છે. તપ-જપ, ધાર્મિક મહોત્સવો, પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવો, ઉદ્દેશન મહોત્સવો, 'છંદ્રી પાળતા સઘો, વર્ધમાન તપ-આરાંખીલ ખાતાની કાયમી સ્થાપના, સાધ્ધર્મિક લક્ષ્મિ અંગેના ફંડો, ધાર્મિક પાઠશાળાઓ, સાધારણ ખાતાને મજબૂત બનાવવા અંગેના ફંડો, નૂતન ધાર્મિક ઉપાશ્રયો વગેરે અનેક ધાર્મિક કાર્યો જુદા જુદા ક્ષેત્રોમાં થયેલાં છે. પૂજ્યશ્રીની વ્યાખ્યાન શૈલી અપૂર્વ હોવાથી જ્યાં જ્યાં વિચરે છે અને જે જે ક્ષેત્રોમાં ચાતુર્માસો કરે છે ત્યાં ત્યાં અને તે તે ક્ષેત્રોમાં ધાર્મિક ક્રિયાઓની અને ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોની જાળે ધૂમ મચી જાય છે, એટલે કે, અનેરા ઉલ્લાસથી લાવિંદા ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોમાં જોડાઈ જાય છે.

છેલ્લા ઘણાં વર્ષોથી પૂજ્યશ્રીની અને તેમના શિષ્ય મુનિશ્રી યશોવિજયજીની તીર્થાધીગજશ્રીસમ્મેતશિખરજી મહાતીર્થની યાત્રા કરવા અંગેની ખાવના હતી. યાત્રા માટે મુનિશ્રી યશોવિજયજીએ

આયંબીલ ખાતાનું મકાન તૈયાર થઈ ગયેલ છે. ઝરીયા, ધનબાદ, કતરાસ વગેરે ક્ષેત્રોમાં શેષકાળમાં સ્થિરતા કરીને પૂજ્યશ્રીએ સારી એવી ધર્મ જાગૃતી આણેલ હતી.

સં. ૨૦૨૭ ની સાલનું ચાતુર્માસ પૂજ્યશ્રીએ ખેરમો સંઘની વિનંતીથી ખેરમો શહેરમાં કર્યું. ખેરમો શહેરમાં અનેરું ઉત્સાહથી ચાતુર્માસ ઉજવાયેલ હતું. ખેરમોની ૬૦ ઘરની જીન વસ્તીમાં પર્યુપણ પર્વના દિવસોમાં બે માસક્ષમણ, સાત સોળ ભતા, સાત ૧૧ ઉપવાસ, ૧૭ નવાઈ અને ૪૨ અઠાઈઓ વગેરે ૮૫ મોટી તપશ્ચર્યાઓ થયેલ તેમજ ૧૬૦ અઠમ તપ થયા હતા. તપશ્ચર્યાઓ સામુદાયિક રીતે ધાર્મિક મહોત્સવ કરીને શ્રી સંઘે અનેરું ઉત્સાહથી ઉજવેલ. મહોત્સવમાં આઠે દિવસ જુદા જુદા ગૃહસ્થો તરફથી સ્વામીવાત્સલ્ય થયા હતા. ખેરમોનું ચાતુર્માસ પૂજ્યશ્રીનું ઐતિહાસિક બની ગયેલ છે. ખેરમો શ્રી સંઘમાં શેઠશ્રી માણીલાલ રાધવજીભાઈ દેઠારીની આગેવાની ખૂબજ સુખરૂપ છે. એકવાર તેમના તરફથી અને ખીજવાર ચાતુર્માસ પુરૂ થયા બાદ ચાર સદ્ગૃહસ્થો તરફથી પૂજ્યશ્રીની નિશ્રામાં સમ્મેત શિખરજી મહાતીર્થની સામુદાયિક પદયાત્રા યોજાયેલ હતી. ખેરમોથી શિખરજી પદોંચતા ચાર મુકામ થાય, પણ શ્રી સંઘે અનેરું ઉત્સાહથી પૂજ્યશ્રીને બે વાર યાત્રા કરાવેલ હતી. ૧૫૦ થી ૨૦૦ બાઈ બદેનોએ બ-નેવાર યાગાનો અપૂર્વ સાજ લીધેલ હતા.

શિખરજીથી ખેરમોના સંઘ સમુદાય સાથે યાગા કર્યા બાદ પૂજ્યશ્રીએ જ્યાત્રજી અજિમત્રજી તરફ વિદાર લંબાવેલ અને નાનાં સગ્ગ જિન મંદિરોનાં દર્શન કરી અનુપમ આનંદ અનુભવેલ. જ્યાત્રજી પૂજ્યશ્રીની આઠેક દિવસની સ્થિરતા થતાં કલકત્તાથી સત્રજી આગાધુમેની સંખ્યામાં બાઈ-બદેનો પ્રાચીન

પૂજ્ય મહારાજ સાહેબને શ્રીપાળ મહારાજના રાસનો સારલાગ
બધો કંઠસ્થ હોવાથી જનસમુદાયને વ્યાખ્યાનોમાં ખૂબ રસ પડવા
લાગ્યો. ઓળીના દિવસોમાં ધર્મનું વાતાવરણ એવું જનમુ' કે,
જાંદગીમાં કોઈ દિવસ નહીં કરનારાઓએ પણ આયંબિલ કર્યા.
પૂજ્યશ્રી દરેજાજ વ્યાખ્યાનમાં ફરમાવે કે, નવ દિવસમાં એકપણ
આયંબિલ ન કરી શક્યા તો નવે દિવસ વાંઝીયા કહેવાશે, જે
વિશેષ કરે તો મોટા આનંદની વાત છે ! છેવટે એક આયંબિલ
તો જરૂર કરજો. એટલે દરેકને એવો લાવ થયો કે નવ દિવસમાં
એક આયંબિલ તો જરૂર કરવું જ !

પૂજ્યશ્રી અત્રે પધાર્યા ત્યારથી ચાતુર્માસ અંગેની વિનંતી તો
ચાલુ જ હતી. શ્રી સંઘનો ખૂબજ આગ્રહ જોઈને ચૈત્ર વદી ૯ ને
દિવસે ચાતુર્માસની જય ખોલાવવામાં આવી.

ત્યાર બાદ પૂજ્યશ્રી લવાનીપુર શ્રી સંઘની આગ્રહભરી
વિનંતીનો સ્વીકાર કરી લવાનીપુર પધાર્યા. શ્રી સંઘે લગ્ન સ્વાગત
પૂર્વક પ્રવેશ કરાવ્યો. ત્રણેક મહિના લવાનીપુરમાં સ્થિરતા થઈ,
વ્યાખ્યાન-વાણીનો અનેરો ઉત્સાહથી લાવિદ્યા લાભ લેતા હતા.

એ દરમિયાનમાં અમદાવાદ મુકામે પૂજ્યશ્રીના ગુરૂદેવ
પૂજ્યપાદ અચાર્યદેવશ્રી વિજયમંદસૂરીશ્વરજી મહારાજના
કાળધર્મનો તાર પૂજ્યશ્રી પર આવ્યો. તાર વાંચતા પૂજ્યશ્રીને
જબ્બર આધાત લાગ્યો. શ્રી સંઘે પૂજ્ય ગુરૂદેવના કાળધર્મ નિમિત્તે
મદોત્સવ ઉજવવાનો નિર્ણય કર્યો. અપૂર્વ ધામધૂમથી શાંતિઆત્મ
સ્થિત અટાદિકા મદોત્સવ ઉજવાયો, અને સકલ શ્રી સંઘનું
સ્વામિવાત્મલ્ય પણ થયું. પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનોમાં સ્થાનકવાસી

જનતામાં જૈન દર્શનના તેજ પ્રત્યે લાવ પ્રગટાવ્યો હતો. તેઓશ્રી રાજકોટમાં પણ ખે ચાતુર્માસ કરી ગયેલા અને આજ પણ રાજકોટની જનતા તેઓશ્રીને વિસરી શકી નથી.

વર્તમાન કાળે જે વિષમતા પ્રજાજીવનમાં ફાલી ફુલી રહી છે તે જ વિષમતા સાધુ-સંતોમાં પણ અલ્પાંશે ફારી રહી છે. આમ છતાં પૂજ્ય ગણીવર્ધશ્રી વાદ-વિતંડાથી વેગળા રહીને પોતાના સાધુ જીવનને આનંદિત રાખતા રહ્યાં છે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથનું નામ તેઓશ્રીએ “રસાધિરાજ” રાખ્યું છે તે ખરેખર ઉપયુક્ત છે. કારણ શાંતરસની લાવધારા તેઓએ સમગ્ર વ્યાખ્યાનોમાં વહાવી છે. સાથોસાથ તેઓશ્રીએ વર્તમાનયુગની વિષમતા પ્રત્યે અંશુલીનિર્દેશ કરવામાં જરાયે કૃપણતા દાખવી નથી.

આમ તો આ આખો વ્યાખ્યાન સંગ્રહ પહેલે પાનેથી છેલ્લાં પાના સુધી વાંચી જવા જેવો છે. એમની શૈલી, રજુઆત કરવાની રીત અને પ્રસંગે પ્રસંગે દ્રષ્ટાંત દ્વારા જ્ઞાન આપવાની જૈન ત્યાગીઓની પરંપરા તેઓશ્રીએ ખગખર જનજીવી રાખી છે. આખો ગ્રંથ જ એવો છે કે મારા જેવો એક નાનો અને સંસારી માનવી તેના હાર્દમાં ક્યાંથી પ્રવેશ કરી શકે ? કામ, ક્રોધ, માન, લોભ આદિ દુર્ગુણો વચ્ચે ફસાયેલો મારા જેવો સંસારી જીવ આવા મહાજ્ઞાની પુરુષને કઈ અપેક્ષાએ ગિરદાવી શકે ? આમ છતાં નિઃશંકિત અને પૂજ્યલાવથી પ્રેરાઈને સમગ્ર વ્યાખ્યાનો મારા હૃદયને ઝીંચી શક્યા છે. એમાં શું શું લયુ છે તેનું વર્ણન કરવાની મારા જંગમ પગમાં ક્યાંથી શક્તિ હોય ? એમ છતાં પ્રસ્તુત આ સ્વવાચામથી છું કટલાંક અવતરણો રજુ કરવાને ઉદ્ધેષ્ય હું કરી શકતો નથી. તેઓશ્રી પોતાના પ્રથમ વ્યાખ્યાનમાં આ કહેવું કર્યું છે :—

જે જાણે છે તે જાણે, જે જાણે નથી તે જાણે નથી.

બે મંગલ વચન.

સં. ૨૦૨૭ ની સાલમાં તીર્થાધિરાજ સમ્મેતશિખરજી મહાતીર્થની યાત્રા કર્યા બાદ તે સાલનું ચાતુર્માસ શિખરજીમહાતીર્થની નજદીકમાં બેરમે શહેરમાં કરેલ. બેરમે ચાતુર્માસમાં શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનું વ્યાખ્યાનમાં વાંચન કરેલ. બેરમે ક્ષેત્રનું વાતાવરણ ખૂબ જ શાંતિવાળું હોવાથી બપોરનાં સમયે લખવાની પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખી હતી. 'રસાધિરાજ' 'ક્ષણ લાખેણી જય' 'શુભો પડેલો યાત્રી' એ બધા વ્યાખ્યાનો બેરમે ચાતુર્માસમાં લખેલા છે. એ વિષયો પરના વ્યાખ્યાનો જુદા જુદા ક્ષેત્રોમાં ઘણીવાર આપેલા છે. અહિં કલકત્તામાં પણ ઉપરોક્ત વિષયો પરના વ્યાખ્યાનો અપાઈ ગયેલા છે.

સં. ૨૦૨૮ ની સાલનું ચાતુર્માસ કલકત્તા શહેરમાં થતાં 'બંધન મુક્તિ' 'દ્રષ્ટા દ્રાણુ' 'પ્રદેશી રાજના દશ પ્રશ્નો' એ બધા વ્યાખ્યાનો અત્રે કલકત્તા શહેરની સ્થિરતા દરમિયાન લખેલા છે. પ્રત્યેક વ્યાખ્યાનોમાં મંડનાત્મક સૈદ્ધાંતી તાત્ત્વિક વિષયોને આવરી લેવામાં આવ્યા છે, અને ઘણા ઘણા શાસ્ત્રોના આધાર આપેલા છે. આધારો ટાંકવાનું પ્રયોજન એ છે કે વાચકની શ્રદ્ધા ખૂબ મજબૂત થાય, શ્રદ્ધાનો પાયો જો મજબૂત હશે તો તેના પર ચારિત્ર ધર્મની ઈમારત ચણાવવાની જ છે. પછી ચારિત્ર ઉદ્યમમાં આવતા ભલે થોડીવાર લાગે પણ અતે શ્રદ્ધાની પરિણતિ ચારિત્ર ધર્મને ખેંચી લાવનારી છે.

અમુક વ્યાખ્યાનોમાં યોગીગજ આનંદધનજીના તેમજ ચિત્રાનંદજીના પદો પણ લીધેલા છે. અને તે તે પદોપર વિસ્તારથી વિવરણ કરેલું છે. પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રી યરોવિજયજી મહાગજના

५. २५/०५/१९८१ (१९८१-८२) ५५१० ५५१०

અ તુ ક મ ત્રિ ૬

૧૨૫

૧૭૭ નામક

૧	પ્રમાણીય નિવેદન	
૨	બાવબરી વેદના... ..	
	બે મગદા વધન .	
૩	બાવિષ્ણુ સપ્તમવાની નાગાયત્રી	
૪	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૧ રી. ૩૦
૫	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૫ રી. ૨
૬	મા નાનાની વધ	૨૦ રી. ૩૫
૭	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૧૦ રી. ૫
૮	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૨૦ રી. ૩૦
૯	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૨૦ રી. ૩૦
૧૦	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૨૦ રી. ૩૦
૧૧	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૨૦ રી. ૩૦
૧૨	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૨૦ રી. ૩૦
૧૩	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૨૦ રી. ૩૦
૧૪	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૨૦ રી. ૩૦
૧૫	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૨૦ રી. ૩૦
૧૬	બાવિષ્ણુ (૧૫૫૫)	૨૦ રી. ૩૦

પુસ્તક પ્રકાશનના કાર્યમાં અગાઉથી પુસ્તકો નોંધાવીને સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રચારના કાર્યમાં સહકાર આપનારા શ્રી સંઘો તથા સદ્ગૃહસ્થોના શુભ નામોની યાદી :—

- ૧૩૫૦ સ્વ. શ્રી છોટાલાલ લાલચંદ શાહના સ્મરણાર્થે
(રાજકોટ નિવાસિ) તેમના સુપુત્રો નટવરલાલ,
વસંતરાય તથા મનહરલાલ શાહ તરફથી કલકત્તા બોમ્બે
- ૭૩૧ શ્રી મુબઈ જૈન મુમુક્ષુ મંડળ કલકત્તા
- ૫૦૧ શ્રી (ગુજરાતી) જૈન શ્વેતાચ્ચર તપગચ્છ સંઘ કલકત્તા
- ૨૫૧ સ્વ. શ્રી ડોસાલાલ લાલચંદ - કચ્છ-મુજ કલકત્તા
- ૨૫૧ શ્રી ટી. કે. વોરા એન્ડ પ્રધર્સ (મોરબી-નિવાસી)
સ્વ.શ્રી કરસનભાઈ અંબાવીભાઈ વોરાના
સ્મરણાર્થે તેમના સુપુત્રો તરફથી કલકત્તા
- ૨૫૧ શ્રી જોશલાલ નાનચંદ શાહ - બાબરાવાળા કલકત્તા
- ૧૦૧ „ ખેરમો જૈન સંઘ (ખિહાર) ખેરમો
- ૧૦૧ „ બાવચંદ એન્ડ કું. ઉ. છોટુલાઈ કટક
- ૧૦૧ „ બાબુલાલ લક્ષ્મીચંદ દોશી કલકત્તા
- ૫૧ „ હરજીવનદાસ વિકલદાસ દોશ્યા જામનગર
- ૫૧ „ ગીરધરલાલ એમ શાહ કલકત્તા
- ૫૧ „ રમણીકલાલ વનમાળીભાઈ વસા „
- ૫૧ „ એક સદ્ગૃહસ્થ (ઉ. કાન્તિલાલભાઈ કામદાર) „
- ૩૧ બહેનશ્રી સરોજબેન વસંતરાય ચુડાવાળા ઉ. વસંતલાલ „
- ૨૫ સ્વ.શ્રી મનમુખલાલ જીવરાજ મહેતા „
- ૨૫ શ્રી ચંદુલાલ કાલીભાઈ પાગેખ „
- ૨૫ „ ખુશાલચંદ વનેચંદ શાહ „
- ૨૫ „ ડાળાલાલ નથુભાઈ દોશી-સાવરકુંડલાવાળા „
- ૨૫ „ ગીરધરલાલ જયંદલાઈ વોગ (કે. લાલ) „
- ૨૫ „ ગમેશ ટ્રેડીંગ કું. જ્યુપીટર હાઈવેર માર્ટ „
- ૨૫ „ છોટાલાલ સીંગજીભાઈ કામદાર અરીયા
- ૨૫ „ કપુરચંદ વીરચંદ વસા (મોરકું-વંચડીવાળા) કલકત્તા
- ૨૫ શ્રીમતી કંચનબેન વાડીલાલ શાહ ઉ. રસીકભાઈ „
- ૨૫ શ્રી ગીરધરલાલ પાનાચંદ લણસાડી (તેમના
ધર્મપત્ની કમુખાબેન તથા સુપુત્રો તરફથી) „
- ૨૫ „ રમણીકલાલ લક્ષ્મીચંદ સંઘવી મુબઈ
- ૨૫ „ જગજીવન ધર્મશી મહેતા ઉ. જગજીવનબેન કલકત્તા
- ૨૫ „ જગજીવનદાસ શિવલાલ દેસાઈ „
- ૨૫ શ્રીમતી અમ્બાબેન દેવચંદ સત્તોન „

૧૪	શ્રીમતી વાલ્મીકીયેન ગમલ શાહ (નાગવપુત્ર-૧૨૫)	૬૯૫૫
૧૫	જામણનાથેન એમ. ભગત	૭
૧૬	જીવદ વડેન ગુલામચંદ શાહ (નોધાનુવદ)	
૧૭	શ્રી ગાંધીલાલ વનગાળીદાસ (વાલ્મીકી-૩૫૫૫)	૧૧
૧૮	જામણનાથ ગુનીલાલ (ગુલામવાળા)	૧૧
૧૯	જામણનાથ વનગાળીદાસ	૧૧
૨૦	જામણનાથ ગુનીલાલ શાહ (નાગવપુત્ર)	૧૧
૨૧	શ્રી ગોવિંદલાલ જગજીવન શાહ (ગોવિંદવાળા)	૧૧
૨૨	જામણનાથ ગાંધીચંદ ગોવિંદ - ગોવિંદવાળા	૧૧
૨૩	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૨૪	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૨૫	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૨૬	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૨૭	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૨૮	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૨૯	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૦	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૧	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૨	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૩	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૪	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૫	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૬	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૭	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૮	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૩૯	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૦	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૧	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૨	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૩	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૪	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૫	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૬	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૭	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૮	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૪૯	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧
૫૦	ગોવિંદલાલ ગાંધીચંદ ગોવિંદ	૧૧

૧૧	શ્રી પ્રેમચંદ સક્ષમીચંદ	અમદાવાદ
૧૧	મંગળદાસ કર્તુરચંદ કુવાડીયા	કલકત્તા
૧૧	પ્રલાશંકર રાધવજી દેસાઈ	"
૧૧	કાન્તીલાલ રતનશી દોશી	"
૧૧	જેસીંગદાસ વાડીલાલ શાહ	પાટણ
૧૧	સક્ષમીચંદ કૃતેચંદજી દ્વાચર	કલકત્તા
૧૧	અનંતરાય શાંતીલાલ મહેતા	"
૧૧	મનસુખલાલ મગનલાલ ઘીવાળા	"
૧૧	ચમનલાલ વીરચંદ દોશી	"
૧૧	વાડીલાલ ત્રીભોવનદાસ લાયાણી	"
૧૧	અંબાલાલ માણેકચંદ ગાંધી	"
૧૧	જયંતીલાલ ગોવીંદજી ભણુસાગ્રી	"
૧૧	મંગળદાસ કાનજી પારેખ (મંગંગેળવાળા)	"
૧૧	લાલચંદ સુખલાલ વસાણી	"
૧૧	જયંતીલાલ મુળચંદ વોરા ઉ. કાંતીલાઈ	"
૧૧	સ્વ.શ્રી હિમતલાલ ભવાનલાઈ શેઠ (ઉ. સક્ષમીચંદ)	"
૧૧	પ્રાણુલાલ માણીલાલ કામદાર ઉ. કાંતીલાઈ	"
૧૧	સોમચંદ નેણુસી મારડીયા ઉ. શુલાખચંદલાઈ	"
૧૧	શ્રી જમનાદાસ દેવચંદ શેઠ ઉ. બીપીનકુમાર	"
૧૧	એક સદ્ગુરુસ્થ ઉ. હિંગબેન	"
૧૧	અમ્રતલાલ ઉજ્જમશીની યાદીમાં ઉ. રસીકલાલ	"
૧૧	જયંતીલાલ કચરાલાઈ-મમનગરવાળાં ઉ. સંતોકબેન	"
૧૧	સ્વ શ્રી જયસુખલાલ પ્રભુદાસ બખાઈ	કલકત્તા
૧૧	શ્રી નાનાલાલ માણેકચંદ દમાણી ઉ. કાન્તિલાઈ	"
૧૧	મદેશચંદ જયંતીલાલ વોરા	"
૧૧	નવીનચંદ મનસુખલાલ વોરા	"
૧૧	દેમચંદ કુમરશી પુનાતર ઉ. રમેશલાઈ	"
૧૧	તલકચંદ કાનજી વોરા	"
૧૧	કાંતીલાલ કાળીદાસ અવેરી	પાલનપુર
૧૧	મોહનલાલ લાલચંદ સંઘવી	મોગબી
૧૧	કિનોગચંદ મગનલાલ વોરા	કલકત્તા
૧૧	મનસુખલાલ મકનજી વોરા	"
૧૧	બરેનશ્રી કાનાબેન શાંતીલાલ ઉદાણી	"
૧૧	ગં.સ્વ. શુલાખબેન જગ-નાથ નેડ	"
૧૧	બરેનશ્રી મંડુબેન કોઠારી તથા અરજાબેન શાહ	"

અદ્રભૂતરસ, લયનકરસ, કાર્ણવરસ અને શાન્તરસ. ઉપર મુજબ રસના નવ પ્રકાર છે, તેમાં છેલ્લો પ્રકાર શાન્તરસનો છે. શાન્તરસ કહો—સમતારસ કહો કે પ્રશમરસ કહો એ બધા એકાર્થવાચી શબ્દો છે. મંત્રો ઘણાં પ્રકારના છે પણ તેમાં નવકાર મહામંત્ર એ મંત્રાધિરાજ છે. તિથો પણ ઘણાં છે તેમાં શત્રુજય એ તિથાધિરાજ છે. પર્વો પણ ઘણાં પ્રકારના છે, તેમાં પર્યુષણ પર્વ એ પર્વાધિરાજ કહેવાય છે, તેમ રસના પ્રકારો ઘણાં છે પણ તેમાં શાન્તરસ “રસાધિરાજ” કહેવાય છે.

પહેલા મળ ને પછી સળ

જીવનમાં દરેક મનુષ્યોએ આ શાન્તરસ સાધવો જોઈએ. આજે જીવનમાં નબળા રસો બહુ પોષાય છે, જે જરાએ પોષવા જેવા નથી આજે ન્યા જીવો ત્યાં હાસ્યરમ અને શૃંગારરસની જોલખાલા છે બડબડાટ હસવું, ખીખીયાટી જોલાવવી તેને હાસ્યરસ કહેવામાં આવે છે. હાસ્યરમનાં પ્રોત્રામો પણ ગોઠવાતા હોય છે, અને એ પ્રોત્રામોમાં એવા એવા માણસોને જોલાવવામાં આવે છે કે જે હાસ્યરમની છોજો ઉડાડે વ્યાખ્યાનોમાં પણ હાસ્યરમ પોષાતો હોય તો વ્યાખ્યાન ચાલળવા ઘણી મોટી મજ્યામાં ધ્રાતાજનો ઉમટી પડે છે, છતાં એ નિર્દોષ હાસ્ય હોય છે નિર્દોષ મુખ કે નિર્દોષ આનંદ ગમે ત્યારથી મેળવી શકાય છે

દુનિયામાં રાગનું મૂળ ખાત્રી કહેવાય છે, તેમ કજીયાનું મૂળ હામી કહેવાય છે. કોઈની ઠઠ્ઠા-મશકરી કરીને હાસ્યરમ પોષવાથી શરૂઆતમાં તો બહુ મજા પડી ન્તય છે

અહિંસાનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ

પણ એમ કહેનારા ખરી રીતે પોતેજ ભૂલા પડેલાં છે. કારણ તેઓ જીવોને બચાવવામાં ધર્મ માનતા નથી ! કોઈને હણવા નહીં એટલીજ તેમની અહિંસા છે. કોઈપણ માણસ જે પગે ચાલી શકે છે, તેનો એક પગજ કાપી નાખવામાં આવે તો તેની શી હાલત થાય ? તેમ અહિંસામાં પણ વિધિ અને નિયેધ બંને છે, તેમાં એક વિભાગને માન્ય રાખીને બીજા વિધેયાત્મક વિભાગનો લોપજ કરી નાંખવામાં આવે તો એક પગ કાપીને અહિંસા કામધેનુને લંગડી કરવા બરોબર છે. નેગેટીવ અને પોઝીટીવ બંને ભેગા થાય તો જ તેમાંથી વિજ્ઞાની ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ અહિંસામાં પણ કોઈપણ જીવોને હણવા નહીં એ પોઝીટીવ છે તો હાનિજનક રક્ષણ કરવું એ નેગેટીવ છે એ બંને ભેગા થાય ત્યારેજ અહિંસાનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ બને છે

જીવ રક્ષા અંગેના અનેક ઉદ્દેશો

જેન શાસ્ત્રોને પાને પાને અભયદાનનો મહિમા વર્ણવાયેલો છે જીવોને બચાવ્યા અંગેના અનેક દ્રષ્ટાંતો શાસ્ત્રોમાં વિદ્યમાન છે મેનકુમારના જીવે હાથીના ભવમાં મનલાનું રક્ષણ કરીને અમાંગ પશ્ચિત કરી નાખ્યાનો સ્પષ્ટ ઉદ્દેશજ જ્ઞાનાત્મકતા આવે છે શાસ્ત્રમાં આવતા આવ્યા સ્પષ્ટ પાકોના લોપ કરનારા છુટ્ટો કયા ભવમાં ? જ્ઞાન્તિનાથ ભગવાનના આત્માએ જગમાં મેઘરથ ગતના ભવમાં એક પાંચવાના પ્રાણ બચાવવા પોતાના પ્રાણ દોડમાં મૂકી દીધા

તપનો અતરાય હતો પણ તેમનામાં સમતા ઘણી હતી શાન્તરસમા તેઓ તરબોળ રહેતા હતા. બીજાં સાધુઓ જે તેમની સાથે હતા તે ઉગ્ર તપ કરનારા હતા. તેમાં એક મુનિ ચાર માસના ઉપવાસના તપસ્વી, બીજાં ત્રણ માસનાં, ત્રીજાં બે માસનાં અને ચોથા માસદશમણનાં ઉપવાસી હતા ચાતુર્માસમાં પર્યુષણ પર્વનાં દિવસો નજદીક આવ્યા પણ આ ફરગડુ મુનિ સંવત્સરી મહા પર્વનાં દિવસે એક ઉપવાસતુ તપ. પણ કરી શક્યા નહીં. ગામમાથી ગૌચરી બહોરી આવ્યા વડીલ ગુરૂ ભગવંતને ગૌચરી બતાવી અને આલોવી—કારવીને વાપરવા બેઠા, ત્યાં પેલા તપસ્વી સાધુઓ આ મુનિને ખાઉધરા કહીને તિરસ્કાર કરે છે. એટલુંજ નહીં પણ તપસ્વી સાધુઓ તેમનાં પાતરામા અરર ! આ સવત્સરી જેવા દિવસે વાપરવા બેસી ગયો ? એમ કહી થુંકે છે. મુનિ તે થુંકને ઘૂત તથ્ય સમજે છે અને વિચારે છે કે આ મારો તિરસ્કાર કરે છે તેમાં ખોટું શું છે ? મને પ્રિયકાર છે કે આવા મહાન પર્વનાં દિવસે પણ હું તપ કરી શક્યો નહીં અને તેઓ તો કેવા મહાન તપસ્વી છે, ધન્ય છે તે મહાત્માઓને કેવો દુષ્કર તપ તપી રહ્યા છે ! જ્યારે હું તો અન્નનો કીડો આજે સવત્સરી જેવા મહાપર્વના દિવસે પણ ખાધા વિના મારે ચાલતુ નથી એટલે એ તપસ્વી મહર્ષિઓના ચરણાર્પિદમા કોડનું કોડ વંદન હો ! માગ આન્માનો સ્વભાવ તો અણકારી છે આત્માના સ્વભાવની ઓળખાણ થવા છતાં આહાર સજા ઉપર હું વિજય મેળવી શકતાં નથી ॥

પછી તો એ મહર્ષિ તપસ્વીઓનાં તપની અનુભૂતિના રૂપે પૂર્વકે તપના અતરાય અંગે ખુબખુબ મનમાં પશ્ચાતાપ

નિમિત્તો કેવલજ્ઞાનને અટકાવી શકતા નથી. હા ! અંદરનાં દોષો જરૂર કેવલજ્ઞાનને અટકાવી રાખે છે. કૃરગડુ મહર્ષિ એવા પરિણામની ધારાએ ચઢી ગયા કે આહાર વાપરતાં કેવલજ્ઞાનને પામી ગયા

તેમનાં કેવલજ્ઞાનનો મહિમા કરવા દેવલોકમાંથી દેવો નીચે આવી રહ્યા છે તે પહેલાં તે મહર્ષિના ગુણોથી આકર્ષાઈ શાસનદેવી પણ મુનિનાં દર્શનાર્થે આવેલી અને મુનિને વંદના કરી ત્યારે તપસ્વી માધુઓએ કહ્યું, આ ખાઉધરાને શું નમો છો. અમને તપસ્વીઓને નમો ? ત્યારેજ શાસન દેવીએ કહેલું કે, તેના કારણની તમને આગળ ઉપર ખબર પડશે. દેવોને આવતા જોઈને પેલા તપસ્વી માધુઓ વિચારે છે કે, અહા ! કેવો આપણા તપનો મહિમા છે કે, સાક્ષાત્ દેવો આપણાં તપથી આકર્ષાઈને શાતા પુછવા નીચે આવી રહ્યા છે. જધા તપસ્વીઓ પોતપોતાના આસન પર રીતસર ગોઠવાઈ જાય છે, જાણે દેવો આવીને હુમળાં ખમાસમળાં દેવા માંડશે. દેવો નીચે આવ્યા ખરાં પણ સીધા કૃરગડુમુનિ જ્યાં આહાર વાપરતાં કેવલજ્ઞાનને પામેલા છે ત્યાં પહોંચી જાય છે. તપસ્વી માધુઓ વિચારી રહ્યા છે કે, આ દેવો ભૂલાતો નહીં પડ્યા હોય ! આપણી તરફ ન આવતાં તે તરફ કેમ જઈ રહ્યા છે ? તપસ્વીઓ તો આપણું અહિં જોડેલાં છીએ. દેવો વિવેકમાં ભૂલે નહીં છતાં આમ કેમ જન્યું છે ? એટલામાં તો દેવો કેવલજ્ઞાની એવા મહર્ષિને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેતાં વિધિપૂર્વક વંદના કરે છે. દેવો સૂર્ય કમલની રચના કરે છે. કેવલી ભગવાન તેનીપર જોમીને દેશના આપે છે. બીજાં પણ ઘણાં મુમુક્ષુ આત્માઓ ત્યાં દેશના સાંભળવા આવી પહોંચે છે. તપસ્વી માધુઓ તો

સમજવું કે, એકલાં રાક્ષાં ઉપર પ્રહાર પડે છે, શરીરથી તપ ગમે તેટલું કરવામા આવે તેમા એકાંતે લાલ છે, છતાં શરીરથી આત્માનું તેટલું ખગડયું નથી કે જેટલું કષાયોથી ખગડયું છે. મનુષ્ય શરીર તો પૂણ્યનાં ઉદયે મળે છે. જ્યારે આત્માનું લયોલવથી ખગાડનારા તો કષાયો છે. પ્રતિ સમયે જીવને બધ પણ કષાયોથી પડે છે. જ્યારે તપ-સંયમથી શરીરનેજ કષ્ટ આપવામાં આવે અને કષાયોનો તો નિગ્રહજ ન થાય તો સમજવું નિર્દોષ દંડાર્થ જાય છે અને દોષિત આબાદ છટકી જાય છે. તપ જો ઉપશમભાવ પૂર્વકનુ હોય તો જરૂર કષાયો જિતાર્થ જાય છે અને કૂચકુ મહર્ષિની જેમ જીવ ક્યારેક કેવલજ્ઞાનને પણ પામી જાય છે અદરની જાગૃતિ વિનાનું તપ હોય તો કેવલ દેહને દંડ આપવા જેવું થાય છે પણ કષાયો જીતાતા નથી. તપનો શાસ્ત્રોમાં કયાય નિષેધ નથી. તપ વિના કર્મો ખપતા નથી અને કર્મ ક્ષય વિનાં જીવનો મોક્ષ થતો નથી ઉગ્ર તપથી તો ક્યારેક નિકાચિત કર્મોનું પણ ક્ષય થઈ જાય છે, પણ શરત એટલીજ છે કે, તે તપ ક્ષમા સહિત હોવું જોઈએ.

સંપૂર્ણ વિશુદ્ધિ

કૂચકુ મહર્ષિમાં બાહ્યતપ નહોતું, પણ અભ્યંતર તપમા તેઓ ખુબ આગળ વધેલા હતા અને ગુરુ ભગવંતે પણ તેમને એજ ઉપદેશ કરેલો કે, તને તપનો અંતગત વર્તે છે એટલે તુ ઉપવામાદિ બાહ્યતપ નહી કરી શકે પણ અભ્યંતર શુદ્ધિ તરફ પુરુષ ધ્યાન આપજે. ગુરુ ભગવંતના ઉપદેશ મુજબ તેમણે પાતાના મન અને ઇન્દ્રિયો

၁။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊
 ၂။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊
 ၃။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊
 ၄။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊
 ၅။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊
 ၆။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊
 ၇။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊
 ၈။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊
 ၉။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊
 ၁၀။ ဘုရားရှင် နတ်တို့၏ အမည်ကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊

સમજવું કે, એકલાં રાક્ષાં ઉપર પ્રહાર પડે છે, શરીરથી તપ ગમે તેટલું કરવામા આવે તેમાં એકાંતે લાલ છે, છતાં શરીરથી આત્માનું તેટલું બગડ્યું નથી કે જેટલું કષાયોથી બગડ્યું છે. મનુષ્ય શરીર તો પૂણ્યનાં ઉદ્યે મળે છે. જ્યારે આત્માનું ભયોભવથી બગાડનારા તો કષાયો છે. પ્રતિ સમયે જીવને બધાં પણ કષાયોથી પડે છે જ્યારે તપ-સંયમથી શરીરનેજ કષ્ટ આપવામાં આવે અને કષાયોનો તો નિગ્રહજ ન થાય તો સમજવું નિર્દોષ દંડાર્થ જાય છે અને દોષિત આબાદ છટકી જાય છે. તપ જો ઉપશમભાવ પૂર્વકનું હોય તો જરૂર કષાયો જિતાર્થ જાય છે અને કૂરગડુ મહર્ષિની જેમ જીવ ક્યારેક કેવલજ્ઞાનને પણ પામી જાય છે અંદરની જાગૃતિ વિનાનું તપ હોય તો કેવલ દેહને દંડ આપવા જેવું થાય છે પણ કષાયો જીતાતા નથી. તપનો શાસ્ત્રોમા ક્યાય નિયેધ નથી. તપ વિના કર્મો અપતા નથી અને કર્મ ક્ષય વિનાં જીવનો મોક્ષ થતો નથી. ઉત્તર તપથી તો ક્યારેક નિકાચિત કર્મોનું પણ ક્ષય થઈ જાય છે, પણ શરત એટલીજ છે કે, તે તપ ક્ષમા સહિત હોવું જોઈએ.

સંપૂર્ણ વિશુદ્ધિ

કૂરગડુ મહર્ષિમાં બાહ્યતપ નહોતું, પણ અભ્યંતર તપમા તેઓ ખુબ આગળ વધેલા હતા અને ગુરુ ભગવતે પણ તેમને એજ ઉપદેશ કરેલો કે, તને તપનો અંતરાય વર્તે છે. એટલે તુ ઉપવાસાદિ બાહ્યતપ નહીં કરી શકે પણ અભ્યંતર શુદ્ધિ તરફ પુરું ધ્યાન આપજો. ગુરુ બાહ્યતપના ઉપદેશ મુજબ તેમનો પાતાના મન અને ઇન્દ્રિયો

પર સંપૂર્ણ વિનય મેળવી લીધો હતો, અને અદરના અધ્યવસાય તેમના એટલા બધા સુવિશુદ્ધ ધર્મ ગયેલા હતા કે, તેમના પાત્રમાયુકનાર સાધુ ઉપર પણ તેમણે ગુસ્સો કર્યો નથી ! ભલે તેમનામા બાહ્યતપ નહોતુ પણ બાહ્યતપ કરીને જે કાંઈ મેળવવાનુ હોય છે તે તેઓ મેળવી ચૂક્યા હતા ! અસંખ્ય યોગ મોક્ષનાં કલાં છે અને એક એક યોગનાં આલબને અનત આત્માઓ મોક્ષપદને પામ્યા છે. અસંખ્ય યોગમાંથી કોઈ પણ યોગનુ આલબન લેવામાં આવે, પણ તેનુ આખરી મુખ્ય ફળ તો અવ્યતર વિશુદ્ધિજ છે.

સો ટચનુ સોનુ સંપૂર્ણ શુદ્ધ કહેવાય અથવા મોલવલ્લુ સ્વાર્ણ સંપૂર્ણ શુદ્ધ કહેવાય તેમ આત્મામા ક્ષાયનો એક કણ પણ ન રહ્યો હોય, અથવા પરમા એક પરમાણુ જેટલો પણ ગંગા જ્યારે ન રહ્યો હોય તેને સંપૂર્ણ વિશુદ્ધિ કહેવામા આવે છે શરીરમાંથી રોગો નાબુદ થતા જાય તેમ તદુરસ્તી વધતી જાય છે, તેમ આત્મામાંથી જેમ દોષો નાબુદ થતા જાય તેમ વિશુદ્ધિનુ પ્રમાણ વધતુ જાય છે, અને બધા દોષો જ્યારે નાબુદ થઈ જાય અને જીવ તેજમે ગુણસ્થાનકે કેવલજ્ઞાન પામી જાય એટલે તે વિશુદ્ધિનુ પ્રમાણ પન્નકાષ્ટાએ પહોંચી જાય છે

ઉપશમે તેને જ આગધના

આપણી મૂળ વાત ઉપશમ ભાવ ઉપજ્ઞી હતી ઉપશમભાવના બળે જ કુન્નડુ મહર્ષિ કેવલજ્ઞાન પામ્યા છે જેટલા આત્માઓ કેવલજ્ઞાન પામ્યા છે પામી રહ્યા છે અને પામશે તે ઉપશમભાવના બળેજ ક્ષાયભાવથી જે ઉપશમે

તેને જ આરાધના છે. જે કપાય ભાવથી ન ઉપશમે તેને આરાધના નથી જેને આરાધના જ નથી તેને કેવલજ્ઞાન ક્યાંથી પ્રાપ્ત થવાનું છે ? પર્યુષણ પર્વમાં ભલે અઠ્ઠાઈનો તપ કર્યો હોય, અરે ! ભલે માસદશમણનું તપ કર્યું હોય, છતાં કપાયભાવથી કે વેરભાવથી જે આત્માને ન ઉપશમાવે, એટલે કે, કોઈ સાથે મનદુઃખ થયેલું હોય અથવા જે કોઈ પ્રતિ હૃદયમાં વેરભાવ રહી ગએલો હોય તેની સાથે જે દશમાપના ન કરે તો ભગવાને તેને આરાધના કહી નથી અને માસદશમણ જેવું દુષ્કર તપ કરેલું હોવા છતાં જે આત્માને કપાયભાવથી ઉપશમાવ્યો ન હોય તો ભગવાને તેને આરાધક પણ કહ્યો નથી. આ માર્ગના રહસ્યની વાત છે, તેને બગળર મગજમાં બેસાડી લેજો, અને ભલે તેવું દુષ્કર તપ ન કરેલું હોય, છતાં કપાય ભાવથી કે વેરભાવથી જે આત્માને ઉપશમાવ્યો હોય તો તેને ભગવાને સાચી આરાધના કહી છે અને ઉપશમી જનારને ભગવાને આરાધક કહ્યો છે.

માર્ગના મર્મની વાત

જે કોઈ સાથે મનદુઃખ રહ્યા કરતું હોય તેની સાથે તમારે દશમાપના કરવી જોઈએ, પછી સામે ઉપશમે કે ન ઉપશમે એ સામાની યોગ્યતા ઉપર આધાર રાખે છે. તે જે ઉપશમે તો તે પણ આરાધક છે, નહીં તો તમે તો આરાધક ભાવમાં આવી જ ગયા ! આ જૈનમાર્ગનો નિષ્કાસ છે આ નિષ્કાસ જેના હૃદયમાં છે તેનું હૃદય શાન્તરસથી તરંગિત છે માર્ગની આરાધના કરતાં કરતાં માર્ગના માર્ગને પામી જવાનું છે તે વિનાં ઉધાર છે જ નહીં.

આરાધનાની બાબતમાં જેટલો ભાર તિથી-દિન ઉપર દેવાયો છે, તેટલો ભાર જો ઉપશમભાવ ઉપર દેવાયો હોત તો શ્રી સઘમાં કોઈ મતભેદો ઉભા ન થયા હોત । અને કલિકાલમાં પણ જૈન શાસનનું સામ્રાજ્ય એક છત્રી પ્રવર્તતું હોત. વ્યવહારનયની દ્રષ્ટિએ તિથી-દિને આરાધનાની વાત ઘણીજ ઉપયોગી છે, પણ વ્યવહાર નિશ્ચયપૂર્વકનું હોવું જોઈએ.

આરાધનાનું વાસ્તવિક રૂપ

નિશ્ચયને ભૂલીને વ્યવહારની જ પદ્ધતિ કરવા જતા અનેક મતભેદો ઉભા થઈ જાય છે, અને જતે દહાડે તે મતભેદો મોટાં વિખવાદનું રૂપ ધારણ કરી લે છે પછી તો તેમાંથી રાગ-દ્વેષ એવા ઉભા થઈ જાય છે કે આરાધનાને ખદલે ધોર વિગ્રહનામાં પડવાનું થાય છે માટે ખારસા સૂત્રમાં ભગવાન ભદ્રણાહુસ્વામિનો એ પ્રયોગ છે કે,

જો ઉવસમઃ તસ્મિન્નિ આરાદ્યમા ।

જો ન ઉવસમઃ તસ્મિન્નિ આરાદ્યમા ॥

જે ઉપશમે તેને જ આગધના છે બાકી સવત્સરી પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી પણ જો હૃદયનું નિઃશય ન બનાવ્યું હોય અને કોઈ પણ આત્મા પ્રતિ મનમાં વેરભાવનું શય રહી ગયું હોય તો એકલું પ્રતિક્રમણ કરવા માગતી આગધના થઈ જતી નથી તેને દ્રવ્ય પ્રતિક્રમણ કહેવાય. નાવ પ્રતિક્રમણ તો જો આત્માને ઉપશમાયે તો જ કહેવાય । આપણામાં આજે આગધના ખુબ વધી છે તેની પાછળ

ઢાકણીમાં” જેવી હાલત થાય છે. સંસારિક સુખો દીર્ઘકાળ સુધી ભોગવ્યા પછી પણ એકાદ દુઃખ માથે એવું આવી પડે છે કે, છઠ્ઠીનું ધાવણ કાઢી નાખે. ઇષ્ટ એવા પુત્ર-પૌત્રાદીના વિયોગનું દુઃખ આવી પડે અથવા દરિદ્રતાનું દુઃખ આવી પડે, એટલે વર્ષોથી ભોગવેલા સુખ ઉપર પાણી ફરી વળે સંસારનું આવુજ વિષમ, સ્વરૂપ છે છેલ્લે કોળીએ મક્ષિકા આવે એટલે ખાધેલું બધું એકાદ જાય તેમ એકાદ દુઃખ માથે એવું આવી પડે કે, સંસાર દુઃખમય બની જાય.

વર્ષોના વર્ષોથી આવા ઇન્દ્રિયોના સુખો ભોગવ્યા પછીએ મનુષ્યની અદરની મનોકામનાઓ શમતી નથી ! અને પછી તો ઘટના એવી બને છે કે, મનુષ્યની વય ચાલી જાય છે પણ અંદરનો વિષયાભિલાષ જતો નથી. મનુષ્ય શરીરથી જિર્ણુ થઈ જાય છે, પણ તેની અદરની તૃષ્ણા જિર્ણુ થતી નથી ઘણાં વર્ષો સુધી તેવા સુખો ભોગવી લીધા પછી પણ માનવીની તે સુખનાં ભોગવટા અંગેની ભૂખ એવીને એવી હોય છે, એટલે એ સુખનાં ભોગવટાથી માનવીને તૃપ્તિ છે જ નહીં. માટેજ તેમાં વાસ્તવિક સુખ નથી. તૃપ્તિ, જ્ઞાન-ધ્યાન અને સમાધિથી છે, માટે ખરું સુખ-જ્ઞાન, ધ્યાનને સમાધિમા છે એટલે વિષયનું સુખ ગમે તેવું હાય તો પણ તે સ્વાધિન સુખ નથી ! માટે સુખનાં બે પ્રકારમા પ્રગમજન્ય સુખ એજ વાસ્તવિક સુખ છે. માનવી દ્રષ્ટિ પટ્ટાવે તો જ આ વાસ્તવિક સુખ હાથમા આવે.

પ્રગમસુખની નિર્દોષતા અને વિષયસુખની કર્ણતા

પ્રગમજન્ય સુખ એ નિર્દોષ સુખ છે, કારણ તે

સુખ મેળવવાની પાછળ કેઈ પણ પ્રકારનાં પાપો આચરવા પડતા નથી. ફક્ત તે સુખ મેળવવા માટે અંદરનાં વિષય-વિકારો અને કપાયોને મદાત કરી લેવાના રહે છે, કપાય અને વિષય વિકાર પર વિજય મેળવી લેનાર આ મૃત્યુલોકમાં મોક્ષનાં સુખનો અનુભવ કરી શકે છે. સુખનાં બે પ્રકારમાં વિષય જન્ય સુખ મોક્ષમાં નથી પણ પ્રશમ સુખ મોક્ષમાં છે. વ્યાસ મહર્ષિએ ગીતામાં પણ ફરમાવ્યું છે કે,

“इहैव तैर्जितः सर्वो येषां साम्ये स्थित मनः ।

જે મનુષ્યોનું મન સમતાભાવમાં સ્થિત છે તેવા મનુષ્યોનો અહિં મૃત્યુલોકમાં જ મોક્ષ છે માટે પ્રશમસુખની નિર્દોષતા શાસ્ત્રોએ જ પુરવાર કરી આપી છે. જ્યારે વિષયસુખ મેળવવાની પાછળ અનેક પાપો આચરવા પડે છે પહેલા તો પાસે પૈસાનો ભેગ ન હોય તો એ સુખ ભાગવી શકાય નહીં ! એટલે દ્રવ્ય કમાવાની પાછળ જીવને અનેક પાપસ્થાનકો સેવવા પડે છે અનેક કર્મો કરીને પૈસો ભેગો કર્યા પછીએ જીવને શાન્તિ વળતી નથી.

જીવ સુખમાં ઉલ્ટો વધારે આસક્ત બને છે, અને અનેક કુકર્મો કરીને દુર્ગતિનો અધિકારી બને છે વિષય સુખમાં આસક્ત બનેલાં ભલભલા ચક્રવર્તિઓ પણ તરફગતિનાં અધિકારી બન્યા છે નાવળ જેવા નાવવીઓની પણ તેવીજ દુર્ગતિ થઈ છે જ્યારે અહિં પ્રશમસુખને અનુભવીને ભવાંતરમાં પણ કેટલાયે આત્માઓ સદ્ગતિના અધિકારી બન્યા છે, અને ઘણાં આત્માઓ શાશ્વતા મોક્ષ

દેવામા ચાર નથી, આજે બપોરના કોઈ સાથે મનદુ ખ થયું હોય તો રાત્રિના મૂતા પહેલા ક્ષમાપના થઈ જવી જોઈએ એ પરંપરા લંબાવવા જેવી નથી. છેવટે લંબાઈ જાય તો બાર મહિને સવત્સરી મહા પર્વના દિવસે તો ક્ષમાપના થઈ જ જવી જોઈએ એટલે એ દિવસે તો આત્માને વૈરભાવથી ઉપશમાવવો જ જોઈએ, અને એ દિવસે પણ ન ઉપશમે તેને આરાધના નથી ઘોર વિરાધના છે.

તે જીવો અનંતાનુબંધી ક્ષાયમા ચાલ્યા જાય છે. અને તે અનંતાનુબંધી ક્ષાય પણ અનંતાનુબંધીના ધરનો હોયતો તેવા જીવો ભવાતરમા નરકગતિના અધિકારી બને છે માટે કરમાવવું પડ્યું છે કે,

“રીમતણા રસ જાણીએ,
હલાહલ તોલે,
કડવા કળ છે કોધના,
જાની એમ બોલે”

રીમ તણા જે રમ છે. તે હલાહલ જે તત્વ છે એ રસ પાપવા જેવો નથી એ એક પ્રકારનો દહાવારસ છે એમાથી જ્યાં જાણે એવી કાટે કે આખો આત્મા જ તેમા ભગમાઈ જાય આ દહાવારસ કરી વળે ન્યા વર્ષોના તપ મયમનુ કળ પાળુ હારી જવાય છે માટે મૈત્રીભાવનાથી જ વૈરભાવ શાન્ત થાય છે. વૈરભાવ શાન્ત થતા આત્મામા અનુપમ શાન્તિની દહેજ આવી જાય છે વૈરથી વૈર શમેજ નહી, પ્રેમથી જ વૈરભાવને શમાવી શકાય છે થી રોમવાથી કે પેદ્રોત નાખવાથી અગ્નિ શાન્ત થતો નથી

જે પદ્મપાત, તેને પ્રમોદ લાવનાં કહેવામા આવે છે વ્યક્તિ તરફનો પદ્મપાત નહીં પણ ગુણ અંગેનો પદ્મપાત હોવો જોઈએ અને મનુષ્યોએ વ્યક્તિનાં રાગી ન બનતા ગુણના રાગી બનવું જોઈએ. અલ્પપણ સદ્ગુણ કોઈમા દેખાય તો તે જોઈને આપણે મનમા રાજી થવું જોઈએ. કોઈમા મેઙ્ગલપર્વત જેવા હોયો દેખાય તો તેના પ્રતિ મનમા દયા લાવવાની છે અને પરમાણુ તત્વ પણ કોઈમાં સદ્ગુણ દેખાય તો મનમાં પ્રમોદલાવના લાવવાની છે

જારો ગુણાનુરાગી તે કહેવાય કે, પરમાણુ તત્વ સદ્ગુણને પર્વત સમાન લેખીને મનમા પ્રમન્નતાને અનુભવે પાતાના પ્રતિસ્પર્ધિમા પણ સદ્ગુણ દેખાય તો તે તરફ ગુણાનુરાગ કેળવવાની જરૂર વાત છે. જાકી કોઈમા ગમે તેવા દુર્ગુણ દેખાય તો તે તરફ મનમા દ્રેષ લાવવાની કે, તેવા દુર્ગુણના ઠેરી બનવાની કયાય વાત નથી પાપ તરફ નિરસ્કાર જોઈએ, પાપી તરફ નહીં, પાપીની દયા ચિતવવાની છે અને તેને તે રસ્તેથી પાછો વાળવાના યથાશક્તિ પ્રયાત્નો કરવાના છે જાકી, ભેમના શિંગડા ભેંસને ભાડે. જગત આજ્ઞાની પચાત આપણે કરવાની નથી

કેવી સુવાસ મહેકાવી ગયા

મહાપુરુષો જે થઈ ગયા તેમાં દેવાધિદેવ નિર્ધારકો અત્યંત્યાને છે તે મહાપુરુષોને ધન્ય છે કે, જેમણે ઉચ્ચ તપ કર્યાં અને પશ્ચિદ અને ઉપમર્ગોને વેડીને અનંત જ્ઞાન રંગને અને આત્મિયાદિ ગુણો પ્રાપ્ત કર્યા છે નત્તાગત

ગુણીજનની ખસિહારી

ગુણીથી સમલકૃત જનેલા પુકપોને જોઈને, મેઘ ગાળે
ને જેમ મોર નાચે, તેમ આપણને રામેરામમા આનંદ થયો
જોઈએ કે, સારી જઘા આત્માઓ કુર્મોથી ઘેરાયેલા છે
તેમા આ ધન્ય છે કે, જેનામા આ ગુણો પ્રગટેલા છે
હુનિયામા અવગુણથી તો જઘા આપણે ભરેલા છીએ
જેનામા અવગુણનો વિકાસ દેખાય તે જ ધન્યવાદને પાત્ર
છે આત્મામા ગુણો પ્રગટવા મહેલા નથી. અને ક્ષાયિકભાવે
ગુણો ન પ્રગટે ત્યાં મુધી પ્રગટેલા ગુણોને ટકાવી રાખવા તે
પણ મહેલા નથી ક્ષાયિકભાવને આવ્ર નથી ક્ષાયોપશમિક
ભાવ પ્રગટેલા ગુણો તો પાછા અવગઈ જાય છે, અને
ભલભલા આત્માઓ પડવાઈ થઈ જાય છે

ક્ષાયિકભાવે ગુણો પ્રગટાવવામા જ મહેનત હોય છે
પછી તેને ટકાવી રાખવામા મહેનત હોતી નથી ત્યાં
ક્ષાયોપશમિક ભાવમા તો ગુણો પ્રગટાવવામા મહેનત હોય
છે પ્રગટેલાને ટકાવી રાખવામાએ મહેનત હોય છે અને તેના
વિકાસમા પણ મહેનત લેવી પડે છે આત્મા જે લક્ષ ચુકી
જાય તો ક્ષાયોપશમિક ભાવથી પડતા વાર લાગે નહીં
ક્ષાયોપશમિક ભાવ અસખ્યવાર આવે ને અસખ્યવાર જાય
ત્યાં ક્ષાયિકભાવે ગુણ પ્રગટે એટલે નિરાત શત્રુ મામે
જ આવીને ઉભો હોય ત્યાં તો તેની મામે જાગ્યો ટકક
લેવી પડે, પણ દુઝાએકો પડ્યો હોય ત્યાં મુધીએ આપણને
નિરાત ન વળે, તેમ કુર્મ પ્રતિજ્ઞાનો કાય થઈ જાય ને
મુધ પ્રગટે ને ક્ષાયિકભાવ છે અને કુર્મ પ્રતિજ્ઞા ભાંગેલા

મૃત્યુ લોકનું અમૃત

કવિઓએ અમૃતરસની વાતો શાસ્ત્રોમા બહુ કરી છે, પણ એ રસમા આપણે મોહિત ન થઈ જવું, કારણ કે, એ અમૃતરસ કેવો છે ? વળી તેનો સ્વાદ કેવા પ્રકારનો છે ? એ કેઈ વસ્તુનો આપણને અનુભવ થયેલો નથી. જ્યાં આપણા માટે જીવનમા અનુભવગમ્ય એવા સમતારૂપ અમૃતરસનું આપણે નિરંતર પાન કરવું. શાન્તરસ, સમતારસ કે પ્રશમરસ એ જ આ મૃત્યુલોકનું અમૃત છે. એ રસની આગળ આકીનાં બધા રસ કીકા છે. પછી તે આમ્રરસ હોય, ઇશુરસ હોય, કે શૃંગારરસ હોય. " દુનિયામાં ચૌમેર વાજાં વાગતા હોય અને ઘરમાં ધન-વૈભવનાં ઢગના ઢગ ખડકાયેલા હોય ! પણ માનવીને હૃદયની શાન્તિ ન હોય, મનમાં આધિ-વ્યાધિ ને ઉપાધિ હોય તો સમજવું એ ધન વૈભવના ઢગ કે ઉકરડાંના ઢગ ખડકાયેલાં હોય તેમાં ફેર શું છે ? માટે જીવનમાં સમતા આવે એજ જીવનનો ખરો આનંદ છે.

માધુ-મુનિઓ પામે બહારના આનંદ પ્રમોદના કોઈ માધનો નહીં હોવા છતાં, તેઓ મહા આનંદમા હોય છે ક્યારેય પણ તેમના મુખ પર ગ્લાની કે શોકની ધંગી છાયા હોતી નથી તો તેવો અખૂટ આનંદ તેઓ શેમાથી કુટંતા હશે ? ત્યાં કોઈવું પડ્યો કે, સમતારસમાં બીલતા હોવાથી તેમાથી તેઓ અખૂટ આનંદ કુટંતા હોય છે. સમતારસ ખદારનાં કોઈ ઠામ કે વાસણમા ભરેલો નથી એ તો આત્માનાં સ્વરૂપમાં રહેનાર જ એ રસની માજ માજી

ગટે છે. મત્સ્ય જેવો પાણીની બહાર આવે. કે તેને તરફડવાનું છે, તેમ આત્મા પણ જેવો તેની સ્વભાવ દશાની બહાર જાય કે તેને તરફડવાનું જ છે.

આનંદનો ઝરો

આત્મામાં આવ્યા નિર્દોષ આનંદ બર્થો હોવા છતાં મનુષ્યો બહુમા જ્યાં-ત્યા આનંદની શોધ ચલાવી રહ્યા છે. તે માટે કેઈ નાટક-ગિનેમામાં જાય છે. તો કેઈ કલગોમાં બટકે છે. તો કેઈ વળી માથેગન ને મહાબલેશ્વર જાય છે. પણ એવાથી જે આનંદ લુટાય છે તે તામસી કે રાજસિક આનંદ છે. તે કેઈ સાત્વિક કે આત્મિક આનંદ નથી. સતસંગનો આનંદ એ સાત્વિક આનંદ છે. સમતારસનો આનંદ તે આત્મિક આનંદ છે. બાકીનાં જે પ્રકાર છે તે તામસિક અને રાજસિક છે. વિષય-વાસના, નાટક-ગિનેમા, શિકાર જ્યાં-ત્યાં ભરકણ, જે તે ખાણ, એ બધા તામસિક અને રાજસિક આનંદના પ્રકારો છે. તેવો આનંદ લુટવામાંથી ર્મનો બધું છે. તેવો આનંદ લુટવા જતાં દરેક આપણા આત્માજ લુટાઈ જાય છે. માટે આત્મામાં આનંદને બર્થો તે તેનાથી ભેટકે. લુટાય તેટલો આનંદ લુટી લે. કેઈ પા, પ્રમાણે મનન ન કરે ન હોય. ન મનના આધિ હોય ન ત્યાધિ-ન-રૂપાધિ હોય નિ-વ મનાધિ હોય પણ તેના જેવો દુનિયામાં ભળે આનંદ એવો કે તે જ બને આનંદ છે. આ આનંદ કદાચ બહાર બહારના વિચારો નહોતો નથી તે તેના મનમાંથી લુટતો ને.

પ્રતિક્રમણનું પ્રાણ

પ્રતિક્રમણમા આચરિય ઉવજ્ઞાએ મૃત્ર આવે છે, તે પણુ ગ્રામ ભાવનાની જેમ જીવનમા શાન્તરમ્ય જમાવવા અતિ ઉપયોગી છે

આચરિય ઉવજ્ઞા

સીસે સાહમ્મિણ કુલ ગણેન્ન

જેમે કેદ કસાયા સઙ્ગે તિવિદ્દેણ ત્થામેમિ ॥

આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, શિષ્ય, કુલ ગણ અહિં એક આચાર્યની સતતિ તે કુલ કહેવાય, અને એક વાચના સમુદાય તે ગણ કહેવાય આટલા પ્રતિ મે કપાય કર્યો હોય તો તે મરેને ત્રિવિધે જમાવુ છું. આમ તો પૂ આચાર્ય ભગવાન ઉપર કોઈ શુસ્સો ન કરે, પણ આચાર્ય મહાગજ શિષ્યોને યોગ્ય શિળામાળા આપતા હોય ને મન પશિલામ જગડ્યા હોય, તો ત્રિવિધે ક્ષમા યાચું છું. ઉપાધ્યાયજીનું કામ માધુ મમુદાયને પઠન-પાઠન કગવવાનું છે એ દગ્ધ્યાન જગજગર પાઠ નહીં કરતા કોઈ સાધુને ઉપાસાને દેવો પડે, એ દગ્ધ્યાન કોઈ કપાયનું નિમિત્ત જાન્યુ હોય તો ઉપાધ્યાયજીને પણ ત્રિવિધે જમાવુ છું તે પછી શિષ્ય સાધર્મિક કુળ કે ગણ કોઈ પ્રતિ પણ કપાય કર્યો હોય તો ત્રિવિધે ક્ષમા યાચું છું. શિષ્ય ઉપર ક્રોધ કર્યો હોય તો ગુરુ પણ કપાયને ઉપજમાવવા શિષ્યને જમાવે ! કેવી રીતે દર્શનની મૌલિકતા છે ?

સઘ્વસ્સ સમણ સઘસ્સ
 મગ્ગઞ્ચો અઞ્જલિં કરીઞ્ચ સીસે
 સઘ્વં ત્વમાવહત્તા, ત્વમામિ સઘ્વસ્મ અદ્વયપિ ॥

પૂજ્ય એવા સઠલ શ્રમણ સંઘને એ હાથવડે મન્તકે
 અઞ્જલી કરીને ખમાવું છું, અને હું પણ માગ તન્હથી.
 સઠલ શ્રી શ્રમણ સઘ ભગવાનને ક્ષમા આપુ છું
 હૃદયને નમ્ર બનાવીને ક્ષમા માંગવી અને કોઈ ક્ષમા
 યાચના કરે ત્યારે તેને ક્ષમા આપવી એટલામા તો
 આખાએ જૈન ધર્મનો સાર આવી જાય છે હૃદય
 અદરથી નિર્ભળ અને નમ્ર બને ત્યારેજ પરસ્પર સાચા
 હૃદયથી ક્ષમાપના થઈ શકે છે

મઘ્વસ્સ જીવરાસિસ્સ
 માઘ્ગ્ગો ધમ્મ નિદ્દિઞ્ચ નિય વિત્તો
 સઘ્વં ત્વમાવહત્તા, ત્વમામિ સઘ્વસ્મ અદ્વયપિ ॥

ધર્મને વિષે સ્થાપેલું છે ચિત્ત એવો હું મર્વ
 ઉપગણિને લાવથી ખમાવું છું, અને મારી પાસે ક્ષમા
 યાચના કરવાને હું માગ તન્હથી ક્ષમા આપુ છું—ક્ષમાપનાના
 વિષય ઉપર આ મૂત્રની ત્રણે ગાથાઓમા જાણે દિવ્ય પ્રદાન
 જગદગ્રી સ્ત્રો છે આન્હાને ઉપદાન લાવના લાવળા માટે
 પ્રતિક્રમણ દિયામા આ મૂત્રનું છે હાથ જોડીને જિનાનું
 કંવામા આવે છે

આ મૂત્રનો જાણ હૃદયમા જેવી જગત નો સ્પર્શ ન કરે
 ઉપદાને અને માત્રા રાન્તરુત્તરના નિઃસર પડી જાય, ન

ધરમાજ દ્વધપાક હોય તો બહાર ખાત્રી છાશની બીજ માગવા જાય કેણુ ? તેમ આત્મામાજ જ્યાં શાન્તરસ હિંસાળા દઈ રહ્યો છે ત્યાં બહારના હિંડોળે સ્વિકવા જાય કેણુ ? અર્થાત બહારના પાત્રે ઇન્દ્રિયોનાં વિષયોમાં સંચાર કરે કેણુ ?

અંતરના અમી તો ગુરુમાતાજ પાઈ શકે

પોતે પોતામા સમાઈ જાય તો અંદરમાં તો શાન્તરસના ધોરીયા ચાલ્યા જાય છે પછી તો અંદરની શાન્તરસની ધારામાથી જીવને જે સુખ અને શાન્તિ મળે તે સ્વર્ગમાંથીએ મળવું હર્લલ છે પૃથ્વીની અંદરમા જેમ જળની સરવાળી છે, તેમ આત્મામા શાન્તરસની સરવાળી છે, પણ તે આત્મા ઉપર જે દોષોના થરના થર બમેલા છે તેને ઉમેડીને કે ક્રી દઈએ તો એ સરવાળી પ્રગટ થાય. જેમ પૂ. આનંદધનંડુ કરમાવે છે કે,

ગગનમંડલમે અથ વિચ કુંવા ચહા હે અમિકાવાસા ।
મગુરા હોયસો મરમર પીળ - મગુરા જાળ ત્યાસા ।
અવધુ સો જોગી ગુરુ મેરા ।

ગગનમંડલ એટલે નાભિમંડલના બાજમા આત્માના આંક રચક પ્રદેશ, જે મદા ઉઘાડા હોય છે એટલે કર્મના આવગળુ તે પ્રદેશો પર લાગતા નથી તેમા શાન્તરસ સ્વરૂપ એકલો સુધાન્ન ભર્યો છે, અથવા કર્મના આવગળા ત્યાંડે હકી જશે ત્યાં આત્માના પ્રદેશ પ્રદેશ અનંત અવ્યાખાધ સુધાન્નથી ઇલકાઈ જશે આત્માના એક એક પ્રદેશમા અનંતા ગુણ

ગેહલા છે. અથવા નાભિમંડલની નીચેના ભાગમાં આઠ ઇંચક પ્રદંશરૂપ કુવા છે, જે એકલા સુધાગ્રથી ભર્યો છે તેમાથી સુગુર એટલે ગુરુગમવાળા મનુષ્યો કટોગ ભરી ભરીને અમૃત રસાનુ પાન કરે છે, જાકીના નગુગ ગુરુગમ વિનાના કાંઈ આવીને પાગુ તન્મ છિપાવી શકતા નથી અને તરતયા પાશ કરે છે. એટલે નાચા ગુરુનો જંગ મળ્યા વિના અદગનો ભદ્ર મમલતનો નથી અતરના અમી તો ગુરુમાતાજી પાઉ શકે બીજા કોઈની તાકાત નથી

તત્વ વિરલાજ પામી શકે

આજળ વધીને રૂઝાવે છે કે,

ગગન મરુતમે મૌજા ધિયાળી ઘસધા દૂધ જમાયા ।
મારુત માતો વિરલા પાગ-જામે જગત ભરમાયા ।
અરુ સો જોગી ગુરુ જેરા ।

ભગવાન રમયરુદ્રના બેસીને કેશના આપતા હે ૮
મે ત રમયરુદ્રને વીગ હાલર પાડીયા હે ૧ જે એટલે
વરુદી અપર આવી તપ તે કે ભગવાન વત્તાને મેલ
સાપતા રાત્ર જે, તપ કે વનીનથી મેલ, રિષત રોડ તે
એટલે ભગવાન દુધદૂધી પાન કે રુદ્ર પાડે રી ૫૫
ધિયાળી મને પાડેરોને જેના રિષેરુદ્રી દુધ પાન રુદ્રને
મારુત જે વગર રી મને રુદ્ર જે રુદ્રને જે
માતો વેલો મોર જેમરુ રુદ્ર કે રુદ્ર મને
રુદ્રને જે રુદ્રને જે રુદ્રને જે રુદ્રને જે રુદ્રને જે

એટલે માખણ કેઈ વિરલાનેજ પ્રાપ્ત થયું. બાકી દુનિયામાં મોટે ભાગે કદાચહ જ ચાલી રહ્યો છે એકાતવાદી મનુષ્યો તત્ત્વ પામી શકતા નથી અને વાદ-વિવાદમાં એવા પડી જાય છે કે, ભલભલા તેનો પાર પામી શકતા નથી. આત્માને એકાંતે નિત્ય કે અનિત્ય માનવાથી બંધ મોક્ષ કે મોક્ષમાર્ગની કેઈ વ્યવસ્થા ઘટતી નથી, એકાંતે દક્ષિણ વસ્તુ કે. જેની હુચાતી ખીજીજ દક્ષિણ ન હોય. તેમાં બંધ મોક્ષની વ્યવસ્થા ઘટેજ કઈ રીતે ? અને એકાંતે નિત્ય વસ્તુ પર્યાયથી કે અવસ્થાથી પણ પલટાતી ન હોય તેમાં પણ વ્યવસ્થા શી રીતે ઘટી શકે ?

આત્માને કથંચિત નિત્ય કથંચિત અનિત્ય અને પરિણામી માનવાથીજ બંધ મોક્ષની વ્યવસ્થા બરાબર ઘટી શકે છે જૈન દર્શન આત્માને નિત્ય માન્યો છે, પણ પશ્ચિમી નિત્ય માન્યો છે ફૂટસ્થ નિત્ય માન્યો નથી એકાંત નિત્ય આત્મા તો તે કહેવાય જે એકજ સ્થિતિમાં રહેવાવાળો હોય આત્મા એકજ સ્થિતિમાં રહેવાવાળો હોય અને અવસ્થાથી પણ પલટાતો ન હોય તો સસાર પર્યાય પદ્ધતિને નિન્દ્ર પર્યાય શી રીતે થાય ? હિસક-અહિસક બને, કોપી દામાશીલ બને લોભી-સતોષી બને, ગાળી-વિરાગી બને એટલે કંઈકંતા તેનામાં પરિવર્તન આવેજ છે તે એકાંતે નિત્ય આત્મા માનવામાં આવે તો આ બધું શી રીતે ઘટી શકે ? આવી સીધી ને સાદી વાત પણ અન્ય દર્શનીઓના મગજમાં ઝેડી નહીં અને એકાંત વાદમાં એવા તણાઈ ગયા કે, તત્ત્વની ચર્ચાઓમાં મૂળ ઉત્પત્તિ. પણ તત્ત્વના મર્મને પામી શક્યા નહીં ! એટલે પૂ. આનંદધનજીને દરમાવલુ પડ્યું કે, ‘માખણસાનો વિગડા પાવ’, છાએ જગત ભરમાયા” તત્ત્વાર્થકાંત્રી માખણ વિરલાને

પ્રાપ્ત થયું અને જગત આખું કદાચહની બારી છાસમા
ભગમાઈ ગયું

વિષમતાની જગ્યાએ સમતા આગ્યા વિના કોઈનો પણ ઉદ્ધાર નથી

એકાન્તવાદીઓ તત્ત્વને પણ પામી શકતા નથી તે
મોક્ષને તે કયાથી પામી શકે ? એટલા માટે પૂ હરિગદ્
સર્વજનને દુઃખમાયુ પડયું છે કે “દિગ્ભાગ હાય કે
દેવતાભાગ હાય, બુદ્ધ હોય કે કોઈ અન્ય મતાવલબી હોય
તેઓ કોઈ પણ મતને અવલબતા હોયા માત્રથી મોક્ષને
પામી શકતા નથી

મમભાવ ભાવિ આપા લહર મોક્ષ ન મહેરો ।

પણ તેના આત્મા સમભાવથી ભાવિત બનેલો છે તેજ મોક્ષને
પામી શકે છે રાજ-દેવની વિષમતાના અત આગ્યા વિના
જીવ પીતગગતાને પામતા નથી પીતગગતા આગ્યા વિના
જીવને કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી અને તે વિના
જીવનો મોક્ષ થઈ શકતો નથી આજ વાતની કુદિત
પ હેમચંદ્રાચાર્યજીએ દર્શાવ્યું તે કે

મય દોહાહર જનના રાગાદા દગ્ધવાન રાગ ।

મદદા રિગ્ધુલ હોરો કિનેદા નગર્મ

જનના અધુરને વિગત જણાવે છે - ૧૧-૬૯ પૃ ૧૧

અધ્યાત્મના સુખ સિંધુ આગળ પૌદ્ગલિક સુખ ખિંદુ સમાન

પૂ ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ કૃપાવે
છે કે,

કાતાધર સુધાસ્વાદાદયુના યજ્ઞાયતે સુખમ્ ।
ચિન્દુ. પાર્વ તદધ્યાત્મ શાસ્ત્રાસ્વાદ સુસ્વાદયેઃ ॥

યુવાન પુરુષને પોતાની કાતાના અધરરૂપી સુધાના આસ્વાદથી
જે સુખ ઉપજે છે તે સુખ યોગીઓના અધ્યાત્મરૂપી સુખ
મમુદ્રની આગળ માત્ર ઓકે ખિન્દુ કેવળ છે એટલાં નાન
અધ્યાત્મ કે દ્રવ્ય અધ્યાત્મથી તેવું સુખ મળતું નથી ભાવ
અધ્યાત્મજ તેવા સર્વોત્તમ સુખને સાધી આપે છે
પોતાની પોતામા રમણતા અથવા આત્માની જ્ઞાન-દર્શન
અને ચારિત્રમાં રમણતા તેનેજ ભાવ અધ્યાત્મ કહેવામાં
આવે છે ભલે આત્માનાં શુદ્ધ સ્વરૂપની વ્યાખ્યાઓ બ્રહ્મ
કરતા હોય પણ લેશપણ અંદરમાં નિજગુણની રમણતા ન
હોય, કેવલ પુદ્ગલ ભાવમાંજ રચ્યા-મચ્યા અને પર્યા
રહેતા હોય, તેવાને નામના અધ્યાત્મી કહ્યા છે. ઉપર
ઉપરથી સમાધિ લગાવેલી હોય અને અંદરમાં લેશ પણ
અધ્યાત્મનો ઉપયોગ ન હોય તેને દ્રવ્ય અધ્યાત્મ
કહેવાય અધ્યાત્મમય જીવન જીવનારાની મૂર્તિની સ્થાપના
કરી તેને સ્થાપના નિશ્લેષ કહેવાય

જૈન શાસ્ત્રોમાં પણ અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા અને લોભને નરકગતિના દાર કહ્યા છે કષાયને લીધે ક્રોધ માથે વંચ કદાચ બંધાઈ જાય પણ તેની સાથે ક્ષમાપના થઈ જવી જોઈએ, જેથી વૈરની પરંપરા લંગાય નહિ.

શ્રાવસ્તિમાં ભગવાનની મંગલ પદ્યરામણી

અહિં બધકકુમારે એ સમયે પાલક પ્રતિ મનમા લેશ પણ રોષ રાખ્યો નથી અને સંપૂર્ણ ગભીરતા ધારણ કરી હતી, પણ પાલકના મનમા બધકકુમાર પ્રતિ શત્રુ ગ્રહી ગયું રાજ્યએ પાલકને ત્યાથી વિદાય કર્યો એટલે તે કુલકારકટક નગરમા આવે છે એકવાર ભગવાન મુનિસુત્રન સ્વામિ શ્રાવસ્તી નગરીમા સમવસર્યા, ભગવાનની દેશના સાબળી બંધકકુમાર પાંચસો રાજકુમારોની સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરે છે દીક્ષા અંગીકાર કર્યા બાદ બધક અભુગાર તપ-જપ, જ્ઞાન-ધ્યાનાદિમા ડીન મનવાળા બની ગયા અને ભગવંતે તેમને આચાર્યપદે અધિષ્ઠિત કર્યા બધક આચાર્ય એકવાર ભગવંતને વિનંતી કરે છે કે, પ્રભુ ! મારે પુરંદરયગા નામે સંસારીપક્ષે સગી બહેન છે, તેને મારી પર અથાગ બ્રાત્ર પ્રેમ હતો. માધુ થયા પહેલાં હું સંસારમા હતો ત્યાં લાઈ-બહેન વચ્ચે પરસ્પર અપૂર્વ મદ્ભાવ હતો. કુલકાર કટકના દડકરાજા વેરે તેને પરજાવવામાં આવી છે આપ મને આજા કરમાવો તો તે બહેન-બહેવી બન્નેને પ્રતિજ્ઞા પમાડવા મારી ઈચ્છા કુલકાર કટક તરફ વિદ્યાર કરીને જવાની છે ત્યારે પ્રભુએ કરમાવ્યું કે, ત્યા તમોને મરણાત ઉપમર્ગ થશે માટે વિચારીને તે તરફ જા ભરવા જેવું છે

જાળમા રાજા બરોળરનો સપડાઈ ગયો. પાલકને જાળ પણ કેવી બિછાવતા આવડી ? રાજા જેવો ગજા તેનો ભોગ બની ગયો. ક્રોધ અને માન-કષાયનો પ્રભાવ તરતજ શરીર પર દેખાઈ આવે છે. જ્યારે માયા અને લોભ ચોતાનો પ્રભાવ મન પર પાડનારાં છે. માયાવી અને લોભી મોહાનાં બહુ મીઠાં હોય છે, પણ દીલનાં તેવાજ જુઠાં હોય છે. ક્રોધી અને માની દિમાગ ખોઈ નાંખે છે. જ્યારે માયાવી અને લોભી દિલવેચી નાંખે છે. ગરીબને પણ રહે સી નાખવો હોય તો માયાવી કે લોભીને તેની ક્યા ન આવે, કારણ કે તેની દિલની દુનિયામાં જ દેવતા મૂકાઈ ગયો હોય છે, જ્યારે ક્રોધી આવેશમાં ન આવેશમાં શુ કરી નાંખે તેની ખબર તેને ચોતાને પણ પડે નહીં કારણકે તે ઠાઈએ તેના દિમાગજ ઠેકાણું હોતો નથી. પછી પાછળથી આવેશ ઉતરી ગયા પછી તેને ચોતાની સ્થિતિનું ભાન આવે

પારકી આંખે જોનારા

૨ હકગતએ ક્રોધમા ને ક્રોધમા પૂર્વાપરનો વિચાર કર્યા વિના જ પાલકને આજ્ઞા કરાવી દીધી કે, તને કીક સાંગે ને નજા આ સાધુઓને કરજે. હવે ફરી વાર મન ને વિશે પુછવું જ નહીં તે આ પાખડી બધકની ચોલ કીક જાણી દીધી, નહિ તો મન કઈ બળત પડત નહીં, કાગળ કે, હું તો તમારાથી જ ચતુવાળો છું ખરા ! આનું નામ નજા-વાજા ને વાદજી ! તેના બરોળના લેણ નહીં આપણે આગળ કરી ગયા કે અજાણ્યા મોટે ભાગે પાંચ્રી આંખે જ જોનારો હોય છે

भरुणान्त उपसर्गना समये पशु दाणवेली अपूर्व क्षमा

पालक मनमा भुज हणार्छ गयो तेने ना आट्ठुन
 भेटनु हुनु पावतुनु ने पथै छुन तेना हणना पा-
 न न्या भने मनमा विचार्या लाग्यो हे मागी धान्या हव
 पाउ पडी नरो अष्टमावेली मागी श्रुति नहण भर्छ जा
 हुट गाईना मनुष्यो घोर दुष्टन्यो आनयन्ता पाव नयनमा
 नरी पालक पीकैर विपन्न मयान्ता पाउने मान्ता
 पलायनी गयो, भने गाडी हर्छो, मर्हाना । तेने माह
 पायनि नगरीमा लउ सज्जामा अपमान 'य' हुन हव
 तेना गाईो वीधा विना नरी नट लमामगाही तेने
 पाउ हव रण्डान नरी । तमने मधाने अपवनी धाहीने
 पीली नाणयना आचो गाउे नमोवन नमोवन
 हाड ना मरी हने मध्या नाचार्यने कन्याना दुन्दुभ
 रगिने लगेन लविष्य या आगी मय । पाउने पान
 पाउनाम भयो भने आनी रहानि पले नरी
 म लमाम । अमने नमिनेने दुवम तेने नम
 रवाना होउने नम तेने पद नमने नम तेने नम
 रवाना तेने नम अमने तेने नम नमारीयो नमने
 पालनावा होना नही पद सुन्दो का नमने
 नाशक्याय मनेवा नम होना नही । अह दुष्टोने ने
 १५११ केही नही मण्डी होप ११११ मय नम नम
 १५११ तेने नम नम नम नम नम

શરીર યંત્રમાં અને મન નવકાર મહામંત્રમાં

ત્યાતો પાલક તાડુકીને જોલ્યો, ગંધી વાત કરે છે. પણ ઘાણીમા પીલાણો ત્યારે ખગર પડ્યો. એ ટાઇમે હું જોઈશ, આ તમારું તત્ત્વજ્ઞાન તમને કેટલું ખપ લાગે છે ? એમ કહીને પાલકે મનુષ્યને પીડી શકાય તેવું યત્ર તૈયાર કરાવી તે ઉદ્યાનમા લાવવામા આવ્યું અને પાલક એક પછી એક માધુઓને પીડી નાખવાની તૈયારીમા છે. ખંધકસરી ખધા મુનિવરોને થોડા ગિખામણ આપે છે કે, આપણા માટે આ મરણાત ઉપસર્ગના સમય છે તો સૌ પોતાપોતાના સ્વરૂપમા આવધાન થઈ જશે ચિત્તને નમસ્કાર મહામંત્રના નિર્મળ ધ્યાનમા અને ટમા ગુણમા પરોવી દેજે. મરણાત ઉપસર્ગના આવા પ્રસંગે ટમા ગણનાર કેવલજ્ઞાનને પામે છે તેના ધાનિકર્મના ભુક્કા જોડી જાય છે. મુનિવરો ! જોડા ધ્યાનમા ગણજે કે, શરીરથી યત્રમા પિલાવવાનું છે પણ મનથી સમતારસમા ઝીલવાનું છે. યત્ર સામે જોડવાજોડું છે, પણ નવકાર મંત્ર દ્વયમા જોડવાજોડું છે. એ મંત્રના પ્રભાવ એવો છે કે, આ યત્ર અવહુગ્નયથી તમારા શરીરને ભેંસે પીડી નાખશે, પણ નિશ્ચયનયથી તમારા કર્મો પીલાઈ જશે. આવો ઘોર ઉપસર્ગ કરનાર આ પાલક આપણા દુરમન નહીં, પણ ઉપકારી છે. આવા હિતચિંતાનાં વચનોં ગામળી દેડે મુનિવરો મગાતા ઉપસર્ગ વેઠી લેવા અદ્યથી ખૂબજ ઉત્સાહિત મનવાળા બની જાય છે અને દેડેકનું મત્ત અદ્યથી ખૂબ ઉત્તેજિત મની જાય છે. તંમજ વિચારે છે કે, આ જીવે પગધીન પછે ઘણું વેઠેલું છે, આ તો

આધિનપણે વેઠવાનું છે. માટે તે આત્મન ' કાયજ્ઞા ધ્યાન ' કરીશ નહીં.

આપણે નથી પીલાતા આપણાં કર્મ પીલાય છે;
આણીમાં પીલાતા મુનિવરોની અપૂર્વ ભાવનાશ્રાણી

ત્યાજ્યાદ પાલકે અધક આચાર્યની ગાગળ તેમના
દગળા એકે પછી એક મુનિને યત્રમાં પીલવા માટે '
 ૬૦ ' મુનિને અધક આચાર્ય તેમના દેવા પૂર્વક સમયક પ્રાપ્ત
આગ્રાધના દુગવં છે. યત્રમાં પીલાવવાના સમયે પાત્ર દર્શ-
મુનિ પાતાના મનને ગગળઃ કાણુના સમયે છે. અને અધક
આચાર્ય એકેક મુનિને કહ્યું કે આત્મા અને શરીર વિષયે
આ પાલક તેમના દરના નાશમાં નિમિત્ત બનશે.

શાસનને બાધા પહોંચાડી શકશે નહીં, અને આપના શાસનના સાધુ-સાધ્વીજીઓમાં પૂજા-સત્કાર વગેરે ખૂબ સારી રીતે પ્રવર્તશે. માટે આપ ક્ષણનું આયુષ્ય વધારો. છતાં ભગવંતે કરમાવી દીધું કે, હું ઈન્દ્ર ! બનવાકાળ હશે તેમ બનશે. ભાવિ મિથ્યા કરવા કોઈ સમર્થ નથી બાકી આયુષ્ય કોઈ વધારી શક્યું નથી ને વધારી શકશે નહીં.

ભસ્મ રાશીનો પ્રભાવ

આજે જૈનો ઘણી ઓછી સંખ્યામાં છે. છતાં જૈન સંઘમાં કાંટા કેટલા પડ્યા છે ? અને તેમાં પણ પાછા મતભેદો કેટલાં છે ? એક શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘમાં કેટલા ગચ્છો છે. તેમાં પણ પાછા નિધિ વગેરેના કેટલા મતભેદો પ્રવર્તે છે ? આ બધો ભસ્મ રાશીનો તો પ્રભાવ નહીં હોય ? દરેક જૈનનાં ફિરકાઓમાં અમુક મતભેદો તો હિભાજ છે. આટલું હોવા છતાં જૈન શાસનનો જે ઝળાણાટ વિશ્વમાં ફેલાય છે તે તેના સત્ય અદિસા ને તપ-ત્યાગના માદામૂલા સિદ્ધાંતોને આભારી છે.

આવા પડતા કાળમાં પણ જૈન ધર્મના ધર્મ ગુરુઓમાં જે તપ-ત્યાગ છે અને ગામો ગામ પગપાળા વિહાર કરવાની જે પ્રણાલિકા છે તે આ રેલ્વે-મોટર અને હવાઈ જહાજના યુગમાં ભલભલાને વિસ્મય પમાડે તેવી છે. એટલું જ નહીં પણ જૈન માધુઓ પ્રતિ દરેકના હૃદયમાં અપૂર્વ ગહુમાન પેદા કરે તેવી છે આ કાળના શ્રાવક સમુદાયમાં પણ જે ઉદારતા છે તેની માથે જે સદૃઢ્યતા અને સૌજન્યતા છે તે

બલબલને આશ્ચર્યમાં ગચ્છાવ કરી દે તેવી છે તે પછી ઘણા વર્ષો પહેલા થઈ ગયેલા વસ્તુપાલ—તેજપાલ, બામાડા, જગદુશ અને ધગગાશા મોરના ને તે નદશુભાની તે વાતજ ની પચાની ને છે ? તેમાએ હવે તે બમ ગાંઠિંગ ઉતરી ગયા છે હવે આજળ ઉપર તે જરૂર નેન જાગનની અપુર્ય પ્રભાવના થશે તેવી આશા મળવી ને મેઠાં અન્ધાને વાત નથી

ક્ષામના આર વિભાગ

આપણી મૂળ વાત એ છે કે, મનુષ્ય ભવની આવા ને અપુર્ય કાળ ગળી છે તેની હલબલ પિયગતવાની બાત લે છે. ભગવાન હમા વાતિ પ્રદાન નિમા હનાવે છે કે, તેની ભવે પાત મળવા હલબલ તેવા મનુષ્ય ભવ પામવા નવા નવા ને આ મુખને હમા પ્રમા છે ને મનુષ્યે લીધે ગમેદી કાળ ને હરી પાતી મનુષ્યે વેવાને પા મળતી નથી

અથવા તો ક્ષણને પિછાણે તેજ ખરો પંડિત છે, ધર્માનુષ્ઠાન માટેનો અવસર તેને અપૂર્વ ક્ષણ કહેવામાં આવે છે, તેના ચાર વિભાગ પડે છે. દ્રવ્યક્ષણ, ક્ષેત્રક્ષણ, કાલક્ષણ અને ભાવક્ષણ. અનાદિ કાળથી સંસારમા પરિભ્રમણ કરતાં જીવને મહાન પુન્યના ઉદ્ધે મનુષ્ય ભવ મળી જાય, તેમાં પણ પાચે ઇન્દ્રિયોની પૂર્ણતા મળે ઈષ્ટ જાતિ અને કુળમા મનુષ્ય જન્મ મળે, રૂપ, ગુણ દિર્ઘાયુષ્ય અને આરોગ્ય વિગેરેની પ્રાપ્તિ તેને દ્રવ્યક્ષણ કહેવામાં આવે છે મનુષ્ય ભવ તો મળી જાય પણ ઉપરોક્ત સામગ્રી સહિત મનુષ્ય ભવ મળવો અતિ દુર્લભ છે તમે મારી સામે જોડેલા ખૂણ ભાગ્યશાળી છો કે આ દ્રવ્યક્ષણની તમને સંપૂર્ણ અનુકુળતા મળી છે એટલી ગંધી સાનુકુળ સામગ્રીનો તમને જોગ મળ્યો છે કે, તમે ધારો તો તમારા પુરુષાર્થના ગળે મર્વ વિરતિચારિત્રની ભૂમિકા મુઠ્ઠી પહોચી શકે જીવને આગ્રિજ દુર્લભ છે મનુષ્યોનેજ તેના અધિકારી કહ્યા છે. દેવ અને નારકો મમ્યકત્વ અથવા શ્રુત સામાયિકને પામી શકે, તિર્થ યામાથી હેઠક દેશ વિરતિના પરિણામને પામી શકે, ખાકી સર્વ વિરતિ ચારિત્ર મનુષ્યો જ અંગિકાર કરી શકે છે અને સર્વ વિરતિ ચારિત્ર અંગે જ મનુષ્ય ભવની આટલી દુર્લભતા છે. ધન-ધૈભવનાં સુખ અંગે કોઈ જાનીએ મનુષ્યભવને દુર્લભ કહ્યો જ નથી. તેથી મનુષ્યો ધન-ધૈભવના સુખની પાછળ જ જો પડ્યા રહેશે તો આ મળેલી માંધેરી માણ કિંમતી દ્રવ્ય ક્ષણ વેડકાઈ જવાની છે.

આર્થ દેશમાં અનાર્થતા

ગી૮ ક્ષેત્ર ક્ષણની અપેક્ષાએ જે ક્ષેત્રમા ચારિત્ર

હવેમા આંધ્ર નેવા આર્ય દેશમા મનુષ્ય ભવની પ્રાપ્તિ થાય
 તેને દેવદાસ કહેવાય એક ભવન દેવદાસ જાતીનું હતું
 દેશ કહેવાય છે તેમા કુટુંબ નાડા પચ્ચીમન આર્ય દેશ
 કહેવાય છે કાંતી, કૌશલ, મગધ, યૌજન, વિજેતે દેશની
 બાજુના આર્ય દેશમા થાય છે તેવા કુલ મળીને કુટુંબ નાડા
 પચ્ચીમન આર્ય દેશ છે તેવા આર્ય દેશમા મનુષ્ય ભવ
 મળેલા અને દુર્લભ છે આથી તે એવા અનાર્ય દેશમા
 મનુષ્યો જન્મેલા છે કે જે દેશના લોકો દેશના અમામાના
 ઉપરાજ કરે છે હવેદયાના તથા સરકાર ને તેમ નાને
 ધર્મ કાળ થાય તથા કાને ન અચર્ય તે દેશને અનાર્ય
 દેશમા આંધ્ર છે. અથવા તે જે દેશમા જન્મેલા લોકો
 ધર્મ ભાષનારી ધામા આમા રોય તેને અનાર્ય કહેવાય
 આને તે આર્ય દેશમા જન્મેલા થા. દેશમા ધર્મ
 ભાષનારી ધામા કુલ હતા છે તે તે આ આર્ય દેશમા
 જન્મેલા લોકો કહેવાય તેવા લોકો આર્ય ના
 ભાષના હવે દેશમા એકે એકી મદરી વધી જાય છે કે જે
 તે પે નિર્મલ નેતર્ય થાય દેશમા અમામાના તે જે નેતર્ય

મળવો દુર્લભ છે. કારણ કે, આર્ય દેશમાં ધર્મ પામવાના અને જીવનમાં ઉત્તમ સંસ્કાર પોષવા અંગેના નિમિત્તો ઘણાં છે. પણ એટલાથી અનાર્ય દેશમાં જન્મેલા સત્સંગના પ્રભાવે અથવા પોતાની હજી કર્મિતાના પ્રભાવે આર્ય ન જ બની શકે અથવા ધર્મ ન જ પામી શકે તેવી કોઈ એકાંતે વાત છે જ નહીં. શાસ્ત્રોમાં આર્દ્રકુમારનું દ્રષ્ટાંત મોજુદ છે. તેઓનો જન્મ અનાર્ય દેશમાં થયો હતો, છતાં અભયકુમાર જેવા મિત્રના સત્સંગનાં પ્રભાવે આર્દ્રકુમાર આર્ય તો એવા બન્યા કે, અંતે અણગાર બન્યા અને કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા છે.

અધ્યાત્મમાંજ ખરી શાન્તિ

જ્યારે આપણને મહાન પુન્યના ઉદયે આર્ય દેશમાં મનુષ્ય જન્મ મળ્યો છે. તો આપણા સંસ્કાર તો કેટલા ઉંચા હોવા જોઈએ ? એકલા ભૌતિકવાદ તરફનો નહીં પણ આપણા જીવનનો એક અધ્યાત્મવાદ તરફનો હોવો જોઈએ. પાશ્વમના લોકો અધ્યાત્મવાદ તરફ વળતા હોય તો એ ઘણાંજ આનંદની વાત કહેવાય, પણ આપણને તો અધ્યાત્મવાદ વારસામાં મળ્યો છે. આપણા જીવનની પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિમાં અધ્યાત્મનું લક્ષ પહેલું હોવું જોઈએ. કોઈપણ પ્રવૃત્તિ કરતાં તેમાં પાપનો ડર પહેલો હોવો જોઈએ. કુટુંબીઓના ભરણ પોષણ માટે ભલે અમુક પ્રવૃત્તિ કરતા હોઈએ પણ તે કુટુંબીઓના મોડમાં પોતાનો આત્મા ન ભૂલાઈ જવો જોઈએ આત્મા અને પરમાત્માને ભૂલીને કંઈ પણ કરવા ગયા તો પરિણામ અંતે આપણા માટે મારું નહીં હોય.

ગુરુઓને વ્યાપાર વાણિજ્ય કુલું પડે તો તે પણ દમની
મર્યાદામાં જીવે કુલું લેઈએ ગમ આવેજ અધ્યાત્મવાદ
કોવામાં આવે છે વિજ્ઞાનનો દુનિયામાં ગમ નેરલો વિદ્યાશ
થયો હોય કે ભૌતિકવાદ ભલે દુનિયામાં ધેરવ વડવાની
કેમ કારણો-કુલો હોય પણ તેમાં ખરી જ્ઞાન્તિ આપવાની
તાકાત નથી. દુનિયા આજે અજ્ઞાન્તિના કાયાનવમાં જાય
હોમાઈ રહી છે. દુનિયામાં જ્ઞાન્તિની ગણિત નવાય
વાની જે કાર્યમાં તાકાત હોય તો તે અધ્યાત્મવાદમાં જ.

તેમજ ધર્મ માર્ગથી જીવ જાણ થઈ જાય છે મર એ શબ્દ
કહેવાથી પણ જીવને દુઃખ થાય છે, તો મારવાથી તેને કેટલું
દુઃખ થતું હશે ? માટે હિસા એ જીવમા જીવી ચીજ છે
તે ચમરાજની બહેન છે. જેટલા હિસાને માર્ગે વળ્યા તેવા
લલલલા ચક્રવર્તિઓ પણ નગ્નગતિના મહેમાન બન્યા છે
માટે જીવનમા અહિંમાધર્મને લાવવા ક્ષમાશીલ બનના

ક્ષમા અને દયા એ બંને વચ્ચે સગી બહેનો જેવો
સુમેળ છે. દયા એ ધર્મનું મૂળ છે, પણ કોઈ પ્રકૃતિના
મનુષ્યો દયા પાળી શકતા નથી માટે જે ક્ષમાપરાયણ છે
તે જ ઉત્તમ એવા દયા ધર્મનું પાલન કરી શકે છે
કોધાવેશમા આવેલો મનુષ્ય ક્યારેક પોતાના સગાંધીનો પણ
વધ કરી નાખે છે માટે ક્ષમાશીલ બન્યા ગિયાય દયા
પાળી શકાતી નથી. ખમ આવજ અધ્યાત્મનો ખરો ચણકાર
છે અર્જુનના મનુષ્યનો ટંકાડ એવો હતો કે તે સાબળીને
દુઃખનો ધુજી ઉડતા જ્યારે આ અધ્યાત્મનો ચણકાર એવો છે
કે જે સાબળીને કેટલાય આત્માઓ અદૃશી નાની
ઉડવાના સુખ-દુઃખ અંગે જેવો પોતાના આત્મા માટે
પોતાને અતરમા અનુભવ થાય છે તેવો બહુગમા અન્ય
આત્માઓ માટે પણ પોતે અનુભવે તેજ ખરું અધ્યાત્મ છે
પછી તો પોતે એવા દૃઢ નિર્ણય પર આવી જાય કે જે હિસા
મને પોતાને અનિષ્ટ છે તે માટે બીજા પ્રતિ પાવુ નહી
આવડવી જોઈએ સુખ સોને પ્રિય છે, અને દુઃખ સોને
અપ્રિય છે માટે મારી કેઈ હિસા કહે તો મને દુઃખ
ઉપજે છે તેમ બીજાની હિંસા કરવાથી તેને પણ દુઃખ
ઉપજવાનું જ છે તેથી પોતાને અનિષ્ટ એવી હિંસા બીજા
પ્રતિ પાવુ નહી આવડવી જોઈએ

જ્યાં દોષ પોતાનો છે ત્યાં કર્મને પણ દોષ દેવો નકામો

કર્મના ઉદ્દેશે આપણને સુખ કે દુઃખ ભોગવવા પડતા હોય તેમાં બીજા કોઈને દોષ દેવો તે પણ દ્રષ્ટિની વિપરીતતા છે. ગમે તેવા પોતાની ઉપર દુઃખો પડ્યા હોય. છતાં બીજા કોઈને દોષ ન દેતાં પોતાના કર્મોદ્દેશનો વિચાર કરવો એજ સાચી માન્યતા છે. જીવ સ્વકૃત કર્મનેજ વેદે છે, કઈ પગલા કહેલા જીવને ભોગવવા પડતા નથી તો પછી બીજાને શા માટે દોષ દેવો જોઈએ? સુખ કે દુઃખ એ પોતાના કર્મોદ્દેશનું ફળ છે. છતાં અહારના નિમિત્ત પર દોષી દેવું એ તો નર્ક દ્વાર અજ્ઞાન છે, અને કર્મ પણ શું કરે? આત્માએ પોતાના અજ્ઞાનથી કર્મ બાંધ્યા તો બાંધણા છે. માટે ખરી રીતે તો કર્મને પણ દોષ દેવો નકામો છે. દોષિત પોતાનો આત્મા જ છે. માટે આત્માજ પોતાનો મિત્ર છે, આત્માજ પોતાનો શત્રુ છે. હવે આમાં બીજા પર ઓઢાડવાની વાતજ ક્યા સદી? આમ અશુભતા ઉદયના પ્રમગે પોતાનેજ દોષિત ઠરાવવાથી અજ્ઞાના ગગ-દેવ જ્ઞાન પડી વ્તય છે પછી દુઃખમાં નિમિત્ત જનના પ્રતિ પણ દુઃખમાં દેવ પેદા થતા નથી.

સત્તરથી એક અઢારમું ભારે

અજ્ઞાના ગગ-દેવ જ્ઞાન પડી વ્તય અને જતે દહારે તે મુજબથી નાજુક થઈ વ્તય એજ આત્મા માટે માટામાં મોટી ગિદ્દિ છે પણ તે ગિદ્દિ મન્યદ્રષ્ટિ થયા વિના

કેઈ ભવે નાપણની નથી શરીર ધન વૈભવાદિ
 પાપદાર્થો જીવના પોતાના નથી, છતાં જીવને તત્ત્વ પર કે
 પોતાપણની શુદ્ધિ થાય એ પણ દ્રષ્ટિની વિષયનિત્ય
 તેને ભવિષ્યભવશા પણ કહેવામાં આવે છે ધન વૈભવ
 પાપદાર્થો કે કુટુંબીજનો કેઈ પોતાના નથી તથા
 જાન પશુવાદ એ એક પ્રકારનો પાપીનો મેળો તથા
 દ્રષ્ટિની વિષયનિતાને લીધે ધન-વૈભવાદિને પોતાના માની
 તેના નિમિત્તે જીવ કેટલીકવાર નિમ્ન પાપ ગણાવતા
 વધારે પડતા પશુચરનો અશર એ મળે તાપત્ત્વ
 છતાં જીવ તેની પાછળ અદા ભાવિના પાપ ગણાવતા
 કે એટલે અદા પાપશ્યાનમાં નત્ત પાપ સામર્થ્ય
 માનીએ અદામાં નિવાર્ય પાપ-શ્યાનને ભાવ
 માણ કે તથા દ્રષ્ટિ જ એવી વિષયનિત્ય
 પ્રતિભા અર્થે મુળ એ અર્થ પેના હોય તા
 તે તેમાંથી પાપની પ્રત્યે જ્યાંજ્યાં
 એને દ્રષ્ટિ એવી નરેશ્વર શ્રી હાય
 પોતાના કાલે નરેશ્વર શ્રી

જ્યાં દોષ પોતાનો છે ત્યાં કર્મને પણ દોષ દેવો નકામો

કર્મના ઉદયે આપણને સુખ કે દુઃખ ભોગવવા પડતા હોય તેમાં બીજા કોઈને દોષ દેવો તે પણ દ્રષ્ટિની વિપરીતતા છે. ગમે તેવા પોતાની ઉપર દુઃખો પડ્યા હોય. છતાં બીજા કોઈને દોષ ન દેતાં પોતાના કર્મોદયનો વિચાર કરવો એજ સાચી માન્યતા છે. જીવ સ્વકૃત કર્મનેજ વેદે છે, કર્મ પડતા કહેલા જીવને ભોગવવા પડતા નથી તો પછી બીજાને શા માટે દોષ દેવા જોઈએ? સુખ કે દુઃખ એ પોતાના કર્મોદયનું ફળ છે. જતાં બહારના નિમિત્ત પર દોષની જેવું એ તો નર્તુ દ્વાર અજ્ઞાન છે, અને કર્મ પણ શું કરે? આત્માએ પોતાના અજ્ઞાનથી કર્મ બાંધ્યા તો બાંધાણ છે. માટે ખરી રીતે તો કર્મને પણ દોષ દેવો નકામો છે. દોષિત પોતાનો આત્મા જ છે. માટે આત્માજ પોતાનો મિત્ર છે, આત્માજ પોતાનો શત્રુ છે. હવે આમા બીજા પર ચોઢાડવાની વાતજ ક્યા રહી? આમ અજુભના ઉદયના પ્રસંગે પોતાનેજ દોષિત ઠરાવવાથી અજ્ઞતા ગગ-દેવ શાન્ત પડી જાય છે પછી દુઃખમા નિમિત્ત બનનાર પ્રતિ પણ દ્રષ્ટ્યમા દેવ પેદા થતો નથી.

સત્તરથી એક અઢારમું ભારે

અજ્ઞતા ગગ-દેવ શાન્ત પડી જાય અને જતે દહાડે તે મૃગમાથી નાચુદ થઈ જાય એજ આત્મા માટે મોટામાં મોટી મિત્તિ છે પણ તે મિત્તિ સમ્યક્દ્રષ્ટિ થયા વિના

રહે પણ રમે નહીં !

શાસ્ત્રોમાં ત્યાં મુઘી ફરમાવવામાં આવ્યું છે કે, મમ્યક્ત્ય સહિત જીવ નરકમાં હોય તો તે પ્રશંસનિય છે અને નેનાથી રહિત કદાચ સ્વર્ગમાં હોય તો પણ તે પ્રશંસનિય નથી. સમ્યક્દ્રષ્ટિ જ મોક્ષ માર્ગમાં છે. જ્યારે હજી મિથ્યાત્વની મંદતા પણ ન થઈ હોય તેવા ત્રિવિધા દ્રષ્ટિ જીવો તો બિચારા ભવ માર્ગમાં જ છે. જિનેશ્વર ભગવતોએ કહેલા તત્ત્વોમાં જીવની સમ્યક્ અભિરૂચિ તેને સમ્યક્ શ્રદ્ધાન્ કહેવામાં આવે છે. સમ્યક્ શ્રદ્ધાન્ એજ સમ્યક્ દર્શન છે. તત્ત્વના શ્રદ્ધાન્ વડે પવિત્ર અનેકો આત્મા તથા પ્રકારના કર્મનાં ઉદયે ભવ સમુદ્રમાં રહ્યો હોય, પણ તેમાં તે રમતો ન હોય. ગમે તેવા જડ મંથેગો તેની માંમે હોય પણ સમક્રિતીને તેમાં ત્રિવિધ આસક્તિ ન થાય. સમક્રિત થાય એટલે તે ઘર છોડીજ દે ને સાધુજી જની જાય, તેવું એકાંતે નથી. સમક્રિતી અમુક કાળ ઘરમાં રહે પણ ખરેખરે, પણ તે તેમાં રમે નહીં. આ સમક્રિતીની ખરેખરી વ્યાખ્યા છે. રહે ને રમે તેમાં તો આકાશ-પાનાળ જેટલું અંતર છે. રહેતું ચારિત્ર મોહનીયના ઉદયે થાય અને રમતું એ મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયે થાય છે. માટે રહેતો હોય ને તેમાં રમતો ન હોય તે જીવ પાપ ધણા એછા બાધે. જેમ ભાણે બેઝીને જમતો હોય પણ તેમાં એ ન પાવતો હોય તો કર્મથી લેપાંતા નથી, બડે ખાતા-ખાતાં પણ કર્મ અપાવી નાખે જ્યારે કોઈ પણ ચીજનો ભોગવટો ન કરતો હોય, કેવળ મનથીજ તેની ઝંખના કર્યા કરતો હોય, છતાં તે કર્મથી બધાય છે આ છે જેન

રજાની નવજીવન યોજનાના અંતર્ગત નવજીવન
પદ્ધતિ યોજનાના અંતર્ગત નવજીવન
પદ્ધતિ યોજનાના અંતર્ગત નવજીવન

અમદાવાદ અને મિથાનગીના
પાલિકામંડળોમાં આજે આજે

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

વસ્તુસ્વરૂપની વ્યાખ્યા છે, અને સમક્રિતનો પણ કોઈએ કાંઈ ઠેકો રાખેલો નથી. જે કોઈ આત્મા પોતાની દ્રષ્ટિને સમ્યક્ બનાવે તે સમ્યક્ત્વને પામી શકે છે.

સમક્રિતના પડિકા ન હોય

એક તિર્યચ ગતિનાં તિર્યચની કે નગ્નગતિના નારકની દ્રષ્ટિ નિર્મળ થાય અને તે જીવોની તત્ત્વમાં ગ્રહણતા આવી બંધ તો તે પણ સમક્રિત પામી શકે છે તો પછી દેવ અને મનુષ્યો તેવા પશ્ચિમામને પામી શકે તેમા નવાઈ શી છે ? માટે ચમત્ક્રમ લેવાનું કે, સમ્યક્ત્વના કયાય પડિકા બધાતા નથી. જીવ પોતાના પશ્ચિમામને શુદ્ધ કરીને સમ્યક્ત્વને પામી શકે છે કોઈ કહેતા હોય કે અમારા પંથમા શણે તેજ સમક્રિત પામે તો સમજવું કે તે તેનો ઉન્નત પ્રકાશ છે

અમૃત રસાસ્વાદજ્ઞ કુમ્ભક રસ, લાલિતોડપિ વદ્ કાલમ્ ।

ત્યક્ત્વા તત્ત્વજ્ઞમેન, વાઙ્મયુર્ગૌરમૃતમેવ ॥

અમૃતરસ જેવા ભોજનના સ્વાદનો બાધુકાગ્ર હોય અર્થાત કોઈવાર કોઈ માણસે અમૃત ભોજન આરાંગલુ હોય અને ન્યારણાદ તેના સ્થિતિ-સંજોગો પસંદાતા તેને ઘણા લાગ્યા કાળ સુધી સામાન્ય કદન્ન જેવા ભોજનથી પોતાનો નિર્વાહ કરવો પડતો હોય છતાં તે અંતરથી તો અમૃત ભોજનની જ વાછના કરતો હોય છે તેવી રીતે અપૂર્વકૃષ્ણના પરિપુરમથી જેણે સમ્યક્ત્વરૂપી અમૃત ગ્ગનો સ્વાદ રાખેલો

હોય તે ચિન્તણથી તથાપ્રકરના કર્મોન્યને લીધે પાપને
એવનો હોવા છતાં તેને તે પાપકર્મ પ્રતિ બહુમાનનો ભાવ
હોતા નથી અદ્યથી ભાવશુન્યપણે તે પાપ આચર્યો
હોય છે અને જેવા તેના આગ્રિત મોહનીય કર્મનો
દયોપશમ થાય કે તે આશિરના પુનિત પથે ચાલી નીકળે
છે પશ્ચિન જગત પાવરામાંથી છુટવાનો માર્ગ મળે કે
તન્ત ગગનમા ઉડડ્યન કરી જાય છે તેમ પુરુષાર્થ કરના
તપ-જપાદિના યોગે જેવા કર્મો પાતજા પડે કે સમકિતી
જીવ આશિરના પુનિત પથે સચડી જાય છે

સર્વ વિરતિની તો શી વાત પણ જીવની કષ્ટ
સમ્યક્ થઈ જાય એ પણ સામાન્ય વાત નથી

જે કોઈ મનુષ્ય જે વસ્તુને જાણતા હોય તેની તેને
પ્રાપ્તિ થાય એટલે તેને કહેલા જાણે જ્ઞાનકે થઈ જાય છે
તેના જ્ઞાનદની અવધિ થઈ જાય છે તેમ સમકિતી વિનિર્નજ
જાણતા હોય છે તેના અવધિ નાશનાં કર્મો જેવા પ્રાપ્ત
જાય છે તે વિનિર્નજ અગિયાર કહે જો અને તે જગતે તેના
જ્ઞાનદની પણ અવધિ થઈ જાય છે જાણવેથી મહે
નરેલા ચોક્કાનો લેવો નહોતરના વિનિર્નજ કાય જો તેને
નરેલા મનુષ્યમ જ્ઞાનદ કાય છે તેમ સમકિતી કહે
પર સર્વ વિનિર્નજ અગિયાર કરના તેના મનુષ્યમ જગદ

સંઘર્ષોનો આજે અંત આવી જાય. “જર, જમીન ને જોડ એ તણે કણ્યાના છોડે” એમ કહેવતમાં કહેવાય છે પણ દ્રષ્ટિ સમ્યક્ થઈ જતાં મનુષ્ય ધન-વૈભવની અનિત્યતા અને અસ્થિરતા વિચારતો થઈ જાય પછી જર, જમીન ને જોડ વચ્ચેના કલેશો પણ એની મેળે શાન્ત પડી જાય છે. આજે દુનિયામાં ચૌમેર અશાન્તિનું વાતાવરણ છે. કારણ કે આંતરે પરિશ્રદ્ધ અને ભોગની ભૂખ લાગેલી છે. પરિશ્રદ્ધ અને ભોગની તૃષ્ણા, દ્રષ્ટિ જો નિર્મળ થાય તો જ ઘટે અને પછી તો જગતમાં સર્વત્ર શાન્તિજ સ્થપાવાની છે. પછી તો માનવીની પાસે ધન હશે તો પણ તે એમ વિચારશે કે, ધનનો ધર્મના કાર્યોમાં મન્માર્ગે વ્યય થાય અને જન હિતના કાર્યોમાં તેનો ઉપયોગ થાય, એજ મળેલા ધનનું વાસ્તવિક ફળ છે. દુનિયામાં બધા કલેશ-કંકાસ અને સંઘર્ષોનું મૂળ જીવની મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે અને તે બધાના અંત માટેનો ખરો ઉપાય જીવની સમ્યક્દ્રષ્ટિ છે.

આવરણ હટે તો ગુણો પ્રગટે

તેવી દ્રષ્ટિ કર્મોના ઉપશમ ક્ષયોપશમ કે કાયથી પ્રાપ્ત થાય છે માટે ભાવશાળુ એ ક્ષયોપશમાદિરૂપ છે. સમ્યક્ત્વ દેશવિરતી ચારિત્ર કે સર્વ વિરતી ઉપશમશ્રેણી કે કાયકશ્રેણી કે પરપરાએ કેવલજ્ઞાન એમાના કાંઈપણ ગુણો કર્મોના ઉપશમ ક્ષયોપશમ કે કાય વિના પ્રાપ્ત થતાં નથી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રાદિના ગુણો આત્મામાંથીજ પ્રગટવાના છે કયાય બદલાથી પ્રગટવાના નથી, પણ જેમ જેમ કર્મોના આવરણો હટતા જાય છે તેમ તેમ ગુણો પ્રગટે છે

અને જેમ જેમ આત્મા તપ અંયમના માર્ગમાં પગક્રમ કરે તેમતેમ કર્મોના આવરણો તૂટતા જાય છે. કર્મોના આવરણ તોડવા મનુષ્ય ભવનો આપણને એક મહાન અને અપૂર્વ અવગર મળ્યો છે, માટે મૃત્રમાં કરમાવવામાં આવ્યું છે કે, હું પડિત ! તું આ ક્ષણને પિછાણ ! અને અવગરને પિછાણે તેજ ખરો પડિત કહેવાય ! અવસર જિતી ગયા પછી કશું હાથમાં આવવાનું નથી આ મનુષ્ય ભવના અવસરને જીવ ચૂકી ગયો તો છેલ્લે તેને કેવલ પશ્ચાત્તાપના આસુ આગવાના શ્લેષો કારણ કે, મનુષ્ય ભવનો અવસર ફરી ફરીને હાથમાં આવવા અતિ દુર્લભ છે.

જીવ સવળો પડે તો એક ક્ષણમાં તરી જાય

આ જીવનની જે ક્ષણ જાય છે તે લાખેણી જાગ છે. હાથમાં વચ્ચમાંજ કહી ગયા તેમ, ગયેલી ક્ષણ પાછી હાથમાં આવવાની નથી. મારે જીવનમાં જાગૃતિ કેળવીને ક્ષણેક્ષણ જેકે મનુષ્યોએ મરણ બનાવવી જોઈએ. આ મનુષ્ય જીવનની એકાદ ક્ષણ પણ નહામી જાય, અધવા ધર્મની આરાધના વિનાની જાય તો સમજવું કે, જાનીની દૃષ્ટિએ આપણને ઘણું મોટું નુકસાન થાય છે. પણ આપણે એવા તો બેકામ હીએ કે નુકસાન આપણને થાય છે હજી એ નુકસાનનો આપણને ખ્યાલ મગજમાં આવતો નથી. જીવ સવળો પડે તો એક ક્ષણમાં કામ દારી જાય, અંતે સવળો પડે તો ક્ષણમાં ભાઈ બહેની પણ જાય છે. તેટલાક મનુષ્યોના જીવનમાં એકાદ દાના રત્ન ગર્વ પણ એવા પડેલા મળી જાય છે કે, જીવનનું આ મોટું રત્ન

બદલાઈ ન્તય છે. માટે તો શંકરાચાર્યજીને લખવું પડ્યું છે કે,

ક્ષણમપિ સજ્જન સગતિ રેકા ।

ભવતિ ભવાર્ણવ તરણે નૌકા ॥

એક ક્ષણની પણ જે સત્સગતી છે તે ભવમાગર પાર કરી જવા માટે નૌકા સમાન છે.

સત્સંગના પ્રભાવે એક લુટારો મહર્ષિ બન્યો !

વાલિયો ભીલ જંગલમાં લુટ ચલાવનારો મોટો લુટારો હતો જે કોઈ જંગલના રસ્તેથી પસાર થાય તેને તે લુટી લેતો હતો એક વાર નારદઋષિ એ રસ્તેથી પસાર થાય છે, તેમને પણ લુટવા તે આગળ આવે છે, અને નારદઋષિને કહે છે કે, જે કાંઈ તમારી પાસે હોય તે અહિં મૂકી દો, પછી આગળ જ્યાં જવું હોય ત્યાં જવાનું છે નારદજી કહે છે કે, મારી પાસે કંઈક કંઈક કે લગવાં વસ્ત્રો સિવાય કાંઈ છે નહીં, વળી તને આ ચીજ કોઈ ઉપયોગમાં આવે તેવી નથી છતાં તે કહે છે, જે હોય તે મૂકી દો નારદજી કહે છે, તું માધુ-મતોને પણ લુટી લે છે તો આવા કર્મો બાધીને તું છુટીશ ક્યા ભવે ? કરેલા કર્મ તો તારે ભોગવવા પડવાના છે, અને સૌને ભોગવવા પડે છે. તું કેના ભગેસે આ જોખમ ખેડી રહ્યો છે ? તું ધ્યાન રાખજે તારી માથે ભય વધતો ન્તય છે નારદજીના આ વચન નાભળીને પેલા લુટારો કહે છે, મર્યાગજ ! હું જે આ

કર્મ કરી ગયો છું તેમા ઘણાની ભાગીદારી છે આ પાપ કર્મની કપનીનો મુખ્ય સંચાલક હું છું. પણ એના બીજા શેર હોલ્ડરો ઘણા છે મદાગજ ! આ મારી એકલાની નહીં પણ લિમીટેડ કંપની છે માટે માં લાગી ચિન્તા ક્યવા જેવી નથી મારા આખાએ કુટુંબના નિર્વાહ માટે હું આ પાપ એવી ગ્યો છું.

નાગદળ તેને કહે છે, તો તું યેગ જઈને તારા આખાએ કુટુંબને (શેર હોલ્ડરોને) ભેગા કરીને એકવાર પૃથ્વી લે કે, તમારા સૌના નિર્વાહ માટે હું પાપ એવી ગ્યા છું. માટે પાપ કર્મમા તમે સૌ ભાગીદાર છો ? વાલિયો બીલ તન્ત ઘેગ જાય છે અને પોતાના આખાએ કુટુંબને ભેજુ કહે છે, અને કહે છે કે તમારા બધાના નિર્વાહ માટે જગલમા ગઈને ચૌર્યકર્મ જેવા પાપ માં એવવા પડે તેમા કેટલાય ઋષિ-મુનિઓને પણ ને લુટેલા તે માટે હું એકલો નહીં પણ તમે સૌ પાપમા ભાગીદાર છો અને ત કર્મ મૌને ભોગવવા પડવાના છે આ પાપ નાભળીને તેના પત્ની અને પુત્રોએ તેને નભળાવી તીધું કે પાપ કર્મના તે કોઈની ભાગીદારી હોતી હશે ? એવો મૌના ક્યારે મૌને ભોગવવાના છે તેના બધા નજીવીઓ તૃપ્તી તેને રૂંદે એક સર્ગમા જવાબ મલ્યો, ત્યાંતો પેલો ત્યાંતી રીડે રીડે રીડે ગયો તેને બધા પગ દેવાય આવી ગયો અને સબધીઓને છેલ્લા સલામ બનીને રીડે નાન-ભુન, રીડે પોતાની ગયો, અને સબધીઓને છેલ્લે કહેતા ગયો કે આજથી તમારા માટે તો રીડે રીડે નાન-ભુન રીડે રીડે માં પાપ નાભળવા નહીં

બદલાઈ ન્તય છે. માટે તો શંકરાચાર્યજીને લખવું પડ્યું છે કે,

ક્ષણમપિ સજ્જન સગતિ રેકા ।

ભવતિ ભવાર્ણવ તરણે નૌકા ॥

એક ક્ષણની પણ જે સત્સગતી છે તે ભવમાગર પાર કરી જવા માટે નૌકા સમાન છે

સત્સંગના પ્રભાવે એક લુટારો મહર્ષિ બન્યો !

વાલિયો લીલ જંગલમા લુટ ચલાવનારો મોટો લુટારો હતો. જે કોઈ જંગલના રસ્તેથી પસાર થાય તેને તે લુટી લેતો હતો એક વાર નારદઋષિ એ રસ્તેથી પસાર થાય છે, તેમને પણ લુટવા તે આગળ આવે છે, અને નારદઋષિને કહે છે કે, જે કોઈ તમારી પામ્ડે હોય તે અહિં મૂકી દે, પછી આગળ જ્યાં જવું હોય ત્યાં જવાનું છે નારદજી કહે છે કે, મારી પામ્ડે કમડળ કે લગવાં વસ્ત્રો સિવાય કોઈ છે નહીં, વળી તને આ ચીજ કોઈ ઉપયોગમા આવે તેવી નથી છતાં તે કહે છે, જે હોય તે મૂકી દે. નારદજી કહે છે, તું માધુ-મતોને પણ લુટી લે છે તો આવા કર્મો બાધીને તું છુટીશ ક્યા ભવે ? કરેલાં કર્મ તો તારે ભોગવવા પડવાના છે, અને સૌને ભોગવવા પડે છે તું કેના ભગેસે આ જોખમ ખેડી રહ્યો છે ? તું ધ્યાન ગખજ તારી માથે બય વધતો ન્તય છે નારદજીના આ વચન સાંભળીને પેલા લુટારો કહે છે, મર્યાના ! હું જે આ

કર્મ કરી ગયો છું તેમા ઘણાની ભાગીદારી છે આ પાપ
કર્મની કપનીનો મુખ્ય મંચાલક હું છું. પણ એના પ્રીત
શેર હોલડેના ઘણા છે મહાગજ ! આ મારી એકલાની નહી
પણ લિમીટેડ કંપની છે. માટે માટે લાખી ચિન્તા કરવા
જેવી નથી માગ આખાએ કુટુંબના નિર્વાહ માટે હું આ
પાપ જેવી ગયો છું

નારદજી તેને કહે છે, તો તું યે જઈને તારા
આખાએ કુટુંબને (શેર હોલડેને) ભેગા કરીને એકવાર
પૃથ્વી લે કે, તમારા મૌના નિર્વાહ માટે હું પાપ જેવી ગયા
છું. માટે પાપ કર્મમા તમે મૌ ભાગીદાર છો ? વાલિયો
બીલ તમને યે જાય છે અને પોતાના આખાએ કુટુંબને
ભેળુ કરે છે. અને કહે છે કે તમારા જવાના નિર્વાહ માટે
જગલમા ગઈને ચૌર્યકર્મ જેવા પાપ નાં જેવવા પડે
તેમા કેટલાય ક્રિપિ-મુનિઓને પણ મેં હુટેલા છે માટે હું
એકલો નહીં પણ તમે મૌ પાપમા ભાગીદાર છો અને ત
કર્મ મૌને ભોગવવા પડવાના છે આ વાત નાભળીને તેના
પત્ની અને પુત્રાએ તેને નાભળાવી તીવ્ર કે પાપ કર્મને
તે હાઈની ભાગીદારી લેતી હશે ? એવો મૌના ક્યારે ને
ભોગવવાના છે તેના જવા નળપ્રીતિ તરફથી તેને મળે
એક મગેમા જવાબ મળે. ત્યારે પેલો ત્યાંથી રીડે તેને
કહી ગયો તેને જવા પડે તેને મળે. અને
ત્યાંથી તેને ઉત્તર મલામ ભરીને મળે. અને
પોતેથી ગયો. અને અળપ્રીતિને ઉત્તર મળે. અને
નાભળી તેને માટે તે રીડે પડે. અને તેને
માટે પાપ આપવા નહીં

ચિલાતી પુત્રનું દ્રષ્ટાંત

રાજગૃહી નગરીમા ધનસાર્થવાહુ નામના શેઠની ચિલાતી નામે દાસીનો તે પુત્ર હોવાથી તેનું નામ ચિલાતીપુત્ર પાડવામા આવ્યું હતું. શેઠને પાંચ પુત્રો હતા અને તેની ઉપર સુપુમા નામે પુત્રી હતી સુપુમાની સારવાર અને તેને આપવામા તે ચિલાતી રોકાએલો રહેતો. ચિલાતી મોટી ઉમરનો થયો એટલે તેનામા અમુક અપલક્ષણ જોઈને શેઠે તેને ધરમાથી કાઢી મૂક્યો. ચિલાતી કોઈ મહાભયંકર અટવીમા જઈ ચડ્યો, ત્યાં સિંહગુફા નામની ચોરપટ્ટીમા તે દાખલ થયો, એટલે ત્યાં રહેતા ચોર લોકો સાથે તેને મહોળ્યાત થઈ ગઈ સરખા આચાર-વિચારવાળા હોય તેના પરસ્પર તગત મેળ જામી જાય છે. પટ્ટીપતિ મૃત્યુને પામ્યા બાદ ચિલાતી તેના સ્થાને નિમાઈ ગયો.

ધનાવાહુ શેઠની પુત્રી સુપુમાનું અપહરણ

એકદા ચિલાતી ધનાવાહુ શેઠને ત્યાં કુટુંબ ચલાવવાનો નિર્ણય કરે છે. બધા ચોરોને ચિલાતીએ કહી ગાંધેડુ કે, શેઠને ત્યાંથી અપત્તિ મળે તેના સ્વામી તમે બધા થાજે મારે તો શેઠની પુત્રી સુપુમાનું કામ છે. શેઠે ચિલાતીને ધરમાથી કાઢી મૂકેલા ત્યાંથી તેના મનમા શેઠ પ્રતિ રોષ ગઈ ગએલા તેમજ સુપુમા તરફની બાહ્યાવસ્થાની પ્રિતિ પણ નહીં તેના મનમા એવીને એવી ગઈ ગઈ હતી, એટલે તે બધા ચોરોની સાથે રાજગૃહીમા ધનાવાહુ શેઠને ત્યાં આવીને બાતર પાડે છે. શેઠને ત્યાંથી કુટુંબ તેટલું ધન

લુટીને ચાર લોકો ત્યાથી પલાયન થઈ ગય છે ચિલાતી
પણ મુખુમાનુ હજી ફરીને ત્યાથી નારી છુટે છે એકને
એકની એક પુત્રી હોવાથી પ્રાણથી પણ અધિક હતી એક
ગજથના કોટવાળોની મદદ લઈને ચિલાતીની પાછળ પડે છે
ચાર લોકો ધન લુટી ગયા તેની શેહને લાગી ચિન્તા નથી
શેહ કોટવાળોને કહી નીધું કે, ચામેએ લુટેલું ધન તમે લેવું,
પણ મારી પુત્રી કાઢવાનું ભાગ પાડી લાવી આપો ધનની
સાલચથી કોટવાળો ચિલાતી અને ચાર લોકોને પકડી પાડ્યા
એકદમ તેમની પાછળ પડે છે એક પણ પાતાના પાને
પુત્રાની આંચ પોતાની પુત્રીને મેળવવા મનાળીયા થઈને
મારોની પાછળ પડ્યા છે

ચિલાતીની ખોટી હરમુદાળ

ચિલાતી સિવાયના ચારે પોતાના દુષ્ણ જાણવા પડે
ગતાના જ મુકી જઈને અટવીના નારી ગયા કોટવાળોને
ધન મળી ગયા કોટવાળો ત્યાજ દેવાઈ ગયા કયારે
ચિલાતી તા વતણે પોતાના પણ દેવના મુશ્કેલો ત્યાજ
જાણે છે તેણે મુખુમાનો ત્યાજ ન કરે તે ત મુખુમાને
માળા દયર દેવાઈને અટવી ભાગી પર લેવાના આગળ પડે
જાયો છે તેને એક પણ જાણનારો તેણી પાછળ પડી નહોતો
તે મુખુમાને માળા દયર દેવાઈથી દેવથી નિરાશ થઈને
જાણનારો કારણ જાણે છે મુખુમાને કહેલું છે મુખુમાને
પણ તેણે તેને જાણે છે તેણે મુખુમાને કહેલું છે મુખુમાને
જાણનારો કારણ જાણે છે મુખુમાને કહેલું છે મુખુમાને
જાણનારો કારણ જાણે છે મુખુમાને કહેલું છે મુખુમાને
જાણનારો કારણ જાણે છે મુખુમાને કહેલું છે મુખુમાને
જાણનારો કારણ જાણે છે મુખુમાને કહેલું છે મુખુમાને

સમજી રાખવા જેવા ચાર પ્રકાર

પર ધન કે પરસ્ત્રી તરફ જે નજર ન કરે તે સમજન કહેવાય અથવા તો પર ધન જેની દ્રષ્ટિમાં માટીના ઢેકાં સમાન હોય અને પરસ્ત્રી જેની દ્રષ્ટિમાં મા-બહેન કે પુત્રી સમાન હોય તે સમજન તો કહેવાય, પણ તેને મહાજન કહેવું હોય તો પણ કહી શકાય જન-સમજન-મહાજન અને દુર્જન, એ ચારે પ્રકાર સમજી રાખવા જેવા છે કોઈનું હિત ન કરી શકે પણ કોઈના પણ અહિતમા ઉભો ન રહે તે જન કહેવાય પોતાના સ્વાર્થ તરફ લક્ષ હોય પણ શક્તિ મુજબ પરમાર્થ કરે તે સમજન કહેવાય સ્વાર્થનો ભોગ આપીને પણ પરમાર્થ કરે તે મહાજન કહેવાય કંઈ ઘણા મનુષ્યોના સમુદાયનેજ મહાજન કહેવાય તેવું તથી કુમારપાળ જેવા એકને પણ મહાજન કહી શકાય, અને બીજાના અહિતમા પ્રવર્તે તે દુર્જન કહેવાય કેવળ પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાનીજ બુદ્ધિ હોય, તેવાનો નજર તો જન સમુદાયમા પણ ન લાગે તો પશ્ચી જૈન સંઘમા નંજર લાગવો એ કયા સહેલી વાત છે ?

વણિકવૃત્તિ અને જૈનત્વ વચ્ચેનું અંતર

જન ગણદ ઉપર જે પાખડા ચડે ત્યારે જૈન ગણદ બને છે દયા અને દાનના જેનામા પરિણામ હોય તેજ બરો જૈન કહેવાય જૈન ગણદ પર જે માત્રા છે તે ખરી રીતે જ પાખ છે તે સચ્ચે છે કે, દયા અને દાન અણેની જેની દિવ્ય જ્ઞાનના છે તેજ બરો ભાવ જૈન છે, જન બનવા

પણ યોગ્યતા બેઠકો તો કેટલી યોગ્યતા હોય ત્યારે જનતા
આવે મન, ઇન્દ્રિયો અને રાગ-દેષાદિ પર અશે પાગ જેનો
વિનય થયો હોય તે જન કહેવાય વ્યક્તિવૃત્તિ એ વૃદ્ધી
વાન છે, અને જનતા એ આખી વૃદ્ધી વાન છે જનતા
પરમાર્થપ્રધાન હોય છે, ત્યારે વ્યક્તિવૃત્તિ સ્વાધ પ્રધાન હોય
છે માટે વ્યક્તિકૃત્તમા જન્મ મળ્યો એટલે જન જાની ગયા
એમ નહીં માની લેતા અજ્ઞતા કામ-દેષાદિ નાશાને જીતી
લેના જન જાની શકે છે અને તેમા એકાને કુળની પણ
પ્રધાનતા નથી કે અમુકજ કુળમા જન્મેલા જન જાની શકે
જે કેઈ શુદ્ધ-દેવ. જુર ને ધર્મની આજખાણપૂર્વક - દેવોને
જીતી લેવાના ધ્યેય ગમે તે જન જાની શકે અને રાજા-દેવો
નાશાને મપૂર્ણ પહે જીતી લેના તો જિન કેવળી બને છે,
કેઈ મહાભાગ્યવાન તો જિનેશ્વર પણ જાની જાય છે.

રાગ ભયંકર પણ રાગનો અંધારો અનિભયંકર

હવે નૂતન વાત પર આખી જગતે ચિલ્લી શાકી
એવા જગતે કે હો તેનામા આજાદ, મુક્તિની શક્તિ રહી
નોલી અને રોલ પણ લગભગ તેની નજીકના માલ અને રો
કે રોલ અને તેમના પહે જુગ દલિલાર રહિત તેની
પાળાય પડેલા તે જાગતે પાળ પર પાળ હલી રોલ
ચિલ્લીની દાલિલ અને હોલે હોલે રોલ રોલ રોલ રોલ
મરી મરી તેમના દોરને રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ
રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ
રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ રોલ

એક આટકે સુપુમાનુ મસ્તક છેત્રી નાંખે છે રાગ દશાની કેટલી લય કરતા હોય છે રાગ તો ભલભલામા હોય પણ રાગનો અંધાપો નહીં હોવો જોઈએ. સુપુમા તરફ ચિલાતીને એટલોળધા રાગ હતો, એ એને મેળવી ન શક્યો એટલે એને એમ થયું કે, હવે આનો ખીન્ન કોઈ કેમ લાભ ઉઠાવી જાય ? એટલે જીવ લઈ લીધો કુરતાને લીધે માનવી કેવું કૃત્ય કરી બેસે છે ? છતાં આવા આત્માઓ પણ સત્મંગનાં થોગે પલ્ટો કેવો ખાઈ જાય છે તે આગળ ઉપરના વિવેચન પરથી સમજી શકાશે.

વિયોગને વૈરાગ્યમાં વાળે તેજ ખરો જ્ઞાની

તેના મસ્તકને હાથમા લઈને ઝડપથી તે કોઈ જાગ જગલમા આવ્યો ગયો. સુપુમાનું ધડ તો ત્યાજ પડેલું છે તેના પિતા પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા, પણ એ પહેલા તે મૃત્યુને પામી ચૂકી હતી શેઠના તેને જાગ્રાવવાના પ્રયાસો નિષ્ફળ ગયા શેઠને અને તેના પાંચ ભાઈઓને ઘણું લાગી આવ્યું ઘણો વિલાપ કર્યો, પણ હવે તો કોઈ ઉપાય રહ્યો નહોતો શેઠ ધર્મના સંસ્કારવાળા હતા હૃદયમાં વૈરાગ્ય ભાવનાનું ચિત્તન કરતા શેઠ પોતાના ઘેર આવ્યા અને પોતાની પુત્રીના વિયોગને વૈરાગ્યમાંવાળી શેઠે પ્રવચન આંગિકાર કરી લીધી. ' પુત્રી તરકનો ખરો પ્રેમ આને કહેવાય જ્યાં આગે એ-કંઠળ ખૂળ કરશે, પણ વિયોગના પ્રસંગને વૈરાગ્યમાંવાળી ધર્મના ન્ના નહીં લે

ચિલાતીને મુનિ ભગવંતે સંક્ષેપમાં સમજાવેલું ધર્મનું રહસ્ય !

એક દાયમા તલવાર અને બીજા દાયમા મુખમાનુ
ધર્મી બુદ્ધ કહેલું, લોહી નિગળતુ મસ્તક લઈને ચિલાતી
ભગ્નજલમા આવી પહોંચ્યા અને ભૂલી જવાને કાનો
તે જગલમા ચામેર ભરી રહ્યો છે મુના વનન વેળા
પ્રેરણમા તે ભૂળ્યોને તરખ્યા આમ તેમ ભટક્યા હાથે
ત્યા એટલામા વૃક્ષની નીચે કાર્યોન્નત 'યાનમા હોલેલા મો
મહાત્મા પુરુષને તેણે જોયા તે મહાત્માને તેણે પડખ
કરીને કહ્યું કે 'હે નાથુ ! તુ મને ધર્મ જણાવ નહીં તો
તારું મસ્તક પણ હમાણા તલવારના કાળે ટૂટી પડે ! મારું
પાન આને 'ધર્મ' નમજવું કે 'પાપ' માત્ર પ્રયોગ તો મને
મર્યાદા છે " તેના તો જવાબ વિના ભટક્યો નહીં મુનિને
પાપ મનના ધ્યુ છે, આને ધર્મની વિચિત્રતા સંભાળત
આવી રીતે ધર્મની નાચાળી તો નાવેલ મરણી છે અને
મનિને ધર્મ કે મને તેમ હાથ પણ નાવડીને મને વિદ્યુત
મનની કે મેઘવિદ્યુત હાથમા મારવા કે મને હાથે મારવા

સમગ્ર સ્વરૂપ કહીને વિચરી ગયા.

ઉપશમ, વિવેક અને સંવર...
આ ત્રણ શબ્દોની ચિલાતીના આત્મા ઉપર
થયેલી જાદુઈ અસર

મુનિ ભગવતે કહેલા ત્રણે શબ્દો પર ચિલાતી ઉડાણથી ચિંતવના કરે છે. જાણે ચિંતનના સરોવરમાં ચિલાતી ફુગડી ખાઈ જાય છે. મુનિ ભગવતના વચનોએ તેની પર એવી સચોટ અસર પાડી દીધી કે, અધર્મને રસ્તે ચડેલો તેનો આત્મા જાણે ધર્મનો રસ્તો પકડી લે છે. સમુદ્રની અદર મોજાઓ માગ-પછાડ કરતા કિનારા ભાગી દોડતા હોય પણ જેવો કિનારો આવે કે મોજા થભી જાય છે, તેમ આ ચિલાતીનો જીવ કે ખીજ પણ અનેક આત્માઓ પાપકર્મ ભાગી આધળી દોટ મૂકી રહ્યા છે. પણ જેવો અસગનો યોગ થાય કે, ભલભલાનો આત્મા એક વાર થભી જાય છે, અને તેનામાં અમર વિચારણાં પેદા થઈ જાય છે. ચિલાતી જેવા ઘોર દુષ્કર્મ આવરનાર પર ત્રણ શબ્દોની કોઈ એવી તો જાદુઈ અસર થઈ છે કે, તેના પાપકર્મનો અદરનો વટોળ શાન્ત પડી જાય છે તે વિચારે છે કે, મુનિ ભગવતે મને ધર્મના સ્વરૂપમાં પહેલાંજ ઉપશમનો ઉપદેશ આપ્યો છે, અને વાત પણ તદ્દન સાચી છે. હવે જો મારે ધર્મને રસ્તો ચડવું હોય તો પહેલા અદરના કાપોને ઉપશમાવી દેવા જોઈએ.

હૃદય શુદ્ધ થાય તેજ અંદરનો અખૂટ ભંડાર હાથમાં આવે

પાણી ડાળાએયું હોય ત્યાં સુધી તલ ભાગના પડેથી
 ચતુરેણાય પાણી નહીં તેમ આત્મા દુષાય ભાવથી પ્રત્યક્ત
 અનેકો હોય ત્યાં સુધી અદ્વૈતા અખૂટ ભંડારના તેને જાંન
 પાણી ધાવ નહીં નો પછી પ્રાપ્તિ નો દુષ્ટાથી પ્રતિ રાજે
 એટલે ચિલાતીને સુષુમાના પિતા ધનાધર દેવ દુષ્ટ દે દે
 આવી જએકો હતો ત માન્ય પડી ન્તય છે તેનો આત્મા
 ઉપાસ ભાગના આવી ન્તય છે ચિલાતીની દુષ્ટ દે દે
 માંજે સુષુમાને પ્રાપ્ત દુષ્ટાની હતી અને દેવ દેવ દેવ
 પડી એકલા દે તેનો દુષ્ટા બધે આવી નહીં દે દે દે
 દે દે એકદમ જુએ આવી જએકો હતો દુષ્ટ દે દે
 નગ દેવ તેના પ્રાપ્તિના ભીલ દે દે દે દે દે
 દુષ્ટને તેના પતિ નનના દેવ આવીદ બધે

મનુષ્ય વિપયોનું ચિંતન કરે એટલે તેને તેમા આસક્તિ પેદા થાય છે, અને આસક્તિમાથી કામવાસના ઉત્પન્ન થાય છે તેમાથી ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય છે ક્રોધથી મૂઠ લાવ થાય છે અને તેનાથી સ્મૃતિનો નાશ થાય છે. સ્મૃતિના નાશથી શુદ્ધિનો નાશ અને શુદ્ધિનાં નાશથી સર્વસ્વનો નાશ થાય છે. એટલે કે માનવી શ્રેયના સાધનથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે.

વિચારણામા આગળ વધતા ચિલાતી પોતાના આત્માને ઉપશમ લાવમાં સ્થિત બનાવી દે છે તેની દ્રષ્ટિમા એટલી બધી નિર્મળતા આવી જાય છે કે, તે શેઠને દોષ ન આપતા પોતાના આત્માનેજ દોષ આપે છે અને વિચારે છે કે, શેઠ આમા માફ શુ બગાડયુ ? હું જ શેઠનો અપરાધી છું એટલે પોતાની પુત્રીના રક્ષણ માટે શેઠ મારી પાછળ પડ્યા હતા તેમા શેઠનો શો દોષ હતો ? માટે શેઠ પ્રતિ હવેથી મારે કોઈ પણ પ્રકારના મનમા બરાબ વિચારે લાવવાના નથી. બમ આનુજ નામ ઉપશમ ભાવ

**નિઃસારનું ત્યાગ અને સારભૂતનું સેવન
વિવેકના પ્રભાવે થઈ શકે**

ચિલાતી ઉપશમ ભાવમા આવી જતાં તેના આત્મામા વિવેકરૂપી ત્રિપદ ઝળહળી ઉઠે છે અને મુનિ ભગવતે દુર્માયેલા ધર્મ નાશના બીજા મુદ્દા ઉપર તે ખૂબજ ઉગ્રાણી ચિતન કરે છે અને હસ બીજ ન્યાયનાં દ્રષ્ટાંતે તેનામા તેજ. ઉપાદેય, કર્તવ્ય-અકર્તવ્ય અંગેના વિવેક પ્રગટી જાય છે તેની આગળ કોઈએ પાણીના મિશ્રણવાળું દૂધ મૂક્યું

તાય તો હવે પાતાની આચ વડે દુધ અને પાણી ગળેને
 અલગ કરી નાખે છે. હવેની આચમા ખટામનુ તથા હાથ
 છે દુધમા જેવી આચ ગાળે કે કોંઈકેઈકે અર્થને દુધ પાણીની
 નિર્ગળુ થઈ જાય, એટલે કે. દુધ અને પાણી ગળેને જુદા
 પડી જાય છે. ત્યાજમા જુદાંજુદાં જે નાનકડાં હોય તે
 માનવનુ મેષન કરે છે અને નિ નાન એવા પાણીના ભાગને
 ત્યાજ કરી દે છે.

પીધા વિના ચાલે નહીં. થોડી વાર થાય કે બીડી ચગાવે, ત્યારે આ બીડી રૂપી કીડીએ પણ ચૈતન્યરૂપી કુંજરને બરોબરનો પોતાના પાસમાં બાંધ્યો છે. અનંત શક્તિનો ધણી આત્મા એક બીડીના વ્યસનને એક ધડાકે છોડી શકતો નથી, કારણ કે તેને પોતાની અનંત શક્તિનુજ્ઞ ભાન નથી.

સિંહના બન્ધાએ જન્મકાળથી પોતાને બકરો માની લીધો હોય, એટલે તે બધી ચેષ્ટાઓ બકરા જેવીજ કરે. પછી આગળ પર કોઈ સિંહનો ભેટો થતા તેને પોતાના સ્વરૂપનું ભાન કરાવી દે તે પછીની વાત બુદ્ધી છે. પછી તો તે એવી સિંહ ગર્જના કરે કે, તેની આગુ-બાબુના બધા પ્રાણીઓ ભાગવા માટે તેમ આત્માને પણ તેની પોતાની અનંત શક્તિનું ભાન નહીં હોવાથી જડની જેમ બધી પ્રવૃત્તિ કરે છે. તેમા તેને કોઈ ચેતન્યરૂપી સિંહનો ભેટો થઈ જાય તો જરૂર ચૈતન્યરૂપી સિંહ જાગી ઉઠે, અને પછી બીડીનો તો શુ એકવાર કનક-કામિનીનો પણ ત્યાગ કરીને ધર્મને રસ્તે ચાલી નિકળે !

આ કે બીડી ન છુટે ત્યાં રાગ કે દ્વેષ છુટવા
સહેલા નથી !

જાનીઓ તો ઉપદેશ આપીને રાગ-દ્વેષાદિ છોડાવ માગે છે, ત્યારે આ જીવ એક આ કે બીડીનો ત્યાગ ! શકતો નથી, તો પછી શ્રીના મોહ છોડીને એ બ્રહ્મચર્ય પાળશે ? અનંત શક્તિનો ધણી આત્મા અને સ્વરૂપ અપેક્ષાએ સદ્ ચિદાનંદ અને આનંદધન એવો આત્મા :

આ છે જીડીના વ્યવનને છેડી શકેના નથી તેનું મુખ કાઠ્યું
 એવું છે કે તેને પોતાના વ્યવનુજ બાન થયું નથી
 કર્મપદ્ધતિએને અપાયવાની પાઞ પ્રચડ તાકાત આત્મામા
 જાતી છે પાઞ તે આત્મા પોતાની તાકાત કોચવેના નથી,
 એટલે કર્મને વડા બનીને તે નંગાત્મા અનાજિ કાળથી ભરી
 નથી છે જમે તેટલા કર્મ અજવાન હોય પાઞ તે જા છે
 અને આત્મા એવન છે જડ કર્મોની તાકાત જમે તેટલી
 હોય પાઞ એવન જે નિજ બાનમા હોય તેા જરની તાકાત
 ના કામ આવે ? પાઞ પુ ગોવિન્દચક્રેયે દેવાયુ
 છે ભગ

બન્ને બાજુથી આગની લપેટમાં

કોડી કે પગ કુજર ગાથો એ પદતુ રહ્યું
નમસ્તવવામા આવ્યું. ત્યાર બાદ લખે છે,

જલમે' મગર પિયાસા, મતો અચરિજ રૂપ તમાસા ॥

એમ સત કળીગુણ પળ લખ્યું છે કે,

વાતીમે મીન પિયાસી મોઢે સુનસુન આવલ હાંસી ॥

સરોવરના અગાધ જળમા ગહેનાં મત્સ્ય કાંડે કે હું તમ્ને
હુ તો એ વાત તેની માન્ય કોણ ગમે ? તેમ અનંતમુખ
આત્મામા છે છતાં જીવ પોતાને દુઃખી માની બેઠો છે કાણ
એને પોતાના અનંત અગ્રાણાધ મુખતુ બાન નથી
બહારના મુખ એતો મુખાભાસ જેવા છે ! જ્યારે શાન્તિ
અને સમાધિનું બંદું મુખ તો આત્મામાંજ રહેલું છે. જીવને
ધન વગેરે ન મળતા હોય તો તેની તૃષ્ણા ઘણી રહે છે અને
પુન્યનાં ઉદ્યે મળી જાય તો જીવને તૃપ્તિ નથી !

આમ તૃષ્ણા અને અતૃપ્તિની બન્ને બાજુની આગની
લપેટમા જીવ એવા તો ઘેરાઈ ગયો છે કે મ્મને પણ તે
શાન્તિ પામતો નથી ! ધન વૈભવથી જીવને તૃપ્તિ થવાની
નથી જીવને તૃપ્તિ અમ્મક જાનથી છે માટે બંદું મુખ
જાનમા છે. પણ ક્યાંય બહારમા બંદું મુખ છે નહીં ?
દેવકોકના દેવા પણ ઈશ્વરની આગમા ક્યાંક એવા લપેટાઈ
જાય છે કે ત્યાં તેમને પણ વાસ્તવિક મુખ હોતુ નથી તો

પાટી ગાદિના મળ અને યજ્ઞવર્ગી વાતન કયા કુવાની અટી ?
 માટે મળ દેવકુંતુ હાય અને મળી થયુ હાય તો એ વસ્તુ
 યજ્ઞના અને પદ વસ્તુ હશે એટલી કો !

કરમ હલાદક્ષ પાન સ્વીધર, તજ જમ્બુતરસ ત્યાસા ।

નિતામર્ગી તજ વાલ્ય મલ્લર્ષી ધરત પિતર્મે જાગા ॥

મતો જલ્પિત રૂપ તમાસા ।

જામત-વર્ગના ત્યાગ કરીને મેળ રસાદક્ષ એવા મેળ
 પાન કરે એ તા હલાદક્ષ ભર્ગ્ય મેળાય ' મેળ'પાન
 ભુલિશાળી મેળો અભિપ્રાય મરતી ત્યાગે ૩ એ વસ્તુના ભર્ગ્ય
 મેળાય ' ત્યાગે મનુષ્ય કાલ કેવા મનુષ્ય ભવને ખાસીને
 જાન ત્યાગ અને ત્યાગિની ત્યાગપત્તાના મરતી મેળવાત,
 અને 'પદ' મંદિરોના વિષયોના વાનવાત મનુષ્યો દત્તવર્ગે
 ત્યાગ કરીને જીવનમાં રસાદક્ષ વિષ પાન ત્યાગ 'મે' તેમ
 મનુષ્યો ત્યાગત જાવવાને પાત્ર કે ના પાત્ર કેવો કે, ત્યાગ
 ત્યાગીને મનુષ્યના વેળા માં મહાદેવ 'મે' ત્યાગ રસાદક્ષ

પછી અહિના મુખ અને વૈભવની વાતજ કયા કરવાની રહી ? માટે મુખ જોઈતું હોય અને મુખી થવું હોય તો સ્વ તરફ વળો અને પર તરફનું લક્ષ છોડી દો !

કરત હલાહલ પાન રુચીધર, તજ અમૃતરસ સ્વાસા ।

ચિતામણી તજ કાચ શકલકી ધરત ચિતમે આશા ॥

સ તો અચરિજ રૂપ તમાસા ॥

અમૃતગ્ધનો ત્યાગ કરીને કોઈ હલાહલ એવા ઝેરનું પાન કરે એ શું હાપણ ભર્યું કહેવાય ? કોઈપણ બુદ્ધિશાળી એવો અભિપ્રાય નહીં આપે કે એ હાપણ ભર્યું કહેવાય ! ત્યાગે મનુષ્ય ભવ જેવા મનુષ્ય ભવને પામીને જ્ઞાન, દર્શન અને આગ્નિની આરાધનામા નહીં જોડનારા અને કેવલ ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા રાગનારા મનુષ્યો અમૃતનો ત્યાગ કરીને જીવનમા હલાહલ વિષ પાન કરનારા છે, તેવા મનુષ્યો અત્યંત ભાવદયાને પાત્ર છે. સદ્ગુણો ધોધ આપીને અમૃતના કટોરા મોઢે મડાવી દે છે છતાં હત્ભાગી મનુષ્યો તેને ગટગટાવી શકતા નથી, અને વિષયવાસના એ કાતિલ ઝેર હોવા છતાં જાણે હોશે હોશે તેનું પાન કરતા હોય છે દિકરાને ઘેર દિકરા આવી ગએલા હોય ત્યાં સુધી પણ મોટા ભાગના મનુષ્યો વિષય વાસનાથી વિરમતા નથી, પછી તો શરીરમા અનેક રોગો ધર કરી જાય છે વધારે પડતી વિષય વાસના એ રોગોની જન્મદાત્રી છે. માનવી સચમનો આદર્શ નગર સામે રાખીને જીવન જીવવા માટે તો તેનું જીવન સુખમય બનવાની સાથે ધન્ય જીવન બની જાય ।

બન્ને બાજુથી આગની લપેટમાં

કીટી કે પગ કુજર બાધ્યો એ પદ્મ રહ્યો
અમલવવામા આવ્યું. ત્યાર બાદ લખે છે,

જલમેં મગર પિયાસા, સતો અચરિજ રૂપ તમાસા ॥

જેમ સંત કળીરજીએ પણ લખ્યું છે કે,

વાનીમે મીન પિયાસી મોઢે સુનસુન આવઠ હાસી ॥

મરોવરના અગાધ જળમા ગહેનાર મત્સ્ય કહે કે હું તમ્સ્યો
હું તો એ વાત તેની માન્ય કોણ રાખે ? તેમ અનંતમુખ
આત્મામા છે છતાં જીવ પોતાને દુઃખી માની બેઠો છે કારણ
એને પોતાનાં અનંત અગાધ મુળનું જ્ઞાન નથી
બહારના મુખ એતો સુખાભાસ જેવા છે ! ત્યારે શાન્તિ
અને સમાધિનું ખરૂં મુળ તો આત્મામાંજ રહેલું છે. જીવને
ધન વગેરે ન મળતા હોય તો તેની તૃષ્ણા ઘણી રહે છે અને
પુન્યનાં ઉદ્ધયે મળી જાય તો જીવને તૃપ્તિ નથી !

આમ તૃષ્ણા અને અતૃપ્તિની બન્ને બાજુની આગની
લપેટમા જીવ એવા તો ઘેરાઈ ગયો છે કે સ્વપ્ને પણ તે
શાન્તિ પામતો નથી ! ધન વૈભવથી જીવને તૃપ્તિ થવાની
નથી જીવને તૃપ્તિ નમ્મક જ્ઞાનથી છે માટે ખરૂં મુળ
જ્ઞાનમા છે. પણ કયાથ બહારમા ખરૂં મુળ છે નહીં ?
દેવલોકના દેવો પણ ઇધ્વાની આગમા ક્યારેક એવા લપેટાઈ
જાય છે કે ત્યાં તેમને પણ વાસ્તવિક મુળ હોતું નથી તો

કર્મ બાંધતા વિચાર નહીં રાખો તો ઉદયકાળ
ભોગવતા આંખે અધારા આવી જવાના

ધર્મ ચિન્તામણીનું ત્યાગ કરીને મનુષ્યો પાપકર્મ કરી શકે છે. શ્રાવણ કાંચના ટુકડાની મનમાં આશા કરતા હોય છે. ચિન્તામણીની આગળ કાંચના ટુકડાની શી કિમત છે ? ધર્મનાં પ્રભાવે જીવનો અભ્યુદય થાય છે અને પરપરાએ નિઃશ્રેયસની પ્રાપ્તિ થાય છે. અહિં કાચ વાગ્યો હોય તો ક્યારેક છ મહિનાનો ખાટલો આવે ત્યારે પાપ કર્મ કરી કાચના ટુકડા વાગ્યા હોય તો ઘણા લાભા કાળ મુખી અતિ દારણ દુખ ભોગવવાનો વખત આવે છે. ગાધવાના ટાંમરે અથવા આચરવાના ટાંમરે પાપની કાંઈ ખગર ન પડે, પણ જ્યારે વિપાક ભોગવવાનો ટાંમર આવે છે ત્યારે ખગર પડે છે કે, પાપ એ શી વસ્તુ છે ? અને તેમાં પણ જે નિઃશ્રેયસથી ગાધેલા હોય તો ભોગવવાના સમયે આખે અધારા આવી નય છે પ્રદેશોદયથી કર્મો ભોગવાઈ નય તેમાં કાંઈ ખગર ન પડે પણ જ્યારે વિપાકોદયથી ભોગવાતા હોય ત્યારે ખગરની હાજરી લેવાઈ નય છે માટે પાપકર્મ કરી કાચના ટુકડા મધરવા જેવા નથી કાચના ટુકડાં ભેગા કરે તાજા નહીં ફીટે, જ્યારે ધર્મ ચિન્તામણીનો પ્રભાવ આવે છે કે એકલા દાળદગુજ નહીં પણ દુખ, દરિદ્રતા અને દૌર્ભાગ્ય આ ત્રણેના મૂળમથી અત લાવી દેશે અને જીવને ગાંધત મુખના ધામમાં પહોંચાડી દેશે.

છેલ્લી ગાથામાં ૫ ચિદાનંદુ કરમાવે છે કે,

વેર અનાંદ પણ ઉપરથી. દેશત લગત વગાસા ।

ચિદાનંદ વોહી જન ઉત્તમ, કાપત યાંકા પાસા ।

સંતો અચરિજ રૂપ તમાસા ।

આશા, તૃષ્ણા, માયા મમતા એ જીવના અનાદિના વૈરી છે છતાં ધનની આશા અને તૃષ્ણામાં જીવને મોઢામાં પાણી આવી જાય છે પૂ જિદાનદજી કરમાવે છે કે, આ જગતમાં ઉત્તમ તેજ છે કે, જે આશા અને તૃષ્ણાના બાધનને તોડી નાંખે છે અદરના દોષો એજ જીવના દુશ્મન હોવા છતાં જીવ તેને ઓળખી શકતો નથી, અને તેની સાથે મિત્રની જેવો વર્તાવ રાખે છે. અદરના અભ્યંતર શત્રુઓને ઓળખીને જીવ જો જ્ઞાન, દર્શન અને આગ્નિમાં પ્રવર્તે તો બાધન આજ ક્ષણે તૂટી જાય આનંદધનજીની જેમ જિદાનદજીએ એલા પદોમાં પણ કેટલી અદ્ભૂતતા છે ! અદ્ભૂતતાની સાથે તેમાં ભાવવાહિતા કેટલી છે ? અને તેમાં પાછી પ્રશાન્તવાહિતા રેલાએલી છે. નિર્જન જગલના પ્રદેશમાં ઘેઝીને આવા પદો લલકારવામાં આવે તો એક વાર સતેલો અંદરથી જાગ્યા વિના ન રહે !

એક પણ ક્ષણ ધર્મ વિનાની ન જાય ત્યારે

સમજવું કે જીવન હવે ધન્ય બન્યું

મનુષ્યભવની જે ક્ષણ જાય છે તે મહા કિમતી છે. એક પણ ક્ષણ જ્યારે ધર્મ વિનાની ન જાય અને ધર્મ જીવનમાં તાણાને-વાણાની જેમ વણાઈ જાય, ત્યારે આ મનુષ્ય જીવનની સાચી સફળતા છે ' દેવભવના પદ્યોપમને

સાગરોપમના આયુષ્ય કરતાં, મનુષ્યલવના એક ક્ષણનાં આયુષ્યને જ્ઞાનીઓએ મહા કિંમતી કહ્યું છે મનુષ્ય ધારે તો ક્ષણમાં સાધી શકે તે દેવો સાગરોપમ અને પલ્યોપમનાં કાળમાં સાધી શકતા નથી પૂ. વીરવિજયજી મહારાજે સામાયિકવ્રતની પૃત્તમાં કરમાવ્યું છે કે,

લાખ ઓગણસાંઠ બાળુ કોડી,
પચ્ચવીશ સહસ્ર નવમે ભેડી
પચ્ચવીશ પલ્યોપમ ઝાઝેરે,
તે બાધે આયુ સુર કેડે
હે સુખકારી ! આ સસાર થકીજે મુજને ઉદ્ધરે
હે ઉપકારી ! એ ઉપકાર તુમારો,
કદિએ ન વિસરે.

એક સામાયિકનો કાળ અડતાલીશ મિનિટનો હોય છે. એટલાં સામાયિકના કાળમાં જીવ જો બરાબર શુભ ભાવમાં રહ્યો હોય તો બાળુ કોડ પલ્યોપમ અને તેની ઉપર ઓગણ સાઠ લાખ પચ્ચવીશ હજાર, અને તેની ઉપર પચ્ચીમ પલ્યોપમ જેટલું અધિક દેવ ભવનુ આયુષ્ય જીવને બંધાય છે . હવે વિચારો કે, મનુષ્ય લવની એક એક મિનિટ કેટલી કિંમતી છે ? દેવલવના એ કોડ પલ્યોપમ કરતાંજે મનુષ્ય ભવની એક મિનિટની કિંમત વધારે હશે છે .

વિકાસની ચરમ સીમાને મનુષ્યજ પાર કરી શકે

દેવલવના આયુષ્યની વાત તો કીક છે પણ યાયા

આરાનો કાળ હોય તો એક અંતર્મુદુર્તનાં કાળમાં ઘાતિ કર્મોના ભુક્ષા બોલાવવાની તાકાત મનુષ્યમા રહેલી છે. ગમે તેવા દેવો ચોથા ગુણ ઠાણાથી આગળના ગુણ સ્થાનકને પામી શકતા નથી ત્યારે મનુષ્યે કાળ અને સંઘયણાદિની અનુકુળતા હોય તો ત્રીજા ગુણ સ્થાનકને પામીને મોક્ષ પદને મેળવી લે છે ત્રીજા, બારમા અને તેરમા ગુણ સ્થાનકે કોઈ પણ જીવે મૃત્યુને પામતા નથી. બાકીના ૧૧ ગુણ સ્થાનકે વર્તે તો જીવ મૃત્યુને પામી શકે છે. પહેલા, બીજા અને ચતુર્થ ગુણસ્થાનક સિવાયના કોઈ પણ ગુણ સ્થાનકે લવાતરમા જીવની સાથે જતાં નથી ફક્ત મિથ્યાત્વ સાસ્વાદન અને અવિરત સમ્યક્ત્વ એ ત્રણ ગુણ સ્થાનકોજ લવાતરમાં સાથે જાય છે. આત્મ વિકાસની ચરમ સીમાને આંખી જવાની તાકાત ફક્ત મનુષ્ય પ્રાણીમાજ છે મનુષ્ય પ્રાણી સિવાયના દેવ, તિર્યચ કે નારકો ચોથા કે પાંચમા ગુણ ઠાણાની ભૂમિકાને પામી શકે છે. દેવ અને નારકોની મર્યાદા તો ચોથા અવિરત સમ્યક્દ્રષ્ટિ ગુણ ઠાણા સુધીનીજ છે ફક્ત કોઈક સંજી પંચેન્દ્રિય તિર્યચની અપેક્ષાએ પાંચમા ગુણઠાણાની ભૂમિકા કહી છે. બાકી ગુણઠાણાની ચરમ સીમાએ મનુષ્ય લવમા આવેલા આત્માઓજ પહોંચી શકે છે આ મનુષ્યલવ અગેની એક મહાન વિશિષ્ટતા છે.

જીવને પ્રતિ સમયે બંધ પડે છે, માટે પ્રતિ

સમયે સાવધ રહેવાની જરૂર

મનુષ્યલવની કિંમત કોહીનૂર કરતા પણ અનંતગણી છે. પણ તેની ક્ષણભંગુરતા પણ એટલીબધી છે કે, ક્યારેક

એક પળમા પ્રાણ ઉડી જાય છે. માટે જે મનુષ્યોને મનુષ્ય લવમાં આવીને આત્મહિત સાધી લેવું હોય તે મનુષ્યોએ પ્રમાદનો પહેલાં ત્યાગ કરવો જોઈએ. આયુષ્યકર્મ સિવાયની સાત કર્મ પ્રકૃતિઓના જાંઘ જીવને પ્રતિસમયે પડે છે માટે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમા લગવાન મહાવીર પ્રભુએ ફરમાવેલાં ઉપદેશ પ્રમાણે જીવે એક પળનો પણ પ્રમાદ નહીં કરવો જોઈએ. ગૌતમ સ્વામી જેવા મહાપુરુષને લગવાને ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના દશમા અધ્યયનમા ફરમાવ્યું છે કે, ગૌતમ આ મનુષ્યલવ ફરી ફરીને મળવો અતિ દુર્લભ છે માટે આત્મહિત સાધી લેવું હોય તો, ગૌતમ ! એક સમયને પણ પ્રમાદ કરીશ નહીં આવા મહાન અપ્રમત્ત યોગીન્દ્રને લગવાને પ્રમાદના ત્યાગનો ઉપદેશ કર્યો છે તો આપણે તો પ્રમાદના પોટલા કહેવાઈએ તો આપણા જેવા માટે તો આવા ઉપદેશની અત્યંત જરૂર છે. જીવ પ્રતિ સમયે પોતામા સાવધ નહીં રહે તો તેનાં ઘરમા લુંટ ચાલુજ રહેવાની છે અને તેનું આત્મિક પાન લુંટાઈ જવાનું છે. કારણ કે, પ્રતિ સમયે જીવને જાંઘ પડે છે. જીવ પ્રતિસમયે પોતામા સાવધ જની અદરના અધ્યવસાય સારા રાખે તો જાંઘ પરંપરા એની મેજે અટકી જાય પછી જાંઘ પડે પણ ઇર્થાપચિક જાંઘ પડે સાપરાયિક ન પડે, તો તેથી જીવને ગભરાવાનું કોઈ કારણ નથી કયાચયુક્ત પરિણામથી સાપરાયિક જાંઘ પડે છે અને કેવળ યોગની પ્રવૃત્તિથી ઇર્થાપચિક જાંઘ પડે તે તો જાણી ગએલી સિદ્ધરી જેવું હોય. અનંત શક્તિના ધણી આત્માને તેવા જાંઘનો તોડતાં વાગ કેટલી લાગે ?

તન અટકે ત્યારે મન ન છટકે તો બધી નિર્જરા સાધી શકે

મનુષ્યનું શરીર અનિત્ય છે ધન-વૈભવ પણ શાશ્વત નથી. મૃત્યુ તો સદા જાણે આપણી નજદીકમા જ છે, એમ જાણીને મનુષ્યોએ જીવનમા ધર્મ સચ્ચ કરવું જોઈએ દશવૈકાલિકના આઠમા અધ્યયનમાં કરમાવ્યું છે કે,

જરા જાવન પૌઢેઈ વાહી જાવન વઢુઈ ।

જાવિદિયા ન હાયંતિ તાવધન્મ સમાયરે ॥

જરાઅવસ્થા જ્યાં સુધી શરીરને પીડે નહીં અને વ્યાધિ શરીરમા જ્યાં સુધીમા વધી ન જાય અને ઇન્દ્રિયોની શક્તિ જ્યાં સુધીમા હણાઈ ન જાય ત્યાં સુધીમા મનુષ્યોએ ધર્મ આરાધી લેવું શરીરથી તદ્દન અશક્ત બન્યા પછી કંઈ બનવાનું નથી. મોઢામાથી લાગે જતી હશે અને હાથે કપવા ઉપડયો હશે એ ટાઈમે માળાએ હાથમાં ક્યાંથી રહેવાની છે ? પહેલાથી જ ધર્મને માર્ગે વળેલો જીવ હોય તો એવી સ્થિતિમા પણ પોતાના મનને જરૂર સમાધિલાવમા રાખી શકે. તન અટકે ત્યારે મનુષ્ય ધારે તો મનને શુભ ભાવોમા રાખીને ઘણા કર્મ બપાવી શકે, પણ એ તો શરૂઆતથી જ જાગૃત આત્મા હોય તો જ બની શકે.

ધર્મમાં મુદત ન હોય !

આટલી ચોખવટ થયા પછી હવે એવી બ્રમણમા નહીં

રહેતા કે, ઘડપણમાં ભગવાનને ભજી લઈશું' । ઘડપણ આવે
એ પહેલા જ ઘણાં બળતણમાં ચાલ્યા નય છે તેનું શું ?
માટે આ જીંદગીનો એક પળનો ભરોસો નથી એમ સમજીને
નિરંતર ધર્મધ્યાનમાં રહેવું । ધર્મમાં મુક્ત ન હોય ।
મુક્ત લેવી હોય તો કોઈમાં લેજો, ખાકી ધર્મમાં
તો - નગ્યા ત્યારથી જ સવાર - એમ સમજીને કામે
લાગી જવાનું છે. આ તો વિજળીના અબકારે મોતી
પરોવવાની વાત છે. ભાદરવાની મેઘલી અમાવસ્યાની મધ્ય
રાત્રિના મમયે વિજળીના અબકારે મોતી દોરામાં પરોવવું
હોય તેણે કેટલા સ્તબ્ધ રહેવું જોઈએ ? સ્તબ્ધ રહેવાને
બદલે ઝોલાં ખાય તો ક્યાથી મોતી પરોવી શકે ? અને ઝોલા
ખાતા ક્યાક ઝોળો આવે તો રામ રમી નય । મોતી મોતીના
ઠેકાણે રહી નય, વિજળીના અબકારાનો કાળ કેટલોક હોય
છે, તો પછી તેના પ્રકાશમાં કાર્ય કરી લેવું હોય તો કેટલા
સાવધ રહેવું જોઈએ ? આ જીંદગી પણ વિજળીના અબકારા
જેવી જ છે અથવા અજલિમાં રહેલા જળની જેમ આયુષ્ય
ક્ષણભંશુર છે તો પછી આવા ક્ષણભંશુર મનુષ્ય શરીરથી
આત્માર્થ કે પરમાર્થ માધી લેવું હોય તો સદા-સર્વદા
કેટલા સ્તબ્ધ રહેવું જોઈએ ? અને જીવનમાં કેટલી સાવધાની
રાખવી જોઈએ ? પછી કુંભકર્ણની નિદ્રામાં મનુષ્ય ઘોરતો
રહેતો ક્યાથી કાર્ય થવાનું છે ? કોઈ મહાત્માએ લખ્યું છે કે,

નિશદિન નયનમેં નિઃ ન આવે

નર તવ દી નારાયણ પાવે ।

નયનોમાધી નિદ્રા ચાલી નય અને સ્વઆત્મામાં

પુરેપુરી જાગૃતિ આવી જાય ત્યારે મનુષ્ય નાગયજ્ઞને પામે છે ગમે તેવું શરીર સશક્ત હોય તોએ કાળનો ભરોસો કરવા જેવો નથી । વજ્રકાયવાળા મનુષ્યોને પણ કાળે મહરી લીધા છે અને કાળનો રાત અને દિવસનો એજ ધ્રુવો છે પ્રતિસમયે અનતાનત પ્રાણીઓને કાળ મહરી ગ્રહો છે દ્વિત મોઢે ગયેલા આત્માઓ કાળના અપાટાથી બચી ગયેલા છે બાકી તો—

સ્વપ્નકો રાજ સાચ કરી માનત, રાચત જ્ઞાયા જ્યું
ગગન વટરીરી - આઝ અચાનક કાલ તોપર્ષી
પ્રહરો જ્યું નાહર ચકરીરી ।
જીય જાણે મેરી સફલ ઘડીરી ॥

કાળના અપાટામાં ભલભલાં આવી જાય છે જગલમાં બકરી નિરાતે ચરતી હોય ત્યાં પાછળથી નાહુ આવીને તેને પકડી લે છે, તેમ માનવી સંસારના શાતાના મુળની લહેરમાં જ્યાં ગચ્છતો હોય ત્યાં કાળરૂપી શિકારી અચાનક આવીને તેને ઝડપી જાય છે માટે ધર્મ આચરવો હોય તેણે કાળના ભરોસે રહેવા જેવું નથી જે કાલે કંવુ હોય તે આજે કરવું અને આજે બપોરે કરવું હોય તે આજે ક્ષણે કરી લેવું જીવગીનો ભરોસો નથી અને જે ક્ષણ જાય છે તે લાખેણી જાય છે

ધર્મ સદા-સર્વદા આચરવા યોગ્ય

આ તો માનવી બ્રમણામાં પડી ગયેલો છે અને

વિચારો મનમા એવા કરતો હોય છે કે, આપણી કઈ અવસ્થા થઈ ગઈ છે ? ધર્મ કરવાને હજી આપણે ઘણી વાર છે ! અત્યારથી વળી ધર્મ ધર્મ શું કરવાનું હોય ! અત્યારે આ કાળમા તો ભોગવાય તેટલા મુળ ભોગવી લેવા નેઈએ ! આ તો મુળ ભોગવી લેવાનો કાળ છે ધર્મ કરવો હશે તો ઘડપણમા કરી લેવાશે. આવા મિથ્યા વિચારના પોતે તો કરે નહીં અને બીજા કરતા હોય તેની પણ ઉપરથી મશકરી કરે. અરર ! આ તો હજી ઉગીને ઉભો થયો નથીને મોટો ધર્મ કરવા નીકળી પડ્યા છે ! નજી ધર્મના પુંછડા થઈ ગયા છે ! આવી ભાષા ઉચ્ચારનારા પણ કેટલાકો હોય છે. જાધા કઈ તેવા નથી હોતા, કોઈ કોઈના મોઢેથી આવા શબ્દો સાભળ્યા છે એટલે તેવા આત્માઓ પણ કોઈને ધર્મમા અતરાય ન કરે તેવી સદ્બુદ્ધિથી આટલું લખેલ છે. તેવા મનુષ્યો એટલું જ નો સમજતા થઈ નય કે, મૃત્યુ વૃદ્ધાવસ્થામા જ આવે છે તેવું નથી મૃત્યુ બાલ્યાવસ્થામા પણ આવે છે, યુવાવસ્થામા પણ આવે છે અને વૃદ્ધાવસ્થામાજી આવે છે ધર્મ માટે અમુકજ નિયત કાળ છે એમ નહીં સમજવાનું. ધર્મ સદા-મર્વદા આચરવા યોગ્ય છે આટલી સમજણમા તો જીવની બધી બ્રમણ ભાગી નય તેવું છે

**મનુષ્યભવની ક્ષણેક્ષણની સફળતામાં
કરોડોની કમાણી !**

ધર્મની કમાણી કરી લેવા માટેનો મનુષ્યભવનો જ બંધનનો અવસર છે તેની ક્ષણેક્ષણની સફળતામા કરોડોની

કમાણી છે, અને અક્ષળતામા તેટલી જ મોટી નુકશાની છે. સત્સંગમાં. સદ્વિચારમા, સત્કરણીમા જે જે ક્ષણે જાય તે સક્ષળ છે કુમંગમા, દુધ્યાનમા, કુકર્મો કરવામાં જે ક્ષણે જાય છે તે અક્ષળ છે તિર્યચ પશુઓ સવારના ઉઠે અને રાતના સુઈ જાય ત્યાં સુધી તેને એકજ પેટ ભરવાની ચિન્તા ! તેમ કેટલાક મનુષ્યો પણ સવારના ઉઠે અને રાતના સુઈ જાય ત્યાં સુધી કુટુંબીઓનાં ભરણ-પોષણની અને પેટ ભરવાની જ ચિન્તા લાગેલી હોય ! પરમાર્થની તો લેશ પણ વિચારણા હોય નહીં કે, આ મળેલો મનુષ્યભવ સક્ષળ શી રીતે થાય ? આજના દિવસમા કેટલા મે શુભ કાર્યો કર્યા ? શુ આચરવા યોગ્ય છે ? શુ પરિહરવા યોગ્ય છે ? આવી લેશ પણ પરમાર્થની વિચારણા ન હોય તો તંવા મનુષ્યોના પણ રાત્રિ અને દિવસો કયાથી લેખે લાગવાના છે ? સત્કર્મ કરનારના રાત્રિ અને દિવસ સક્ષળ થાય છે જ્યારે અધર્મ આચરનારના રાત્રિ અને દિવસ અક્ષળ જાય છે દિવસ ઉગ્યોને આથમી ગયો. પણ આખા દિવસમા પા-અડધી કલાકનુ મત્સંગ પણ આપણે ન કરી શક્યા, તો દિવસ ઉગ્યો એ આપણા માટે આથમી ગયા બરાબર છે આવા જેટલા દિવસો પસાર થઈ જાય તેની પર ચોકડી મૂકવાની રહી માટે ધર્મનુ આચરણ કુવાવડે રાત્રિ-દિવસ અને ક્ષણે ક્ષણને લેખે લગાડો !

તેવા બધા દિવસો પર ચોકડી મુકો

આખા દિવસ દરમ્યાનમા ગુહુ ન બોલ્યા હો, કોઈની આઘી-પાછી કરી ન હોય, કોઈ સાથે વ્યાપાગમા અનીતિ કરી ન હોય, કોઈ માથે વિશ્વાસઘાત કર્યો ન હોય,

ઘેર આવે છે તેમા જે જૂળ કમાણી કરીને આવેલો છે તેને ગેઠે આખાએ ધરનો સ્વામિ બનાવી દીધો. પોતાનો બીજો સુપુત્ર કે. જે મૂળ મૂડી ઉભી રાખીને આવેલો છે તેને આપાર-ધધા અગેનુ ધરનુ બધુ કામકાજ સોંપી દે છે. અને ત્રીજાને ધરમાંથી કાઢી મૂકે છે.

આજ દ્રષ્ટાત ધર્મમાં ઘટાવવામા આવે છે. શેઠનાં ત્રણ પુત્રોની જેમ અંસારમા પણ ત્રણ પ્રકારનાં મનુષ્યો હોય છે કેટલાક મનુષ્યો મનુષ્યલવમા આવીને શુભ કરણી કરવા વડે ભવાતરમા દેવ ગતિને પામે છે તેવા મનુષ્યોએ ત્રત-પચ્ચક્ષણાણુ, જીવદયા, સુપાત્રેદાન અને સરાગ-સંચમાદિના પાલન વડે પોતાની પુન્યરૂપી મૂળ મૂડીમાં ઘણો વધારો કર્યો કહેવાય અને પોતાનો પરલોક મુધાર્યો કહેવાય.

બીજા પ્રકારના મનુષ્યો સરલતા, નમ્રતા, દાનરૂચી અને કપાયોને પાતળા પાડવા વડે કરીને આ ભવમા મનુષ્યલવનુ આયુષ્ય બાધીને, ભવાતરમા ફરી પાછા મનુષ્ય લવને પ્રાપ્ત કરે છે તેવા મનુષ્યોએ મૂડીમાં વધારો ન કર્યો પણ પોતાની મૂળ મૂડી ટકાવી રાખી કહેવાય. મનુષ્યોએ એવા ઘેર પાપ તો કદાપિ નહીં આચરવા જોઈએ કે, મૂળ મૂડીમાંથી પણ હાથ ધાઈ નાખવાનો વખત આવે સ્વભાવથીજ અલ્પ કપાયવાળો, સરલ પરિણામી, જેનામા કુડ-કપટ ન હોય, વાળી, વર્તન ને વિચારમા ભિન્નતા નહીં રાખનારો, આરંભ ને પરિશ્રદ્ધની અપેક્ષાએ અલ્પારંભ અને અલ્પ પરિશ્રદ્ધવાળો જીવ ભવાતરમા જરૂર મનુષ્યલવને પ્રાપ્ત કરે છે માનવી ઉચ્ચ તપ ન કરી શકે, ઘર છોડીને કોઈ તથાપ્રકારના કર્મના ઉદ્દેશ દિક્ષા ન લઈ શકે તો છેવટે આટલી

તો યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ કે, જેથી મૂળ મૂડી હાથમા રહી જાય એક વિધવા બાઈ પણ પોતાની મૂળ મૂડી ટકાવી ગળે છે પોતાની પાસે સોનું હોય કે ચાદી હોય, તેને પોતાની મરણ મૂડી લેખીને કોઈ પણ ભોગે આચવી રાખે છે તમે મૂડીમાં વધારો કરો તો ઘણા મોટા આનંદની વાત થશે છેવટે મનુષ્યલવ રૂપી મૂળ મૂડી તો ટકાવી રાખજો નહીં તો મારે કહેવું પડશે કે એક વિધવા બાઈ આગળ પણ તમે ટકી નહીં શકો એક વિધવા બાઈમા પણ ખુદ્દિ હોય તેટલીએ ખુદ્દિ વ્યાપારમા હજારોની હારજીત કરનારા એવા તમારામા નથી એમ મારે કહેવું પડશે આ દ્રષ્ટાંતની રીતે વાત છે, અહિં મૂળ મૂડી એટલે સોનું કે ચાદી નહીં પણ મનુષ્યલવ રૂપી મૂડી સમજવાની છે મનુષ્યલવને પામીને તમે મોક્ષે પહોંચો કે દેવલોકને પામો તો કંઈ કહેવાપણું નથી. પણ મનુષ્યલવ રૂપી મૂળ મૂડીને જ હારી જતો તો તો પછી તેના જેવી બીજી કોઈ દુખની વાત નથી ।

શેઠના ત્રીજા નળરના છોકરાની જેમ કેટલાક મનુષ્યો, મનુષ્યલવમા દુષ્કર્મ આચરીને ભવાતરમા દુર્ગતિના અધિકારી બને છે તેવા મનુષ્યોએ મૂળ મૂડી પણ હાથમાથી ગુમાવી દીધી કહેવાય ક્રડ-કપટ અથવા મહારભને મહા પરિગ્રહના પાપ સેવીને તેવા મનુષ્યો ભવાતરમા તિર્યચ અથવા નગ્નગતિના અધિકારી બને છે બોલો હવે મૂળ મૂડીએ કયા હાથમા રહી કહેવાય ? તેવા જીવોને અનતકાળ સસારમા ભ્રમવું પડે છે. ઘણાં લાભા કાળ સુધી તેવા મનુષ્યો ફરી પાછા મનુષ્યલવને પામતા નથી

મનુષ્યભવના વાસ્તવિક ક્ષણે સૌ પામે એજ અંતિમ મનોકામના

સૂત્રકાર ભગવાન ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ક્ષરમાયે છે કે,

માણુમત્ત મવે મૂળં જ્ઞામો દેવ ગઈ મવે ।

મૂળચ્છેદ્ધાણ જીવાણ ણરગતિરિવમ્વત્તણ ધુવં ॥

મનુષ્યભવ એ મૂળ મૂડી છે. દેવગતિ એ મૂળ મૂડીમાં લાલસમાન છે. નરક અને તિર્યચ ગતિની પ્રાપ્તિ એ મૂળ મૂડીનો નાશ છે “ક્ષણ લાખેણી જય” એ વિષય પર ખૂબ લાંબાણથી સમજાવવામાં આવ્યું છે સસાર પર ઉત્કટ વૈરાગ્ય આવ્યા પછી જીવ એક ક્ષણ પણ સસારમાં રહેવાને ઈચ્છતો નથી તેના માત-પિતા તેને દિક્ષામાં આના-કાની કર્યા કરતા હોય તો એ તેને તો એમજ લાગે કે, મારી એક એક ક્ષણ હવે લાખેણી જય છે તેની દ્રષ્ટિમાં લાખલાખ સોનામહેર કરતા એક ક્ષણની કિંમત અધિક હોય છે.

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં મૃગાપુત્રનો આધિકાર આવે છે મૃગાપુત્રનો વૈરાગ્ય ખૂબ ઉત્કૃષ્ટ હતો. એક મુનિના દર્શન થતા જતિસ્મરણના જ્ઞાનથી તેવો વૈરાગ્ય તેનામાં પ્રગટ્યો હતો. માત-પિતા પાસે દિક્ષાની અનુમતિ માગતા આ શબ્દો મૃગાપુત્ર માતા-પિતાને કહ્યા છે કે, માતાજી ! મને પ્રવ્રજ્યાની અનુજ્ઞા આપો મારી કાણે કાણે લાખેણી જય

છે. અને માતાએ કસોટી કરીને દિક્ષાની અનુજા આપી છે. દિક્ષા અગીકાર કરીને છેલ્લે કેવલજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયા છે

તેવીજ મનુષ્યલવની અપૂર્વ ક્ષણ તમને મળી છે. તે ક્ષણની સફળતા વડે મનુષ્યલવના વાસ્તવિક ફળને સૌ પામે એજ એક અલિસાપા

જ સમકિત વસે છે જ્યારે માયામાં મિથ્યાત્વ છે. અહીં અને મમ એજ મિથ્યાત્વની જડ છે જ્યારે માર કંઈ નથી અને હું કોઈનો નથી. આ શરીર પણ અતે માકું નથી. શરિરાદિ એ બધા બહિર્ભાવો છે અને એ બધા ભાવો મૃગજળ, ગંધર્વ નગર અને સ્વપ્ન જેવા છે. તે બધા બહિર્ભાવોને હું મારા પોતાના માની બેઠો છું, એજ મહામિથ્યાત્વ છે તે તે ભાવોથી હું મારા આત્માને બિન્ન મમજુ' એજ સમ્યક્દ્રષ્ટિપાણી છે.

સમ્યક્ત્વ અંગેની દ્રઢ પ્રતિતી

જીવ મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરીને સમ્યક્ત્વને પામે કે તેનો સંસાર પરિમિત થઈ જાય છે. તે જીવ મોડો કે વહેલો મોક્ષે પહોંચવાનો છે. જીવ સમ્યક્ત્વને રસ્તે નથી ચડ્યો ત્યાં સુધી જ “ભુલો પડેલો યાત્રી” છે. આનંદધનજી અદરમા પ્રતિતી લાવીને કહે છે કે, અમે અમર થઈ ગયા, અમે હવે મરવાના નથી, શરીરમા ઝેર હોય તો મૃત્યુનો કાળો કેર મચે જ્યાં ઝેરજ ઓક્રી નાખ્યું પછી તો લીલા દહેરજ હોયને ? તે આત્માને પુન પુન શરીર ધારણ કરવા અંગેનું કોઈ પ્રયોજન રહેતું નથી. કદાચ અમુક ભવના કેર બાકી રહ્યા હોય ત્યાં સુધી ભલે તે શરીર ધારણ કરી લે બાકી અંતે તો તે અશરીરી અવસ્થાને પામવાનોજ. તેમા શકાને કોઈ સ્થાનજ નથી

પૂ. આનંદધનજીને પોતાના સમ્યક્ત્વ અંગેની કેવી દ્રઢ પ્રતિતી વતે છે અમે અમર થઈ ગયા, અમે હવે મરવાના

નથી આ પોતાના અતઃકરણમાથી ઉઠેલો રણુકાર છે બસ આનેજ દ્રઢ પ્રતિતી કહેવામા આવે છે બીજા શબ્દોમા જેને દ્રઢ વિશ્વાસ કહેવામા આવે છે.

ગુણ પ્રગટે એટલે અંદરની દશા પલટાઈ જાય

આજે ઘણાને બોલતા સાલજ્યા છે કે, કોણ જાણે આપણને સમક્ષિત પ્રાપ્ત થયું હશે કે નહીં ? જ્ઞાની સ્વીકારે તે સાચું ! અરે ભાઈ ! તને અદૃશી જે ચીજનો સ્વીકાર થયો નથી તેનો જ્ઞાની કયાથી સ્વીકાર કરી લેશે ? માકરનો ગાળડો મોઢામા નાખનારને શું તેના સ્વાદની ખબર ન પડે ? કેરીની ચીર મોઢામા નાખનારને શું તે અંગેનું કંઈ પણ મનમા સવેદન ન થાય ? તે તો તરત બોલી નાખે છે કે, અહા ! શું આની લહેજત છે ! તેમ આત્મામા ગુણ પ્રગટ્યો હોય તો શું તે અંગેનો આત્માને કંઈ પણ સ્વાનુભવ ન થાય ? સવેદના એ આત્માનો મુખ્ય ધર્મ છે જડમા કોઈપણ પ્રકારની સવેદના નથી આત્મા તો સવેદનશીલ છે સુખ-દુઃખ દરેક વસ્તુ અંગેનું આત્માને સવેદન ધયાજ કરતું હોય છે તેમ જ્ઞાન, દર્શન કે ચારિત્રાદિ કોઈ પણ ગુણ આત્મામા પ્રગટ્યો હોય તો તે અંગેનો પણ આત્મામા સ્વાનુભવ જાગવોજ જોઈએ શરીરમાં નવું લોહી આવે એટલે શરીરની આખી રોનક બદલાઈ જાય છે. તેમ આત્મામાં સમ્યક્ત્વનો ગુણ પ્રગટે એટલે અંદરની આખી દશા પલટાઈ જાય છે. સમ્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રમાં આત્મા રમણતા કરતો થઈ જાય એટલે સમજવું હવે વહાણ કિનારે પહોંચવાની તૈયારીમાં છે.

તન રૂપી મઠનો ભરોસો શું ?

પૂ. આનંદધનજીને પોતાના ગુણ અંગેની દ્રઢ પ્રતિતી ધર્મ ચૂકી છે. આગળ વધીને કહે છે કે,

દેહ વિનાશી હું અવિનાશી,
અપની ગતિ પકડેંગે,
નાસી જતસી હમ સ્થિર વાસી,
ચોખે ઠું નિખરેંગે,
અળ હમ અમર ભયે ન મરેંગે.

દેહ વિનાશી છે, જ્યારે હું આત્મા અવિનાશી છું હવેથી અમે અમારો રાહ બદલ્યો છે. અનંતજ્ઞાનીએ ચીંધેલા રસ્તે હવેથી અમે પ્રયાણ આરંભીશું, અને મોટા માર્ગમાં ગતિ કરતા કરતા આખર આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપને પામી જઈશું. “નાસી જતસી હમ થીરવાસી ચોખે ઠું નિખરેંગે” શરીર નાશવંત છે, અને તે એક દિવસે પડી જવાનું છે. આ શરીરરૂપી મઠ એક દિવસે જમીનદોસ્ત થયા વિના રહેવાનું નથી. આ મઠ એવું છે કે, ક્યારેક જોતજોતામાં ઢળી પડે. માટે આ તન રૂપી મઠમાં આત્માએ નિરાતે સૂઈ રહેવા જેવું નથી. ઘરમાં આગ લાગી હોયને મકાનમાલિક સૂઈ રહે તો તે મહામૂર્ખ કહેવાય તેમ આખાએ લોકમાં જન્મ, જરા અને મૃત્યુની મહાભયંકર આગ લાગી છે, અને આત્મા તન રૂપી મઠમાં નિરાતે ઘસઘસાટ ઉઘી રહ્યો છે તેના જેવી ધોર અજ્ઞાનતા ખીજી કઈ હોઈ શકે ?

આનંદધનશ્રુત્યે ભેદ-વિજ્ઞાનની રીતે વાત કરી છે કે, શરીર નાશવંત હોવાની સાથે એક દિવસે પડી જવાનું છે. જ્યારે હું આત્મા સ્થિરવાસી છું નિર્મળ દ્રષ્ટિથી આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપને નિહાળીશ અથવા શરીરરૂપી ઘરમાથી મારે એક દિવસે નિકળવાનું તો છે જ. નિકળતા પહેલા એવો નિર્મળ થઈ જઈશ કે, ફરી મરવાનો વખતજ ન આવે ચોખ્ખા પૂર્વાવસ્થામા ક્રમોદ્દ હોય છે. તેને છડવામા આવે એટલે તે ચોખ્ખા થઈ જાય છે. ક્રમોદ્દ વાવવાથી ઉગે, ચોખ્ખા ઉગે નહીં કારણ કે, તેના પરથી ફેતરીનું આવરણ હડી ગયું છે. તેમ આત્મા પરથી કર્મનું આવરણ હઠે એટલે આત્મા ચોખ્ખો થઈ જાય છે પછી તેને જન્મ-મરણ રહેતા નથી. આત્મામા મલિનતા હોય ત્યાં સુધી મેલાનો સસાર અને ચોખ્ખાનો મોક્ષ થઈ જાય છે.

ખોળીયું બદલાય તેથી આત્મા બદલાતો નથી

કેવી આનંદધનશ્રુત્યે ભેદ-વિજ્ઞાનની વાણી ઉચ્ચારી છે ? આવી ભેદ-વિજ્ઞાનની પરિણતી તે જ નિશ્ચય સમક્રિત છે કેાઈ મૃત્યુને પામે એટલે બધા માની લે છે કે, ફલાણા ભાઈ મરી ગયા ! મરી ગયા એ વાત ખરી, પણ તે શરીરની અપેક્ષાએ મર્યા છે, જ્યારે આત્મા તો ત્રો કેાઈનો અજરામર છે. આયુષ્ય પુરૂં થાય એટલે ખોળીયું બદલાય છે, કઈ આત્મા બદલાતો નથી કેટલાકે મરનારની પાછળ રૂદન કરતા હોય છે. પણ તે ઘોર અજ્ઞાન છે. મરનાર ઉપર ખરેખરી લાગણી હોય તો તેની પાછળ ધર્મ-ધ્યાન વિશેષ કરવું જોઈએ. જ્યારે આજે તો મરનારની પાછળ કુકળાટ મચે

છે. હજી મરનારનો જીવ ન નીકળ્યો હોય તે પહેલાં લોકો કકળાટ મચાવી દે છે. તેમા મરનારની પણ સદ્ગતિ ક્યાંથી થાય ? રો-કકળાટનાં વાતાવરણમાં ક્યારેક મરનારની પણ જો છેલ્લે લેશ્યા જગડે તો મૃત્યુ જગડી જાય છે. કોઈની પણ અંતિમ ઘડીના સમયે આજીવજીવનું વાતાવરણ એવું ઉંચું બનાવવું જોઈએ કે, મરનારની લેશ્યા મુધરી જાય. નવકાર મહામંત્રની ધૂન લગાવવાથી વાતાવરણ શુદ્ધ અને પવિત્ર બની જાય છે. તેવા વાતાવરણમા દેહ છુટે તો તે જીવની ઉચી ગતિ થાય છે. આ તો વ્યવહારનયની અપેક્ષાએ વાત છે. બાકી મૃત્યુ મુધરવાનો મુખ્ય આધાર તો જીવની પોતાની અંતિમ ઘડીની લેશ્યા ઉપર જ રહે છે.

કાળનો પણ કોળીયો કરી જનારા

“રાગ-દ્વેષ જગ બાંધ કરત હૈ,
 ઇન કો નાશ કરેંગે,
 મર્યો અનંત કાળ તે પ્રાણી,
 સો હમ કાલ હરેંગે.
 અણ હમ અમર ભયે ન મરેંગે

રાગ અને દ્વેષ બંને કર્મબાંધના મુખ્ય હેતુ છે, તેનાથીજ જીવને બાંધ છે. તે બંનેનો અમે નાશ કરીશું અને અનંતકાળથી જે જન્મ-મરણ કરતા આવ્યા છીએ તે કાળનો પણ અમે હવે કોળીયો કરી જઈશું. કાળ મર્મ ભક્ષી કહેવાય છે તે કાળનું પણ ભક્ષણ કરી જઈશું. સ્વમાં જાગ્યો તેને કાળ પણ શું કરી શકે ? જાગૃત આત્મા કાળને પણ હંદાવી દે છે તે એવા અજસમર

સ્થાનને પામી જાય છે કે જ્યાં કાળને પણ કિંકર થકને રહેતું પડે છે. મોક્ષને પામનારા મહાપુરૂષો કાળ નથી કરી જતા પણ ઉદ્યા એ કાળનો કોળિયો કરી જાય છે. ભગવાન મહાવીર સ્વામિ કે ભગવાન રૂપભદ્રેવ સ્વામિ મૃત્યુને પામ્યા એમ જે કહેવાય તે તો ઉપચારથી કહેવાય બાકી ખરી રીતે તો તેમના મૃત્યુનું મૃત્યુ થયું છે, હવે એ મહાપુરૂષો કોઈ કાળે જન્મવાના નથી ને કોઈ કાળે મરવાના પણ નથી એ તો અજગમર સ્થાનને પામી ગયા

વ્યાધિ વિકાર અને પાપ વિકાર

રાગ-દ્વેષને જીતી લેતો આપણો આત્મા પણ તે સ્થાનને પામી શકે છે. જીવમા રાગ-દ્વેષ છે ત્યાં સુધી સંસાર ઉભો છે. એક પ્રત્યે રાગ ને બીજા પ્રત્યે દ્વેષ, બસ, જીવમા આજ મોટામા મોટી ખરાબી છે. આ ખરાબી છે ત્યાં સુધી જરબાદી છે. અને જ્યાં એ નથી ત્યાં સંપૂર્ણ આબાદી છે. રાગ-દ્વેષ, કામ-ક્રોધ, ઇર્ષ્યા, મદ-મત્સર, એ બધા અદરના આમુરી તત્ત્વો છે, જેને પાપવિકારો કહેવામા આવે છે શરીરમા આરોગ્યની પ્રાપ્તિ થતા જેમ વ્યાધિ-વિકારો રહેતા નથી, તેમ ધર્મરૂપ ભાવ આરોગ્યની પ્રાપ્તિ થતા આ પાપ વિકારો પણ રહેતા નથી પછી તો આત્મામાં મૈત્ર્યાદિ ભાવનાના ગુણો પ્રગટે છે અને આત્મા ખરેખરા ભાવ આરોગ્યને પામી જાય છે.

સ્વરૂપ અને વિરૂપ

આત્માજ પરમાત્મા બને છે. અનંતજ્ઞાન, અનંત

દર્શન, અનંત ચારિત્ર અને અનંતવિચ્છેદન જીવનું શુદ્ધ સ્વરૂપ છે. જ્યારે રાગ-દ્વેષ કે મોહ એ કોઈ જીવનું શુદ્ધ સ્વરૂપ નથી. એ તો વિરૂપ છે. કોઈ મનુષ્યનાં શરીરમાં કોઈ કુટી નિકળે ને શરીર જોડાળ થઈ જાય છે, એ શરીરનું સ્વરૂપ નથી પણ વિરૂપ છે તેમ કષાયથી આત્મા ધમધમી ઉઠે એ શું આત્માનું સ્વરૂપ છે ? તે સમયે મનુષ્યની આકૃતિ કેટલી જોડાલ થઈ જાય છે ? ક્રોધથી ધમધમી ઉઠેલો માણસ એજ ટાઈમે આરિસામાં મોહું જોવા જાય તો અમલ વાંદરા જેવું મોહુ લાગે. માટે કષાય કે રાગ-દ્વેષ એ જીવનું સ્વરૂપ નથી, એ વિરૂપ છે, અને તેના લીધેજ જીવને પ્રતિ સમયે કર્મોનો બંધ છે માટે પૂ. આનંદધનજી ફરમાવે છે કે, તે જન્મેનો અમે નાશ કરીશું અને આ પ્રાણી અનંત કાળથી મરતો આવ્યો છે તે કાળનો પણ અમે કોળિયો કરી જઈશું ! જીવ વસ્તુ સ્વરૂપને સમજ્યો નહીં તેમા અનંત કાળમાં અનંતીવાર મર્યો છે માટે સુખ અને દુઃખ જન્મેને હવે અમે વિસારે પાડી દઈશું, અને એ અક્ષરો કે જે તદ્દન નજદીકમાં રહેલાં છે તેનું સ્મરણ નહીં કરે તેનેજ જન્મ મરણ કરવાના છે. વસ્તુ સ્વરૂપની સમજણ ઉપર કેટલો બધો ઝાંક આવ્યો છે ! આત્માના સ્વરૂપની જોળખાણ એજ વાસ્તવિક સમજણ છે આત્મામાં વિભાજન વતે છે ત્યાં સુધી આત્મા કર્મનો કર્તા ને ભોક્તા છે, પણ સ્વરૂપની અપેક્ષાએ તો આત્મા જ્ઞાતા ને દ્રષ્ટા છે મોક્ષ માર્ગમાં ભલે પુન્યાનુબંધી પુન્યની સંપૂર્ણ ઉપાદેયતા છે, પણ તત્ત્વ દ્રષ્ટિએ આત્મા પુણ્યને પાપ જન્મેની પેટીપાત્ર છે મોક્ષમા શુભ કે અશુભ કોઈ કર્મ પ્રકૃતિઓનો ઉદય હોતા નથી જન્મે પ્રકૃતિઓને બપાવીને જીવ મોક્ષે જાય છે પુન્યાનુ-

ખંધી પુન્યને હેય કહેનારા તો તદ્દન માર્ગ ભુલેલાં છે છતાં
સ્વરૂપની સમજણુતો જીવનમા દરેકે કરી લેવી જોઈએ

કોહં અને સોહંના જ્ઞાનમાં મોહંનું

મૃત્યુ ધંટ

કોહં-સોહં અને મોહં આ ત્રિપરીમા દુનિયાભરનું
બધું જ્ઞાન આવી જાય છે મનુષ્ય દરેક જગ્યાએ હું ને
આગળ કરે છે હું આવો ને હું તેવો એમ ઘણીવાર બોલી
નાખતો હોય છે પણ હું કોણુ તેનું તેને ભાન હોતું નથી !
કોહં એટલે હું કોણુ ? ત્યાં અદરમાથીજ અવાજ આવશે
કે હું શરીર નથી, પણ સોહં ! હું સિદ્ધ સ્વરૂપી આત્મા
છું જેવું અનંતા સિદ્ધોનું સ્વરૂપ છે તેવુંજ તત્ત્વદ્રષ્ટિએ
મારું સ્વરૂપ છે. સોહં હું તે છું એટલે જેવા સિદ્ધ
ભગવતો છે તેવો હું છું અથવા હું તેમનીજ જાતીનો છું,
પણ અનાદિથી કર્મના યોગે સંસારી છું, પુરુષાર્થના બળે
કર્મના આવરણો હટાવી દઉં તો હું તે જ છું આવી રીતે
કોહં અને સોહંનું જ્ઞાન થઈ જાય પછી મોહં બિચારો
રહે ક્યાં ? એટલે સ્વરૂપનું જ્ઞાન થઈ જતા મોહનો મૃત્યુ
ધંટ વાગી જાય છે મોહં એટલે જેને મોહનિય કર્મ
કહેવામા આવે છે પ્રકાશની સામે અધકાર ટકી શકે નહીં
તેમ જ્ઞાનની સામે મોહં ટકી શકે નહીં મોહં કે ગગ-
દ્વિષાદિ અંદરમાં એવાને એવા ટકી રહ્યા હોય તો સમજવું
કે હૃદયમા ખરેખરું જ્ઞાન પ્રગટ્યુંજ નથી સોહં એજ
તદ્દન સમીપમા રહેલા બે અક્ષરો છે આનંદધનજી કહે છે
આ બે અક્ષરનું સ્મરણુ નહીં કરે તેને જ હવે મરવાન

એક એક પદમા આ યોગીરાજ કેવો ભાવ લાવી શક્યા છે,

અંધેર નહીં પણ ધોર અંધેર

સમ્યક્ત્વને પામેલો જીવ રસ્તે ચડેલો છે. જાકી જગત આખું ભુલુંજ પડેલું છે. “ભુલો પડેલો યાત્રી” એ વિષયની પુષ્ટિમાં જ આપણી વાત ચાલી રહી છે જીવ સગા સંબંધીઓમાથી કોઈને ભુલ્યો નહીં પણ તે બધાના મોઢમાં પોતાનેજ પોતે ભુલી ગયો.

પોતે પોતાનેજ ભુલી જાય તેના જેવી બીજી ભુલવાણી કઈ હોઈ શકે ? લગ્નાદિના પ્રસંગે કોઈને ભુલતો નથી, સૌને યાદ કરી કરીને કંકોત્રી લખવામાં આવે છે કોઈને નહીં ભુલનારો પોતાનેજ ભુલ્યો એ કેવી અજબ-ગજબની વાત કહેવાય ? બસ આનું નામ જ “ભુલો પડેલો યાત્રી” કહેવાય. સ્વપ્ને ભુલ્યો ને પરને પોતાના માન્યા આ જ જીવની મોટામાં મોટી ભુલ છે અને આ એક ભુલમાંથી બીજી અનેક ભુલો ઉભી થઈ છે. જે જેને જીવ પોતાના માની લે તે તેમા તિવ્ર મમત્વ બધાઈ જાય છે મમત્વ ભાવને લીધે જીવ ધોર પાપ આચરતો હોય છે પછી તો જીવ એવો કર્મના પાશમાં આવી જાય છે કે, છુટવાનો કોઈ આગે કે વારો રહેતો નથી. આજે દુનિયામાં ઘણી જગ્યાએ અંધેર ચાલે છે. કેટલાક કહે છે કે મગફળી ખાતાઓમાં અંધેર છે, પણ પોતાને પોતે ભુલી ગયો તેના જેવું અંધેર કયું હોઈ શકે ? દુનિયામાં જે ચાલે છે તે તો અંધેર છે. પણ પોતાને પોતે ભુલી જાય એ તો ધોર અંધેર કહેવાય !

સદ્ગુરના સમાગમે જ પોતાને પોતાનું ભાન થાય છે અને ભાન થયા પછી જ આગળનો માર્ગ મોકળો થાય છે.

ભુલા પડવાના સ્થાનો

ભુલા પડવાના અનેક સ્થાનો હોય છે અજ્ઞાનથી મનુષ્યે શહેરમાં ભુલા પડી જાય છે. કેટલાકે જગલ કે અટવીમાં ભુલા પડે છે મોટા મોટા બગીચાઓમાં ફરવા ગયેલા પણ કેટલીકવાર રસ્તા ભુલી જાય છે મોટા મોટા ભવ્ય પ્રાસાદોમાં પણ કેટલીકવાર રસ્તાઓ એટલાગધા હોય છે કે, પહેલીજવાર દાખલ થયેલા મનુષ્યે તેમાં પણ ભુલા પડી જાય, તેમ આ જીવ પણ નગરની અપેક્ષાએ ભવપુર નગરમાં ભુલો પડેલો છે જે નગરમાં આગતિરૂપી ચાર મોટા રસ્તાઓ છે અને ચોરારી લાખ જીવાયોનીરૂપી મોટી મોટી ચોરારી પોળો છે આ ભવનગરમાં જીવ અનાસ્થિથી ભુલો પડેલો છે મનુષ્ય ગતિમાથી ક્યારેક નગર ગતિમાં ચાલ્યો જાય છે અને નગરગતિમાથી ક્યારેક તિર્ગચમાં ચાલ્યો જાય છે, ક્યારેક દેવ ગતિમાં ચાલ્યો જાય છે, ક્યારેક ફરી પાછો મનુષ્યભવમાં આવી પડેલો છે, ક્યારેક કીડા થાય છે તો ક્યારેક પતંગિયું થઈ જાય છે મનુષ્યભવમાં પણ ક્યારેક ચંડાલના કુળમાં જન્મ ધારણ કરે છે તો ક્યારેક પ્રાણીકુળમાં જન્મ લે છે ક્યારેક વંશ થાય છે તો ક્યારેક દુષ્ટિય થાય છે આમને આમ જીવ આગતિમાં ભ્રમ્યા કરે છે ભવપુરનગરમાં આવે ભુલો પડ્યા છે કે, ક્યારેક તેને સાચો રાહ જડતો નથી.

કલિકાલસર્વજ હેમચ દ્રાચાર્યે નયસારની આ યોગ્યતાનું વર્ણન કરેલ છે. તેઓ કરમાવે છે કે,

માધુમ્બ્રન્વવાલ્મોડપિ સોઽકૃત્યેમ્યઃ પરાગમુખ' ।
દોષાન્વેષણવિમુખે ગુણગ્રહણનમ્પરઃ ॥

આપણે આ ગાથાને આધારેજ નયસારની યોગ્યતાનું વર્ણન કરેલ છે. તિર્થ કરના આત્માઓ સમક્રિત ન પામ્યા હોય તે પહેલાં પણ તેમનામાં અમુક મહાન યોગ્યતા હોય છે પરાર્થ વ્યસનીતા, અદીનતા, અશક્તા વગેરે સદ્ગુણો જેવા તે મહાન આત્માઓમાં હોય છે, તેવા અન્યોમાં હોતા નથી. શુભ નિમિત્તો મળતાજ તે મહાન આત્માઓમાં રહેલી યોગ્યતા તરત ઋણકી ઉઠે છે નયસારમાં પણ તે તિર્થ કરના આત્મા હોવાથી તેવીજ યોગ્યતા રહેલી છે.

એકદા પોતાના ઉપરી રાજાના હુકમથી નયસાર જંગલમાં કાષ્ટ લેવા નિમિત્ત જાય છે નયસાર ગામના મુખી હોવાથી ઘણા સેવકો પણ તેમની સાથે જંગલમાં આવેલા છે નયસારની આગેવાની નીચે સેવકો જંગલમાંથી કાષ્ટ કાપી રહ્યા છે કોઈ ભવ્ય પ્રાસાદના બાધકામ નિમિત્તે કાષ્ટ કપાવવાનો ઉપરી રાજા તરફથી હુકમ થયેલો છે એટલે નયસાર ઉચામાં ઉચી જતના કાષ્ટ શુદ્ધ થઈ ગયેલા વૃક્ષોને કપાવીને એકઠા કરાવે છે. સેવકો વિનમ્ર અને આશાંકિત હોવાથી દિલ દહને કામ લાગી ગયા છે એટલામાં મધ્યાહ્ન વેળા થઈ જાય છે. અને જંગલની રૂપા ઘણી જ શુદ્ધ હોવાથી સોને કડકડતી ભૂખ લાગે છે બોજન વેળા થઈ જતાં સેવકો તરતજ

સ્વાદિય ભોજન સામગ્રી એક ક્ષણ મડપ જેવા વૃક્ષની નીચે હાજર કરી દે છે. આપણે ભૂખ્યા હોઈએ અને આ રીતે મધ્યાહ્ન વેળાએ ભોજન સામગ્રી કોઈએ હાજર કરી દીધી હોય તો મને તો લાગે છે, સીધા જ આપણે આરોગવા જ ગેસી જઈએ ! ઘણા ઘણા સત પુરૂષોના સમાગમમા તમે આવેલા છો, ઘણાના વ્યાખ્યાનો પણ સાભળ્યા છે છતાં ભાણે ખેસતા પહેલા દિશાવલોકન કરો છો ખરા કે કોઈ દિશામાથી સાધુ પુરૂષો આવી ચડે તો મને સુપાત્રે દાન દેવાનો લાભ મળી જાય આ રીતે દિશાવલોકન કર્યા પછી જ ભાણે ખેસવાનો નિયમ રાખ્યો છે ખરો ? ઘેર જમવા આવો ત્યારે ઘરવાળાને પુછતા તો હશેને કે કોઈ મહાત્મા આપણે ઘેર આવી ગયા ? કોઈ અતિથિ સત્કારનો આજે આપણને લાભ મળ્યો કે નહીં ? ભાણે ખેસતા પહેલા આવી કંઈ Enquiry (તપાસણી) કરો ખરા ? કે પછી કડકડતી ભૂખ લાગી હોય એટલે સીધા આપટવા જ મંડી પડો ? રાંધેલા અન્નમાંથી કોઈનો રાંવિભાગ કર્યા વિના સીધા ભાણે જ ખેસી જાય તેવા મારે ગાસ્ત્રોમા લખ્યું છે કે, તે ભાણે ખેસીને અન્ન નથી ખાતા પણ પાપ ખાય છે. ત્યાગ કર્યા વિના ભોગવટો કરનારને ઉપનિષદમાં ચાર કહ્યો છે. આપણે સંપત્તિનો ભોગવટો કરતા હોઈએ તો કમથી કમ તેનો ચાંદો હિરમો પણ સન્માર્ગે લગાડવો જોઈએ.

નયસારની કેટલી ઉંચી ભાવના !

અહિં નયસારને કડકડતી ભૂખ લાગી હોવા છતાં, અને બાદ સામગ્રી પોતાની સમૃદ્ધ વિધમાન હોવા છતાં એવી

શુભ ભાવના ભાવે છે કે, કોઈ અતિથિને મને મુયોગ મળી જાય તો તેમને ભોજન કરાવ્યા બાદ હું ભોજન કરું નયસારની ભાવનાનું વર્ણન કરતા પૃ. હેમચંદ્રાચાર્યજી ફરમાવે છે કે,

જુષિતસ્તૃષિતો વાપિ યદિ સ્યાદ્ અતિથિર્મમ ।

તં ભોજયામૌતિ નયસારોડપશ્યદિતસ્તતઃ ॥

કાઈ અતિથિ આવી ચડે તો તેને ભોજન કરાવીને પછી હું ભોજન કરું. નયસારની ભાવના કેટલી ઉત્તમ છે ? પોતે કુધાતુર અને તૃપાતુર હોવા છતાં ભાવના એવી ભાવે છે કે, કોઈ અતિથિને ભોજન કરાવીને હું ભોજન કરું । હજી નયસાર સાધુ સમાગમમા આવેલા નથી. સાધુના હજી જેને દર્શને પણ થયા નથી તો તેમના શ્રીમુખેની વાણી તો ક્યાંથી સાભળી હોય ? છતાં સસ્કાર કેટલા ઉંચા છે ? આજે ધણાના વ્યાખ્યાનો સાભળી સાભળીને કાન ફાટી ગયા છતાં જીવનમા આવા સસ્કાર આવ્યા નથી એક ગામમા તો ચાકુ ભર વ્યાખ્યાનમા મેં એક ભાઈને પુછેલું કે, તમે ભાઈ ખેસતા પહેલા કોઈ સાધુ મહારાજ વહોરવા આવી ગયા કે નહીં ? આવી પુછપરછ કરો છો કે નહીં ? ત્યારે એ ભાઈ બોલ્યા કે, કોઈ વિરલા જરૂર આવી પુછપરછ કરતા હશે, બાકી અમે તો એટલું પુછી લઈએ કે છોકરા સ્કુલમાથી જન્મવા આવી ગયા કે નહીં ? અથવા જમીને ગયા કે આમને આમ ભૂખ્યા તરસ્યા ગયા ? આ રીતની પુછપરછ અમે કરીએ પણ । મેં કહ્યું આમાં શી તમે મોટી ધાડમારી દીધી ? પણ પંખીઓ પણ પાતાના બચ્ચાઓનું વ્યાન રાખે છે અને તે અંગેની તમે તમારી ફરજ બજાવો

તેમાં કોઈ આડે આવવાનું નથી મંસાર તરફની મોહદશાને લીધે આવું તો રહેજે પુછાઈ જાય મારી જે વાત છે એ તો ધાર્મિક સંસ્કારો અંગેની વાત છે, અને તે સંસ્કાર નયસાર હજી તેવા કોઈ સમાગમમાં આવેલા નથી છતાં તેમના જીવનમાં જોવા મળે છે. જ્યારે તમે જે છેલ્લા કેટલાય વર્ષોથી ધર્મનું શ્રવણ કરતાં આવ્યા છો તો તમારામાં એ સંસ્કાર કેટલા ઉઠ્યા હોવા જોઈએ ?

મહાન કોણ બની શક્યા ?

એકલી પોતાના સ્વાર્થ ઉપર દ્રષ્ટિ રાખીને દુનિયામાં કોઈ મહાન થઈ શક્યા નથી અને થઈ શકવાના પણ નથી જીવનમાં પરમાર્થ આચરીને જ મહાન બની શકાય છે. જીવ માત્રના હિતમાં પ્રવર્તવું અને સ્વાર્થને તદ્દન ગોણું કરીને જીવનમાં પરમાર્થને જ પ્રધાનતા આપવી, આવી યોગ્યતા ભાવિમાં તિર્થંકર થનારા આત્માઓમાં સહજ સિદ્ધ હોય છે. જેમ કોઈને આ બીડીના વ્યસનો લાગુ પડેલાં હોય છે તેમ તે મહાન આત્માઓ પરાર્થવ્યસની હોય છે, એટલે પોતાના સ્વાર્થ સામું ન જોતા પહેલા બીજાનું કાર્ય કરી આપવું તેને પરાર્થ વ્યસનીતા કહેવામાં આવે છે. આવું કોઈ વ્યસન તમને પણ લાગુ પડ્યું હોય તો આ બીડીનાં વ્યસનની જેમ એ વ્યસન અમારે છોડાવવું નથી, ઉલ્ટો અમારો એ ઉપદેશ છે કે સૌ પરાર્થવ્યસની બને ! ધરમાં ધણી એવી વસ્તુઓનો સંગ્રહ કરી ગળ્યો હોય કે જે આપણા ઉપયોગમાં ન આવતી હોય અને બીજાં મનુષ્યોને તેની જરૂરિયાત હોય તો તેવી વસ્તુઓનું ધરમાં

દ્રવ્ય માર્ગ જતાવનારને ભાવ માર્ગની પ્રાપ્તિ

મુનિ ભગવંતો નિર્દોષ આહાર-પાણી વહોરીને ત્યાંથી થોડેક દૂર જઈને એક વૃક્ષની નીચે જોત્તીને આહાર-પાણી વાપરી લે છે. નયસાર પણ પોતાના બધા સેવકોની માથે ભોજન કર્યા બાદ મહાત્માઓની સમીપે પહોંચી જાય છે. તેમને વિનતી પૂર્વક કહે છે કે, આપ રસ્તો ભુલી ગયા છો. પધારો, આપને હવે હું રસ્તો બતાવી દઉં અને જે નગરમાં પહોંચવાનું છે તે નગરને રસ્તે આપને ચડાવી દઉં મુનિ ભગવંતો ત્યાંથી વિહાર આગળ લગાવે છે, અને નયમાર તેમને રસ્તે ચડાવી દે છે. મુનિ ભગવંતો નગરને રસ્તે ચડ્યા બાદ એક વૃક્ષની નીચે જોત્તીને નયમારને ધર્મ સમજાવે છે અને કહે છે, નયસાર ! તે અમને જે રસ્તે ચડાવી દીધા એ દ્રવ્ય માર્ગ છે. મુનિ ભગવંતો મનમાં વિચારે છે કે, જરૂર આ કોઈ હુશુકર્મિ આત્મા છે અને ભાવિમાં કોઈ મહાન આત્મા થશે આણું આપણને રસ્તો બતાવીને અટવીપાર કરાવી દીધી હવે આપણે અને એવો રસ્તો બતાવી દઈએ કે, એ જીવ ભવ અટવી પાર ઉતરી જાય. એમ ચિંતવી એક વૃક્ષની નીચે જોત્તીને નયમારને ધર્મ સમજાવે છે દેવ, શુર અને ધર્મની આજ્ઞાણ કરાવે છે, અને તેને વિધિપૂર્વક નવકાર મહામંત્ર આપે છે

નયસાર એ મહાત્માઓના સમાગમથી ત્યાંને ત્યાં સમ્યક્ત્વને પામી જાય છે અને ધન્ય ધન્ય બની જાય છે. નિમિત્ત વિના કોઈ કાર્ય બનતું નથી. આત્મામાં અનંતા

ગુણો રહેલાં છે. સમ્યક્ત્વ એ પણ આત્માનો ગુણ છે. પણ શુભ નિમિત્તોનો જોગ મળ્યા વિના ગુણો પ્રગટતા નથી. નિમિત્ત કે વ્યવહારનો લોપ કર્યો એ આત્મા ભાગનો લોપ કરવા જેવું છે. નિમિત્તવારી આત્મા આવા શુભ નિમિત્તોના જોગ વિના ક્યાથી ઉચે ચડવાનો છે ? નિમિત્તનો લોપ કરનારા પણ ઉપદેશાદિની પ્રવૃત્તિ તો કરતા જ હોય છે. આવાઓના વાણી અને વર્તનમા કંઈ ઠેકાણા હોતા નથી

નયસારે મહાત્માઓને જે રસ્તે ચડાવી દીધા એ દ્રવ્ય માર્ગ અને મહાત્માઓએ નયસારને જે ધર્મનો રસ્તો બતાવ્યો તે ભાવમાર્ગ કહેવાય. ખીજા શબ્દોમા તેને મોક્ષમાર્ગ પણ કહેવામા આવે છે મુનિગણે તે રસ્તો ભુલી ગયા હતા, ત્યારે નયસાર તો ભવાટવીમા ભુલા પડેલા હતા બસ આનું નામ જ “ ભુલો પડેલો યાત્રી. ” શ્રી વીર જિનંદ્વરને પણ અનંત કાળ સુધી ભવમાં ભમવું પડ્યું હતું, પણ નયસારના ભવમા સમકિત પામ્યા પછી અતે સત્યાવીશમા ભવે અરિહંત બન્યા છે

ધર્મને રસ્તે ચડ્યા પછીના જ વર્ષો ગણત્રીના
બાકીના પાણીમાં

સમકિત પામ્યા પહેલા ભગવાન મહાવીરના આત્માને જે અનંતા ભંડો કરવા પડ્યા તે ગણનામા લેવાયા નથી સમકિત પામ્યા પછી જ ભવ ગણના શરૂ થાય છે. જેમ તમે ગમે તેટલા વર્ષો પસાર કરી નાખ્યા પણ તે ગણત્રીના લેવાતા

હું જ ન છોડી દઉં, કે જેથી એટલો ભાર તો મારા પગથી
ઓછો થઈ જાય આ કાળે આત્મા ક્ષીણ કર્મિ ન બની શકે
પણ તમે એ રીતે ભાર ઓછો કરી નાખો તો હુશુકર્મિ તો
જરૂર બને આત્માને હળવો બનાવો ! બાહ્ય પરિવ્રહની
જેમ અદરતા વૈર-ઝેર, રાગ-દ્વેષાદિનો પણ પરિત્યાગ કરી
દો. છેવટે તેને પતળાં પાડી દો, તો જરૂર તમારો આત્મા
હળવો બની જશે. જ્ઞાનદ્રષ્ટિથી અવલોકન કર્યાનું આજ
બહુ ક્ષણ છે

દ્રવ્ય નિદ્રા અને ભાવ નિદ્રા

જીવ હજી ઉઘમાજ રહ્યો છે. તેની દ્રવ્ય નિદ્રા ટળી
છે, ભાવ નિદ્રાની અપેક્ષાએ હજી ઉઘતો છે. રાત્રિ સમાપ્ત
થતાં મેવારના ટાઈમે જે જાગી જાય તેનું નામ દ્રવ્ય નિદ્રા
ટળી કહેવાય, અને અદરથી આત્મા એવો જાગૃત થઈ જાય
કે, અડંકાર અને મમકારનું બંધન ઢીલું પડી જાય, પરદ્રવ્યો
અને પરભાવોથી આત્મા નિરાળા ભાસે, તેનું નામ ભાવનિદ્રા
ટળી કહેવાય ભાવનિદ્રા ટળી તો નથી પણ તેને ટાળવાનો
હજી જીવે પ્રયત્ન પણ કર્યો નથી ! આહું અને મમનો જે
અંદરમાં ભાવ વર્તે છે એજ ભાવ નિદ્રા છે. જીવ સ્વમાં
જાગૃત થાય એટલે ભાવ નિદ્રા ટળી જાય છે. સ્વમાં જે
જાગૃત તે જ જાગતો કહેવાય. પરમાં ગમે તેવો જાગૃત
રોાય તો એ તે ઉઘતો કહેવાય. જાગીને જ્ઞાનરત્ને જેમ
પરિવ્રહ નિ માર બાંસ છે તેમ સર્વ આત્માઓ તેને પોતાના
આત્મા સમાન ભાવે છે કોઈને પણ દુઃખ આપવામાં
તે ધોર પાપ મમજે છે જીવ માત્ર જીવવાને ઇચ્છે છે,

કોઈ મૃત્યુને ઈચ્છતા નથી. માટે ઘોર એવા પ્રાણી વધનું તે દરથીજ પરિત્યાગ કરે છે. પોતાના જીવની જેમ તે અન્ય જીવોનું રક્ષણ કરે છે અને મૃત્યુથી ભયભીત બનેલા જીવોને તે પોતાના તગ્કથી અભયદાન અપાવે છે કોઈપણ જીવને જીવિતદાન અપાવવું તેના જેવો કોઈ ધર્મ નથી, અને કોઈપણ જીવનો વધ કરવો તેના જેવું કોઈ પાપ નથી. માટે ઘોર હિંમ્મનો દરેક મનુષ્યોએ પરિત્યાગ કરી દેવો—જેની દ્રષ્ટિમા સુખ દુઃખની અપેક્ષાએ સર્વ આત્માઓ સ્વ આત્મા અમાન છે તે જ સ્વમા જાગૃત આત્મા છે.

જ્ઞાનદ્રષ્ટિથી જોનારો પણ સ્ત્રીને પણ માતા સમાન લેખે છે અને સ્વદારામા પણ તેને તિવ્ર આસક્તિ હોતી નથી. જીવ ત્યા પણ ભુલોજ પડેલો છે કે જ્યા તેની અંદરની જ્ઞાનદગ્ધા જાગી નથી જેને તે આ ભવમા સ્ત્રી માને છે, તે જન્મજન્મમાતરમાં અનતીવાર પોતાની જનેતા થઈ ચુકી છે આ સંસારનું સ્વરૂપજ એવું છે કે, આ ભવની માતા ભવાન્તરમા ક્યારેક સ્ત્રી રૂપે થાય છે અને આ ભવની સ્ત્રી ભવાન્તરમાં માતા પણ થઈ જાય છે પિતા પુત્ર રૂપે થાય છે અને પુત્ર પિતા થઈ જાય છે પુત્ર પિતા રૂપે ઉત્પન્ન થાય ત્યા સુધી તો વાધો નથી પણ ક્યારેક શત્રુરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે, આને સંસાર ભાવના કહેવામાં આવે છે તમે જાગીને જોયું છે જ કયા ? એટલે આ બધી વાતો અંધારામા રહી ગઈ છે. આવી જ્ઞાન દ્રષ્ટિના અભાવે જ તમે સંસારમા જાણે એકાકી થઈ ગયા છો, પરસ્પર મમત્વ ભાવથી જાણે એવા બધાઈ ગયા છો કે પરલોકમાએ તમને એકલા જવું નહીં ગમે છતાં ધ્યાન રાખજો તમારે એ

એક ઝંખના હોય છે કે, આમાંથી હું ક્યારે છુટું ? તેમ સમક્ષિતી સંસારમાં ઉંચામાં ઉંચા મુખ ભોગવતો હોય છતાં તેની અંતરની ઝંખના એજ હોય છે કે હું આમાંથી છુટું ક્યારે ?

અનંત અવ્યાખ્યાય મુખ તેજ વાસ્તવિક મુખ

જે જીવ ભવ બંધનમાંથી છુટવાને જ ન ઇચ્છતો હોય, અનંતાનંત સંસારના દુઃખો ભોગવવા છતાં મુક્તિ મુખ મેળવવા અંગેની અલિલાષા પણ જે જીવમાં ન પ્રગટી હોય, તેવા જીવોને તો જ્ઞાનીએ ખૂબ જ ભારેકમી કહ્યા છે. મોક્ષ મેળવવા અંગેની જે જીવમાં ઇચ્છા પણ ન પ્રગટી હોય તે જીવ હજી અચર્માવર્ત કાળમાં છે, એમ જ્ઞાનીએ કહ્યું છે. અર્થાત્ તે જીવ હજી ચરમાવર્તમાં પણ આવ્યો નથી ! અરર ! આ જન્મ-મરણના ફેરાનો હવે તો અંત આવે તો સારું ! આવા તો અનંતા જન્મ-મરણ થઈ ગયા, છતાં હજી આ ભવ ભ્રમણાનો અંત ન આવ્યો ! આ પરિભ્રમણનો અંત ક્યારે આવશે ? મારો આત્મા હવે ઠરીને ઠામ ક્યારે થશે ? જે જીવને આવા વિચારો આવતા હોય તે જીવ નિયમમાં ભવિ છે. અલવિને મોક્ષ તત્ત્વની વાત કેમે ગળે ઉતરે નહીં. મોક્ષના અનંત મુગ્ધાની વાત આવે કે અલવિનો જીવ ખખેરીને ઉભો થઈ જાય નવ તત્ત્વમાં 'જીવ-અજીવાદિ આઠ તત્ત્વને અભવિ સદ્દેખે ખરો પણ મોક્ષ તત્ત્વને સદ્દેખે નહીં. એટલે મોક્ષ તત્ત્વને નહીં મદ્દહનારા જીવોને જ્ઞાનીએ અત્યંત ભારેકમી કહ્યા છે. મોક્ષના અનંત મુખને અથવા આત્માના અનંત અવ્યાખ્યાય મુખને મદ્દહનારા જીવોને

નિકટ મોક્ષગામી કહ્યા છે. ઘાનિ અને અઘાતિ કર્મના ક્ષય પછીનું જે આત્મિક સુખ છે તે જ વાસ્તવિક સુખ છે. એ શિવાયનું પૌદ્ગલિક સુખ ગમે તેવું પ્રકૃષ્ટ અને ચડીયાતું હોય પણ તે અતે અનંત દુઃખરૂપ છે. એવી દ્રઢ પ્રતિતિ જે જીવને હોય તે નિયમા ભવિ છે. અભવિને ભૌતિક સુખની જ મીઠાસ હોય છે, અને તે માટે તે ચારિત્ર પણ અગીકાર કરીને દુષ્કર તપ પણ કરે છે ચારિત્રના પાલનમા તે બાહ્ય જયણા એવી ગમે કે એક માખીની પાખને પણ ન દુભવે ! છતાં તે જીવ સીએ નહીં. કારણ કે તેનામા એકલી બાહ્ય જયણાજ હોય છે પણ અતરની જતના તેનામા હોતી નથી તપ સચમના માર્ગમા તે જીવ જે પરાક્રમ કરતો હોય છે તે કેવળ ઉચામા ઉચા દેવલોકના સુખ મેળવવાના ધ્યેયથી ! દેવલોકના સુખ અંગેની તે જીવની માન્યતા હોય છે પણ મોક્ષના સુખ અંગેની માન્યતા તે જીવની હોતી નથી. એટલે કર્મક્ષયના ધ્યેય પૂર્વકની તે જીવની કોઈ પ્રવૃત્તિ હોતી નથી. જ્ઞાન અને ચારિત્રમા અભવિ ગમે નંદલો વિકાસ સાથે પણ સમ્યક્ત્વના અભાવમા તેના જ્ઞાન ચારિત્ર બંને નિષ્ફળ કહ્યા છે

બંધન પોતાનાથીજ

“બંધન મુક્તિ”. એ આજના વ્યાખ્યાનનો વિષય છે તેની પીડીકા બરાબર રચાઈ ગઈ બંધનમાથી છુટવા સૌ ઇચ્છે છે પણ પહેલા સમજવાનું એ છે કે જીવને બંધન શાથી હિલું થયું ? જેમ દોગને માલિક સાંજ પડે ખીલે બાધે અને સવાર પડે છોડી મૂકે છે. તેમ આ જીવને પણ

હવે આ અવસરે ચૂકવા જેવું નથી. કારણ કે ફરી આવો અપૂર્વ અવસર હાથમા આવવો અતિ દુર્લભ છે. માટે નિશાન તાકીને મોહરાજની છાતીમા પ્રકાર એવો કર કે, મોહનીય કર્મનું મૂળમાથી ઉન્મૂલન થઈ જાય આત્મન તને બરેબરે મોકો મળ્યો છે મોહ એજ તારો કટો દુશ્મન છે અનતીવાર આ દુશ્મને તને પછાડેલો છે આ વખતે તુ પણ જરાએ ચાલે ઉતરીશ મા ! મોહરાજએ તારી ખાનાબરાખી કરવામા જરાએ ખામી રાખી નથી માટે બળ ફેરવીને આ વખતે તું પણ દુશ્મનને એવો પછાડ કે ફરી ઊભો ન થાય. માટે આત્મન ! આવા અપૂર્વ અવસરને પામીને તારે ચૂકવા જેવું નથી

આશ્ચર્યની વાત છે કે, કર્મ જડ હોવા છતાં ચેતનને વિધિવિધ પ્રકારે નાચ નચાવે છે. વાધ જેવા વાધને બકરી ખાઈ જાય, એ વાત કેવી કહેવાય ! એ વાત તો એવી કહેવાય કે સાણીને ભલભલા આશ્ચર્યમા પડી જાય ૫ ચિદાનંદજી મહારાજને લખવું પડ્યું કે,

“જડ પુદ્ગલ ચેતનકુ, જગમે નાના નાચ નચાવે;
છાલી ખાત વાધકુ યારો, એ અચરિજ મન આંવે”

બકરી વાધને ખાઈ જાય એ તો કોઈને પણ આશ્ચર્ય ઉપજાવે એવી વાત છે વાધની આગળ બકરીની કઈ તાકાત કહેવાય ? તેમ અનંત શક્તિના ધણી આત્માની આગળ જડ કર્મોની પણ કઈ તાકાત છે ? અનંત શક્તિનો ધારી આત્મા પણ જ્યાં પોતે પોતાના સ્વરૂપમા ન હોય એવું જડ પુદ્ગલોમા આશક્ત થતી ગયો હોય એટલે જડ

કર્મો તેને હુકમે તેમાં શી નવાઈની વાત છે ? સૂતેલો
ચૈતન્યરૂપી સિંહ એકવાર પણ સ્વમા બગીને સિંહ ગર્જના
કરે તો તેને ઘેરી વળેલા આઠ કર્મરૂપી ઘેટાને બકરા ડાંબી
પૂંછડીએ લાગવા માટે, જો એટલી જ સિંહ ગર્જના કરે કે,

एगो मैं सासओ अप्पा, नाख दसण संजुओ ।
सेमा मैं बाहिरा भावा, सबवे स जोग लखणा ॥
शुद्धात्मद्रव्यमेवाह शुद्धज्ञानं गुणो मम ।
नान्योऽह न ममान्ये चेत्यदो मोहात्ममुल्बणम् ॥

કેવી છે આ સિંહ ગર્જના ! જે માલગીને કર્મ
શત્રુના છકા છુટી બય એવી છે એ સિંહ ગર્જના
આત્મારૂપી સિંહ સ્વમા સાવધાન બને પછી બાકી શુ રહે ?
એ તો સ્વને ભૂલીને પરમા પડ્યો તેમા ખત્તા ખાય છે
એગો મેં સાસઓ અપ્પા એક મારો શાશ્વત્ આત્મા
છે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રના લક્ષણવાળો છે બાકીના
શરીર ધન-વૈભવાદિ જે ભાવો છે તે બધા બહિર્ભાવો છે,
અને તે મર્વે બહિર્ભાવો અયોગિક લક્ષણવાળા છે જેનો
સયોગ તેનો વિયોગ માટે સયોગના ભરોડે રહેવા જેવું
નથી તત્ત્વ દ્રષ્ટિએ જ્યાં શરીર પણ સયોગિક વસ્તુ છે
ત્યાં બીજા બાહ્ય પદાર્થોની તો વાતજ ક્યા કરવાની રહી ?
આઠ કર્મ પણ પુદ્ગલ દ્રવ્ય સ્વરૂપ છે પુન્ય-પાપ પણ
શુભાશુભ કર્મરૂપ હોવાથી પુદ્ગલ દ્રવ્યરૂપ છે અદ્વન્તા
ગગદેવાદિના ભાવો પણ ઔદયિક ભાવ સ્વરૂપ છે તે ભાવો
પણ છુવના સ્વભાવરૂપ નથી. માટે જ્ઞાન-દર્શનાદિના ભાવો
સ્થિતિ બાકીના બધા બહિર્ભાવો છે જે અયોગરૂપ હોવાથી

કેમે છુટે નહીં. તમે લોકોએ પણ મૂઠી કેવી વાળી છે ? કંઈ વાપરવાનો પ્રસંગ આવે એટલે ઉભી પૂંછડીએ ભાગો છો. પણ પરિશ્રદ્ધની ગાઠ દીલી નહીં પડે તો પેલા વાનરભાઈની મૂઠીમાં ને આપણી મૂઠીમાં કંઈ ફેર પડતો નથી. અંતે વાનરભાઈને મદારી લોકોના તાણે થવું પડે છે. પછી તો શંકરાના ગળામાં દોરડું એવું પડી જાય છે કે જિહ્વા આખી પરાધિનતાના કષ્ટો તેને વેઠવા પડે છે. તેમ પરિશ્રદ્ધની નિખિડ બીઠવાળા જીવોના ગળામાં કલેશ કંકાસ અને વૈર-એવના હારડા એવા તો પડી જાય છે કે તે જીવો કયાથ જીવનમાં શીતિને અનુભવી શક્તા નથી.

**તીર્થ કરેા કર્મ અપાવવાનો રસ્તો બતાવે પણ
બીજાના કર્મ અપાવી ન દે**

મનુષ્ય તો ખૂબ વિવેકી કહેવાય છે. છેલ્લા શંકરાના દ્રષ્ટાંતે તેનો ભ્રમ ભાંગી જવો જોઈએ કે કર્મે મને નથી બાંધ્યાં. પણ કર્મ મેં બાંધ્યા છે, અને હજી બાંધી રહ્યો છું. માટે મેં બાંધ્યા છે તો તોડવાના પણ મારે જ છે. માટે ઢાલને જેમ માલિક છોડે તેમ બીજા કોઈથી મારે છુટકારો નથી, મારે જ મારાથી છુટવાનું છે. મારે જ મારાથી બંધાવવાનું છે. બધન હું પોતે જીભું કંઈ ને છુટકારો કોઈ બીજા કરે એ કયાથી બનવાનું છે ? દેવાધિદેવ તીર્થ કરેાએ પણ છુટવાનો રસ્તો જરૂર બતાવ્યો છે. બધ અને નિર્જગ્ના હેતુઓ તેમણે જરૂર બતાવ્યા છે, પણ કોઈના પણ કર્મોના બંધન તેમણે તોડ્યા નથી. પોતાના કર્મ તેમણે જરૂર અપાવ્યા છે, અને બીજાઓને અપાવવા માટેનો રસ્તો જરૂર બતાવ્યો છે. પણ

બીજા કોઈના કર્મો તેઓ અનંત શક્તિના ધણી હોવા છતાં પણ બપાવી શક્તા નથી તે તો તેમણે કહેલા રસ્તે ચાલીને જીવને પોતાને જ બપાવવાના રહેશે જીવ ધારે તો અપવર્તનાદિરણુશક્તિના બળે તદ્દન અલ્પકાળમા પણ બપાવી શકે છે. જીવના અધ્યવસાયોમાં પ્રચડે તાકાત રહેલી છે જીવ જો સવળો પડે તો કાચી બે ઘડીમા ધાતિ કર્મોના ભુક્કા બોલાવવાની તાકાત જીવમા રહેલી છે. માટે બીજા કોઈ પારકાના મોઢા સામુ જોવાથી મોક્ષ થવાનો નથી. જીવનો મોક્ષ જીવના પોતાના પુરૂષાર્થથી જ થશે

માર્ગ બતાવનારનો પણ મહાન ઉપકાર

મોક્ષનો રસ્તો બતાવનાર અથવા ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાવનારા દેવાધિદેવ તીર્થ કર ભગવતોનો પણ આપણી પર કે જગત આખા પર જેવાં તેવો ઉપકાર નથી. મોક્ષ માર્ગ પ્રવર્તાવનારા હોવાથી તેઓ અનંત ઉપકારી છે, અને આખાએ વિશ્વ પર તેમનો અનંત ઉપકાર છે. રસ્તો ન મળે તો ઝડપથી ચાલનારો મનુષ્ય પણ ક્યાંથી ધારેલા સ્થાને પહોંચી શકવાનો છે માટે મોક્ષ ભલે આપણા પોતાના પ્રયત્નથી થવાનો છે પણ તેમા ધર્મતીર્થને પ્રવર્તાવનારા દેવાધિદેવ તીર્થ કરોનો પણ આપણી પર ઘણો મહાન ઉપકાર છે તેમણે સવર અને નિર્જંગનો માર્ગ ને બતાવ્યો હોત તો ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરવા છતાં આપણે રખડી જ જવાના હતા બુલા પડેલાને કોઈએ રસ્તો બતાવ્યો હોય ને તે પોતાને સ્થાને પહોંચી ગયો હત તેનાના જો ઘોડી પણ લાયકાત હોય તો રસ્તો બતાવનારને તે જીવ્વીકર બુલે કેમ ? રસ્તો બતાવનારનો તેને ક્યારેક ભેટો ઈર્ષ દાવ તો ને એમ પણ કહે કે. તે જ મને દેશાલે

પાડયો હતો તે મને રસ્તો ન જતાવ્યો. હોત તો હું દુઃખી દુઃખી થઈ જાત. હવે સામાન્ય દ્રવ્યમાર્ગ જતાવનારનો આટલો બધો ઉપકાર માને તો મોક્ષમાર્ગરૂપી ભાવમાર્ગ જતાવનારનો કેટલો ઉપકાર માનવો જોઈએ ? કહેવું હોય તો એમ પણ કહેવાય નાથ ! આપની કૃપા વિના આ જીવનો કયાથી મોક્ષ થવાનો છે ? મારે આપણા પુરુષાર્થ વિના મોક્ષ થવાનો નથી. પણ માર્ગના ઉપદેશક હોવાથી દેવાધિદેવ તીર્થકરેનો પણ આપણી પર મહાન ઉપકાર છે.

મોક્ષ માર્ગમાં નિશ્ચયને વ્યવહાર બંનેની સંપૂર્ણ જરૂર. કોઈ એકને આધારે મોક્ષ માર્ગ છે જ નહીં !

તીર્થકર મહાપુરુષોના વિરહકાળમાં તેમની આજ્ઞાનુસાર ઉપદેશ કરનારા પંચ મહાવ્રતધારી ગુરુ ભગવતો પણ મહાન ઉપકારી છે. અત્યારે પંચમકાળમાં તેઓજ શાસનની ધુનને પહુન કરનારા છે. ઝળહળતા સૂર્યસમા દેવાધિદેવ તીર્થકરે અનંત ઉપકારી છે, તો તેમના વિરહકાળમાં નીપક્ષમાં આચાર્યાદિ ગુરુ ભગવતો પણ પરમ ઉપકારી છે. આ નિમિત્ત અને ઉપાદાનની સંધીની વ્યાખ્યા થઈ. મોક્ષ માર્ગમાં ઉપાદાન આત્મા પોતે છે. તો દેવ, ગુરુ, મતશાસ્ત્ર વગેરે નિમિત્ત કારણરૂપ છે. જીવમાં યોગ્યતા સંકુલી છે પણ માનુષ્ય નિમિત્તો વિના યોગ્યતા પ્રગટતી નથી. માટીમાં ઘટ થવાની યોગ્યતા હોય છે. પણ કુંભકારદિ કારણ મામત્રી વિના તે યોગ્યતા લાગ્યા વર્ષે પણ બાકાત આવતી નથી. તેવી રીતે નદીની કેતીમાં ઘટની યોગ્યતા

નથી તો કરોડા કુંભાર ભેગા થયા હોય તો પણ તેમાંથી
 ઘર બનાવી શકતા નથી. અભવિના જીવમાં સમ્યક્ત્વના
 પરિણામ પામવાની યોગ્યતા નથી તો તેને તીર્થંકરો
 પણ સમક્ષિત પમાડી શકતા નથી. માટે નિમિત્ત કે
 ઉપાદાન. નિશ્ચય ને વ્યવહાર, જ્ઞાન ને ક્રિયા મોક્ષમાર્ગમાં
 બંનેની અપૂર્ણ જરૂર છે. કેટલે એકને આધારે મોક્ષમાર્ગની
 પ્રક્રિયા કરતા હોય તો તેઓ માર્ગના સહસ્યને સમજ્યા
 જ નથી.

માર્ગમાં નહીં ચાલે એકલા નિશ્ચયથી કે નહીં ચાલે
 એકલા વ્યવહારથી નહીં ચાલે એકલા જ્ઞાનથી કે નહીં
 ચાલે એકલી ક્રિયાથી નહીં ચાલે એકલા નિમિત્તથી કે નહીં
 ચાલે એકલા ઉપાદાનથી એક એકને આધારે મોક્ષમાર્ગ છે
 જ નહીં સપૂર્ણ મોક્ષમાર્ગની વ્યવસ્થા બનેના સુમેળથી
 અને બુદ્ધિથી બને છે આટલી વાત જોઈએ મમજ્યા નથી
 તેઓ જેન શાસ્ત્રોને આધારે મોક્ષની વાત કરવાને પણ લાયક
 નથી કેવળ પોતાના શિથિલાચારને ઢાંકવા તેઓ
 એકલા નિશ્ચયને પકડી ગેઠા છે એકલા નિશ્ચયને
 આધારે કેટલે પણ જ્ઞાનીએ મોક્ષમાર્ગ દર્શાવે નથી માટે
 મનુષ્યની એવી દ્રઢ માન્યતા હોય કે નારી પાસે ગમે તેટલું
 ધન હોય અથવા ગમે તેટલા માન મળીએ હોય પણ
 તેનાથી કેટલે માટે ગ્રહણ કરનાર નથી માન આચુષ્યનો દાળ
 પણ સજ્યાતા વર્ષને છે અર્થાત્ આચુષ્યનો દાળ પણ
 અતિ અલ્પ છે ક્યારે કાયા પડી જશે કંઈ કંઈ શકાતું
 નથી. ના જિંદગીનો કેટલે ભંગરો નથી ક્યારેક ને
 પણના પ્રાણ કોડી બચે છે એમ સમજીને ને મનુષ્ય
 સમગ્ર જ્ઞાન અને ક્રિયાના માર્ગના પ્રવર્તે છે, જ્ઞાન અને

ક્રિયા બંનેનો જીવનમાં મુમેળ સાધે છે. તે જ મનુષ્ય કર્મોના બંધનમાંથી છુટકારો પામે છે. અર્થાત્ તેનાજ બંધન તૂટે છે. આનુ નામ જ “બંધન-મુક્તિ”

દ્રષ્ટાંત

વચ્ચમાં કહી ગયા તેમ બંધનમાં રહેવા કોણ ઈચ્છે ? રતનજડીત સુવર્ણના પાજરામાં પુરાએલો પોપટ પણ તેમાંથી છુટવાને ઈચ્છે છે. પાજરામાં તેને ગમે તેવું દાડમ વગેરેનું ઝોંચામાં ઝોંચુ ખોરાક આપવામાં આવે છતાં તે બંધનમાંથી મુક્તિને ઈચ્છે છે. સતી સ્ત્રીઓમાં જેનું ખૂબ જ પ્રખ્યાત નામ છે. એવી સતી કલાવતી ભવાતરમાં રાજકુમારી સુલોચના હતી. તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મહેન્દ્રપુરી નગરીના રાજા વિક્રમની પુત્રી હતી. વિદેશમાંથી આવેલો કોઈ મનુષ્ય એક સુદર પોપટ રાજાને ભેટમાં આપે છે તે પોપટ એવા સુદર વચ્ચન ઉચ્ચારે છે કે અતે-ઉરમાં બંધાને તેની તરફ અત્યંત પ્રીતિ બંધાઈ જાય છે. તેમાં રાજકુમારી સુલોચના તો તેનાથી એક ક્ષણ પણ વિખુટી પડતી નથી. સુવર્ણના પિંજરામાં તેને પુરીને આખો દિવસ તેની તહેનાતમાં રાજકુમારી બેઠે પગે ઉભી રહે છે. પાજરામાં તેને ખાવા માટેના ઉત્તમમાં ઉત્તમ પદાર્થો પુરા પાડે છે. અને પોપટ જ્યારે વાણી ઉચ્ચારે છે ત્યારે તો સુલોચના જાણે તેની વાણી પર મુગ્ધ બની જાય છે. મોઝલી વાગે ને નાગ ડોકે નંમ તે સૂડાના વચ્ચન સાંભળીને સુલોચના ડોટ્ટી ઉઠે છે

આવી મુખ સાધ્યળીમાં રહેવા છતાં પોપટને બંધનમાં રહેવું ગમતું નથી. તે સુવર્ણના પિંજરાને પણ પાતાના માટે બંધન રૂપ લેખે છે. તેની અંતઃગતી એકની એક મનોકામના

છે કે આ બંધનમાંથી ક્યારે છુટું ? જુઓ, આ તિર્યચ ગતિનો પ્રાણી છે. છતાં મુક્ત જીવનની મેળ માણવા ઇચ્છે છે, પણ બંધનમાં રહેવા ઇચ્છતો નથી તો પછી આઠ કર્મના પિંજરમાંથી છુટયા પછીનો આનંદ કેવો અપૂર્વ હશે ? ભવિ જીવ કર્મના પિંજરમાંથી છુટવા ઇચ્છે છે. આશ્રવોનો પરિત્યાગ કરી સંવર અને નિર્જરાના માર્ગને અનુસરનારા આઠ કર્મના પિંજરમાંથી છુટી જાય છે કર્મ પિંજરમાંથી છુટકારો થાય એજ ખરી મુક્તિ છે. દ્રવ્ય મુક્તિનો પણ થોડોક આનંદ હોય છે તે ભાવ મુક્તિનો આનંદ તો કેવોક હોતો હશે ? તે આનંદ તો એવો અભૂતપૂર્વ હોય છે કે જે શબ્દોમાં પણ વર્ણવી શકાય નહીં જીવને વિષયોમાં આનંદ આવે છે પણ તે તો કાષ્ઠ પૂરતો આનંદ છે. જ્યારે મુક્તિનો આનંદ શાશ્વત છે. વિષ્ણુના કીડા વિષ્ણુમાં આનંદ સાંજુ છે. તેમ ભારે કર્મી જીવો વિષયોમાં આનંદ માણે છે. આસન્નસિદ્ધિ જીવ હોય તે જ વિષયોમાં વિરક્ત બને છે. અદ્ય કાળમાં માણે જનારે જે જીવ તેને આસન્નસિદ્ધિ કહેવામાં આવે છે. ઇન્દ્રિય મુખમાં તો દૃતરા અને કાગડ પણ આસક્ત બનેલા હોય છે. પણ અતિન્દ્રિય સુખ ભાળી ઓરલે આત્મિક સુખ ભાળી જેણે પોતાની રૂઢિને યાળી તે જ ખરો સત્ પુરુષ છે. અને તેવો પુરુષ જ પરંપરાએ પોતાના અનંત અવ્યાપાર મુખને મેળવી શકે છે.

છેલ્લે લેશ્યા સારી રહે નો પરલોક જરૂર મુધરે

એક દિવસ ખાંજરાના દાર ખુલ્લા નહીં જાય છે અને પોપટ એકદમ બિટ્ટને એક પછની ડાળ પર જઈ બેસે.

બાંધનમાથી છુટકારો થયાનો પોપટને આનંદ ઓટલો બધો થયો કે જે શબ્દોમા લાવી ન શકાય. પોપટનો વિગ્ધ થતા રાજકુમારી સુલોચના મૂર્છિત થઈ ગઈ, ઓટલે રાજાએ તે પોપટને પકડી લાવવા આરે બાજુ માણસો દોડાવ્યા માણસો પાશ નાખીને પોપટને પકડી લાવે છે. ઓટલામા રાજ-કુમારીની મૂર્છા ઉતરી જાય છે. રાજકુમારી પોપટ પર રીસાર્ધ જાય છે, પાંજરું ખુલ્લુ રહી જતા પોપટ ઊડી ગયો બસ એ જ પોપટનો વાંક તેમા રાજકુમારીને પોપટ પર ગુસ્સો આવે છે. અને તેની બંને પાખો છેદી નાખે છે. વધારે પડતો રાજા અંતે ક્રેવમાં જ પરિણમે છે.

સૂડો પણ કોઈ સંસ્કારી જીવ હોવાથી પોતાની પર આવી પડેલા કષ્ટને સમતા ભાવે વેદે છે કંઈ ખાવાનું નાંખે તો ખાતો નથી, પીવાનું આપે તો પીતો નથી. ભૂખ-તરસના કષ્ટને સમભાવે વેદી લે છે. શુભ પરિણામે સૂડો મૃત્યુને પામી દેવલોકમા દેવ થાય છે. કેટલાક નિર્ધન્યોને પણ છેલ્લે લેશ્યા સારી આવી જાય તો પરલોક જરૂર સુધરી જાય છે.

વેરની વસુલાત

રાજકુમારી સુલોચના પણ તે સગના વિરહમા મૃત્યુ પામીને તે જ દેવલોકમાં દેવાંગના રૂપે ઉત્પન્ન થાય છે. દેવલોકના સુખ વિલસીને તે બંને અહીં માલવદેશમા આવેલી ઉજ્જૈની નગરીમા રાજા ને રાણી થયા છે પોપટનો જીવ દેવલોકમાથી ચ્યવીને શાંખ ગળત થયો અને સુલોચનાનો જીવ દેવલોકમાથી ચ્યવીને શાંખ રાજાની રાણી કલાવતી થઈ છે. સુલોચનાના ભવમા પોપટની પાખો છેદી નાંખેલી ઓટલે

કલાવતીના ભવમા કલાવતીના કર છેદાણા છે. જાને ભલે રાજા રાણી જાન્યા પણ વેગ ઉદયમા આવ્યા વિના રહેતુ નથી જન્માતરમા જીવે જાધેલા કર્મ વેદ્યા વિના છૂટતા નથી આ વાત હવે જરા વિસ્તારથી કહેવામાં આવે છે

સમાધિયોગનો પ્રસંગ એજ જિંદગીનો ધન્ય અવસર

માલવદેશમા ઉત્તરૈષ્ટી નગરીમા શંખરાજ રાજ્ય કરતા હતા મહારાજાને અંતે ઉરમા ૩૬૦ મહારાણીઓ હતી તેમાં સતીઓમાં શિરોમણી કલાવતી નામે પણ એક મહારાણી હતી જે રાજાને અન્યત્ર પ્રિય હતી. અને કીલાવતી કરીને પેટરાણી હતી કલાવતી નેપાલ દેશના મહારાજા જીતશત્રુ રાજાની પુત્રી હતી અને માલવ દેશના શંખરાજ વેરે તેને પરણાવવામા આવી હતી. કલાવતીને જયસેન અને વિજયસેન જે સગા ભાઈ હતા શંખરાજની સાથે પશ્ચવિમ્બ સુખ વિલસતા કલાવતી જતે દહાડે સગર્ભા બને છે કલાવતી રાણી જર્ભ ધારણ કર્યાના સમાચાર ગજાને મળતા રાજાને મનમા આનંદનો પાર ન રહ્યો રાજાના શરીરની માને ધાનના ભણે મંગલ પ્રભાત જ્યે આનંદ છવાઈ ગયો જીવ મોહદશામા પડેલા હોય ત્યા સુધી તે આવા પ્રસંગોને જ જિંદગીના ધન્ય અવસર તરીકે લેખે છે ત્યારે સંન્યસદિ જીવ-અપૂર્વ સમાધિ યોગ જેવા પ્રસંગોને જિંદગીના ધન્ય અવસર તરીકે લેખે છે

વહાલાએ મોકલાવેલી ભેટ

જર્ભ ધારણ કર્યે છ-સાત મહીના ચડા એટલે રાજા

ભવ્ય આનંદ ઓચ્છવ ઉજવે છે જેને સંસારી ભાષામાં સીમંતનો પ્રસંગ કહેવામાં આવે છે. ખસ તે જ પ્રસંગે કલાવતીના પિયર પક્ષ તરફથી એક નાની સરખી પેટી ભેટમાં આવે છે. કલાવતીના સગા બે ભાઈઓએ હાથમાં પહેરવા માટેના બે જેરખા (કંકણ) પોતાની ગહેન કલાવતી માટે ભેટમાં મોકલ્યા છે. પોતાની શોકયોથી મનમાં થંકાતી હોવાને લીધે પિયરથી આવેલી પેટીને કલાવતીએ ગોઠણ નીચે સંતાડી દીધી. ત્યાર બાદ પ્રસંગે પેટી એકાંતમાં ખોલતાં તેમાંથી બે જેરખા નીકળ્યા, જે બહુ જ કિંમતી હતા. જેમાં હીરા-માણુક જડેલા હતા. પોતાના બે ભાઈના નામથી અંકિત હતા અંધારામાં પણ ઉભસ કરે તેવા હતા. ખાટ હિંડોલા પર બેસીને હિંચકતા બંને જેરખા કલાવતીના હાથમાં વીજળીના ઝળકારાની જેમ ઝબકતા હતા લીલાવતી મહારાણી કે જે રાજરાજાની પટરાણી છે. તેની દાસી એકવાર કલાવતીના હાથમાં જેરખા બેઈ ગઈ. વીજ ઝબકે તેમ જેરખા રાત્રીના સમયે પણ ચમકતા બેઈને પેલી દાસીને મનમાં ખીજ ચડી અદરમાં તો સળંગે છે. પણ ઉપર ઉપરથી કલાવતીને પૂછે છે કે, કહોને બાઈજી ! આવા અમૂલ્ય આશુપણ તમારી પર કોણે મોકલ્યા છે, કોના તરફથી ભેટમાં આ આભુપણ મળ્યા છે. કલાવતીના પેટમાં જરાએ પાપ નથી એટલે સરલ ભાવે કહી દીધું કે વહાલાએ આ આભુપણ મારી ઉપર મોકલ્યા છે

દાસીએ જઈને રાજાની પટરાણીને બધી વાત કરી, એટલે લીલાવતી એકદમ કોપાતુર થઈ ગઈ. મનમાં તેને ધગ્યા બેઠ ઘયો કે, હું પટરાણી હોવા છતાં રાજા મારી તરફ તટલો બધો ભોગ ગળે છે. પટરાણીને મનમાં એમ છે કે

કલાવતીને ઘેરખા રાત્રીએ જ કરાવી આપ્યા છે. રાત્રી મહારાણી પ્રત્યે કહે છે તમને કોણે ફલવ્યા છે ? અતે કેરુમા કોણે તમારો અનાદર કર્યો છે ? મહારાણી ગળતને કહે છે, કોઈએ મારો અનાદર કર્યો નથી તમે જ મારી તબ્દ બેદલાવ ગળ્યો છે મને અધારામા રાખીને કલાવતીને તમે રાતના અજવાળું કરે તેવા ઘેરખા ઘડાવી આપ્યા છે, ત્યાં મારી કંઈ ગુનેગારી છે કે મને જ ભુલી ગયા ?

અંદરથી ખદખદતું વાતાવરણ

રાત્રી કહે છે, કલાવતીને મેં ઘેરખા ઘડાવી આપ્યા નથી અને મને તે અંગેની કંઈ ખબર પણ નથી માટે મહારાણી ! તમે કલાવતીને પ્રહીને નક્કી કરો કે ઘેરખા કોણે ઘડાવી આપ્યા છે ? અથવા ભેટમા મળ્યા હોય તો કેના તરફથી મળ્યા છે ? એટલે કીલાવતી ત્યાં કલાવતીની નમીપે પહોંચી ગઈ, અને રાત્રી પણ એક બાલુ છાનો ઊભો ગયો છે આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે રાત્રીઆના અતેરના વાતાવરણમાં પણ ફેરલી અશાંતિ હોય છે. અને અંદરથી વાતાવરણ કેવું ખદખદતું હોય છે મોટા મોટા ભૂકાની આગ કરતાં ધૂપની આગ તો એકલા મૃત્યુલોકમાં જ નહીં પણ જ્યાં બાદર અગ્નિકાય નથી તેવા દેવલોક સુધી પહોંચેલી છે. દેવોમાં પણ પરસ્પર ધૂપ્યાં. અપેખાઈ અને મત્સર હોય છે. વૈભવશાળી દેવોના વૈભવને ભેળને ફેરલાક મિત્ર્યાકષિ દેવો દિલ્લા મગગના દોય છે ! એટલે જાનીઓને રૂબાવવું પડ્યું કે, “નર્તી સર્ગી દેવતા દેવલોક દેવલોકમા રહેલા દેવો પણ મુખી

નથી. રાજા મહારાજાઓ પણ સુખી નથી. કહેવાતા ગેઠ કે સેનાધપતિઓ પણ સુખી નથી. કારણ કે આમાંના કોઈ આધિ, વ્યાધિ કે ઉપાધિથી મુક્ત હોતા નથી. સુખીમા સુખી જો કોઈ હોય તો વીતરાગી એવા મુનિ ભગવંતો છે કારણ કે, તેમને આધિ. વ્યાધિ ને ઉપાધિની જગ્યાએ સમાધિ હોય છે. માટે વીતરાગ એવા મુનિ ભગવંતો સુખી છે આજે ઘર ઘરના વાતાવરણમાં કલેશ અને કંકાસ કેટલા વધી ગયા છે ? તેવા વાતાવરણમાં સ્વપ્ને પણ સુખની આશા શે રાખી શકાય ? સમાગ્માં તો મોટા ભાગના ચિંતામાં ને ચિંતામાં ઊભા સળગે છે, છતાં સમારી કેટલીકવાર થપ્પડ મારીને મોઢા લાલ રાખે છે । જ્યાં અશે પણ આત્માના સ્વરૂપની જાંખી જેને થઈ છે. તેને જ વાસ્તવિક સુખ છે જાકી તો કોઈ એક કવિએ લખ્યું છે કે,

“બહુત વણજ બહુત વેટીયા દો નારી ભરથાર ।
ઇતને કો મન મારીઓ માર રહ્યો કિરતાર ॥”

આરે જાણુનો ખૂબ જેને વ્યાપાર હોય, ઝાઝી જેને ફીકરીઓ હોય, જે નારીનો જે ભરથાર હોય, કવિ કહે છે, આટલાને કોઈ હણશે નહીં. કારણ કે કિરતાર તેને હણી જ રહ્યો છે આ ત્રણે જાણનાં તમારા અનુભવની હોવાથી લાણુ વિવેચન કરવાની જરૂર પડેતી નથી તે કાળના ગત-મહારાજાઓના અંતેઉરમાં તો હજારો મહારાજાઓ પડેતી હતી જેની આણુ વાત છે, તે રાખરાજના અંતેઉરમાં પણ ૩૬૦ મહારાજાઓ પડતી તે રાજાઓના અંતરંગ જીવનની તો વાત જ શી કહી ? પુન્યોદયે મરણુ ઉતરે એ વાત

જુદી છે. બાકી ક્યાંકે કેવો અનર્થ સર્જાઈ જાય છે એ આ
આત્મ વાતો પરથી જ નમજાઈ જશે.

સતીને કુટ્ટા માની લીધી

લીલાવતી મહારાણી કલાવતીને પૂછે છે કે, બાઈ
કલાવતી 'સાચું' કહે, આવા સુદર બેરખા કોના તરફથી
તમને મળ્યા છે ? કલાવતી અફરના ટાવત્રાની વાત સમજી
શકતી નથી, એટલે મરણભાવે કહી દે છે કે, જેને હું પાણી
વહાડી છું તેને આ બેરખા મારી પર મોકલ્યા છે, અને જે
મને વહાલા છે તે મને ગત ને દિવસ સાભર છે વહાલા
શબ્દનો પ્રયોગ ક્યાં પાણી મારા બે સગા ભાઈએ બેરખા
મોકલ્યા છે અને તે મને ખૂબ વહાલા છે, તેઓ ઘટસ્ફોટ
ન કર્યા. ખમ સગા ભાઈનો ખુલાસો ન કર્યો તેમા તો
ગભર્યું અને લીલાવતીએ અર્ધનો અનર્થ કરી નાખ્યો.
ગત તો એવા નિર્ણય પર આવી ગયો કે, મરણ્યા પહેલાના
કોઈ પર પુરુષ મારે કલાવતીને પ્રિતિ હશે તેણે બેરખા
મોકલ્યા લાગે છે, રાજા કલાવતીના સતીત્વને પણ સમજી
શક્યો નહીં કલાવતી મહારાણી હોવા છતાં રાજા તે
સ્વરૂપના તેને આગળી શક્યો નથી રાજાનો છુબ ભવાતરમા
પોષટના ભવમા હતો ને ભવાતરમા કલાવતી સુદેવના
રાજકુમારી હતી, તેણે પોષટની પામો છતી નાખેલી તે
કર્મ તથા કલાવતીના ભવમા ઉદયમાં આવતા રવને નિમિત્ત
માની ગાળુ રાજા લીલાવતી મહારાણીને કહે છે કે, તું
વગરે મનમા એવા આપ્ત નહીં કલાવતીના પ્રધન
પાપ હવે પ્રગટ થઈ ગયા છે હું તેના ભવમા સહિત જાને
જે જે પાપ તે જાને ત્યાં તેને મેરાલી દઉં.

રાજાનો હુકમ

રાજા તરત ચંડાલને બોલાવીને હુકમ કરે છે કે, આ કલાવતીને ભરજંગલમાં લઈ જઈને તેના હાથ કાપીને અહીં લાવીને મારી સમક્ષ હાજર કરો. આ પરથી સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે, રાજા ઠરેલ બુદ્ધિને તો નહીં જ. નિર્ણય લેવામાં રાજાએ કેટલી ઉતાવળ કરી છે. કલાવતીના પણ કર્મ ઉદયમાં આવ્યા છે એટલે રાજાને પણ શું દોષ દેવો? જીવને ઉદયમાં આવેલા કર્મ લોગવવાના હોય છે. ખીજા તેમાં નિમિત્ત રૂપ બને તેટલું જ છે જન્મ જન્માતરમાં કરેલા કર્મો ઉદયમાં આવ્યા વિના રહેતા નથી. ભલભલા મહાયુરોને પણ ઉદયમાં આવેલા કર્મો લોગવવા પડે છે દુનિયામાં ગણનમાં ગણન જો કોઈ પણ વસ્તુ હોય તો તે કર્મની ગતિ છે.

રાજાનો હુકમ સાંભળીને ચંડાલ પણ થરથરી ઉઠ્યો અને પોતાની પત્ની ચંડાલણીને તે કહે છે, આ હુકમ રાજાનો આપણે બજાવવો નથી રાજા આપણી પાછળ પડ્યા વિના નહીં રહે. તે કરતાં આપણે આ નગરીનો જ ત્યાગ કરી દઈએ આ બિચારો ચંડાલ છે છતાં તેનામાં દયા છે, અને રાજા કેટલો નિર્દય બન્યો છે? ચંડાલ તો ગામ છોડવાને તૈયાર થઈ ગયો, ત્યાં ચંડાલણી કહે છે તારૂં આમાં કામ નથી હું કામ પતાવી આવીશ. રાજાની સમક્ષ આવીને ચંડાલણીએ ખીડું ઝડપી લીધું. રાજા તેને હાથમાં તલવાર આપે છે. અને કહે છે કલાવતીને રથમાં બેસાડીને રથને બળદ ડાળા બેસાવજો અને કઈ પૂછે તો કહી દેજો રાજા પીયર મોકલે છે. માનવીને એક પાપ આવરણમાં ખીજા અનેક

પાપ આચરવા પડે છે. અને તેમાં માયા-મૃધાવાદ તો ખૂબ સેવવો પડે છે.

રાજાના હુકમની બળવણી

રથ તૈયાર કરાવીને ચંડાલણી કલાવતીને તેમાં બેસી જવાનું કહે છે, અને રાજાના કહ્યા મુજબ પીયરનું બદાનું આપીને રથને ત્યાંથી પુરવંચમાં હંકારી મૂકે છે. રથની માથે શ્યામ બળદ બેડેલા બેઠને સતી કલાવતી અંદરના કોઠને ગમજી ગઈ. રથ આગળ ધપતા ધપતા જંગલના એક તદ્દન સૂકા પ્રદેશમાં ચંડાલણી રથને ધબાવી દે છે. અને રાણીને કહે છે, બાઈ હવે નીચે ઉતરો. “સતી કલાવતી મનમાં એકદમ ઉઘાટ ખાઈ જાય છે, અને ચંડાલણીને કહે છે, મને પીયર મોકલવાનો રાજાનો આદેશ છે આ માર્ગ પીયરનો તો છે નહીં. અને તે મને આવા તદ્દન નિર્જન સૂકા જંગલમાં કેમ ઉતારી મૂકી ?

ચંડાલણી કહે છે, બાઈજી, હવે સ્પષ્ટ ખુલાસો કરું છું. રાજાએ તમને પીયર મોકલ્યા નથી. પણ તમારા દોષ મહાન અપરાધને લીધે રાજાએ ભર જંગલમાં લઈ જઈને તમારા બંને કર છેદી નાખવાનો અને હુકમ કર્યો છે, એટલા માટે હું તમને રથમાં બેસાડી જંગલમાં લઈ આવી છું.

અને સત્યનો સૂર્ય ઝળહળી ઉઠ્યો !

રાજાનો હુકમ માબજતાં જ કલાવતી જનને હાથ નો પેતાના હાથની જ છેદીને ચંડાલણીને આપી ને છે. હવે હવે ચંડાલણી છેલ્લે નાચે છે. હવે સત્ય અને હવે

નગરમા આવીને રાજાને આપે છે. ગણ લીલાવતી માદારાણીને જાને હાથ જેવા માંપવા જતા હતા કે, જેગળા પર કલાવતીના જાને ભાઈના નામ વાગ્યા જયસેન અને વિજયસેન એવા અક્ષરો સ્પષ્ટ જેગળામા લગાથેલા હતા રાજા નામ વાચતા જ તત્કાળ મુંઝાઈ ગયો, અને રાજા મૂર્છા ખાઈને ધરતી પર ઢળી પડ્યો. સેવકોએ શીતળ વાયરાથી રાજાને સજ્જ કર્યો. ત્યા રાજા પોકે પોકે મૂકીને રોવા લાગ્યો. રાજા વિલાપ કરવા લાગ્યો કે, મને આ કેવી દુઃખી સુત્રી ? મેં આ તદ્દન નિર્દોષ નારીને કેવો ઘોર અન્યાય કર્યો ? હવે મારે જીવવું શા કામનું છે ? રાજ-રમણી બધું હવે મારા માટે નકામું છે.

રાજા સંદનના કાષ્ટની ચિત્તા તૈયાર કરાવે છે. રાજા સતી કલાવતીને ઘોર અન્યાય કર્યો તે પાપની શુદ્ધિ માટે અગ્નિમાં બળી મરવા તૈયાર થઈ જાય છે રાજ્યના મુખ્ય પ્રધાન રાજાને કહે છે, રાજન ! એકદમ આવું દુઃગાહસ કરવા જેવું નથી મને એક માહીનાની મુદત આપો હું શોધ ચલાવીને એક માહીનામા ગમે ત્યાંથી મહામતી કલાવતી આપને મેળવી આપીશ પ્રધાનની હિંમત પગથી ગળતે આધાસન મળે છે, અને મૃત્યુનં માર્ગથી રાજા તરતનં માટે પાછો વળી જાય છે

કલાવતીની હૃદય વેદના

આ બાળુ કલાવતીને કર છેદાવવાથી એકદમ વેદના ઉપડે છે ત્રીમ વેદનાને લીધે ત્યાને ત્યા તેને પ્રસૂતિ થઈ થઈ જાય છે તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપે છે. જગતમા શીયળને મહિમા અપરપાર છે. શીયળના પ્રભાવે વિપત્તિ

અપત્તિમા પટ્ટાર્ધ જાય છે. મહા ભયકર વિદ્વંતો પણ શીયળના પ્રભાવે દર થઈ જાય છે. શીલવંતને દેવો પણ શિર ઝુકાવે છે. કલાવતી મહાસતી હોવા છતાં પૂર્વના કર્મના ઉદયે તેની માથે મહાભયંકર આકૃત આવી પડી છે છતાં સૂર્યની આડા આવી ગયેલા વાદળાને વિખરાઈ જતા વાર કેટલી લાગે છે ? તેવી રીતે ધર્મના પ્રભાવે ગમે તેવા વિપત્તિના વાદળ પણ એક ક્ષણવારમા વિખરાઈ જાય છે તરતના જન્મેલા બાળક પ્રત્યે કલાવતી કહે છે, હે બાળ ! ભર જગલમા તારો જન્મ થયો કે કોણ અહીં તારી માતા-અભાળ લેનાર છે ? ઉજ્જૈણી નગરીમાં આજે તારો જન્મ થયો હોત તો અન્યારે સુમધુર વાન્નિત્રો વાગતા હોત જ્યારે અહીં તો શિયાળીયાનુ રૂદન મલળાચ છે નગરીમા તારો જન્મ થયો હોત તો અપૂર્વ ભવ્યતાપૂર્વક આજે તારો જન્મ મહોત્સવ ઉજવાત આખી નગરીમા આનંદનુ વાતાવરણ કપાઈ જાત. જ્યારે હે પુત્ર ! અહીં જગલમા આ દુઃખીયારી હું તારી માતા આસુની ધાર વહાવીને તારો જન્મ મહોત્સવ ઉજવી ગઈ છું હું ગજગણી અને તુ રાજપુત્ર હોવા છતાં આવા મંકટ કાળના સમયે પણ આપણી કોઈ સાગ્ર અભાળ લેનાર નથી મારા બંને હાથ કપાઈ ગયા છે. તેમા વળી આ પ્રતિભા કાળ ! બીજુ બધું તો ડીક પણ હું અગ્રુચિ પણ શી રીતે ટાળીશ ? પુત્રનુ પાલન શી રીતે કરીશ ! આ રીતે મનમા સંતાપ દેવા પૂર્વક રૂદન કરે છે

શીયળનો પ્રભાવ :

એટલામા શીયળ ધર્મના પ્રભાવે જે સૂર્ય, નદી, દર્શ

તે જો કાંઠે વહેતી થઈ જાય છે કલાવતી નદીની વચમાં નિભિક પણે જેઠેલી છે. પાણી ચારે બાજુ આટા ભારીને પુર વેગમાં વહે જાય છે, પણ કલાવતીને તે જલના પ્રવાહ વડે લેશ પણ બાધા પહોંચી નથી. કારણ તેના શીયળના પ્રભાવે તો નદીમાં પાણી આવ્યું છે, એટલું જ નહીં, જે સૂકું જ ગલ હતું તે લીલુછમ થઈ જાય છે અને બાજુનું વાતાવરણ જાણે હર્યુભર્યું થઈ જાય છે.

પોતાની બન્ને બાજ નીચી કરીને જેવી જગ્યા બોળવાની તૈયારી કરે છે કે, તેટલામાં કોઈ એવો તો દેવી ચમત્કાર થઈ જાય છે કે બન્ને હાથ બેરખા સહીત નવીન કરપલ્લવ વડે પલ્લવીત થઈ જાય છે એટલે શાસ્ત્રન દેવીના પ્રભાવે જે હાથ કપાઈ ગયા હતા તેની જગ્યાએ નવા હાથ આવી જાય છે. આ છે શીયળ ધર્મનો આકાશ પ્રભાવ. સંકટના સમયે ધર્મ રક્ષા કરે છે આપણે જો ધર્મનું રક્ષણ હર્યું હોય તો ધર્મ આપણી રક્ષા કરે જ કલાવતી રાણીએ મનથી પણ કોઈ પર પુરૂષની ઇચ્છા કરી નથી. પોતાના શીયળ વ્રતનું અખંડ પણે પાલન કરેલું છે. તો પછી ધર્મ તેની રક્ષા કરે તેમાં શી નવાઈની વાત છે ? પુરૂષોએ કે બહેનોએ પોતાના પ્રિય પ્રાણને ભોગે પણ ધર્મની રક્ષા કરવી જોઈએ સજ્જન મનુષ્યો સંકટના સમયે ધર્મની રક્ષા માટે પોતાના પ્રાણોનો પરિત્યાગ કરી દે છે, પણ ધર્મનો ત્યાગ કરતા નથી. શીલ એ જ શરીરનો સાચો શણગાર છે શીલ અને ઔદર્ય બન્ને ભોગ હોય તો સોનામાં મુગધ સમાન છે. પણ એકલુ શીલ હોય તો શોભારૂપ છે. બાકી શીલ

પિતાનું અંકલું સૌંદર્ય શોભાડપ નહીં પણ શ્રાપડપ
જરૂર છે.

રાજા, વાજા ને વાંદરા !

ધર્મનો પ્રભાવ જોઈને કલાવતી રાણી એકદમ ઉત્સાહમાં
આવી જાય છે. એટલામાં એક તાપસ ત્યાં આવી પહોંચે
છે. રણુ જેવો પ્રદેશ નદનવનમાં પહોંચી ગયેલો જોઈને
તાપસને મનમાં ખૂબ દુર્ષ ઉત્પન્ન થાય છે. તાપસ
નેપાળ દેશ તરફ ગયેનારો હોવાથી પૂર્વાવસ્થામાં તે
કલાવતીના પિતાનો મિત્ર હતો. એટલે કલાવતી તેને
આદરથી જાલાવે છે અને તાપસ પણ કલાવતીને કહે છે કે,
અરે ! પુત્રી તું આવી મહા બચકું આટવીમાં એકાકી કઈ
જીતે આવી પહોંચી ? મને પિતા તૃપ્તિ ગણીને તું બધી
હાકીકત કાઢી સંભળાવ કલાવતી અવરથી આખું સુધીની
બધી ઘટના કહી સંભળાવે છે. સાંભળીને તાપસ એકદમ
ગંભીર ગતિ પ્રતિ દોષાયમાન થઈ ગયો. કલાવતીને તાપસ
કહે છે તું કહેતી રાં નો હું ગળતું એવો ઉપદ્રવ કર કે
તેની ખુદી દેકાણું આવી જાય ! કલાવતી કહે છે, આપ
માન માટે પિતા તૃપ્તિ છે. પણ ગતિ પ્રતિ દોષ નહીં
પ્રતિ ગળતું લાગે દોષ નથી ગતિએ હું નેશા દાન
દાનના જ હોય છે હોઈ બહેનની કહે એટલે ભગવાન
જાય માટે જે પવન હોય તેની ત્યાં ચિત્તે.

તાપસ પોતાની વિધવા બળે ત્યાં કલાવતીને જંગલને
રહેવા માટે બચ પ્રાન્ના ગિલો કરી દે છે. કલાવતી પોતાના
પુત્ર નાંખે ને ગોલના ગિલો પસાર કરી રહી છે.

જંગલમાં ગનેલી આ અપૂર્વ ઘટના જોઈને લાકડા કાપવા આવેલા કઠીયારા આશ્ચર્ય ચક્રીત ગની જાય છે, અને રાજાજીને વધામણી આપવા ઉજ્જૈની નગરી ભણી દોડતા દોડતા જઈ રહ્યા છે.

આ બાબત રાજ્યના મંત્રીએ કલાવતીની શોધ માટે મહિનાની સુદત માગેલી હતી. એટલે મંત્રી શોધ કરવા માટે નગરીની બહાર નીકળ્યા કે સામેથી કઠિયારા મળ્યા. કલાવતીની સઘળી વિગત સાલગીને સૌને આનંદનો પાર ન રહ્યો, કઠીયારાને રાજાની સમીપે લઈ ગયા, રાજાને બધી વાત કરી, એટલે રાજાને પણ આનંદનો પાર ન રહ્યો. કઠીયારાને રાજાએ આખી જિંદગીનું દાળદર ફીટી જાય એટલું ધન આપ્યું. રાણીના શ્રેમકુશળના પુત્ર જન્મના અને શીયળ ધર્મના પ્રલાવના બધા સમાચાર ભેગા મળ્યા એટલે રાજાને તો આનંદની અવધિ થઈ ગઈ. રાજા પોતે ચિત્તામા પ્રવેશ કરવાનો હતો, તેમાંથી પણ રાજા ઉગરી ગયો.

પછી તો રાજા મંત્રીઓની સાથે જંગલમાં પહોંચી ગયો અને મોટી ધામધૂમથી રાણીને નગરમાં પ્રવેશ કરાવે છે. આખા નગરમાં ઉત્સવના રંગ વધામણા જેવું વાતાવરણ સર્જાતા જય જયકાર વર્તી જાય છે. દુનિયાને એકવાર ભાન થઈ જાય છે કે ધર્મનો કેવો અપૂર્વ પ્રભાવ છે.

પછી તો રાજા-રાણી ઘણા વર્ષો સુધી સુખ લોગવ્યા બાદ એકવાર વનમાં ફીડા કરવા નિમિત્તે ગયા છે, અને ત્યાં વનમાં તેમને ધર્મ દુરંધર એવા સાધુના દર્શનનો લાભ મળી જાય છે. સાધુ મહારાજ, રાજા-રાણી બંનેને ધર્મદેશના

સાંભળાવે છે. રાજા સાધુ ભગવતને પૂછે છે કે, કયા કર્મના ઉદયે મેં આ કલાવતીના કર છેદાવ્યા તે આપ મને ફરમાવો. મુનિ ભગવંત અતિન્દ્રિય જ્ઞાનના ધણી હોવાથી પૂર્વે આપણે આ કથામા વર્ણવી ગયા તેમ આજુ પૂર્વ ભવ જન્મેને કહી સાંભળાવે છે. રાજા ભવાતરમા પાપટના ભવમા હતો અને ગાળી મુલોચના રાજકુમારી હતી તે જાધુ આપણે વિસ્તારથી વર્ણવી ગયા છીએ.

કર્મના વિપાક કેવા હોય છે તે આ કથાનક પછી સ્પષ્ટ સમજાઈ જાય છે. માનવી કર્મના વિપાક સમજે તો પાપથી જરૂર વિરામ પામે અને પાપથી વિરામ પામે તો ભવભવમા આરામ પામે.

વિપાકની વાત સાંભળતા વૈરાગ્ય અને દીક્ષા

પૂર્વભવની વાત સાંભળીને રાજા ને ગાળી જન્મેને વૈરાગ્યમય જ્ઞાન થાય છે. અને પોતાના પૂર્વભવને જ્ઞાનીના વચનાનુસાર 'તત્ત્વત્તિ' કહીને સ્ફુટે છે. કર્મના વિપાકની વાત સાંભળીને રાજા ને ગાળી જન્મે વૈરાગ્ય પામે છે અને નિર્મળ ભાવે જન્મે આત્મિક અગીકાર કરે છે. તપ, જપ અને ધ્યાનના જળે જધા કર્મને જાપાથી રાજા ને ગાળી કેવળજ્ઞાનને પામી જન્મે મોક્ષ સિધાથી વદ્ય છે. જન્મે જુઝના શાશ્વતા આનંદને પ્રાપ્ત કરી લે છે એટલું જ નહીં પણ મનુષ્ય જન્મના વાન્તવિક્ષ સાન્ને જન્મે પામી જાય છે. જન આ જન્મેની જેમ આપ સૌ નર જન્મેને રૂદ્ધ. તેના વાન્તવિક્ષ રૂદ્ધને પામે અને સૌ શાશ્વત હુખના. તે જન્મે એવજ એવક અભિલાષા

પ્રદેશી રાજાના

દશ પ્રશ્નો

પ્રદેશી રાજા શરૂઆતમાં તદ્દન નાસ્તિક હતા. તે અંગેનું પ્રદેશી રાજાનાં પ્રધાન ચિત્ર સારથીને મનમાં ખૂબ દુઃખ રહેતું હતું. રાજા જો આસ્તિક બને તો કેવું આરંભે તેવી ચિત્ર સારથીની પ્રબળ ભાવના હતી એકવાર વિદ્યા કરતા કરતા કેશી ગણધર ભગવાન શ્વેતાશ્વિના નગરીમાં પધારે છે. ચાર જ્ઞાનના ધણી કેશી સ્વામિ નગરીની બહાર મૃગવન નામે ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા ચિત્ર સારથીએ પૂર્વે વિનંતી કહેલી એટલે ચિત્ર સારથીને કેશી સ્વામિના આગમનથી અપૂર્વ આનંદ થયો. એકવાર અશ્વક્રિડાના નિમિત્તે ચિત્રસારથી પ્રદેશી રાજાને મૃગવન ઉદ્યાનમાં તેડી જાય છે અને કેશી ગણધર ભગવાનનાં સમાગમમાં આવવાનું પ્રદેશી રાજાને સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

જોકે શરૂઆતમાં તે પ્રદેશી રાજાએ કેશી સ્વામિ માટે પ્રમુખ અપમાનજનક શબ્દો ઉચ્ચાર્યા છે પણ અપકંભ

આત્મા બાદ તેની શક્યતાનું સમાધાન થઈ જતા પ્રદેશી રાજા
કેશી આત્માગારના ગરબામાં બુદ્ધી જાય છે

(૧) જે આત્મા શાશ્વત અને પરલોકગામી હોય
તે પરલોકમાં ગએલા અહિં પાછા કેમ ન આવે ?

કેશી સ્વામિ અને પ્રદેશીગણ વચ્ચે વાર્તાલાપની
શરૂઆત થતા પ્રદેશી કહે છે કે, આપના મતજ્ઞ મુજબ
શરીરથી આત્મા ભિન્ન છે પણ મારી સમજણ એવી છે કે,
શરીર અને આત્મા એક જ છે શરીરથી ભિન્ન આત્મા
જેવી વસ્તુ નથી તેના પ્રબળ પુરાવા કે જે માટે
દાદો પ્રબળ આધારિક હતા પ્રજાની માગ સમાજ
ખિલકુલ લેતો ન હતા કુચેડ એટલાજવા નાખતો કે પ્રજા
તેનાથી ત્રાહિમામ-ત્રાહિમામ થઈ ગએલી. કેટલાય નિર્દોષ
મનુષ્યાંના પણ કોઈ નામાન્ય ન જેવા અપરાધને કારણે તે
વધ દેવાની નાખતાં । માટે આવા ઘોર કર્મ કરનારો માટે
દાદો તેમની માન્યતા મુજબ અહિંથી મૃત્યુને પામીને નરક
ગતિમા ગએલો હોવો જોઈએ અને ત્યાં નરક ગતિના તે
નીચ દુખ ભોગવતો હોવા જોઈએ. છતાં હજી સુધી તે મને
અહિં એવવવા આજ્ઞા નથી કે તિલક । તુ ઘોર પાપ નહી
હતા, જે પાપ કરીશ તે તારે પણ મારી જેમ ભવાનના
નરકગતિના દુખ ભોગવવા પડશે નાના દાદાને અહિં મારી
પર અપૂર્વ પ્રેમ હતો છતાં જે આત્મા શાશ્વત હોય અને
પરલોકગામી હોય તે નરકગતિમા હવેન શકેદો મારો
દાદો મને આટલું પડે હોવા અહિં કેમ ન આવે । માટે
મારી દદ માન્યતા છે કે આત્મા જેવી કોઈ શાશ્વત વસ્તુ
નથી

પ્રત્યુત્તરમા કેશી અણુગાર કહે છે કે, રાજન્ ! તારી મુખ્ય પટરાણી સૂરીકાન્તા રાણી સાથે કોઈ હલકો મનુષ્ય ખરાબ વર્તન કરતો હોય ને તે તારી નજરે આવી જાય તો રાજન્ તેને તું કેવીક સજા કરે ? મહાત્મન્ ! આવું કોઈ કરે તો તેને હું શુળીએ ચડાવી દઉં, તેના શરીરનાં ટુકડા કરાવી નાખુ ! રાજન્, તે કામાંધ મનુષ્ય કહે કે, રાજન તમારે મને જે સજા કરવી હોય તે કરજો પણ ઘડીકવાર થોભી જાઓ, હું મારા સંખધીઓને ઘેરે જઈને ચેતવી આવું કે, કોઈ મારી જેમ આવું ખરાબ વર્તન કરશે નહીં, નહીંતર મારી જેમ તમારે પણ મોતની સજા ભોગવવી પડશે. રાજન્ તું તે અપરાધીને ઘરે જવા દે ખરો ? પ્રભુ ! હું તેને એક ક્ષણ પણ કયાય દૂર ન જવા દઉં ! રાજન, તેવીજ રીતે નરકમાં ગએલા જીવાત્માઓને અહિં આવવાની ઈચ્છા થાય છે પણ નારકો પરમાધામીને એવા તો વશ પડેલાં હોય છે કે, તેને ઘડીકે પરમાધામીઓ પોતાનાથી વિખુટા પડવા દેતા નથી એટલે આવી પરાધીનતામા સપડાએલો તારો દાદો તને અહિં ચેતવવા કયાથી આવી શકે ?

ખીન્નુ કારણ એ છે કે, નરકગતિની તીવ્ર વેદનાં નારકોને વિહ્વલ કરી નાખે છે, એટલે તે બિચારા મૂઠ જોવા બની જાય છે. ત્રીન્નુ કારણ એ છે કે, આયુષ્ય કર્મ પુરું ન ભોગવાય ત્યાં સુધી નારકો ત્યાથી નીકળી શકતા નથી, કારણ કે ત્યાં આયુષ્ય નિરૂપકમ હોય છે અને વધારેમા વધારે તેત્રીસ સાગરોપમ અને આઠમા આઠું દશ હજાર વર્ષનું હોય છે વેદનીય કર્મ પણ પુરું ન ભોગવાય ત્યાં સુધી પણ નારકો છુટકારો પામી શકતા નથી, માટે પરલોકમામી આત્મા છે એ વાત નિશ્ચિત છે.

(૨)

પ્રદેશી રાજ્યએ ળીજો પ્રશ્ન એ કયોં કે, મારી દાદી ખૂબજ ધાર્મિક હતી સામાયિક-પ્રતિક્રમણ, પૌપધ વગેરે દરેક ધર્મ ક્રિયા તે કરનારી હતી. મુપાત્ર દાન કરતી હતી તમારા મત પ્રમાણે મારી દાદી જરૂર દેવલોકમા ગઈ હોવી જોઈએ, છતાં તેણે પાણુ અર્પિ આવીને મને એમ કહ્યું નથી કે, તું મારી જેમ ધર્મ-ધ્યાન કરજે જેથી પચ્છાક્રમા તને મારી જેમ સ્વર્ગના સુખ મળશે ! ભલે આપના દરેક પ્રમાણે મારો દાદો નરકમાથી પચ્ચશતને લીધે અર્પિ ન આવી શકે, પણ મારી દાદીને સ્વર્ગમાથી અર્પિ આવવાને કાણુ રોકી શકે ? પાણુ તે હજી મારી પર તેને ખૂબ સ્નેહ હોવા છતાં મને ચેતવણી આપવા આવી નથી માટે હું એવા નિર્ગુચ્ય પર આવ્યો કે પચ્છાક્રમાથી આત્મા નથી અહીં શરીર ભન્નીભૂત ધવાની માર્યે આત્મા પાણુ ભન્નીભૂત ધઈ જાય છે.

રાજન ! તું સ્નાનથી ઘણું ધર્મને, ક્ષાત્રમા દેવ પૂજની દેશર-ચરન. પૂપ વગેરે સામગ્રી લઈને દેવમંદિરમા પૂજા કરવાને જઈ રહ્યો હો. અને તને રોઈ ભગી કહે ને, નાજન ! અહીં સંકાસમા આવીને પોલી વાં વિપ્લાવિ કે. ને ! હીલ જંગ લાખુ રહે ને, નાજન તું નાજન. રાખલ થાય ખે. ! પ્રભુ નાંતરમા પ્રવેશ કરવાનું વન તે. રીધ, પણ હું તે જગીની નાનું પા ન તે. તેને નજ માણુ ! તો નાજનુ રહે હું અને નહન રહે રાજન. આવીની મનુ રહેની હું અને રાજન કે રી રાજન ને

બીજા પ્રશ્નો રહ્યા નથી પણ પેઢી દર પેઢીથી ચાલ્યો આવતો ધર્મ હું મૂકી કેમ શકું ? આ છેલ્લા પ્રશ્નનો આપ મને ચોગ્ય સમાધાન કરી આપો. એટલે મારા મનને પરમ ગાનિ થઈ જાય અને મારી ભાવના હવે આપનાજ માર્ગે આગળ વધવાની છે, એટલે જિન માર્ગે અગીકાર કડ્વાની મારી ભાવના થઈ ગઈ છે. રાજન, કુળ પર પરાથી ગમે તેવો ધર્મ ચાલ્યો આવતો હોય તો પણ તે ધર્મ નહીં પણ અધર્મ હોય તો તેનો ત્યાગ કરવામા એક ક્ષણની પણ વાર નહીં લગાડવી જોઈએ, નહીં તો રાજન તારે લોઢાનો જ આગ્રહ રાખનારા વ્યાપારીની જેમ પસ્તાવું પડશે. તે વ્યાપારી કોણ ? આપ મને બરાબર સમજાવી દો.

રાજન, અમુક ચારથી પાંચ વ્યાપારી ગાડા લઈને વ્યાપારાર્થે જઈ રહ્યાં હતા. રસ્તામા લોઢાની ખાણ જોઈને ગાડામા જેટલું ભરાય તેટલું લોઢું ભરી લીધું. ત્યાંથી જરા આગળ ધાયા ત્યાં ત્રાગાની ખાણ આવી એક સિવાયના બીજાં બધા વ્યાપારીઓએ લોઢાનો ત્યાગ કરીને જેટલું ભરી શકાય તેટલું નાખું ભરી લીધું, પણ એક વ્યાપારી ન સમજ્યો. આગળ જતાં ચાંદીની ખાણ આવી, વળી આગળ જતાં સોનાની ખાણ આવી ને આગળ જતાં હિરા-માણેકને રત્નની ખાણ આવી. બીજા વ્યાપારીઓએ જેટલાં ભરાય તેટલા હિરા ને રત્ન ગાડામા ભરી લીધા પણ પેલો એક વ્યાપારી તો ન સમજ્યો તે ન સમજ્યો અને તેણે લોઢાનો જ આગ્રહ ગણ્યો !

ધર આવ્યા પછી બીજાં બધા વ્યાપારી ખૂબ સુખી થયા. બધ્ય મહેલ ચણાવીને તેમા આનંદકિલ્લોલ કરે છે.

ન્યાયે જંગલે લોહનો જ આગ્રહ ગળ્યો તે હુ ખી હુ ખી થઈ
જાય છે કાળુ છે, તેને લોહના ખાસ દામ ઉપજ્યા નહી
ન્યાયે દિગ્ધ ને સ્તનવાળાને તો કંગોડો કપિયા ઉપજી ગયા ।
એટલે ને ખૂબ મુખી થયા ખમ તેવી રીતે ગજન આ
હિરા જેવો આત્મા એ તને ઓળખાવી દીધો છે છતાં લોહ
જેવા નાસ્તિક મતનો તુ ત્યાગ નહીં કરે તો ગજન તું પણ
પેલા હઠીલા વ્યાપારીની જેમ હુ ખી થમશ ।

પ્રદેશી રાજા હવે પાતાના મનનુ અંપૂર્ણ સમાધાન
થઈ જતા કેરી ગળુધર ભગવાનને કહે છે કે, સ્વામિ તમે તો
મારો ખરેખર ઉદ્ધાર કર્યો છે. આજ મારો ઉદ્ધાર કરીને
તજો મને આપે શીવપુરનો રાજ ગમપિ દીધો છે આપનો
લેટલો ઉપદ્રાવ માનુ તંટલો ઓછો છે આપે ભુલતા જીવનો
ઉદ્ધાર કરીને આ પામઃ ઉપર અનંત ઉપાર કર્યો છે
આત્માને ઓળખવા માટેની જે મારી પાને દ્રષ્ટિ જ ન હતી,
આપે તો આત્માને ઓળખવાની દ્રષ્ટિ આપીને ખરેખર
દ્રષ્ટિદાન કર્યું છે હયા શબ્દોમા હુ આપનો ઉપદ્રાવ વ્યખ
કરી શકું ? આવુ દિવ્ય જ્ઞાન આપીને આપે ખરેખર મારા
જેવા આધ્યાત્મિક રેખતો કર્યો છે આપ કુટુંબના સારક હો
જો પામઃ પર આપે અનંત ઉપદ્રાવ કર્યો છે. મને હાય છે
તે આપના અનંતમા હુ હુ ધરી જઉં ? આત્માથી દુનિયાના
ખાસ રીત છે માટે મારો આત્મા જ તુ આપને સમર્પ
કરું છું એટલે આત્મથી આપની આત્મા સુલભ વર્તવને
તે મારો દર નિર્ધાર કરે છે હરી જી ૫૫. ૭૫ ૫૫ ૫૫ ૫૫
ભાય નાને દેવાના આપે છે.

બાર મન ઉચ્ચરીને બારત્રતધારી શ્રાવક બને છે, અને નિર્ઘ્રથ માર્ગ છેવટે સર્વથી નહીં પણ દેગથી અંગીકાર કરે છે. પ્રદેશીને સ્પષ્ટ પ્રતિતિ થઈ જાય છે કે, નિર્ઘ્રથ માર્ગ એજ અર્થરૂપ છે, એટલું જ નહીં પરમાર્થ રૂપ છે એ મિવાયનું જગતમા જે કાઈ છે તે બધું અનર્થ રૂપ છે. આંખ નાસ્તિક રાજા પહેલીજ વારના સંપર્કથી બારત્રતધારી બન્યો. જ્યારે તમે તો વર્ષોથી મહા પુરુષાના સંપર્કમા આવેલા છો છતાં મોટે ભાગે હજી ધાર્મીના બળદિયાની માફક જ્યાના ત્યા જ છો. કોઈ વિરલા બુદ્ધિ એ વાત આખી જુદી છે.

પ્રદેશીરાજા બારત્રતધારી શ્રાવક બન્યા બાદ સમારના કામ-ભોગાદિના મુખોમા એકદમ વિચ્છેદ બની જાય છે. રાજ્યમા, ધનમા, વૈભવમા જાતે ઉચ્ચ રાજાને ઉચ્ચ વૈભવ આવી જાય છે. અંતરમાં સરિશાન્તા નામે મુખ્ય મહારાણી હતી તેમા પ્રદેશી રાજા ખૂબજ ગગી હતો પણ આત્માની પ્રતિતિ થયા બાદ રાજા તેમા પણ તેવાજ વૈરાગી બની જાય છે. ધર્મને રસ્તે ચડ્યાની આ જ ગર્વ નિશાની છે કે, જીવ વિષયોમા વિરક્ત બની જાય. વિષય, વિગમ, કપાય, ત્યાગ અને ગુણાનુગમ વિના જીવનમા ધર્મ છે જ ક્યા ?

કેળી સ્વામિના સમાગમથી પ્રદેશી રાજાને આત્માની ઝાંખખાણ થઈ જતા અતરાતમામા જ્ઞાન ક્ષતિ એવી ભાસી કે. પૂર્વે સરિશાન્તા ગાળીમા જે રાજાને આત્યંત ગમ હતો તેમા પણ રાજા વિરાગી બની ગયો. તન, ધન કે વૈભવમા મોહ ન રહ્યા હોય અને જીવ તેમા હિંસી બની ગયો હોય. બસ

તેની શોધ બહારમાં ચલાવે છે, તેમ આત્માનો ધર્મ આત્મામાં હોવા છતાં અજાની મનુષ્યો તેની શોધ બહારમાં ચલાવી ગયા છે જે વસ્તુ જ્યાં હોય ત્યાજ તેની શોધ ચલાવવી જોઈએ. દાગીના મૂકેલા હોય તીજેરીમાં અને શોધ કરે ડામચીયામાં ! તો શોધ ક્યાંથી લાગવાની છે ? માટે જ્ઞાન, દર્શન કે આદિ અથવા, ઋણતા, નમ્રતા કે સંતોષ સ્વરૂપ જે ધર્મ છે તે આત્મામાં જ છે. ક્યાંય બહારમાં નથી. પોતે પોતામાં જ સ્થિત બની જાય તો ઘરની ચીજ ઘરમાંથી જ મળી આવવાની છે. જો કે સદ્ગુણના યોગેજ પોતાને પોતાની ઓળખાણ થાય છે. માટે દેવ, ગુરુ આદિ ધર્મ પામવાના પ્રબળ નિમિત્તો છે. પ્રદેશી રાજને કેશી સ્વામિનાં સમાગમે જ અપૂર્વ ધર્મલાલ થયો છે.

સૂરિકાન્તા રાણી કે જે પ્રદેશી રાજની પટ્ટગણી છે. તે અત્યંત વિષયાધ હોવાથી તે રાજ પ્રતિ એકદમ ટેપિલી બની જાય છે. પ્રદેશી રાજ વિષયોથી વિરક્ત થયા એટલે સૂરિકાન્તા રાણીની વિષય બોગની ઇચ્છાઓ પરિપૂર્ણ થતી નથી. તે રાજ માટે કાંઈ તેમ બંધે રાખે છે કે, તમે તો હવે મોટા ધર્મ થઈ ગયા છો. પોતાનાં સબધીઓ પ્રતિ તમે હવે પ્રેમ રાખતાં નથી ? તમારા જે આશક હતાં તે પણ તમાગથી નિગરા થઈ રહ્યા છે. આવે ઉધે રહે તમને કોણે અડવી દીધા છે ? સૂરિકાન્તા રાણીના ઉદ્દગારો પરથી આપણે ખ્યાલ એ કરવાનો છે કે, પ્રદેશીગણ જીવનમાં પલટો કેવો ખાઈ ગયા છે ? પ્રદેશી-પ્રદેશી મટીને જાણે સ્વદેશી બની ગયા છે, એટલે પંચમાર્થી જાણે સ્વમા આવી ગયા છે.

સૂરિકાન્તા રાણીએ જોયું કે હવે આમનાથી મારી કોઈ

સમાર ભોગવવાની તેની અંદરની મનોકામના હતી. એટલે તેવી છુટ મેળવવા તે જેને એકવાર પાતાના પ્રાણ કરતા પણ પ્રિય ગણનારી હતી, અને પ્રાણનાથ કહીને જોલાવનારી હતી તે જ પ્રદેશીરાજના પ્રાણ લેવાના ઉપાયો યોજી રહી છે જેમા અતિ રાગ હોય તેમાજ ક્યારેક અતિ દ્વેષ પેદા થાય છે માટે રાગ કે દ્વેષ ક્યાંય વધારે પડતા પોષવા જેવા નથી અને તેનું પરિણામ કેટલું ભયંકર આવે છે તે પ્રદેશી રાજ અને સૂરિકાન્તાના દ્રષ્ટાંત પરથી જરાજર સમજી શકાય છે.

પ્રદેશી રાજએ એકવાર ચૌવિહારો છઠ્ઠું કરીને પૌષધવ્રત અંગીકાર કરેલું છે. આત્માનાં ગુણોની પુષ્ટિ થાય એ રીતે જ પ્રદેશી રાજ પૌષધવ્રતમા રહેતા હતા. નિદા-કૃથલીની પ્રવૃત્તિથી તેઓ લાળ લાળ ગાઉ દૂર રહેતા હતા અને પૌષધવ્રતની ખરી વ્યાખ્યા પણ તે જ છે કે, જેમા આત્માના ગુણોની પુષ્ટિ થાય તેનું નામ પૌષધ.

પ્રદેશીરાજ આત્મ કલ્યાણની પ્રવૃત્તિમા જરાજરના જોડાઈ ગયેલા જ્યારે સૂરિકાન્તા રાણી વચ્ચેથી કાટો કાઢી નાખવાની પ્રવૃત્તિમા પડી ગઈ છે. પ્રદેશીરાજ ત્રીજે દિવસે મવારના પૌષધવ્રત પારીને ચૌવિહારો છઠ્ઠું પારણું કરવા નીચે રંચાડમાં આવે છે લગભગ પોરબી, સાઠ પોરબીનો મમય ચડાવેલો છે, અને સૂરિકાન્તા રાણી પારણામા પ્રદેશી રાજને એર આપી દે છે પારણા નિમિત્તે જનાવેલી વનુઓમા કાતિલ ઝેરનું મિશ્રણ કરી નાંખે છે. પારણું કર્યા બાદ રાજને યોડીક જ વારમાં શરીરમા વિષ જાધા થતા નિત્ર અજાતા ધઈ જાય છે શરીરની નમે નસો જાણે જે આવા

માટે તો ભાવ પૂજાજ વિહીત છે અને તેનું કળ પણ અનંત છે.

ભગવાને પરિણામે બંધ કહ્યો છે શ્રાવકના જિન પૂજામા ભાવ ઘણાજ ઉંચા હોય છે તેવા ભાવમાં શ્રાવક ખૂબ નિર્જરા સાધી લે છે. અને કદાચ બંધ પડે તો ઘણાજ ઉંચા પુન્યાનુબંધી પુન્યનો બંધ પડે છે જે પુન્ય પરપરાઓ મોક્ષનું કારણ બને છે.

જિન પૂજામા જોડાએલા શ્રાવકની અભ્યતર શુદ્ધિનો ખ્યાલ કરવામા ન આવે તો ઉપર ઉપરથી પૂજા સાવધ લાગે પણ અનુબંધે નિરવધ છે જેનું આખરી કળ મોક્ષ હોય તેજ અનુબંધે નિરવધ કહેવાય મનમા મિશ્રાત્મ શત્રુ રાખીને બમે તેવી જીવદયા પાળતા હોય કે બમે તેવું દુષ્કર તપ કરતા હોય તે ઉપર-ઉપરથી નિરવધ લાગે, પણ અનુબંધે સાવધ છે, કારણ કે, તે પરિણામે સુંદર નથી આ રીતે ધર્મના વિષયમા ખૂબ ઉંડા ઉતરવું પડે છે, અને ઘણીજ સુદ્ધિ જીવિની ધર્મતત્ત્વની વિચારણા કરવી પડે છે.

નિયુક્તિ ટીકા ચૂલ્લિ કે ભાષ્યનો આલંબન લીધા વિના મૂળ આગમના રહસ્યો પણ સમજી શકાતા નથી તેમાં જોટલા બધા ઉડા રહસ્યો છે કે, પૂર્વાચાર્યોની ટીકાનો આધાર લીધા વિના આપણે કાકા જ મારવા પડે ! જોટલા માટે પૂઠ યોગીરાજ આનંદધનજીને લખવું પડ્યું કે,

ચૂલ્લિ ભાષ્ય સુત્ર નિયુક્તિ વૃત્તિ પરંપર અનુભવ રે
સમય પુરૂષના અંગ કદા તે જે છેદે તે દુર્ભવ રે
૫૮ દરિયજી જિન અંગ ભણીને ન્યાય ૫૩ જ જે સાધે રે
નમિ જિનવરના ચરણ ઉપાસક ૫૮ દર્શન આરાધે રે

ચૂર્ણા ભાષ્ય મત્ર નિયુક્તિ અને ટીકા એ બધા આગમ પુરૂષના અગ કદ્દા છે જેને પચાગી કહેવામા આવે છે. આ પાત્રમાથી કેાઇપણ અગનુ છેદ કરવુ તે આગમ પુરૂષના અગનુ છેદ કરવા અગમ્ય છે. અને તેવાને આનદધનજીએ દુર્ભવી કદ્દા છે પાતાના વદનચેાની પુષ્ટિમા વાતવાતમા આનદધનજીના મંત્રચેાન કહેવા કરનાર ફરંકે આ ગાથાનુ ખૂબ પચ્છીલન કરી લેવાની જરૂર છે મહાપુરૂષાને ન્યાય આપેલા હોય તે તેમના મતચેાના નવાંગીક અભ્યાસ કરી લેવા જોઇએ પાતાને અનુકૂળ હોય તેટલુ સર્વ લેવું અને બાકી અતુ મુકી તેટુ એમ કરવાથી મહાપુરૂષોને ન્યાય આવી મદાતુ નથી પ્રતિમા પૂજન અંગેના તે મૂળ આગમોમા પણ સ્પષ્ટ વાત આપે છે તેમા શાશ્વતી અશાશ્વતી બન્ને પ્રકારના અધિકારો આવે છે અને તે બંને પ્રકારની પ્રતિમાઓ વદનીય અને પૂજનીય છે

શાશ્વતી પ્રતિમાઓ પૂજનિક છે તેમ અશાશ્વતી વિ- પ્રતિમાઓ પણ પૂજનિક જ છે જિન પ્રતિમાની ઉપાસના કરનાર શાશ્વતી કે અશાશ્વતી તેવા ભેદ યાડવાને હોતો નથી અર્થાત્તેવ તેવી શુભકરણી વડે દેવલોકમા રહીને પણ મોતાદુ રિત ભાષી છે તે આ આગમોએ અધિકાર રાવપણેલી રૂઝમ ખૂબજ વિસ્તારથી કહેવાએલો છે જેની પર આપણે નેહવડે વિવચન કરું છે તો તેનાથી સાર રહ્યું કરી નિવડાવે . હિત વાપે એજ એક અખિલાયા.

કે જોટલી આપણી ભાવિની નળજાઈ છે આ તો વિવયના લગતી ભૂમિકા તૈયાર થઈ.

મહાપુરૂષોએ સુખી થવાના અનેક ઉપાયો બતાવ્યા છે તેમાંના અમુક મારે તમને સમજાવવાના છે. તેમાં પહેલો જ ઉપાય એ છે કે જ્યાં આપણે બેઠા છીએ ત્યાંથી ઉઠવું જોઈએ એટલે કે મમતામાં બેઠા છીએ ત્યાંથી ઉઠીને મમતામાં આવવું જોઈએ. એ સામર્થ્ય ન હોય તો છેવટે જ્યાં રહ્યા છે ત્યાં અનાસક્ત ભાવે રહેવાવું જોઈએ આ સંસારના પદાર્થો ઉપરથી-સ્ત્રી, પુત્ર, ધન ઉપરની મમતા ઉઠાવવી જોઈએ. જીવનમાં અનાસક્ત ભાવે રહેશો તો ક્યાંક સુખના દર્શન થશે. જેટલે અંશે સંસારમાં વધુ લેપાઈને રહેવાના તેટલે અંશે વધુ દુઃખી થવાના. હિમાલયના પ્રદેશમાં અમરી નામની ગાય થાય છે, તેની દોડ હરણા જેવીજ હોય છે. કોઈવાર વાઘ કે વરૂ તેની પાછળ પડે-તો તે પવન વેગે દોડી શકે છે પણ તેને તેનું પુંછડું બહુ પ્રિય હોય છે, તેથી તે જો ક્યાંય ઝાડી-ઝાખરામાં ભરાઈ જાય તો તે ત્યાંની ત્યાજ થાંભી જાય છે. જો તે દોડે તો કોઈના હાથમાં ન આવે પણ દોડેજ નહિ અને અંતે વાઘ કે વરૂ ફાડી ખાય. પણ તે પુંછના મોહમાં ચોતાના પ્રાણ પણ જતા કરે છે અને તેને પુછ ઉપર એટલો બધો પ્રેમ હોય છે કે જેટલો આજે તમને મૂંછ ઉપર પણ નથી. આ રીતે મમત્વ આપણને પણ મારી નાખે છે. આમાં તો હું મમત્વ છોડવાની વાત કરું છું, કાંઈ હમ્મુ ઘરખાર છોડવાની વાત કરતો નથી. પણ એટલું તો નક્કી કરજો કે ત્યાગ વિના મિદ્ધિ મળવાની નથી. જીવનમાં મમત્વનું ત્યાગ કરશો તો તમારૂં મૃત્યુ પણ શાંતિદાયક થશે,

થોળી બળહરીના શબ્દોમા કહીએ તો -

“ પોન્વા મોદમચી પ્રમાદ મદિરા મુન્મત્ત મૂન જગન ”

ગોદમદીનાનુ પાન કરીને આખુ જગત ઉન્મત્ત બન્યું છે ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજના શબ્દોમા કહીએ તો અદ્ય અને મમ ના ગટખુમા આખુ જગત અધ બન્યું છે આનંદભાવ-મમન્યભાવ એ હુલાદલ જે છે. મનન્યનું જેર જ આત્માને આનંદ કાળથી મારી ગયું છે. અર્થ તેમનો ભવજ નથી જટલું તેની અદ્યનું જેર બધું છે. મનની લોકા તેમથી તે જે કાલીને તેને છટથી રમાડી શકે છે તે આસક્તિ એ જેરની શોધળી છે. તેને કાલીને લંગા પા સમાનનું છટથી રમાડી શકે છે. સસાર તેટલા બધા જ રી બેટલુ આસક્તિનું જેર બધું છે, એ જેરને તેને પાડે છે. લોક પાડી મતાન સમાજમા દર્શ સપોજે રહેલું પડે છે. તે જે સસાર લગને નહીં પડે નહીં. જે વસ્તુ લગની નથી તેની ઉપરનું મનન્ય તે જ બધા પાપનું જર છે. અને તેના મનન્ય જ રતા પાપનું થઈ છે. મનન્ય જાતે જ સસારમા મનદિરી આપશે. બૂદની રતા જાતે જ રતે પોતાનું મનન્ય તે જ આ છુવની અવાજની બધું જર છે. અને એ બૂદમા જ પાપનું મૂળ છે.

જે જે સસારને જાતે જ પોતું રોળે તે જે જે રતે રતામા જ રોળે, બળહરીના શબ્દોમા કહીએ તો

“ રતા રતા જરતા જરતા ”

અંતે બધું ચલાયમાન છે. નિશ્ચલ અને અવિચળ એક ધર્મજ છે, કે જેની આજે આપણને મોટા ભાગે પડીજ નથી. બાકી તો સસારમા જીવની માફક જે વસ્તુને સાચવી કશે તે પણ અંતે તો જવાની જ છે અરે ! બચ્યાઓને તમે જીવની માફક સાચવતા હો છો છતાં કાળનો અપાટો ઓગિતો એવો આવે છે કે જોતજોતામા ખોળામા ગેલ કરતાં બચ્યાને અડધી લે છે. લક્ષ્મીને પણ તમે પ્રાણની માફક સાચવતા હો છો, એક લોળાનનો ધુપ નથી દેતા એટલુ જ બાકી ગળો છો ! (સભામાથી-ધનતરસે તે પણ દધએ છીએ) પણ એ દીવસે તો પૂજાએ કરતા હશેને ? ખરેખર, આજે દેવીઓએ તમારી ઉપર ભારે કામણ ક્યું છે હો ! લક્ષ્મી દેવીએ તો કામણ ક્યું જ છે તેમ આ દેવીએ પણ કયા ઓછુ કામણ ક્યું છે ? (સભામાથી-હવે ત્રીજા મહાદેવીનુ રહેવા દેજે) બહુ ઉતાવળા થયા હુ આગળ વધવાનો જ નહોતો. છતાં તમે સૌ માનમા મમજી ગયા એ કીક થયુ. તાનમા આવીને ઘણા એમ પણ બાલતા હોય છે કે, લક્ષ્મી એ તો હાથનો મેલ છે, પણ એની મમતા જોડવી એ કાઈ બચ્યાના ખેલ નથી ને તો આ તત્ત્વ મમજી નય તે જ જોડી ગકે છે. છતાં એટલી વાત તો નક્કી મમજાને કે તમે એને ધૂપ દો કે એની પછવાડે લેણ લો પણ એ કોઈ કાળે રાખી રહેવાની નથી, અને તેમાથી એક ગતી પાઈ પણ માથે આવવાની નથી. હા ! વળતે છોકરા પછવાડેથી મનીઓર્ડર કરે તો કંઈ કરી શકાય નહિ ! કંદો કરે એમ છે ? (સભામાથી-કોઈ કરે એમ નથી અને કદાચ કોઈ કરે તોય ક્યાં પહોંચે એમ છે.) કહો આ ને કેવી જગદી નિકામળ થી કહેવાય. બાકી તમા ધાગે તો સદુપયોગ દ્વારા તેનો નિકાસ કરી ગકો

અતે બધું જ ચલાયમાન છે એમ ને વિચારીએ તો કેમ આસક્તિ ન છુટે ? અને દીવા જેવી વાત છે કે સાંધે કાંઈ લાવ્યા નથી અને કાંઈ લઈ જવાના નથી. આ તો બધી વચગાળાની સરકાર છે, અને તેના ઉપરની જે વાસના એમા જ આત્માનો શિકાર છે ને ખરું વિચારીએ તો એક પરમાત્મા પણ તમારું નથી એટલે કે એક પરમાત્માના પાત્ર તમે માલિક નથી. નાહક ખોટી ઉપાધી કરી રહ્યા છો માટે પહેલો મુદ્દો એ નક્કી થયેા કે અનાસક્ત ભાવમા જ માત્રી શાંતિ અને સાચુ સુખ રહેલું છે.

બીજા ઉપાયમાં સતોષ આવે છે સતોષ એ મનુષ્યોના જીવનનુ પરમ નિધાન છે. આચાર્ય ભગવાન હેમચ દ્રાચાર્યજી યોગશાસ્ત્રમા ફરમાવે છે કે :—

“ સન્નિધૌ નિધયસ્તમ્ય કામગન્ધ્યનુગામિની
અમરાં કિંદુરાયન્તે સન્તોષો यस્ય ભૂપણમૂ ॥”

સતોષ એજ જેમના જીવનનું આભુષણ છે તેમના જીવનમા નવનિધિ અષ્ટમહાસિદ્ધિ તો તેમની પાસે જ છે કામધંનુ તેમની પાછળ ફરે છે, અને દેવતાઓ તો તેમના કિકરો થઈને રહે છે આથી અધિક સતોષનુ મહાત્મ્ય શાસ્ત્રે કયા શબ્દોમા લખે ! આજે સતોષ અને શાંતિ ને કોઈના પણ નસીબમા હોય તોતે માત્ર યોગી પુરૂષોના જ નસીબમા છે તમારા સસારીઓના નસીબમા બલે પૈસા હશે, ગાગળગીઆ હશે, પણ સતોષ અને સાચી શાંતિ આજે તમારા નસીબમા નથી, કારણ કે તમને આજે એકલો લાવ અને લઉંનો હડકાવ લાગ્યો છે, આમા સતોષ

અને શાંતિ નસીળમા ક્યાથી હોય ? લોભવૃત્તિ જ્યારે જાય ત્યારે જ જીવનમા શાંતિ અને સંતોષ આવે છે. આને તો તમને જેમ લાભ થાય તેમ લોભ વધતો જાય છે, પરિશ્રમ કરતા થોડું મળી જાય અને તેમા તૃપ્તી રાખે અને અધિકની આશા ન રાખે તેનું નામ સંતોષ કહેવાય. આને એ રીતનો સંતોષ માણસોમા છેજ નહીં આને સંતોષ માણસોમા હશે પણ તે તેની કલ્પના પ્રમાણેનો હશે જેમકે ઘણા પૈસા ધર્મ ગયા હોય પછી ઉપર ઉપગ્રથી કહે 'હવે આપણે શીદ ઉપાધી કરવી જોઈએ ? છેકરાઓ એનું કર્યા કરે છે.' અને પાછા છેકરા એ લાભ આવે તો ફરી જ પડે. આ રીતનો સંતોષ એ સંતોષના ઘરનો સંતોષ નથી પણ મોહના ઘરનો છે બાકી ખરું પૂછો તો આને ક્યાય સંતોષ નહોતો જ નથી જો કે દુકાનની દિવાલોમા ઘણાં લખે છે કે "સંતોષી નર સદા સુખી" પણ પાછા પડખેજ લખે છે કે "લાભ સવાયા" અને સવાયા કરતાયે સંતોષ ક્યા છે ? કરે ખમણા અને તમણા, ખરી રીતે તો એ વાક્ય હૃદયની દિવાલ પર લખાવું જોઈએ. (સભામાથી-તો તો દુઃખી જ રોના થઈએ ?) તો હવે જાગ્યા ત્યારથી સવાર, હવે વાર નહિ લગાડના. જે માણસ સસારને તુલ્ય ગણીને દ્રષ્ટિને અંતરમા વાળી લે છે તેજ ખરો સંતોષી છે. કહે એવા સંતોષી આને કેટલા છે ! યોગી ભતૃહરીએ બિખારીની વ્યાખ્યા આપી છે. તેઓ કહે છે કે :—

“સ તુ ભવતિ દરિદ્રો यस્ય તૃષ્ણા વિશાળા”

બિખારી અને દરિદ્ર તે જ છે કે જેની તૃષ્ણા વિશાળ છે આ વસ્તુ વિચારતા તો આજના શ્રીમતોની દશા બિખારી

કરતા યે કડાવુ લાગે. સતોષી માણસ પરિશ્રમથી મેળવેલા પરસેવાનો ભલે છાગને રાટલો ખાતો હોય, છતાં તેને જે સુખ છે તે સુખ દેવતાઓને પણ નહિ હોય. તો કહેવાતા માધાતાઓને તો ક્યાથી હોય ? પછી હિટલર હોય કે મુમોદીની હોય. ભલભલા ભુંડા ફાલે મર્યા છે કે જેના આજે નામનિશાન પણ ગદ્દા નથી. જગતના જીવોમા પરિશ્રમની અને ભોગની ભૂળ જગાડનારો આજો ઉપકારી નથી પણ એ જન્મેની તુષ્ટતા સમન્તવીને એ ભૂળને જગાડનારો અને મતોષને રહે ચડાવનારો જ માથો ઉપકારી છે જગતના જીવોને આજે હિંસા, ચોરી વગેરે બધા પાપો સમન્તવવા સહેલા છે પણ ભોગ અને પરિશ્રમ એટલે કે જાન પૈસા ભોગા કાઢવા અને ભોગ ભોજવવા એ પણ પાપ છે એ સમન્તવધુ ધણુ જ કઠણ છે અને જરી રીતે તો બધા પાપોને આ બે પાપો જ પુષ્ટ કરનારા છે.

દ્રષ્ટાંત :- એક યોગી હતા. એમની પાસે ભક્તોએ આપેલી થોડી મૂડી ભેગી થયેલી અમુક ટાઇમે એમને ઇચ્છા થઈ કે આ મૂડી મારે કોઈક ભિખારી માણસને આપી દેવી છે તે ભિખારીની શોધમા નીકળ્યા છે. એજ ટાઇમે એક ગાંઠ ખીંટ ગાંઠ ઉપર ચઢાઈ કાઢવા જતો હતો ત્યાં કોઈએ પેલા યોગી પુરૂષને કહ્યું કે આ રાજાની પાસે ઘણા દંડ હોવા છતાં ખીંટ રાજા ઉપર ચઢાઈ કરવા જાય છે. આ સામળતા યોગી પુરૂષને થયું કે હું જે ભિખારીની શોધમા નીકળેલાં તે મને રસ્તામા સહુજમાજ મળી ગયો. યોગી ગાંઠને કહે છે કે તારા ગજરાજને જરા ઉલો રાખ. રાજાએ ગજગજને ઉભો રાખ્યો. ત્યાં યોગી પેલી મૂડી રાજાની સામે

“નાણે પુણ નિયમા આયા”

પરતુ ગૌતમ ! જ્ઞાન તો નિશ્ચિત આત્મ સ્વરૂપ છે. જ્ઞાનાવગ્ગીય કર્મના ઉદયે ક્યારેક આત્મા અજ્ઞાન સ્વરૂપ બની જાય એ ભલે, પણ જ્ઞાન તો આત્મા સ્વરૂપ છે. પાતાના જ્ઞાન ગુણનું વિપરીત પરિણમન એજ અજ્ઞાન છે. મિથ્યાત્વના તિવ્ર ઉદયે જીવ પોતેજ જ્યાં અવળો પડ્યો હોય ત્યાં તેના ગુણોનું ક્યાંથી સમ્યક્ પરિણમન થવાનું છે ? મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મનું ક્ષયોપશમ કે ઉપશમ થયા પછી જ જીવનાં જ્ઞાન દર્શનાદિ ગુણોનું પરિણમન સમ્યક્ થાય છે. મિથ્યાત્વના તિવ્ર ઉદયે તેજ પોતાના જ જ્ઞાનાદિ ગુણથી જીવને લાભ થવાને બદલે કેટલીકવાર મોટો ગેરલાભ થઈ જાય છે. મિથ્યાત્વ મોહનીયના ક્ષયોપશમ વિના જ્ઞાનાવગ્ગીયનો ક્ષયોપશમ કેઈ કામનું નથી. જ્ઞાનાવગ્ગીય કર્મના ક્ષયોપશમે અભવિનો જીવ પણ નવ પૂર્વ મુધી ભણી જાય છે, પણ સમ્યક્ત્વના અભાવમા તે જ્ઞાન અભવિના જીવને કેવલ ભવ વૃદ્ધિના હેતુ રૂપ બને છે. નવ પૂર્વ મુધીનું જ્ઞાન મેળવે એટલે જ્ઞાનાવગ્ગીય કર્મનો કેટલો બધો ક્ષયોપશમ કહેવાય ? પણ માંમે મિથ્યાત્વનાં ક્ષયોપશમનો સદંતર અભાવ છે એટલે તે જ્ઞાન ન સાચું હેતુરૂપ બને પણ મોક્ષ હેતુરૂપ બની શકે જ નહીં.

અનાદિથી ભવ હેતુરૂપ બનતા મિથ્યા જ્ઞાનને સમ્યક્ જ્ઞાનના પટ્ટાવી તેને ભવ નિવૃત્તિરૂપ કરનાર જે કેઈ હોય તો તે સમ્યક્દર્શન છે. મોટે જિન શાસનમા સમ્યક્ દર્શનનો મહિમા અપરંપાર છે.

અખૂટ ભંડાર ખોલવા માટેની ખરેખરી ચાવી

જીવ અનાદિથી પરમા સ્વપણાની બુદ્ધિ અને સ્વમા પરપણાની બુદ્ધિ કરતો આવ્યો છે એજ મિથ્યાત્વ છે તેની જગ્યાએ સ્વમાં સ્વપણાની બુદ્ધિ અને પરમા પરપણાની બુદ્ધિ એજ સમ્યક્ત્વની ખરી ભૂમિકા છે જીવના અભિપ્રાયમા વિપરીતપણુ છે ત્યાં મુઘી સમ્યક્ત્વ ધણું દૂર છે અને અભિપ્રાયમા સમ્યગ્પણું આવી જાય તો સમકિત ધણુ સુલભ છે સમકિત પામ્યા પછી જીવ માટે આગળનો માર્ગ ખૂણ સગલ ખની જાય છે સમકિતની એકજ ચાવી એવી છે કે, તેનાથી પરંપરાઓ અનત જ્ઞાન ને અનત દર્શનના અખૂટ ભંડાર ખુલ્લા કરી શકાય છે. જ્યારે એ ચાવી હાથમા નથી આવી ત્યાં મુઘી ઘરમા અખૂટ ભંડાર હોવા છતાં તેના માલિક આત્માને એક મવાલિની જેમ ચાર ગતિરૂપ અંમારમા ભટકતા ગહેવાનુ છે. પાછી ખૂણીની વાત એ છે કે, ખીજા કોઈ ભંડાર ખોલવા હોયતો ક્યારેક ખીજી ચાવી પણ લાગુ કરી શકાય છે, પણ આ અનત જ્ઞાનને અનત દર્શનનાં અખૂટ ભંડારને ખોલવા સમકિત સિવાયની ખીજી કોઈ ચાવી લાગુ પડે તેમ નથી. માટે જીનોક્ત તત્ત્વમા શ્રદ્ધા એવી કેળવેા કે છેવટે આ પડતા કાળમા સમકિતના લાલથી વંચિત ન રહી જવાય જીવની અદરતી જે શ્રદ્ધા પરિણતિ તે જ સમ્યક્ત્વનુ મૂળ સ્વરૂપ છે.

સૂત્રના એકાદ વચનને ઉત્થાપે

તે પણ ખડુલ સંસારી

કેવલજ્ઞાનની જેમ સમ્યક્ત્વ પણ જીવનો પ્રકૃષ્ટ ગુણ છે. કેવલજ્ઞાનમા સર્વ પદાર્થોનું જ્ઞાન હોય છે. તો સમ્યક્ત્વમા સર્વ પદાર્થોનું સમ્યગ્ શ્રદ્ધાન હોય છે કેવલી લોકલોકના બધા ભાવોને જાણે છે તો સમકિતી કેવળી નિરૂપીત અક્રમાતિ સૂક્ષ્મ બધા ભાવોને સંજ્ઞે છે કેવલી પ્રત્યક્ષ એક પણ પદાર્થને જીવ ન સંજ્ઞેતો હોય ત્યાં મુધી તે મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે. ભલે પછી લાગે પદાર્થોને સંજ્ઞેતો હોય છતાં મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે મૂત્રના એક અક્ષરને ઉત્થાપે તેને પણ ગાદુલ સંસારી કહ્યો છે મૂત્રના કરોડો અક્ષરમા શ્રદ્ધા હોય ને એકાદ અક્ષરને ન સંજ્ઞેતો હોય તો પણ તે મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે તત્ત્વની અશ્રદ્ધા એજ મિથ્યાત્વ છે. એક અક્ષર કે પદની અશ્રદ્ધા થાય તેપણ મિથ્યાત્વ છે કાગળ કે કેવલજ્ઞાનની જેમ સમ્યક્ત્વ ગુણ પણ મહાન ગુણ છે. કેવલજ્ઞાની સર્વ ભાવોને જાણે અને સમકિતી સર્વ ભાવોને સંજ્ઞે એટલું જ જાણે વચ્ચે અતર છે. જમાડી વગેરે નિત્યવાં આખી ઠાઠગાળીને સંજ્ઞેતો હોવા છતાં એકાદ વચનમા અશ્રદ્ધા થતા શાસ્ત્રકારોએ મિથ્યાદ્રષ્ટિ તરીકે જાહેર કર્યા છે.

માટે મિથ્યાત્વના કથોપશમે સમ્યક્ત્વના પરિણામને પામેલા સમ્યગ્ દ્રષ્ટિજ્ઞ ખરો દ્રષ્ટા છે સમ્યગ્ દર્શનના પ્રભાવે જગતના ભાવોને સમકિતી જીવ પદાર્થોનું સ્વરૂપમા જોનારો હોય છે તેને આખીયે ભવચક્રા કેવા સ્વરૂપે ભાવે છે તે જાણેનો ઉદ્ધેષ કરતા યોગદ્રષ્ટિ સમુચ્ચય ત્રયમા આચાર્ય ભગવાન હરિભદ્રમૂરી મહાગજ કૃપાવે છે કે,

વાલપત્તીગૃહમિદા તુલ્યાડમ્યા માતિ ધોમતામ્ ।

તમોર્પાન્યવિભેદેન ભવચક્રાડાંગલંકરિ ॥

આખીએ ભવચેષ્ટા અંગેનું સમક્રિતિનું

રૂપદ્વ દર્શન

પર્યા ઋતુમા ગાળકે. માટીના ઘર બનાવવાની ક્રિયા કે તેને ધૂત્તીગૃહક્રિયા કહેવામા આવે છે, જન્મચાંચાંચે તેવા માટીના ઘર બનાવેલા હોય અને કોઈ સમયનું મનુષ્ય ત્યા નહ અહીં હોય તેને તે માટીના ઘર કેવા સ્વરૂપે બાંને છે ? જમ તેવાજ સ્વરૂપે આખીએ ભવચેષ્ટા અજ્ઞાનરૂપી અર્થીના વિભેદ વડે સમક્રિતિને ભાંને છે. બનાવેલાં ધૂળના ઘર જેમ અસ્થિર અને અગ્નિ છે તેમ ચક્રવર્તિનું પટખંડનું વૈભવ ભલે કેમ નથી હોતું, સમક્રિતિની દ્રષ્ટિમા તે પણ અસ્થિર અને અમાર છે. ધૂત્તીગૃહક્રિયામા જન્મચાંચાંચે બનાવેલા માટીના ઘરને જે વિશેષણ લાગુ પડે છે તે જ વિશેષણ ચક્રવર્તિના પટખંડના વૈભવને લાગુ પડે છે. બધાને તેવા સ્વરૂપે ભવ ચેષ્ટા કેમ નાહી ભામતી હોય ? તેવી પણ કોઈને શકા થાય તો સમજવાનું કે "તમે પ્રાંથિ વિભેદેન" આ શબ્દનો ગાથામા જે પ્રયોગ થયો છે તે અતિ સૂચક છે. બધાને કાંઈ અર્થીભેદ થયેલો હોતો નથી. રાગ, દેષ અને અજ્ઞાનની અનાદિની એવી નિખીડ ગાઠ છે કે એ ન તૂટે ત્યા સુધી જીવ કોઈ પણ પદાર્થને યથાસ્થિત સ્વરૂપમા નિહાળી શકતો નથી. અર્થી એ કોઈ જેવી તેવી ચીજ નથી. જીવના અપૂર્વકરણના પગિણામ વડે જ એ અર્થી તૂટે છે. એકવાર અર્થી ભેદ થયા પછી બહારના બધા ભાવોને જીવ ખસે સ્વરૂપમા ભેતો થઈ જાય છે. સિન્ન અર્થી જીવ શ્રુતજ્ઞાનના વિવેક વડે બહારના ભાવોને મૃગજળ તૂટ્ય, ગધર્વનગર તૂટ્ય અથવા સ્વપ્ન તૂટ્ય દેખે છે. મૃગજળમા જળ સુદ્ધિથી હરણ

કેવલજ્ઞાનની જેમ સમ્યક્ત્વ પણ જીવનો પ્રકૃષ્ટ ગુણ છે. કેવલજ્ઞાનમાં સર્વ પદાર્થોનું જ્ઞાન હોય છે. તે સમ્યક્ત્વમાં સર્વ પદાર્થોનું સમ્યગ્ શ્રદ્ધાન હોય છે કેવલી લોકલોકના ગદ્યા ભાવોને જાણે છે તે સમકિતી કેવળી નિરૂપીત સદ્માતિ સૂક્ષ્મ ગદ્યા ભાવોને સદ્ગહે છે કેવલી પ્રતિપિત એક પણ પદાર્થને જીવ ન સદ્ગહેતો હોય ત્યાં મુખી ને મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે. ભલે પછી લાખો પદાર્થોને સદ્ગહેતો હોય છતાં મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે મૂંઝવણ એક અક્ષરને ઉત્થાપે તેને પણ ગાદુલ સસારી કહ્યો છે સૂત્રના કરોડો અક્ષરમાં શ્રદ્ધા હોય ને એકાદ અક્ષરને ન સદ્ગહેતો હોય તે પણ તે મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે તત્ત્વની અશ્રદ્ધા એજ મિથ્યાત્વ છે. એક અક્ષર કે પદની અશ્રદ્ધા થાય તેપણ મિથ્યાત્વ છે કાગળ કે કેવલજ્ઞાનની જેમ સમ્યક્ત્વ ગુણ પણ મહાન ગુણ છે કેવલજ્ઞાની સર્વ ભાવોને જાણે અને સમકિતી સર્વ ભાવોને સદ્ગહે એટલુંજ જ ને વચ્ચે અતર છે. જમાલી વગેરે નિનદવો આખી ઠાઠશાળીને સદ્ગહેનારા હોવા છતાં એકાદ વચ્ચનમાં અશ્રદ્ધા થતા શાસ્ત્રકારોએ મિથ્યાદ્રષ્ટિ તરીકે જાહેર કર્યા છે.

માટે મિથ્યાત્વના કથોપશમે સમ્યક્ત્વના પરિણામને પામેલા સમ્યગ્ દ્રષ્ટિજ ખરો દ્રષ્ટા છે સમ્યગ્ દર્શનના પ્રભાવે જગતના ભાવોને સમકિતી જીવ યથાસ્થિત સ્વરૂપમાં જોતાં હોય છે. તેને આખીયે ભવચક્ર કેવા સ્વરૂપે ભામે છે તે અર્થેનો ઉલ્લેખ કરતા યોગદ્રષ્ટિ સમુચ્ચય ત્રયમાં આચાર્ય ભગવાન હરિભદ્રચૂરી મહાગજ કૃપાવે છે કે,

ચાલપૂર્ણગદકિટા તુલ્યાડ્યા ભાતિ ધોમતામ્ ।

તમોપાન્યવિભેદેન ભવચક્રટાડાગ્નિશ્ચિ ॥

આખીએ ભવચેષ્ટા અંગેનું સમક્રિતિનું

સ્પષ્ટ દર્શન

વર્ષા ઋતુમા ગાળકે માટીના ઘર બનાવવાની ક્રિડા કરે તેને ધૂલીગૃહક્રિડા કહેવામા આવે છે, ગર્યાઓએ તેવા માટીના ઘર બનાવેલા હોય અને કોઈ સમગ્ર મનુષ્ય ત્યા જઈ ચડ્યો હોય તેને તે માટીના ઘર કેવા સ્વરૂપે ભાસે છે ? જમ તેવાજ સ્વરૂપે આખીએ ભવચેષ્ટા અજ્ઞાનરૂપી ગ્રંથીના વિભેદ વડે સમક્રિતિને ભાસે છે બનાવેલા ધૂળના ઘર જેમ અસ્થિર અને અચાજ છે તેમ ચક્રવર્તિનું પટખંડનું વૈભવ ભલે કેમ નથી હોતું, સમક્રિતિની દ્રષ્ટિમા તે પણ અસ્થિર અને અચાજ છે ધૂલીગૃહક્રિડામા ગર્યાઓએ બનાવેલા માટીના ઘરને જે વિશેષણ લાગુ પડે છે તે જ વિશેષણ ચક્રવર્તિના પટખંડના વૈભવને લાગુ પડે છે. બધાને તેવા સ્વરૂપે ભવ ચેષ્ટા કેમ નહી ભામતી હોય ? તેવી પણ કોઈને શકા થાય તો સમજવાનું કે “ તમે પ્રથિ વિભેદેન ” આ શબ્દનો ગાથામા જે પ્રયોગ થયો છે તે અતિ સૂચક છે. બધાને કાંઈ ગ્રંથીભેદ થયેલો હોતો નથી. રાગ, દેવ અને અજ્ઞાનની અનાદિની એવી નિખીડ ગાઠ છે કે એ ન તૂટે ત્યા સુધી જીવ કોઈ પણ પદાર્થને યથાસ્થિત સ્વરૂપમા નિહાળી શકતો નથી ગ્રંથી એ કોઈ જેવી તેવી ચીજ નથી. જીવના અપૂર્વકરણના પગિણામ વડે જ એ ગ્રંથી તૂટે છે. એકવાર ગ્રંથી ભેદ થયા પછી બહારના બધા ભાવોને જીવ ખરા સ્વરૂપમા ભેતો થઈ જાય છે લિન્ન ગ્રંથી જીવ શ્રુતજ્ઞાનના વિવેક વડે બહારના ભાવોને મૃગજળ તૂલ્ય, ગધર્વનગર તૂલ્ય અથવા સ્વપ્ન તૂલ્ય દેખે છે મૃગજળમા જળ બુદ્ધિથી હરણ

તેની પાછળ દોડતા હોય છે. જળ નહીં હોવા છતા હડગને મૃગજળમા જળ ભાસે છે. એટલે તે તેની પાછળ દોડે છે હડગ તે તિર્યંચ ગતિનો જીવ એટલે તેનામા લાગી બુદ્ધિ ક્યાથી હોય ? પણ તમે જે મારી સામે ગંડેલા છો ! તમારામાતો આરાસારનો વિવેક કરવા જેટલી બુદ્ધિ છે, અને છતા તમે મૃગજળ જેવા સંસારના મુખાની પાછળ આધળી દોટ મૂકી રહ્યા છો. એ તમારા જેવા બુદ્ધિશાળી મનુષ્યો માટે શુ કહેવાય ? મારી અલ્પ બુદ્ધિ પ્રમાણે શોભાડપ તો ન જ કહેવાય !

સાંસારિક વાતાવરણમાં આત્મા લેપાય નહી એજ જ્ઞાનનું વાસ્તવિક રૂપ

હરજીને મૃગજળમા સ્પષ્ટ દર્શનનો અભાવ છે. એટલે તે તેની પાછળ દોડે છે, તેમ સંસારના ભૌતિક મુખો અને ધન ધેભવાદિ અંગેના મોટા ભાગના મનુષ્યોમાં સ્પષ્ટ દર્શનનો અભાવ છે એટલે જીવગી આગી તેનાજ મોહમા સંસારી મૂંઝાતા હોય છે. જ્યારે ત્રીજાના ભેદ વડે સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવ બહારના ભાવોને મૃગજળ તત્વ અથવા સ્વપ્ન તત્વ લેખતો હોવાથી કોઈપણ પદાર્થોમા તેને તિવ્ર મોહ થતો નથી. તે સંસારના મોહક વાતાવરણની વચ્ચે ગ્હો હોય છે છતા અત્યંત નિરાસો હોય છે. તેનો આત્મા ખરડાએલો હોતો નથી. પદાર્થના સ્વરૂપને જાણ્યાનું આજ વાસ્તવિક રૂપ છે. સ્પષ્ટ દર્શન થયા પછી પણ મોહ ન છૂટે તો મોહની વાત ગાપણા માટે આકાશ કુમુદવત ગેવાની છે. તેને સમ્યગ્ જ્ઞાન કે સમ્યગ્ દર્શન કેમ કહી શકાય ? કે જેના પ્રભાવથી

લેશ પણ મોહુ ઓછો ન થયો હોય ! અધકારને ન હઠાવી શકે તેને પ્રકાશ કેમ કહી શકાય ? પ્રકાશ થાય એટલે અધકાર હુડીજ નય છે તેમ જ્ઞાન થાય એટલે મોહુડપી અધકાર વિખરાઈ નય છે જ્યાં મોહુભાવનો કાય ઉપશમ કે કથોપશમે થયો હોય તે જ ખડ જ્ઞાન છે.

છેવટે મોહુનો કથોપશમે ન થયો હોય તો સમજવું કે એ માયુ જ્ઞાન નહીં પણ એકલુ વાચા જ્ઞાન છે મોહુનીયનો ઉદય સલભલાને મુંઝવે છે એક ખરો આત્મજાનીજ તેમા મુંઝાતો નથી. જ્ઞાનીની દ્રષ્ટિ મૂળ તત્ત્વ ઉપરજ હોય છે, એટલે જ્ઞાનીને મોહુ કયાથી મુંઝવી શકે ?

અવાહ્યં કેવલં ઝ્યોતિર્નિરાવાધ મનામયમ ।

યદત્ર તત્પર તત્ત્વ જ્ઞેયં પુનરુપસવઃ ॥

અભ્યંતર એવી જ્ઞાન જ્યોતિ કે જે નિરાબાધ અને નિરામય છે તે જ સુમુશુની દ્રષ્ટિમા પરમ તત્ત્વરૂપ છે તે સિવાય બાકી બધું ઉપદ્રવરૂપ છે, આત્મા જ જ્ઞાનજ્યોતિ સ્વરૂપ છે. અઝાવાતનો પવન પણ તેને બુઝાવી શકે નહીં એટલે તે નિરાબાધ છે અને રોગ રહિત છે એક વાર આત્મા જ્યોતિ સ્વરૂપ બની નય એટલે રોગને શોક બધા ઉપદ્રવ ટળી નય છે. જ્યોતિ પ્રગટી નથી ત્યાં મુધીજ આ બધા અઝાવાતો છે. ઘટમાં જ્ઞાનની જ્યોત છે, છતાં માનવી તેના દિવ્ય પ્રકાશના લાભથી વંછીત રહ્યો છે. પોતાને બુદ્ધીને તો જીવે ઘણી ઘણી કદર્થનાઓ વેઠી છે અને હજી કેટલી વેઠવી પડશે તે તો જ્ઞાની સિવાય કોણ જાણી શકે ? આ ગાથામાં પૂ. હરિભદ્ર સૂરીએ જાણે તત્ત્વ જ્ઞાનનાં

અખૂટ ભંડાર ખુલ્લાં મૂકી દીધા છે. તત્ત્વનાં સ્વરૂપને સમજ્યા પછી મન તેમાં સ્થિર થઈ જાય છે.

અસ્થિરમાં સ્થિરતા ક્યાંથી આવી શકે ?

આપણે હમણાંજ વચ્ચેમાં કહી ગયા કે, બહારનાં ભાવો સમકિતીને ગંધર્વ નગર તથ્ય અથવા મૃગજળ નમાન ભાસે છે તો પછી મુમુક્ષુને ઠરવાનું ક્યા રહ્યું ? મનને બધેથી હઠાવીને ક્યાકતો સ્થિર કરવું પડશેને ? માર્દેજ જ્ઞાનીઓએ મૂળ તત્ત્વની વ્યાખ્યા ફરમાવી છે, તત્ત્વ સમજાય એટલે મનમાં સ્થિરતા આવીજ જાય છે. આત્મા સિવાયના જગતના બધા પદાર્થો અધ્રુવને અશાશ્વત્ છે જ્યાં એ પદાર્થો પોતેજ સ્વરૂપથી અસ્થિર છે તો પછી તેમાં ભમતું મન ક્યાથી સ્થિરતા પામી શકે ? કોઈ સ્થિર તત્ત્વમાં મનની એકાગ્રતા થાય તો જ મનની સ્થિરતા થવાની છે. પૂ. હરિભદ્રસૂરીએ અભ્યંતર જ્યોતિની જે વ્યાખ્યા ફરમાવી છે તે જ સ્થિરતાવાળું તત્ત્વ છે તેમાં જો મનની સ્થિરતા થઈ જાય તો જ્યોતમાં જ્યોત મલ્યા જેવું થઈ જાય. આત્મા એજ સ્થિર તત્ત્વ છે. આત્મા ધ્રુવ, શાશ્વત્ અને અચલ છે પર્યાયથી આત્મા પલટાતો હોવા છતાં પોતાનાં સ્વરૂપથી શાશ્વત્ છે. ખૌદ્દ દર્શનની જેમ જૈનીઓએ આત્માને એકાંતે અનિત્ય માન્યો નથી. દ્રવ્ય દ્રષ્ટિએ આત્મા ધ્રુવ-શાશ્વત્ અને અચલ છે. આ શાશ્વત્ તત્ત્વના ખીલે જો મનને બાધી દેવામાં આવે તો મનની બાધી દોડધામ મટી જાય, મનની દોડધામ મટે એટલે સંસારના રણડપાટોનોએ અંત આવી જાય.

ભોગ કે પરિગ્રહમાં સમક્રિતિની પ્રસન્નતા નહી

સમક્રિતિની દ્રષ્ટિમાં લક્ષ્મી પણ અલક્ષ્મીની (દરિદ્રતાની) બહેનપણી છે, એટલે કુરોડોની સપત્તિ હોય તો પણ સમક્રિતિના માનસિક આનંદને માટે તે થતી નથી પુન્ય પરવારતાં લક્ષ્મી ચાલી જાય એટલે તેની બહેનપણી દરિદ્રતા હાજર થઈ જાય છે. એટલે સમક્રિતિ જીવ માને છે કે, દરિદ્રતા જેની સખી છે તેવી લક્ષ્મીમાએ મારે શુ આનંદ હુંટવાપાણું છે ? એમાથી આનંદ હુંટવા ગયો તો એક દિવસ હું આખોને આખો હુંટાઈ જઝશ ! લક્ષ્મીની જેમ પાપ જેનો સખા છે એવો જે ભોગ વિસ્તાર તે પણ સમક્રિતિ જીવને આનંદ આપનારો થતો નથી એક એક ભોગ સામગ્રી પાછળ દુનિયામા કેટલા ઘોર પાપ આચરવામાં આવે છે ? પાપે ઈન્દ્રિયોના રૂપ, રસ, અને સ્પર્શાદિ જે વિષયો તે જ ભોગ વિસ્તાર છે

ભોગ વિસ્તારની પાછળ ઘોર પાપ પરંપરા !

કોમ લેઘર જેવી મુલાયમ વસ્તુઓ કેટલાકો વાપરતા હોય છે પણ તેની પાછળ કેટલી ઘોર હિંસા આચરવામા આવે છે એ તો કેટલાકો જાણતા પણ નહી હોય ! અને જાણતા હોય તો પણ ચીજના મોહમા કેટલાકો આંખ આડા કાન કરતા હોય છે. ગાય-વાછરડા વગેરે જીવતાં પશુઓ પર ગરમા ગરમ બદબદતુ પાણી ફેડીને તે જનવરોને ભેર ભેરથી પીટવામા આવે છે અને તેના જીવતા શરીરની ચામડી ઉતારીને આ બધી મુલાયમ વસ્તુઓ બનાવવામા આવે છે.

તેવી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરનારાં મનુષ્યો એ મનુષ્યો નથી, પણ મૃત્યુલોકનાં રાક્ષસો છે. જેટલી-જેટલી મુલાયમ વસ્તુઓ બને છે તેની પાછળ પશુ-પંખી, ઉંદર વગેરે પ્રાણીઓની ઘોર હિંસા આચરવામાં આવે છે. આવી વસ્તુઓ ભોગોપભોગમાં લેનાર પણ પાપનાં ભાગીદાર બને છે. માટે આવી મુલાયમ ચીજો ખરીદવાનો જરાએ મોહ રાખવા જેવો નથી. એક રસનેન્દ્રિયનાં સ્વાદ માટે પંચેન્દ્રિય જીવોનો આજે કેટલો સંહાર થઈ રહ્યો છે ? દેવનાર જેવા કતલખાનાઓમાં હજારો પશુઓ રોજીંદા કપાય છે !! બિચારા મુંગા-અબોલ પ્રાણીઓને આ ધરતી પર બાણે કોઈ જીવવાનો અધિકારજ નથી !

પશુઓને જીવીતદાન આપીને જીવનમાં ઉપયોગી ધણુ મેળવી શકાય

જીવ રાશિમાં માનવ બધામા શ્રેષ્ઠ ગણાય છે, છતાં આજનો માનવ અધમતાની પરાક્રાષ્ટાએ પહોંચ્યો છે. કૂરમા કૂર કહેવાતા પશુઓ કરતાં આજના માનવની કૂરતા કેટલીક વાર વધી જાય છે. પોતાના ક્ષણિક સુખ માટે પંચેન્દ્રિયનો સંહાર કરતાં આજનો માનવ અચકાતો નથી. ગાય, બળદ, ઘેટાં, બકરાં, વગેરે પ્રાણીઓ બીજી રીતે પણ ઘણાં ઉપયોગી છે. ગાયતો અમૃત તૂદ્ય દૂધ આપે છે, જ્યારે એક ઘેટા જેવું પ્રાણી કે જેની બિનનાં ધાબળા બને છે, જે શીતકાળમાં માનવ સમાજનેજ અત્યંત ઉપયોગી થાય છે.

દરેક પશુઓને જીવીતદાન આપીને તેની પાસેથી જીવનમાં ઘણું ઘણું મેળવી શકાય છે, એક બકરીનાં

દૂધમાં કેટલાં ગુણુ કહ્યા છે. નાના બચ્ચાઓ માટે તે બકરીનું દૂધ માતાના ધાવણનું કામ કરે છે અને કેટલીકવાર તો મોટાં રોગો પણ બકરીનાં દૂધનાં સેવનથી મટી જાય છે, પશુઓની આટલી ઉપયોગીતા હોવા છતાં તેનો આજે દુનિયામાં કારમો સંહાર થઈ રહ્યો છે, ગાય—બેંસનાં દૂધ કે ફાહીથી શરીરને પુરૂ પાપણ મળી જવા છતાં તેનાં લોહી કે માંસનું ભક્ષણ કરવું બસ આજ નિર્દયતાની ચરમ સીમા છે.

એટલે જેટલો ભોગ વિસ્તાર છે, તેનો પાપ પરમ સખા છે આવી રીતનાં સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયા પછી સમક્રિતિ જીવને તેમાં રાચવાપણું શું રહે ?

धर्मादपि भवन् भोगाः प्रायेऽनर्थाय देहिनाम् ।

चंदनादपि सम्भूतो दहत्येव द्रुताशनः ॥

ભોગને રોમ સમજનાર ભોગ કાળમાં

પણ કમ ધણાં ઓછા બાંધે !

આગળ વધીને પૂ હરિભદ્રાચાર્યજી કરમાવે છે કે, પાપ જેનો સખા છે તેવા ભોગસુખની તો વાત જ બાબુ પર રહી પણ સમ્યક્ત્વના પરિણામવાળો જીવ તો ધર્મથી પ્રાપ્ત થતા ભોગ સુખને પણ પ્રાય અનર્થનાં હેતુ માનતો હોય છે. દ્રષ્ટાતથી ઘટના કરે છે કે, ચંદનના કાષ્ટમાંથીએ પ્રગટેલો અગ્નિ પ્રજ્વળનારો તો છે જ. બાવળના કાષ્ટમાંથીજ પ્રગટેલો અગ્નિ પ્રજ્વળે અને ચંદનનાં કાષ્ટમાંથી પ્રગટેલો અગ્નિ એકલી

એ જીવોના કલ્યાણનાં માર્ગમાં કાંટા વેરવા જેવું છે, અથવા કલ્યાણના માર્ગને કંટકમય બનાવવા જેવું છે. હજી જીવની એવી ઉચ્ચ ભૂમિકા ન હોય, જીવનમાં નીતિને ન્યાયના પણ કાંકા હોય તેવા જીવોની સામે પુન્યને ગૌણ કરીને એકલી આત્મજ્ઞાનની High Philosophy (હાઇ ફિલોસૂફી) ની વાતો કરવી એ તો એ જીવોને સન્માર્ગથી વ્યુત કરીને ઉન્માર્ગી બનાવવા જેવું છે.

શુભ આલંબનો છુટી જાય છે, છોડવાના હોતા નથી

ચક્રિનું ભોજન કંઈ બધાને પચે નહીં. તેમ જીવનમાં વ્યવહાર શુદ્ધિ થયા વિના એકલુ આત્મજ્ઞાન બધાને પચવું કાઠ મહેલું નથી. જૈન માર્ગમાં નિશ્ચય અને વ્યવહાર બંનેની સંપૂર્ણ ઉપયોગિતા છે નિશ્ચયના લક્ષે વ્યવહાર હોયસ્તેટલે જોડો પાર છે. નિશ્ચયની દ્રષ્ટિ હૃદયમાં રાખીને વ્યવહાર આચરનારા જ ભવ સમુદ્રનો પાર પામે છે. નિશ્ચય અને વ્યવહાર વચ્ચે શાસ્ત્રોમાં ઠેકઠેકાણે સધી કરવામાં આવી છે. કયાય પણ વિવાદ ઉભો કરવામાં આવ્યો નથી આટલી વાત મગજમાં બેસે તો જીવ જૈન માર્ગના સારને પામી જાય. જેમ જેમ જીવ ગુણકાણાની ઉચ્ચ ભૂમિકાએ ચડતો જાય છે તેમ તેમ ચર્યાચારનાં વ્યવહારના આલંબનો એની મેળે—Automatic (ઓટોમેટીક) છૂટતા જાય છે, તે કાંઈ છોડવાના હોતા નથી. પણ હજી મધ દરિયે વડાણ હોય અને કોઈ કહે મારે વળી પરના આલંબનની જરૂર શી છે ? હું સ્વાધિન પરમ તત્ત્વ છું ત્યાં જ્ઞાની કહે છે, અં

ભાઈ ! તારી બધી વાત સાચી છે તું એક વાર વહાણુને કિનારે તો પેહોંચવા દે, પછી તું ભલે સ્વાધિન થઈ જાશે, પણ અત્યારથી જો દુઃસાહસ ખેડવા ગયો તો તારે મધ દરિયે ડુબી મરવા જેવું થશે માટે પહેલાં વહાણુને કિનારે સહી સલામત પહોંચી જવા દે । તેવીજ રીતે નિશ્ચયના કિનારે પહોંચ્યા બાદ સદ્વ્યવહારના આલખનો એની મેળે છૂટી જવાના છે પણ હજી તો નાવ જ્યાં મધ દરિયે ઝોલા ખાય છે ત્યાં ભાઈ કહે છે કે, હું તો શુદ્ધ સ્વરૂપી આત્મા છું મારે વળી પુન્ય કે ક્રિયાના આલંબનની જરૂર શી છે ? આવું તો અનતીવાર કરી લીધું છે. આવા અપ્રતિબુદ્ધ જીવને જ્ઞાની કહે છે કે અરે ! ભાઈ ! તને આત્માને ઓળખવાની ના કોણે પાડી ? પણ આત્માને ઓળખ્યા પછીએ તારે તારા ગુણસ્થાનકની ભૂમિકા તો જોવાની રહેશે ને ? તું આ કાળમા ક્ષપકચ્રેણી તો માડી શકવાનો નથી તો વચગાળાના ગુણ સ્થાનકોમા નિશ્ચયની દ્રષ્ટિ સાથે મારે સદ્ વ્યવહારની પણ આચરણ કરવાની જ રહેશે તે સિવાય ઠેકઠો મારીને તું થોડોકજ ઉપર પહોંચી જવાનો છે ? માટે જિનેશ્વર લગવાનના માર્ગની મર્યાદા તું પહેલાં જાણી લે । હજી જીવનમાં એકલો પ્રમાદ પોષાતો હોયને કહે અમે તો આત્માનું ધ્યાન કરી લઈએ છીએ. અમારે પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાની હવે કોઈ જરૂર નથી, તેવાને તો જ્ઞાની લગવતોએ મહા મિથ્યાદ્રષ્ટિ કહ્યા છે જીવનમા અપ્રમત્ત દશા ન આવે ત્યાં સુધી તો સદ્ વ્યવહારની બલવત્તરતા રહેવાની જ છે. તે પછી આગળ આગળના ગુણ સ્થાનકોમા નિશ્ચયની બલવત્તરતા થતી જાય છે ઉચ્ચ ગુણઠાણની ભૂમિકાએ પહોંચ્યા પહેલાંજ મત-પચ્ચક્રખાણાદિ રૂપ વ્યવહારને ત્યજી

દેનારા સ્વચ્છાંદી અને સ્વેચ્છાચારી બને છે, તેવા જીવો દં
કર્મ બાધી અંતે દુર્ગતિના અધિકારી બને છે એટલું
નહી સદ્વ્યવહારને છોડી દેનારાઓની હાલત ધોખીના કુતર
નેવી થાય છે કહેવતમા કહેવાય છે કે, “ ધોખીકા કુતરા ન
ધરકા ઓર ન ઘાટકા ” તેમ જીવ હજી શુકલ ધ્યાનની
ભૂમિકાએ પહોંચ્યો ન હોય અને ધર્મક્રિયારૂપ વ્યવહારનો
હૃદયના બહુમાનપૂર્વક પાલન ન કરે એટલે તે અતરીયાળમાંજ
રહી જાય છે

મહાવ્રતાદિ મોક્ષના હેતુ !

આત્મા નિશ્ચયદ્રષ્ટિએ સ્વરૂપની પૂર્ણતાને ન પામ્યો
હોય ત્યાં સુધી વ્રતપચ્ચરૂપાણુ દયા-દાનાદિરૂપ વ્યવહાર પણ
પરમાલબન રૂપ છે તે સદ્વ્યવહાર હોય કે જોય છે, તેમ
નહી પણ મંપૂર્ણ ઉપાદેય છે. વ્યવહાર આદરણીયનથી રક્ત
જાણુવા યોગ્ય છે તેમ પ્રરૂપનારા તદ્દન ઉંધી માન્યતાવાળા
છે. સાધુ માટે પંચમહાવ્રતાદિ અને શ્રાવક માટે બ્રાહ્મતાદિ
કેવળ જાણુવા યોગ્ય છે તેમ નથી, પણ હૃદયના સંપૂર્ણ
બહુમાન પૂર્વક પાળવા યોગ્ય છે શ્રાવક માટે જિનપૂજ
અને દયા-દાનાદિ હૃદયના બહુમાનપૂર્વક આચરવા યોગ્ય છે
અને તેને કર્તવ્યોના પાલનથી મહાવ્રતાદિના પાલન માં
સંપદાને સાધે છે. સાધુઓના મહાવ્રતાદિના પાલન માં
કલિકાલ સર્વજ હેમચ દ્રાચાર્યજી લખે છે કે,

માવ્રતામિર્ભાવિતાનિ પંચમિ. પચમિઃ ક્રમાત્ ।
મદાવ્રતાનિ નૌ કસ્ય સાધયત્યવ્યય પદમ ॥

અનુક્રમે પાત્રપાત્ર ભાવનાઓથી વાસિત થયેલા મહાવ્રતો કેને મોક્ષપદ સાધી નથી આપતા ? અર્થાત્ પંચમહાવ્રતનો ભાવનાસહિત આદર કરનાર અવશ્ય મોક્ષને પામે છે. મહાવ્રતાદિ એ મોહનીય કર્મના ઉદયરૂપ નથી પણ ચારિત્રમોહના ક્ષયોપશમરૂપ છે, તે આશ્રવરૂપ નથી પણ સંવરરૂપ છે. સમિતિગુપ્તિ સત્ય, અક્રિયન પ્રહસ્યય વગેરે બધા પ્રકારોને ભગવાન ઉમાસ્વાતિએ તત્વાર્થસૂત્રમા સંવર તત્ત્વમા ગણાવેલા છે. જ્યારે તેને આશ્રવમાં ખતવનારા ખતવણીજ તદ્દન ઉધી કરે છે દયા-દાનાદિ વિકાર છે, અને પંચમહાવ્રતના ભાવ પણ વિકારી લાગણી છે તેમ બોલવું તે તો એક પ્રકારનો ઉન્નત પ્રલાપ કહી શકાય નિશ્ચયની દશા પામ્યા વિના ખોટી ધૂનમાનેધૂનમા કેટલાકે આવું બોલી નાખે છે, પણ તેમા સંસાર ઘણો વધી જાય છે અને તા તિર્થંકરોએ પંચમહાવ્રતને મોક્ષના હેતુ કહ્યા છે તેને વિકારી ભાવમા ખતવવા તે દ્રષ્ટિની વિપરીતતા સિવાય બની શકે નહીં ।

શુષ્ક અધ્યાત્મિક કહે છે કે, મહાવ્રતાદિ પાળીને અનતીવાર ગૈવેયક દેવલોક સુધી જઈ આવ્યો પણ મોક્ષ થયો નહીં. તો તેમા મહાવ્રતાદિનો શો દોષ છે ? દોષતો જીવની દ્રષ્ટિનો છે સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ પૂર્વક મહાવ્રતાદિ પાળ્યા હોત તો જીવનો ક્યારનો મોક્ષ થઈ ગયો હોત ।

માર્ગમા નિશ્ચયની જેમ વ્યવહારની પણ બલવત્તરતા છે ગુરૂ ભગવતના ઉપદેશથી શિષ્ય કેવલજ્ઞાનને પામી ચૂક્યો હોય અને ગુરૂ હજી છત્રસ્થ રહ્યા હોય, એટલે કેવલજ્ઞાન ન પામ્યા હોય છતાં ગુરૂને શિષ્યના કેવલજ્ઞાનની ખબર ન પડે ત્યાં સુધી શિષ્ય ગુરૂનો વિનય ન ચૂકે । શિષ્ય તેરમે ગુણઠાણે

અને ગુરૂ છઠ્ઠે સાતમે ગુણઠાણે છતાં શિષ્ય ગુરૂનો વિનય કરે !
લક્ષમાં લેવામાં આવે તો વિનય વૈયાવચ્ચાદિ રૂપ
મદ્વ્યવહારની ઉપાદેયતા ઘણી સહેલાઈથી સમજી શકાય.

એકલા નિશ્ચયને પકડવા જતા તો આખા માર્ગનોજ
લોપ થઈ જાય છે. નિશ્ચયથી આત્માને બંધ મોક્ષ જ
કયા છે ? નિશ્ચયથી તો આત્મા શુદ્ધ સ્વરૂપી છે,
શુદ્ધને વળી બંધ મોક્ષ કેવા ? શુદ્ધ તો સદા મુક્તજ હોય
નિશ્ચયથી આત્મા શરીરથી ભિન્ન હોવાથી હિંસા-અહિંસા
થી રીતે ઘટી શકશે ? એકલા નિશ્ચયમાં બંધ મોક્ષની
વ્યવસ્થા ઘટતી નથી. એટલે પૂ. ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજીને
ફરમાવવું પડ્યું કે.

નહી નિરચયમે શિષ્ય ગુરુ ક્રિયા ક્રિયા ફલયોગ ।

કર્તા નહી મોક્ષતા નહી, વિફલ સર્વે સયોગ ॥

એકાત નિશ્ચયમાં ગુરૂ શિષ્યનો વ્યવહાર પણ રહેતો નથી.
નિશ્ચયથી પોતેજ પોતાનો ગુરૂને પોતેજ પોતાનો શિષ્ય.
એકાત નિશ્ચયવાદમાં ક્રિયા-ક્રિયાફળ—કર્તા કે ભોક્તા કંઈ
પણ ઘટી શકે નહીં. માર્ગની વ્યવસ્થાજ ઘટે નહીં.
માટે પહેલા હંમેશા મદ્વ્યવહારજ પરિણમે છે, અને તેના
ફળ સ્વરૂપે જીવ નિશ્ચયને પામે છે સાધનજ હંમેશા
પહેલા હોય છે, અને સાધનના યોગેજ સાધ્યની મિદ્ધિ
થાય છે. કાર્ય પહેલા હોતું નથી કારણજ પહેલા હોય છે
આટલી વ્યાખ્યામાં વ્યવહાર અને નિશ્ચયની સાગોપાગ
મિદ્ધિ થઈ જાય છે

માર્ગમા શુદ્ધનો મહિમા છે તેમ શુભનો પણ મહિમા અપરંપાર છે. શુદ્ધ ધ્યાન શુદ્ધોપયોગરૂપ છે તો ધર્મ ધ્યાન શુભોપયોગ રૂપ છે. છતાં ભગવાન ક્રિમા સ્વાતિએ બન્નેને તત્ત્વાર્થ સૂત્રમાં મોક્ષના હેતુ કહ્યા છે અને આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાનને સંસારના હેતુ કહ્યા છે

આર્ત રૌદ્ર ધર્મ શુક્લાનિ
પરે મોક્ષ હેતુ

(તત્ત્વાર્થ સૂત્ર)

આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન અને શુદ્ધધ્યાન એ ચાર ધ્યાનના પ્રકાર છે. નેમા છેલ્લા બે મોક્ષના હેતુ છે. અને શરૂઆતના બે સંસાર પરિશ્રમણના હેતુ છે માટે શુભોપયોગ અને શુદ્ધોપયોગ બન્નેની માર્ગમા સંપૂર્ણ ઉપાદેયતા છે શુદ્ધોપયોગ મોક્ષનો અનંતર હેતુ છે તો શુભોપયોગ પરંપર હેતુ છે પણ બન્નેને મોક્ષના હેતુ કહ્યા છે ક્યા-દાનાદિના પરિણામથી કેટલાય જીવોએ સંસાર પરિતકર્યાના દ્રષ્ટાંતો શાસ્ત્રોમા આવે છે. માટે આવી પ્રશસ્તભૂતચર્યાથી જીવ પરંપરાએ પરમ સૌખ્યને સાધે છે

સદ્વ્યવહારની જેમ મહાપુરૂષોએ નિશ્ચયની પણ પુષ્ટિ કરી છે કારણ કે નિશ્ચયની દ્રષ્ટિ વિના એકલા વ્યવહારને આચરનારા ઘાતીના બળદીયાની માફક જ્યાંના ત્યાંજ ઉભા રહે છે. આગળના વિકાસને સાધી શકતા નથી.

સદ્ વ્યવહારના ત્યાગમાં માર્ગનો લોપ અને
નિશ્ચયના ત્યાગમા તત્ત્વદ્રષ્ટિનો વિચ્છેદ

માટે કોઈ પણ નયનો એકાત પક્ષ કરવા જેવું નથી.

મહાપુરુષોએ જ ફરમાવેલું છે કે,

જહ જિણમય-પવજ્જહ તામા વવહાર નિચ્છણ મુયહ ।
ફક્કેણ વિણા તિત્થં છિજ્જહ અન્નેણુતથ ॥

જો તું જિન મતને પ્રવર્તાવવા ઇચ્છતો હો તો નિશ્ચય કે
વ્યવહાર બન્નેમાથી એકનો પણ ત્યાગ કરીશ નહીં. કારણ
કે વ્યવહારનો ત્યાગ કરવા જતાં તત્ત્વ દ્રષ્ટિનો વિચ્છેદ થશે અને
નિશ્ચયનો લોપ કરવા જતાં તત્ત્વ દ્રષ્ટિનો વિચ્છેદ થશે અને
માટે માર્ગમાં બન્નેની સંપૂર્ણ જરૂર છે. નિશ્ચય અને
વ્યવહાર અંગેની આ વાત સમયસારની ટીકામાં અમૃત
અંદ્રાચાર્ય મહારાજે પણ ફરમાવેલી છે. પણ એકાત
નિશ્ચયની ધૂનમાં પડેલાં બીજાને વ્યવહાર મૂઠ કહેનારાં અને
પોતે નિશ્ચય મૂઠ બનેલા આવી વ્યવહારનયની પુષ્ટિને
કરનારી વાતોને ધ્યાનમાં લેતા નથી. સમયસારની ટીકામાં
તો ત્યા સુધી લખેલું છે કે, વ્યવહાર એ તીર્થ છે અને
નિશ્ચય એ તીર્થ છે, પંચાસ્તિકાયની ટીકામાં તો
અમૃતઅંદ્રાચાર્યજીએ ત્યા સુધી લખ્યું છે કે,

અત एवोभयनयायत्ता पारमेश्वरी तार्थं प्रवर्तनेति ।
જૈની તીર્થ પ્રવર્તના નિશ્ચય અને વ્યવહાર બન્નેને
આધીન છે

अतो निश्चय व्यवहार मोक्ष मार्गयोः
माध्य साधन भावो नितरामुपपन्न ।
न चैतद्विप्रति सिद्ध निश्चय व्यवहारयोः
माध्य साधन भावत्वात्सुवर्ण पापाणवत् ॥

અને તે બંને વચ્ચે સાધ્ય સાધનપણું અત્યંતપણે ઘટે છે. નિશ્ચય અને વ્યવહાર વચ્ચે પરસ્પર વિરોધ આવે છે તેમ પણ નથી. કારણ કે સુવર્ણ અને સુવર્ણપાષાણની માફક નિશ્ચય અને વ્યવહારને સાધ્ય સાધનપણું છે જે પાષાણમાં સુવર્ણ હોય તેને સુવર્ણપાષાણ કહેવાય. તેનુંજ શોધન કરીને તેમાંથી સુવર્ણના લાગને બુદ્ધ પાડવામાં આવે છે એટલે સુવર્ણપાષાણ જેમ સુવર્ણનું સાધન બને છે તેમ વ્યવહાર નિશ્ચયનું સાધન બને છે

આ નિશ્ચયને વ્યવહારની પ્રરૂપણા દિગમ્બર સંપ્રદાયનાં મહાન આચાર્ય અમૃતચંદ્રાચાર્યજીએ કરી છે. કેટલાકે આજે તેમના આ આશયને સમજ્યાં વિના પ્રરૂપણા એવી કરે છે કે, નિશ્ચય અને વ્યવહાર પરસ્પર વિરોધવાળા છે. વ્યવહારના વચનો શાસ્ત્રોમાં આવે પણ શુભવ્યવહારથી લાભ માનવાનો નથી.

માતા મે વંધ્યા

તેઓ પાછા વ્યવહાર બધો કરે છે ત્રણ ત્રણવાર પ્રવચનો આપે છે. મદિરો ઉભા કરાવે છે. પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવો ઉજવે છે સ્વાધ્યાય કરે છે. પ્રશસ્ત રાગ કે સદ્વ્યવહારથી લાભ માનવો નહીં ને વ્યવહાર બધો કરવો એ તો માતાને મા માનીને પાછી તેને જ વંધ્યા ઠરાવવા બરાબર છે. આવા મહાન આચાર્યો નિશ્ચય ને વ્યવહાર વચ્ચે સાધ્ય સાધનપણું અત્યંત ઘટે છે એવી સ્પષ્ટ પ્રરૂપણા કરતા હોવા છતાં કહેવું કે, વ્યવહાર અને નિશ્ચય પરસ્પર

વિરોધવાળાં છે. એ તો પોતાનાજ માન્ય પુરૂષોનાં વચનની ઉપરવટ થઈને આગળ ચાલવા જેવું છે. આ તો કોઈને પણ સાચી દ્રષ્ટિ મળે તે માટે આટલું લંબાણથી વિવેચન કરેલ છે

નથી ભોગી કે નથી ચોગી, બાકી રોગી આ કાળમાં ઘણા

બાકી આપણી મૂળ વાત તો એ હતી કે પુન્યોદયથી પ્રાપ્ત થતાં ભોગ-સુખમાં પણ જીવ જો આસક્તિવાળો અને તો અનર્થના હેતુ બને છે. તિમ્મ જ્ઞાનદ્રષ્ટિવાળાં પુરૂષોને અનર્થના હેતુ બનતા નથી કારણ કે તેઓ ભોગવતા હોવા છતાં તેમાં આસક્તિ બનતા નહીં હોવાથી પરંપરાએ પરમ પદને પ્રાપ્ત કરી લે છે, તે કાળનાં કેટલાક પુરૂષોની વાતજ આખી જુદી હતી. તેઓ જેવા ભોગી હતા તેવાજ ચોગી બની જતા હતા. આ કાળમાં ચોગી તો ઠીક પણ તેવા ભોગી પણ ક્યાં છે ? નથી તેવા ચોગી કે નથી તેવા આ કાળમાં ભોગી, બાકી રોગી તો ઘણાં દેખાય છે. માટે ભોગની જે આસક્તિ છે તેજ અતિ ખરાબ છે, તદ્દલવ મુક્તિગામીને પણ ભોગાવણીના ઉદ્દયે ભોગ ભોગવવા પડ્યા છે. છતાં તે મહાપુરૂષો તેમાં ક્ષેષ પણ લેખાયા વિના પ્રાતે પ્રવ્રજ્યા લઈને મોક્ષે સિધાવી ગયા છે

જ્ઞાની ભોગવાને અપાવે જ્યારે અજ્ઞાની નહી
ભોગવતો હોવા છતાં નવા બાધે !

અમુક કર્મોજ એવા હોય છે કે, ભોગવ્યા વિના તેનો

ક્ષય થાયજ નહીં, એટલે જ્ઞાની જેવા જ્ઞાનીને કયવાતે મને પણ તે કર્મનો ઉદયકાળ ભોગવવો પડે છે, છતાં જ્ઞાન દ્રષ્ટિના બળે જ્ઞાની પુરૂષો ભોગને સેવતા હોવા છતાં સેવતા નથી અને અજ્ઞાન દ્રષ્ટિવાળા જીવો નહીં સેવતા હોવા છતાં સેવતાં હોય છે અજ્ઞાનીને અંતરાયનાં ઉદયે ભોગ-સુખની સામગ્રીને ભોગ પણ ન મળ્યો હોય છતાં ભોગવવા અંગેની તૃષ્ણાને લીધે નહીં ભોગવતો હોવા છતાં અજ્ઞાની પ્રતિ સમયે અદરની તિન્ન અભિલાષને લીધે કર્મ બાધતો હોય છે. જ્યારે જ્ઞાની અદરની વૈરાગ્ય લાવનાને લીધે ભોગવીને પણ ખપાવતો હોય છે. આ તો છેલ્લામા છેલ્લા તત્ત્વજ્ઞાનની વાત છે, છતાં આપણા માટે તો છૂટવાનો એજ ઉપાય છે કે, ભોગને રોગ સમજીને તેમાથી ક્રમે ક્રમે નિવર્તવાનો ઉપાય કરવો.

એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યસ્વરૂપ ન થઈ જાય

પણ સહાયરૂપ જરૂર થાય.

કદા કોણ ? એ વિષયના વ્યાખ્યાનમાં આપણે બીજા ઘણા ઘણા વિષયોને આવરી લીધા છે. શરૂઆતમા આપણે કહ્યું હતું કે, આત્મા સ્વસંવેદન પ્રત્યક્ષ છે પણ ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ નથી કારણ કે, આત્મા અતિન્દ્રિય છે આત્માને પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયના વિષયનું જ્ઞાન હોય છે અને ઇન્દ્રિયોની ગેરહાજરીમા પણ આત્મા તે તે ઇન્દ્રિયોના વિષયોનું જ્ઞાન કરી શકે છે આ વિષયપર સૂચગૂડાગ સૂત્રની નિયુક્તિમા ભગવાન ભદ્રબાહુ સ્વામિએ કોઈ અલૌકિક પ્રકાશ પાડેલો છે. આત્મસિદ્ધિમા શ્રીમદ્ રાજચંદ્રએ પણ આવા તત્ત્વ જ્ઞાનનાં ગહનમા ગહન વિષયને સહેલો કરીને તેની પર અપૂર્વ પ્રકાશ પાડ્યો છે.

દેહ, ઇન્દ્રિય કે દ્રવ્ય પ્રાણે આત્માને જાણી શકતા નથી. કારણ કે, તે બધા પોતેજ આત્માની સત્તા થકી પ્રવર્તે છે. હવે આમાં જીવ જીવનું કરે ને જડ જડનું એ સિદ્ધાંત ક્યાં રહ્યો ?

“દેહ ન જાણે તેહને

જાણે ન ઇન્દ્રિય પ્રાણ,

આત્માની સત્તા વડે,

તેહ પ્રવર્તે જાણ,

(આત્મસિદ્ધિ)

જીવ દ્રવ્ય કે પુદ્ગલ દ્રવ્ય કોઈ પણ દ્રવ્ય પોતાની સ્વરૂપ સત્તાનો ત્યાગ કરીને પરદ્રવ્ય સ્વરૂપે ન થઈ જાય એ બરાબર છે પણ એટલાથી કોઈ દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને સહાયરૂપ પણ ન બને તેવો કોઈ પણ સિદ્ધાંત જૈન દર્શનને માન્ય છે જ નહીં. દ્રવ્ય પરસ્પર એક એકને સહાયરૂપ-મદદરૂપ જરૂર બને છે છતાં એકાંતે એવી પ્રરૂપણા કરવી કે, એક દ્રવ્યબીજા દ્રવ્યનું કાંઈ પણ ન કરી શકે એ તો અનેકાંત દ્રષ્ટિનુંજ લોપ કરવા બરાબર છે

પૂ. ઉમાસ્વાતિ મહારાજે તત્વાર્થ સૂત્રમા દરેક દ્રવ્યના ઉપકારો વર્ણવ્યા છે, તેમા ગતિ સહાયકતા અને સ્થિતિ સહાયકતા એ ધર્મ અને અધર્મ દ્રવ્યનાં ઉપકારો છે તેમજ

“ પરસ્પરોપગ્રહો જીવનામ્ ”

અને પરસ્પર અનુગ્રહ કરવો એ જીવ દ્રવ્યનો ઉપકાર છે

સુખ-દુઃખ, જીવીત શ્વાસોશ્વાસ, શરીર, વાણી, મન એ બધા પુદ્ગલ દ્રવ્યનાં ઉપકારો છે આ બધું વ્યવહાર નયની અપેક્ષાએ છે પણ વ્યવહાર અને નિશ્ચય બન્ને ભગવાનને માન્ય છે કોઈ પરત્વી પર બળાત્કાર ગુજરનાર કહ્યેશે કે મેં આમાં કાંઈ ક્યું જ નથી ! આ તો પુદ્ગલે પુદ્ગલનું કામ ક્યું છે ચોરી કરનાર કહ્યેશે કે, પરદ્રવ્યનું હરણ કોઈ કરી શકે નહીં ! હિંસા કરનાર કહ્યેશે કે મેં કયા કોઈનાં પ્રાણ લીધાં છે ! આ તો આ જીવ આ સ્વરૂપે જ અવસ્થાંતરને પામવાનો હતો, એકાંતે પ્રરુપણા કરવામાં આવા કેટલાય અનર્થો સર્જવાનો ભય રહે છે, અને સદાચારનું તો દુનિયામાંથી ઉઠમણું થઈ જવાનું ! સિદ્ધ નિરંજન દશાને જીવ એક વાર પામી જાય પછી એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનું કંઈ કરતો નથી એ વાત બરાબર લાગુ પડશે. બાકી સંસાર પર્યાયમા જીવો રહેલા છે ત્યાં સુધી એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્ય રૂપે ન થઈ જાય, પણ એક બીજાને સહાયક તો જરૂર થાય છે, અને તે જ વાત આત્મસિદ્ધિમા લખી છે કે, “આત્માની સત્તાવડે તેહ પ્રવર્તે જાણ”

દ્રવ્યોનો અગુરૂલધુ સ્વભાવ

જીવ આમ જુઓ તો સર્વ અવસ્થાને વિષે બીજા બધા પરદ્રવ્યોથી નિરાલો જણાય છે. ચૈતન્ય સ્વભાવને લીધે બીજા દ્રવ્યોની અપેક્ષાએ જીવ દ્રવ્યની ઘણી મહાન વિશિષ્ટતા છે. બાકીના બધા દ્રવ્યો જડ છે, જ્યારે આત્મા ચૈતન્ય દ્રવ્ય છે. લોકલોકના ભાવોનો જાણવાનો સ્વભાવ જીવનો જ છે. ક્ષાયિક ભાવે કેવલજ્ઞાન પ્રગટે એટલે એક સમયમા જીવ લોકલોકનાં ભાવોને હસ્તામલકવત્ જાણી

જોઈ શકે છે. આવું સામર્થ્ય બીજા કોઈ દ્રવ્યનું નથી. માટે છ એ દ્રવ્યોમા જીવદ્રવ્ય એ મહાન દ્રવ્ય છે. જીવનું પ્રગટ રુપ જે ચૈતન્ય છે તે જ જીવને પિછાણવા માટેના મુખ્યમાં મુખ્ય એંધાણ છે. આ રીતનાં ચૈતન્ય સ્વભાવને લીધે જીવ દ્રવ્ય બધા દ્રવ્યોથી લિપ્ત ઠરે છે, એટલે દ્રવ્યો એક-બીજાને સહાયક હોવા છતાં પોતપોતાના સ્વભાવમાં જ રહે છે ક્યારે પણ પોતાના સ્વરૂપનો ત્યાગ કરીને એકબીજાને પામી જતા નથી ! દ્રવ્યોનો એવોજ અગુરૂ લઘુ સ્વભાવ છે કે, પોતાની સ્વરૂપ સત્તાનો ત્યાગ કરીને કોઈ પણ દ્રવ્ય ક્યારે પણ પર દ્રવ્ય સ્વરૂપે પલટાઈ ન જાય. છ એ દ્રવ્યો જે સ્વતંત્ર છે તે આ અપેક્ષાએ છે.

નક્કર માર્ગ અપનાવવાની જરૂર

ધર્માસ્તિકાયાદિ છ એ દ્રવ્યોમા જીવ દ્રવ્ય એ પ્રધાન દ્રવ્ય છે. તે જો એકાંતે સ્વતંત્ર હોત તો અનંત કાલથી અનંતાનંત દુઃખો તેને લોગવવાજ ન પડ્યા હોત. કર્મ ન્યાયે તેમ જીવ અનાદિ કાળથી નાચી રહ્યા છે તે જીવ દ્રવ્ય એકાંતે સ્વાધિન હોત તો શી રીતે બનત ? જીવ એકાંતે સ્વાધિન હોત તો તો જ્યાં અનંતા સિદ્ધોનો મેળો છે તેવા સિદ્ધાલયમાં ક્યારનો બિરાજી ગયો હોત ! માટે એક દ્રવ્ય પદ્ધતિને બીજા દ્રવ્ય સ્વરૂપે ન થઈ જાય એટલા પુરતી પ્રત્યેક દ્રવ્યની સ્વતંત્રતા ખરી ! બાકી અનંતાનંત કાર્મણુ વર્ગણના પુદ્ગલોથી લેપાએલા જીવને વર્તમાન અવસ્થામાંએ એકાંતે સ્વાધિન અને સ્વતંત્ર દ્રવ્ય માની લેવો, એ તો જન્મદીપની સજ્જત પામેલાં કેદીને સ્વાધિન માની લેવા બરાબર છે. સ્વરૂપ

સત્તાની અપેક્ષાએ બધા આત્માઓ સિદ્ધ સમાન છે. એ તો જૈન ધર્મનાં પ્રત્યેક અનુયાયીની માન્યતા છે, પણ જીવમાં રહેલી કર્મજન્ય મલીનતા અને તેના લીધે ચાર ગતિરૂપ સંસારમા અનાદિ કાળથી જીવ જે વિડંબનાઓને અનુભવી રહ્યો છે તે પણ એક નક્કર હકીકત છે. તેની પર એકલી સ્વરૂપ સત્તાની વાતો કરે કંઈ પડદો પડી જવાનો નથી, તેના માટે તો સંવર અને નિર્જરાનો અથવા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની આરાધનાનો કોઈ નક્કર માર્ગ જીવનમા અપનાવવો પડશે તો જ આ અનાદિની કર્મ-જન્ય પરાધિનતાનો અંત કરીને જીવ પોતાની સાચી સ્વાધિનતાને પ્રાપ્ત કરી શકશે. રત્નત્રયની આરાધના કરવા પૂર્વક કર્મોનો હાથ કરીને જીવ સિદ્ધ નિરંજન દશાને પામી જાય એજ સાચી સ્વાધિનતા છે. આ દશાયે પહોંચેલાજ ખરા સ્વતાંત્ર છે. બાકી એકાંત દ્રષ્ટિએ સ્વતાંત્રતાની વાતો કરવી એતો વસ્તુ સ્વરૂપના પોતાના અજ્ઞાનનું પ્રદર્શન કરવા જેવું છે.

ભૂત સમુદાયમાંથી ચૈતન્ય ઉત્પન્ન થઈ શકે નહીં !

જીવ ઘટપટાદિ પદાર્થોને જાણે એટલે તે તે પદાર્થને માનવા તૈયાર થઈ જાય છે, પણ આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે જાણનારો જે પોતે આત્મા છે તેને કેટલાકો માનવા તૈયાર હોતા નથી. એટલે લખવું પડ્યું કે, જે જેને તું જાણે તે તેને માનવા તૈયાર અને જાણનારો જે આત્મા તેનેજ માનવા તૈયાર નહીં. વાહ ! તારી સમજણ ને વાહ તારું જ્ઞાન ! નાસ્તિકો કહે છે કે, પૃથ્વી, અ- તેજ, વાયુ, વગેરે ભૂત સમુદાયમાંથી આત્મા ઉત્પન્ન થ

છે આત્મા ચૈતન્ય નથી, પણ ભૂતસમુદાયમાંથી ઉત્પન્ન થએલો છે. જેમ ગોળ, લોટ, મહુડાના ફૂલ, વગેરેમાંથી મદિરા ઉત્પન્ન થાય તેમ આત્મા ભૂત સમુદાયમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. આવી પ્રરૂપણા નાસ્તિક દર્શનની છે. પણ ભૂત સમુદાય જ્યાં પોતે જડ છે ત્યાં જડમાંથી ચૈતન્ય ઉત્પન્ન થાય શી રીતે ? ગોળ, લોટ, વગેરેમાં જે સડો ઉત્પન્ન થાય છે તેનું કારણ એ છે કે તે પ્રત્યેકમા માદકતાના અંશો રહેલાં છે, એટલે તે તેનો સમુદાય એકત્રિત થતાં તેમાંથી મદિરા ઉત્પન્ન થાય તે સ્વાભાવિક છે. પણ ભૂત સમુદાય કે જે પોતે જડ છે, જેમાં ચૈતન્યના કોઈ અંશો પણ નથી તો તેમાંથી ચૈતન્ય ઉત્પન્ન થઈ શકે જ નહીં !

આત્મા અનાદિ અનંત

દુનિયામાં કારણને અનુરૂપ કાર્ય થાય છે. માટીમાંથી ઘટ થાય, કારણ કે તે તેનું કારણ છે. પણ માટીમાંથી પટ શી રીતે થાય ? હા ! તંતુમાંથી પટ જરૂર થાય તો તેમાંથી ઘટ ન થાય. એક ભૂતમા જે ચૈતન્યનો અંશ નથી તો સમુદાયમા પણ તે અંશ ક્યાંથી આવવાનો છે ? રેતીના એક કણમાં જે તેલ નથી તો લાખ મણ રેતી પીલવાથીએ તેલ ક્યાંથી નીકળવાનું છે ? પાણીનાં એક બિન્દુમાં જે ઘી નથી તો ગમે તેટલું પાણી વલોવે પણ ઘી તેમાંથી નીકળી શકેજ નહીં ! તેવી રીતે જીવરાશી ચ્યવી ગયા બાદ પૃથ્વી, તેજ, વગેરે એક એકમા ચૈતન્ય ન હોય તો ભૂત સમુદાય સમ્મિલિત થતા પણ તેમાંથી ચૈતન્ય ઉત્પન્ન થઈ શકે નહીં ! જે વ્યક્તિમા ન હોય તે સમુદાયમાં ક્યાંથી

આવે ? માટે ચૈતન્ય એ ભૂત ધર્મ નથી પણ આત્મ ધર્મ છે આત્માએ ભૂત સમુદાયમાથી ઉત્પન્ન થનારો નથી પણ અનાદિ અનંત શાશ્વત્ તત્ત્વ છે અને જે પ્રત્યેકને સ્વ સંવેદનથી ગમ્ય છે. છદ્મસ્થો માટે આત્મા ભલે પરોક્ષ છે, કારણ કે આત્મા અરૂપી અને અમૂર્ત છે છતાં આત્માનાં જ્ઞાન દર્શનાદિ ગુણો સૌને પ્રત્યક્ષ છે ગુણ પરથી ગુણીની પણ ઓળખાણ થઈ શકે છે ગુણ જેના પ્રત્યક્ષ તેનો ગુણી પણ અપેક્ષાએ પ્રત્યક્ષ માની શકાય આમતો અરૂપી આત્માના ગુણો પણ અરૂપીજ હોય પણ સ્વસંવેદનની અપેક્ષા એ પ્રત્યક્ષ કદા છે.

શંકાનો કરનાર જ આત્મા પોતે !

ઘણા નાસ્તિકો કહે છે કે, આત્મા હોય તો પ્રત્યક્ષ દેખાડો ? તો તેના પ્રત્યુત્તરમા સમજવાનું કે જ્ઞાનાદિ ગુણની પ્રત્યક્ષતામા ગુણી આત્માની પ્રત્યક્ષતા સ્વતઃસિદ્ધ થઈ જાય છે બાકી આત્મા અરૂપી સત્તા છે, તેને સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષપણે તો કેવલજ્ઞાની લગવતોજ જોઈ જાણી શકે છે. છતાં છદ્મસ્થો માટે પણ અનુમાન પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણથી આત્માની સિદ્ધિ થઈ શકે છે. ખૂબીની વાત તો એ છે કે,

“આત્માની શંકા કરે, આત્મા પોતે આપ,
શંકાનો કરનાર તે, અચરજ એહ અમાપ

આત્માની શંકા કરનારો આત્મા પોતે જ છે જે શંકાનો કરનારો છે તે પોતેજ આત્મા છે ! આપ પોતેજ પોતાની શંકા કરે એ આશ્ચર્ય પણ અમાપ કહેવાય શ્રીમ

રાજ્યદ્રશ્યો તત્વ જ્ઞાનની વાતોને કેટલી સરલ કરી નાખી છે ! પોતે તત્વજ્ઞાની હોવા છતાં સદ્વ્યવહારનો પણ તેમણે કયાય લોપ કર્યો નથી, ઉદ્દું તેમણે લખેલું છે કે, વ્યવહારથી જ નિશ્ચય પમાય છે. સમજ્યા વિના સદ્ વ્યવહારને લોપનાર સ્વપ્ન ઉભય માટે દુર્લભ ઓધીપાણું પ્રાપ્ત કરે છે. વળી લખે છે કે, કયાય નિષેધ કરાયો હોય તો અસદ્વ્યવહારનો નિષેધ કરાયો છે, સમિતિગુપ્તિરૂપ વ્યવહારનો લોપ કરવાનો હોત તો તિર્થંકરોને બીજું પ્રત્યેવાનું જ શુ રહેતું હતું ? માટે સદ્ વ્યવહારનો કોઈ પણ મહા પુરૂષે લોપ કર્યો નથી, છતાં આ કાળના કેટલાક શુષ્ક અધ્યાત્મિકો સદ્વ્યવહારથી ધર્મ માનનારને ગિથ્યા દ્રષ્ટિ કરાવે છે.

ભેદ વિજ્ઞાનની વાસ્તવિક સમજણ

આત્મા હશે કે નહીં ? પરલોક હશે કે નહીં ? આવી શંકાઓ આત્માનેજ થાય છે. પુદ્ગલાદિ દ્રવ્યોમાં જીવસત્તાજ નથી તો શંકા કેને ઉડવાની છે ? મનુષ્ય શરીરમાંથી પણ જીવ નીકળી ગયા બાદ આવી શંકાઓ ઉઠવાપણુ ગ્રહેતું નથી શંકા-જિજ્ઞાસા જેને થાય તે આત્મા પોતેજ છે માટે જ્ઞાતાને દ્રષ્ટા આત્મા પોતેજ છે. યૂ ઉપાધ્યાય યગોવિજયજી મહારાજ આ વિષયની પુષ્ટિમાં લખે છે કે,

મિત્રા પ્રત્યેકમાત્માનો વિભિન્ના પુદ્ગલા અપિ ।

ગ્રન્થ મ મર્ગે દ્રવ્યેવં ય પડ્યતિ સ પડ્યતિ ॥

સ આત્મા અનંતાનં આત્માઓ છે પણ તે આત્માઓ

પ્રત્યેક આત્માથી ભિન્ન છે. સ્વરૂપથી ભલે બધા આત્માઓ એક હોય પણ વ્યક્તિથી અનેક છે જો એમ ન હોય તો તો એકના મોક્ષમાં બધાનો મોક્ષ થઈ જાય ! અને જગતની ચિત્ર-વિચિત્રતા પણ ઘટે નહીં. પ્રત્યેક આત્માઓના કર્મજન્ય સંસ્કાર પણ ભિન્ન ભિન્ન હોય છે. એકને આઠ નવ વર્ષની ઉંમરે સંસાર પર વૈરાગ્ય આવી જાય છે તો બીજાને એ'શી-નેવું વર્ષની ઉંમરે પણ વૈરાગ્ય આવતો નથી. માટે સગ્રહ નયની દ્રષ્ટિએ “ એને આચાર્ય ” એ સિદ્ધાંત બરાબર છે. બાકી વ્યવહારનયની દ્રષ્ટિએ આત્મા એક નહીં પણ અનંતાનંત આત્માઓ છે. અને પ્રત્યેક આત્માઓ પ્રત્યેક આત્માઓથી ભિન્ન છે પિતા મરીને નરકે જાય અને છોકરો દેવલોકે જાય ! પત્ની મૃત્યુને પામીને સ્વર્ગે જાય અને પતિ નરકે જાય તે પ્રત્યેક આત્મા પ્રત્યેક આત્માથી ભિન્ન ન હોય તો બને શી રીતે ? માટે આ ગાથા આપણને બરોબરનો ભેદ જ્ઞાન કરાવનારી છે. ભેદ જ્ઞાન થઈ જાય તો પર તરફનો મોહ ઘણો ઓછો થઈ જાય.

શરીરાદિ પુદ્ગલોથી પણ આત્મા ભિન્ન છે. શરીર કે ધન સંપત્તિ વગેરે પર પુદ્ગલોમાં એક પરમાણુ માત્ર પણ જીવની માલીકીનું નથી તે બધાનો જીવની સાથે સંયોગિક સંબંધ છે. માટે જીવે તેમાં લેશપણ રાગ પોષવા જેવો નથી. સંયોગમાં જેટલો રાગ પોષાય તેટલો જ વિયોગમાં દુઃખ ઉભુ થાય છે. જેનો સંયોગ તેનો વિયોગ તો થવાનો જ છે. સંસાર આખોએ સ્વપ્નવત્ છે. રાત સ્વપ્ન આવે અને સંસારના સ્વપ્નમાં લાણુ અંતર નથ સ્વપ્નમાં ક્યારેક રક-રાજા બને પણ આખ ઉઘડે તોમ આ સંસાર સ્વપ્ન એવું છે કે

મીચાસે ત્યાં કાંઈ નહીં હોય ! માટે રાત્રીનું સ્વપ્ન કે આ દીવાસ્વપ્ન તે વચ્ચે લાંબુ અંતર નથી. આ રીતે પ્રત્યેક આત્માઓથી પોતાના આત્માને લિન્ન દેખનાર પુદ્ગલોને પણ લિન્ન નિહાળનારો અને સંસારને સ્વપ્નવત્ જોનારો તેજ ખરો દ્રષ્ટા છે. સાચા અર્થમાં તેજ દેખનારો છે. આ લિન્નત્વની વ્યાખ્યા મમત્વને હઠાવવા માટે અતિ ઉપયોગી છે.

જીવ માત્રને સ્વ આત્મા સમાન દેખનારોજ ખરો દ્રષ્ટા

દ્રષ્ટા કોણ ? એ વિષયમાં તાત્ત્વિક દ્રષ્ટિએ આત્મા પોતેજ દ્રષ્ટા એ વાત સારી રીતે સિદ્ધ કરી ગયા. દ્રષ્ટા એ શબ્દનો અર્થ દેખનારો એવો થાય છે. ખરી રીતે દેખનારો કોણ કહેવાય તે જો કે ઉપરના વિવેચનમાં કહી ગયા પણ વ્યવહારનયની દ્રષ્ટિએ મહાપુરૂષોએ ફરમાવ્યું છે કે,

આત્મવત્ સર્વં ભૂતેષુ પરં દ્રવ્યેષુ લોષ્ટવત્ ।
માતૃવત્ પરદારાણી યઃ પश्यति स पश्यति ॥

સર્વં પ્રાણી માત્રને જે સ્વ આત્મા સમાન દેખનારો છે, કારણ કે પ્રાણી માત્રને આપણા પોતાના આત્માની જેમ મુખ પ્રિય છે અને દુઃખ સૌને અપ્રિય છે માટે મુખ-દુઃખની પ્રાણનમા પ્રાણી માત્રને જે સ્વ આત્મા સમાન દેખનારો છે તે જ ખરો દ્રષ્ટા છે. દ્રષ્ટાપણું જીવનમાં આવ્યા પછી પ્રત્યેક આત્મા સાથેનો આપણો વર્તવિ મુધરી જાય છે. મુખ જધાને પ્રિય છે, દુઃખ જધાને અપ્રિય છે. પછી તો એ

જીવને એમજ થાય કે મારા આત્માને જે કાંઈ અનિષ્ટ હોય તે મારે બીજા પ્રતિ નહિજ આચરવું જોઈએ. કારણ કે જેવો મારો આત્મા છે તેવોજ બીજાનો છે. હિંસા, જૂઠું, ચૌર્યકર્મ, વિશ્વાસઘાતાદિ મને ઇષ્ટ નથી, તો તેવા પાપ હું બીજા પ્રતિ કેમ આચરી શકું ? વ્યાપાર-વાણિજ્યમાં મારી સાથે કોઈ દુગો કરે અથવા મને કોઈ છેતરે તે મને અનિષ્ટ છે, તો તેવો વર્તાવ મારાથી બીજા પ્રતિ પણ ન જ થઈ શકે ! દરેક આત્માઓને એ આત્મા સમાન જણાયા પછી તો જીવનની આખી દિશા બદલાઈ જાય છે.

ધાર્મિક અને દાંભિક જીવન વચ્ચેનું અંતર

પછીતો જીવનમાં બાહ્ય અને અભ્યંતર વ્યવહારમાં સમાનરૂપતા આવી જાય છે. બહારમાં કંઈ ને બીતરમાં કંઈ ! તેવો વિસંવાદ જીવનમાં રહેતો નથી. જ્યારે આજે દેખાડવાના જુદા ને ચાવવાના જુદા, એ શબ્દનો પ્રયોગ ખૂબ થયા કરતો હોય છે ! મનુષ્યોની કંઈની અને કરણીમાં જ્યારે ઘણુંજ અંતર દેખાય ત્યારે સમજવું કે જીવનમાં ધર્મને બદલે અંકલો દાંભ પાપાઈ રહ્યો છે, વાણી, વર્તન અને વિચારમાં અંકાકારતા એજ સાચી ધાર્મિકતા છે, અને એ ત્રણમાં ભિન્નતા એ ધાર્મિકતા નહીં નરી દાંભિકતા છે. વાણી, વર્તન ને વિચાર એ ત્રણમાં અંકાકારતા એ તો ધાર્મિક જીવનની પુર બહાર કહી શકાય. જ્યારે ત્રણમાં ભિન્નતા એ દાંભિક જીવનની પુર બહાર કહેવાય આજે માનવી બોલે છે કંઈ ને કંઈ છે કંઈ, માનવી જેને ઉપરથી સલામ ભરતો હોય તેનુંજ પાછું મનથી જુર ચિતવતો હોય છે ક્યાં રહી આમાં વાણી, વર્તન ને વિચારની અંકાકારતા ?

જીવનની ખરી તાલબદ્ધતા

માનવી પ્રત્યક્ષમાં જેની પ્રસંશા કરતો હોય છે, પરોક્ષમાં તેની જ પાછી નિંદા કરતો હોય છે. ક્યાં રહી આમાં જીવનનાં સુરોની તાલબદ્ધતા ? સંગીતકાર સંગીત લલકારતો હોય પણ સુરમાં તાલબદ્ધતા ન હોય તો સાંભળનારને તે સંગીત બેમુરૂ લાગે છે. તેમ જીવનમાં વાણી, વર્તન ને વિચારની જે એકાકારતા એજ ખરી તાલબદ્ધતા છે. તે વિના જીવન પણ બેમુરૂ બની જાય છે કયાય દંભ સેવવામાં ધર્મ છે જ નહીં ! નમ્રતા અને સગલતા આચરવામાં ધર્મ છે. બધા આત્માઓ સ્વઆત્મા સમાન લાગ્યા પછી વાણી, વર્તન ને વિચારમાં વિસંવાદ રહેવોજ ન જોઈએ અને તેમાં વિસંવાદ રહ્યો હોય તો સમજવું કે ધાર્મિક જીવનને નામે આપણે એકલું દાલિક જીવન જીવી રહ્યા છીએ.

દ્રષ્ટા નહીં પણ બ્રહ્મા !

પ્રત્યેક આત્માઓને સ્વઆત્મા સમાન દેખનારો સાચો દ્રષ્ટા છે તેમ પર ધનને જે પત્થર સમ ગણનારો છે, પરસ્ત્રીને જે સગી જનેતા સમાન દેખનારો છે, અથવા સગી બહેન કે પુત્રી સમાન દેખનારો છે, તે જ ખરો દ્રષ્ટા છે. પર ધન અને પરસ્ત્રી દેખીને જેની આંખ બગડે તે દ્રષ્ટા નહીં પણ બ્રહ્મા છે ! કોઈને ત્યાં અદળક ધન હોય તો સમજવું તે તેના પુન્યનો ઉદય છે. તેનો પુન્યોદય જોઈને આપણે આપણા મનમાં પ્રસન્નતા લાવવાની છે. કોઈના પુન્યોદયની ખ્યાલ કરવાથી તો આપણું પુન્ય જેટલું હશે તેટલું જ સળગી

ઉઠવાનું છે માટે પોતાના પુન્યોદયે કોઈ વૈભવશાળી ખન્યા હોય તેવાઓ પ્રતિ મનમા લેશ પણ હલકાં વિચારો લાવવા નહીં, અને લાવવાજ હોયતો એટલાં પુરતા વિચારો મનમા જરૂર લાવવા કે આ ભાગ્યશાળી સંપત્તિનો નમ્ર ભાવે સન્માર્ગે વ્યય કરીને પુન્યોદયને સાર્થક કરી લે તો કેવું સારું ?

પરત્રીઓનાં રૂપ કે સૌંદર્યને જોઈને મનમા દુર્વિચારો લાવવા એ દ્રષ્ટાપણું નહીં પણ બ્રહ્માપણું છે. રૂપ કે સૌંદર્ય પુન્યોદયથી મળે છે, પણ ખીજનું રૂપ જોઈને મન ને આખ પાપોદયથી બગડે છે ! કપડામાથી મેલ કાઢી નાખવો એ ઘણું સહેલું છે પણ મનનો મેલ કાઢી નાખવો એ સહેલું નથી. આજે મનુષ્યો મન અને આખથી જ વધારે પાપ બાધે છે. કોઈના પુન્યોદયમા આપણે પાપોદય જાગે એ તો અજબ-અજબની વાત કહેવાય ! કોઈ પણ સ્ત્રીને રૂપ કે સૌંદર્યની પ્રાપ્તિ થાય એ તેનાં પુન્યનો ઉદય છે પણ તેનું જ રૂપ કે સૌંદર્ય નિહાળીને આપણી આખ અને મન બગડે એ આપણા તિવ્ર પાપનો ઉદય છે.

રામ દશાને સીધે ભલભલાનું અધઃપતન

કોઈનાં પણ રૂપ કે સૌંદર્યને નિહાળીને મનમાં અશુભ વિચારો લાવવા એ મહા પાપ છે. કદાચ વિચારો મનમાં લાવવાજ હોય તો એવા લાવવા કે વાહ ! કુદરતે આને રૂપ કે સૌંદર્યની કેવી ઉદાર હાથે બક્ષીસ કરી છે ? છૂટે હાથે કુદરતે આના જીવનમાં સૌંદર્ય વેરી દીધું છે. અદ્ભૂત રૂપ કે સૌંદર્ય પણ પુન્યોદય વિના પ્રાપ્ત થતા નથી ! આવું રૂપ મળ્યું છે તો જરૂર ભવાતરમાં આ જીવે તપ

કરેલું હોયું નેહએ. એકલી ઇંગ્લા અને ઝંખના કરવાથી દુનિયામાં કંઈ મળતું નથી. દરેક પ્રકારના ઇન્ટ સંયોગની પ્રાપ્તિ પુન્યોદયથી થાય છે. આવા વિચારો મનમાં લાવવાથી કર્મ ઘણું ઓછા બંધાય છે. બાકી રૂપની પાછળ અધ જનવાથી તો કેટલીકવાર જીંદગી હારી જવાય છે, માટે કોઈના પણ રૂપ કે સૌંદર્ય તરફ પહેલાતો દ્રષ્ટિજ ન કરવી નેહએ, છતાં પ્રમાદને વશ જીવ છે, ક્યારેક દ્રષ્ટિ ચાલી જાય તો તેમાં રાગ કે દ્વેષની ખુદ્ધિ ન થવી નેહએ. રૂપ તરફની રાગ દશાને લીધે રાવણ અને દુર્યોધન જેવાનું પણ ઘોર અધઃપતન થયાનું શાસ્ત્રોમાં સાલગીએ છીએ

એક વિષયની પરવશતામાં પ્રાણુહાની તો પંચેન્દ્રિયપરવશતા વિષે તો કહેવુજ શું !

આ ભવમા તેઓ કડણ વિનાશને પામ્યા અને ભવાંતરમા દુર્ગતિના દાણુ દુઃખો ભોગવી રહ્યા છે. માટે રૂપમાં પતંગીયાની જેમ લુપ્ધ જનવા જેવું નથી. દીપકનાં પ્રકાશનું મનોહર રૂપ નેહને પતંગીયા તેમાં ઝંપલાવે છે. પણ પરિણામે પ્રાણુ હાની વહોરી લેવાનો વખત આવે છે. પતંગીયા તો જિયારાં ઇન્દ્રિયોની અપેક્ષાએ વિકલેન્દ્રિય પ્રાણી કહેવાય એટલે તેનામાં લાખી ખુદ્ધિ ન હોય પણ ખુદ્ધિશાળી કહેવાતા મનુષ્યો પણ જ્યારે રૂપ કે સૌંદર્યમાં પતંગીયાની જેમ કુતી પડતા હોય ત્યારે તો એમજ લાગે કે આ છતી ખુદ્ધિએ દિવાળું કાં કાઢે ? શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ વગેરે એકેક ઇન્દ્રિયના વિષયમાં લુપ્ધ બનેલ હરણુ, પતંગ અને જમર વગેરે પ્રાણીઓ મૃત્યુનાં દુઃખને અનુભવે છે. તો પછી

જેઓ પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા આસક્ત બનેલા હોય તેવાઓ માટે તો કહેવાનું જ શું રહે ? વિષયોમા લુપ્ત બનેલાઓને જન્મ મરણનાં દુઃખો એક-એ વાર નહીં, અનંતી અનંતીવાર ભોગવવા પડે છે માટે વિષયોમાં નજર નાખવા જેવી નથી. દ્રષ્ટાપણું એવું કેળવો કે જીવ વિષયોમા વિરાગ ભાવને પામે !

શ્રી લક્ષ્મણજીનો અપૂર્વ સંયમ

દ્રષ્ટા ખરેખરા લક્ષ્મણજી હતા. ચૌદ વર્ષ પર્યંત વનવાસમા સીતાજીની સાથે રહ્યા પણ કોઈ દિવસ સીતાજીનાં શરીર પરનાં ઘરેણા તેમણે જોયા ન હતા ! તો પછી રૂપ રંગ જોવાની તો વાતજ ક્યાં રહી ? ચૌદ વર્ષના વનવાસમાં લક્ષ્મણજી રામચંદ્રજીને દશરથજીની જગ્યાએ ગણતા હતા અને પોતાની માતા સુમિત્રાજીની જગ્યાએ જનકીજીને ગણતા હતા અને અટવીને અયાધ્યા ગણતા હતા. ખસ રામ ત્યાં અયોધ્યા એજ તેમનાં જીવનનો મુખ્ય મત્ર હતો. ભર જંગલમાંથી રાવણ જ્યારે સીતાજીનું હરણ કરી ગયા ત્યારે બન્ને ભાઈઓ શોડીવારને માટે ખૂબજ વિહલ બની ગયા છે. ત્યારળાદ સીતાજીની શોધમાં અમુક વિદ્યાધરોને મોકલવામા આવ્યા પણ કયાય શોધ લાગી નહીં. સિદ્ધ કુંડલ-કંકણ વગેરે ઘરેણા જંગલમાંથી શોધમાં ગએલા વિદ્યાધરોને મળી આવ્યા. એટલે રામચંદ્રજી લક્ષ્મણજીને પુછે છે કે આ અલંકાર તારા ભાભીના છે કે કોઈ બીજાનાં છે ? તું જરા પરીક્ષા કર.

ત્યારળાદ લક્ષ્મણજીએ જે પ્રત્યુત્તર વાળ્યો છે તે

અંગેનો ઉલ્લેખ વાલ્મીકી રામાયણમાં અતિ સુદર શૈલીમાં કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં લખ્યું છે કે,

કુંહલે નામિ જાનામિ, નામિજાનામિકંકણે ।

નપુરેત્વમિજાનામિ, નિત્યપાદામિવંદનાત ॥

બાંધવ ! હું જનકીજીના કુંડલ કે કંકણ વિષે જાણતો નથી, તેમ બીજાં પણ તેમનાં અલકારાદિ વિષે હું કંઈ પણ જાણતો નથી ! ફક્ત પગના નૂપર (ઝાઝર) વિષે જાણુ છું અને તે પણ હું તેમને પગમાં પડીને નિત્ય પ્રણામ કરતો હોવાથી જાણી શક્યો છું. સીતાજી લક્ષ્મણજીના ભાભી હોવા છતાં દરરોજ પ્રણામ કરતા હતાં ! લક્ષ્મણજી જેવા સંયમી તેવાજ નમ્રશીલ હતા. જ્યારે આજે તો મોટાં લાગનાં સગા મા-બાપને પગે લાગતા નથી તો ભાભીનો તો વારોજ ક્યાથી આવવાનો છે ? મનુષ્યમાં વિનય-વિવેકાદિનાં ગુણો ન હોય તો તેનું જીવન નીર વિનાની નદીની જેમ શોભાને પામતું નથી. સદ્ગુણ એજ જીવનની ખરી શોભા છે. ગમે તેવો સ્વરૂપવાન હોય પણ જીવનમાં સદાચાર ન હોય તો એકલાં રૂપની કશી કિંમત નથી. જેવો સ્વરૂપવાન તેવોજ શીયળવાન હોય તો સોનામાં મુગંધ સમાન કહેવાય !

લક્ષ્મણજીનાં પ્રત્યુત્તરથી રામચંદ્રજીને કેટલો સંતોષ થયો હશે ? જો કે રામચંદ્રજીને લક્ષ્મણજીનાં ચારિત્ર વિષે લેશ પણ મનમાં શંકા ન હતી કેવળ જાણવા માટે જ પૂછેલું હતું, છતાં આ પ્રત્યુત્તર સાંભળીને રામચંદ્રજી પણ ઘડીભરને માટે તો જાણે આશ્ચર્યમાં ગરકાવ બની ગયા !

આટલા વર્ષોથી સાથે રહે ને કુંડલ અને કંકણ વિષે કંઈ જાણે નહીં ? એ દ્રષ્ટિ પરનો કાળુ કેટલો કહેવાય ? જે કે લક્ષ્મણજી તો જાનકીજીનાં દીપર હતા ને નહોતા જાણતા પણ રામચંદ્રજી તો જાનકીજીનાં સરથાર હતા ને ખુદ રામચંદ્રજીને સ્ત્રીતાજીનાં અલંકાર વિષે કશી માહિતી ન હતી અને પોતે નહોતા જાણતા માટેજ તેમણે લક્ષ્મણજીને પૂછેલું હતું. પુછવાની પાછળ લક્ષ્મણજીની પરીક્ષા કરવાનો ઇરાદો નહોતો. લક્ષ્મણજીનાં ચારિત્ર વિષે રામચંદ્રજી તદ્દન નિશંક હતા.

જીવન અને મરણ બન્નેને ધન્ય બનાવનારા

ચૌદ વર્ષના વનવાસનાં કાળમાં રામચંદ્રજીએ મહા સતી સ્ત્રીતાજી પોતાના ભાર્યા હોવા છતાં તેમની સાથેનો વર્તાવ ભગિની જેવો રાખ્યો હતો. ખૂબજ મર્યાદાથી વર્તનારા એ મહાપુરૂષ હતા. ત્યારેજ આખી દુનિયા તેમને મર્યાદા પુરૂષોત્તમથી ઓળખે છે. સંસ્કૃત્તિનાં આદર્શોને સંપૂર્ણપણે જીવનમાં અપનાવનારાં એ પુરૂષો હતા. રામ અને લક્ષ્મણનું જીવન આર્ષ દેશનાં પ્રત્યેક માનવી માટે આદર્શરૂપ રહ્યું છે. જીવન અને મરણ બન્ને જેમનાં ધન્ય બનેલાં છે તે મહાપુરૂષોની યથોગ્યાયા ક્યા શબ્દોમાં વર્ણવી શકાય ?

જુગનાં જુગ વિતી ગયા છતાં જે મહા પુરૂષોનાં પવિત્ર જીવન પર આજે અધ્યાપિપર્યંત કરોડો મનુષ્યો પોતાની શુભ ભાવનાના અર્ધ ચડાવી રહ્યા છે. મહા પુરૂષો પ્રતિની શું આ જેવી તેવી શુભ મનોકામનાં કહેવાય ?

ઘણીજ ઉંચી મનોકામના કહેવાય. આવા મહાપુરુષોના આદર્શને જીવનમાં અપનાવનારા પણ પોતાના જીવનને ધન્ય બનાવી લે છે. રામ-લક્ષ્મણ જેવા મહાપુરુષોને જ સાચા અર્થમાં ખરા દ્રષ્ટા કહી શકાય. આટલાથી આજના વ્યાખ્યાનનું પૂર્વાર્ધ પૂરું થાય છે. હવે ઉત્તરાર્ધ આવતી કાલના વ્યાખ્યાનમાં કહેવાશે.

લાભથી વંચિત રહેનારાં અથવા આટલાને ચક્રુ ઇન્દ્રિયથી હૃદયના ભાવ પૂર્વક નહીં નિરખનારા બિચારા લાગ્યહીન જીવો. લવોલવને માટે ચક્રુદર્શનાવરણીય કર્મ ખાંધે છે, અને તે કર્મના વિપાક તે જીવોને ભવોનાભવો સુધી ભોગવવાં પડે છે. મહાન પુન્યના ઉદ્યે જીવને ઇન્દ્રિયોની પ્રાપ્તિ થાય છે. હવે પુન્યનાં યોગે મળેલી ઇન્દ્રિયોનો ભે મદુપયોગ કરવામાં આવે તો અનંત લાભનું કારણ થાય છે, અને દુરુપયોગ કરવામાં આવે તો ગેરલાભ પણ તેટલું જ થવાનું છે. નાટક-સિનેમા જોવામાં ચક્રુ ઇન્દ્રિયનો દુરુપયોગ કરનારાં મનુષ્યોને દ્રષ્ટા કેમ કહી શકાય ? તેવા પણ દ્રષ્ટા હોય તો પછી બ્રહ્મા કોણ કહેવાશે ? આજે મનુષ્યોને સિનેમાનો તો એક પ્રકારનો હરામ ચસ્કો લાગ્યો છે. ફીલ્મ જોવા ઉપડવું એટલે ઘરમાર્થી જાંઘાં એકી સાથે જાણે નીકળી જ પડે છે. ફીલ્મ જોવામાં શું નુકશાન છે ? શું તેમાં શુભ દોષ છે ? ખાલ-યુવાન કે વૃદ્ધોમાં પણ સિનેમા જોવાથી કેટલા નબળા સંસ્કાર પડે છે તે અંગેનો તો જાણે કંઈ વિચારજ કરવાનો રહેતો નથી.

જેમાં કેવલ પૈસાનો ધુમાડો જ થતો હોય, સમયનો દુરુપયોગ થતો હોય, એટલુંજ નહીં પણ સંસ્કાર ધનનું છડે ચોક લીલામ થતું હોય તેવા માગે પૂર્વાપરનો વિચાર ક્યાં વિના ચાલી કેમ નીકળાય ? સિનેમાં જોવાથી ખાળકોમાં કેટલી ખટીઓ પેસે છે ? તેમનાં સંસ્કાર ધનનો કંઈ ખાલ જ કરવાનો નહીં ? તેમનાં ભવિષ્યને શું અંધકારમય ખનાવવું છે ? સિનેમા જોવાથી ખચ્ચાઓમાં ક્યા શુભ સંસ્કારો પડવાના છે ? જેમાં કેવલ પાપમાલીજ દોષ તેમાં વળી સંસ્કાર ધનની આશા જ ક્યાંથી રાખી શકાય ?

જેવું હોય તો આખે આડો હાથ રાખીને જોતા હોય છે. આ ઉપરથી જણાઈ આવે છે કે પૂર્વભવની કુકર્મોની કુટેવ જાણે હજીએ વિસારે પડી નથી. જિન પ્રતિમાના દર્શનની જેમ મુનિ દર્શનનો પણ કોઈ અપૂર્વ પ્રભાવ છે. ઇલાચીકુમાર મુનિ દર્શનના પ્રભાવે સાક્ષાત કેવલજ્ઞાન પામ્યા છે.

— દ્રષ્ટાંત —

ઘણાજ પ્રાચીન કાળની વાત છે. તે કાળમાં આ ભરત ક્ષેત્રમાં ઇલાવધન કરીને નગર હતું. ધન-ધાન્યાદિથી તે નગર સંપૂર્ણ હતું તે કાળમાં રાજા-પ્રજા વચ્ચેના સંબંધો ખૂબ ઊંચા હતા. પૃથ્વીના વાતાવરણમાં ચૈત્રે પ્રેમનો દિવ્ય પ્રકાશ હતો. તે કાળનાં લોકો એકલા સ્વાર્થ સામું જ નહીં પણ પરમાર્થ સામું પણ જોનારા હતા. દુઃખીનો સાદ માલગીને માનવતાની વહારે દોડનારા તે કાળમાં ઘણા મજબૂત હતા. જ્યારે દુનિયામાં એકલી સ્વાર્થની જ પ્રધાનતા થઈ જાય અને પરમાર્થ ભૂલાઈ જાય ત્યારે સમજવું કે, ધરનીના પુન્ય પરવારી જોડા છે. મોટાં મોટા પર્વતોને કે સમુદ્રોને જ્ઞાનીઓએ પૃથ્વીને ભારરૂપ કહ્યા નથી પણ સ્વાર્થ મનુષ્યોને જરૂર પૃથ્વીને ભારરૂપ કહ્યા છે. પૃથ્વીપર કદપતર પણ ઉગે ને કંટકતર પણ ઉગે છે. તેમ પૃથ્વી પર સગ્ગન અને દુર્ગન બન્ને જન્મ ધારણ કરે છે. સગ્ગન પોતાના જન્મને સાર્થક કરી જાય છે, જ્યારે દુર્ગન મળેલાં જન્મને વ્યર્થ હારી જાય છે. નિરાધાર અને ગરીબ મનુષ્યો માટે કેટલાય મનુષ્યો આધારરૂપ હોય છે, તેવા મનુષ્યોને પૃથ્વીના ભારરૂપ નહીં પણ આભૂષરૂપ કહ્યા છે.

ધરતીને આભૂષણ રૂપ

એવા પણ મનુષ્યો પૃથ્વી પર જોવામાં આવે છે કે જેઓ પોતાનું પેટ પણ ભરી શકતા નથી અને એવા પણ પુન્યશાળી મનુષ્યો જોવામાં આવે છે કે, પોતાનું પેટ ભરવાનું તો ઠીક પણ હજારો મનુષ્યોના પેટ ભરતા હોય છે. જેના ઘરમાંથી હજારો મનુષ્યોના પેટમાં રોટલો જાય તે જ મનુષ્ય પૃથ્વીને આભૂષણ રૂપ છે. બાકી જેનાં પેટી પટારામાં એકલો BLACK (ખેડેક) નો પૈસોજ જતો હોય તેવા મનુષ્યો આ પૃથ્વીને આભૂષણ રૂપ તો નહીં પરંતુ દુષણ રૂપ તો જરૂર છે.

ઇલાવર્ધન નગરમાં ધનદત્ત કરીને શેઠ હતા. તે શેઠને પુત્ર ન હતો. ગૃહસ્થાશ્રમમાં ઘણાં વર્ષો વિત્યાબાદ તે શેઠને ત્યાં એક પુત્રનો જન્મ થયો અને પુત્રનું નામ, એક ઇલાચી દેવીની પ્રસન્નતાથી પુત્રનો જન્મ થયો. એટલે તે દેવીના નામને અનુરૂપ ઇલાચીકુમાર નામ પાડવામાં આવ્યું.

ક્રમે ક્રમે વૃદ્ધિને પામતો ઇલાચી યુવાનીના ઉંખરે આવીને ઉભો રહ્યો, છતાં યૌવનનો ઉન્માદ તેનાં મુખ પર દેખાતો નહોતો. જાણે જન્માંતરથીજ વૈરાગ્યનાં સંસ્કાર સાથે લઇને ન આવેલો હોય ! એટલે ત્યારે જુઓ ત્યારે તેના મુખ પર વૈરાગ્ય ભાવના દર્શન ઘટાં હતા. તેના માતા-પિતા શીકરમાં પડી ગયા. તેમને મનમાં થયા કરે કે આ છોકરાને સંસારમાં જરાયે રસ નથી. ઘરમાં અદળક સમૃદ્ધિ હોવા છતાં મોજ-શોખ કે રગ-રાગ પ્રતિ આના મનનું લેય પણ ખેંચાણ નથી. માતા-પિતાને મોટી શીકર તો એ થઇ પડી

કે આ પરજીવાની પણ હા નહીં પાડે તો આપણા મ
મનારથ મનમા જ રહી જશે ! પરજીવાનો તેને આગ્રહ !
પણ ખરો પણ માતા-પિતાને તેમા ગદગદતા ન મ
એટલે તેમનું અનુમાન સાચું હતું. માતા-પિતાની ચિં
ઓર વધી ગઈ

ધલાચીના જીવનનું વળાંક આખું જીવી જ દિશા તરફ
છે તેને મોહાધીન માતા-પિતા લેશ પણ સમજી શકતા નથી.
તે ભર્યોવન કાળમા પ્રવેશેલો હોવા છતાં વિષય-વામના
પર તેણે ખૂણજ કાળુ રાખેલો છે છતાં તે સંસ્કાર સુપ્રત કે
તો અંદરમા પડેલાજ હોય છે સત્તાગત રહેલા કર્મો કયાંક
રાગના નિમિત્તે ઉપસ્થિત થતા એવાતો ઉદયમા આવી જાય
છે કે તે કર્મોના ઉદય કાળમા ભલભલા આત્માઓ મોહાધીન
બની જાય છે

અનાદિની નબળી ચાલ

એકવાર ઘટના એવી બને છે કે, નટ લોકો ધલાવર્ધન
નગરમા દર દરના પ્રદેશમાથી આવી પહોંચે છે નગરના ચોક
વાસ હોવા કરીને વિધવિધ પ્રકારનાં ખેલ ખેલી રહ્યાં.
આખા ગામમા ઢોલનો સાદ પડવાથી હજારો લોકો ખે
જેવા નિમિત્તે નગરના મધ્ય ચોકમા આવી પહોંચ્યા છે
કહેવતમા પણ કહેવાય છે કે, “ દુનિયામાં કયાય તમાશાને
તેડું હોતું નથી ” ધનદત શેઠનો પુત્ર ધલાચીકુમાર કે જેને
મંસારની કોઈ વસ્તુમા રમ ન હતો તે પણ ખેલ જોવા
નિમિત્તે આવી પહોંચે છે. આજની દુનિયાને સિનેમા જોવાને

કર્મ ન છુટે રે પ્રાણીયા !
પૂર્વ નેહ વિકાર, નિજ કુળ છંડી રે
નટ થયો નાણી શરમ લગાર,

પૂર્વના સ્નેહનાં સંબંધે ઇલાચીને નટકન્યામાં એટલો બધો રાગ બંધાઈ ગયો છે કે તેના મનમાં હવે તેનું રટણ ચાલ્યા કરે છે. હવે તો તે માતા-પિતાની પણ વાત સાંભળવા તૈયાર નથી. દેવ જેવા દેવો પણ પૂર્વનાં સ્નેહનાં સંબંધે કેટલીકવાર દેવાંગનાઓના બદલે મૃત્યુ લોકની સ્ત્રીઓમાં લપટાઈ જાય છે તો પછી ઇલાચી તો ગમે તેમ મૃત્યુલોકનો માનવી છે, તે લપટાઈ જાય તેમાં કોઈ નવાઈની વાત નથી ! ટુંકમાં બધા બંધનોમાં રાગનું બંધન જ જીવને નિષીડમાં નિષીડ છે ચાતુર્માસની ઋતુમાં અળસિયા ઉત્પન્ન થાય છે તે અળસિયા જેમ માટીનું જ લક્ષણ કરતા હોવાથી અંદરથી પણ માટીથી ખરડાય છે અને ઉપરથી પણ શરીર જમીનપર ઢસરડીને ચાલતા હોવાથી માટીથી ખરડાય છે જીવની પણ આબેહુબ અળસિયા જેવીજ હાલત છે. રાગ-દેપને લીધે જીવ અંદરથી પણ મલીન ભાવોથી ખરડાએલો રહે છે અને બહારથી પણ પ્રતિ સમયે કર્મબંધની અપેક્ષાએ કર્મરજથી લેપાએલો રહે છે.

લગવંતે પણ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં આ વાત પર વેધક પ્રકાશ પાડેલો છે.

કાયસા યયસા મત્તે, ચિત્તે ગિદ્ધેય દ્વિવિમ્બ ।
દુદ્ધત્તો મલ્લં સચ્ચિણ્દ્ર, સિમુણા શુલ્બમદ્વિય ॥

મન, વચન અને શરીરવડે ધન અને સ્ત્રીઓમાં આસક્ત

ખનેલાં મનુષ્યો રાગ અને દ્વેષથી ઉભય પ્રકારે કર્મ મળેના સંચય કરતા હોય છે. અળસિયાના દ્રષ્ટાંતેજ સૂત્રમા ઘટના કરવામા આવી છે.

જે કેઈ સરીરે સત્તા, વણે રુવેય સવ્વસો ।
મણમા કાય વક્કેણ, સવ્વે તે દુક્ખ સંમવા ॥

આ ગાથા પણ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની છે. જે કોઈ મનુષ્યો મન, વચન, અને શરીરથી શરીરનાં વર્ણ, ગંધ, અને રૂપમા આસક્ત બનેલાં હોય છે તે સર્વે મનુષ્યો શરીર અને ધન-વૈભવ માટે અનેક પાપો આચરીને ભવોભવમાં અનંત દુઃખને ભોગવનારા બને છે, રાગ દશા અને આસક્તિજ દુઃખને જન્મ આપનારી છે. જ્યારે વીતરાગ દશા અનંત સુખને જન્મ આપનારી છે. વીતરાગની સમાધિ અનુપમ હોય છે, તો વીતરાગનું સુખ પણ સર્વોત્તમ હોય છે. જ્યારે સરાગ દશામા આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિનો પાર નથી હોતો તેનાં કારણે તેવી સ્થિતિમા દુઃખ પણ અપરંપાર હોય છે.

કામાંધિ શું ન કરે !

ઈલાચીના મનમા અણુધાર્યું દુઃખ હિલુ ધઈ જાય છે નટ કન્યાની નૃત્ય કળા જોઈને ઈલાચી તેની ઉપરજાણે આક્રિત ધઈ જાય છે. એટલામા ખેલ પૂરો ધઈ જાય છે નગરજનો બધા વિખેરાઈ જાય છે, ઈલાચી પણ પોતાના ઘેર આવે છે, પણ ઈલાચીના મનને પેલી નટ કન્યાએ જરોબગ્નુ ચોરી લીધુ છે ! ઈલાચીને હવે ખાવા-પીવામા રસ નથી. તેની માતા તેને પગણે લાણે બેસાડે, પણ ખા

ખાધુ ને તરત ભાણા પરથી ઉભો થઈ જાય છે. બધી સંજ્ઞાઓમાં કામ સંજ્ઞા અતિ બલવત્તર હોય છે. કામાંધ મનુષ્ય પાગલ જેવો બની જાય છે. તે એવો તો અંધ બને છે કે, રાતને દિવસ બન્ને તેના માટે સરખા થઈ જાય છે. ઘુવડ દિવસનાં જોતા નથી ને કાગડા રાત્રીના જોતા નથી. પણ કામાંધ એ તો કોઈ એવો અપૂર્વ કોટીનો અંધ છે કે તે દિવસનાં કે રાતનાં ક્યારેય પણ જોતો નથી. એટલુંજ નહીં પણ તે જાત કે ક્રાંતને પણ જોતો નથી. દુનિયામાં કોઈ એવું અકાર્ય નથી કે જે કામાંધ ન કરે !

રાગ ભલભલાને મુંઝવે

ઈલાચીને હવે નટડી ન મલે ત્યાં સુધી આખો સંસાર તેના માટે લુખ્ખો થઈ ગયો છે. લવ્ય પ્રાસાદમાં તે રહે છે, પણ જાણે આખું મહાન તેને હવે ખાવા ધાય છે. નટડીના અભાવમાં તે લવ્ય પ્રસાદ પણ તેને સ્મશાન રૂપ ભાસે છે. જો કે ઈલાચીનો આત્મા મહાન છે. આ જ ભવે મોક્ષે જનારો છે. છતાં અત્યારે તો તેને નટડી તરફનાં રાગે બરોબરનો ઘેરી લીધો. છે.

ઈલાચીને તેના માતા-પિતા ખાનગીમાં લઈ જઈને પુછે છે કે, તું હમણાં હમણાં ચિંતાતુર કેમ રહે છે ? તારા મુખ પર ઉદાસીનતા કેમ દેખાય છે ? તું હસતો નથી ! પ્રેમથી અમારી સાથે જોલતો પણ નથી ! સરખી રીતે ખાતો નથી, પીતો નથી ! તારા મનની વાત જે કાંઈ હોય તે તું અમને કહી દે. ગમે તેમ તો અમે તારા માવતર છીએ, અમારાથી તારે કાંઈ પણ છુપાવવાનું ન હોય ! માતા-પિતાની

વાત સાંભળીને ધલાચી થોડીવાર તો વિચારમાં પડી જાય છે. ગમે તેમ હોય પણ તેનો જન્મ તો ઉચ્ચ કુળમાં થએલો છે. હૃદયની વાત માતા-પિતાની આગળ કરતાં તેનું મન અંદરથી લજ્જાને અનુભવે છે, છતાં તેને થાય છે કે આ ઝેર મનમાં ક્યાં સુધી રાખવું ? એટલે માતા-પિતાને હૃદય ખોલીને બધી વાત કહી દે છે.

પછી તો માતા-પિતા તેને સમજાવવા માટેનાં ઘણાં ઘણાં પ્રયાસો કરે છે. તેને અનેક રીતે સમજાવે છે. તેને ત્યાં સુધી કહે છે કે, આપણા આ શ્રેષ્ઠ કુળને તું કલંક લગાડવા જેવું ન કર ! આપણી કુળ મર્યાદા ઘણી મહાન છે. ઉચ્ચ કુળમાં તારો જન્મ થયો છે, માટે જે પગલું ભરવું હોય તે સમજી-વિચારીને ભર ! આ નર કન્યા પર તું આટલો બધો મોહાર્થ શું ગયો છે ? તું કહે તો આનાથી એ સારામાં સારી અને અત્યંત સ્વરૂપવાન અને વળી કુળવાન એવી કન્યાઓ સાથે તને પરણાવી દઈએ, પણ તું આ નટડીને આગ્રહ છોડી દે આપણું કયું કુળ છે ? કઈ આપણી ખાનદાની છે ? અને તારા પિતાની ગામમાં કેટલી આખર છે ? એ બધી બાબતો તું કેમ ધ્યાનમાં લેતો નથી. સમજી થઈને તું આવું કરે એ તારા માટે તો ઠીક પણ અમારા માટે તો ઘણું જ દુઃખ રૂપ છે. આટલી આટલી રીતે સમજાવવા છતાં ઈલાચી એકનો બે ન થયો ! તેણે તો સાફ સાફ શબ્દોના પોતાના માતા-પિતાને સંભળાવી દીધું કે હું તો પરણીશ, તો આ નટડી વેરેજ પરણીશ, બાકી બધી સ્ત્રીઓ મારે માનહેન સમાન છે.

ઈલાચીનો દ્રઢ નિર્ધાર જણ્યા પછી તેના પિતાને અ

કે હવે જોયવા જઈશું તો છાકરો સાવ હાથમાંથી જશે એટલે ભલે હવે એની ઇચ્છા મુજબ થઈ જાય. એટલે ધનદત્ત શેઠ નટડીનાં પિતાને રૂબરૂમાં બોલાવીને ઈલાચી માટે નટ કન્યાની માંગણી મૂકે છે અને શેઠ તેને અઢળક ધન આપવાને તૈયાર થઈ જાય છે. છતાં નટે એ વાત કબુલ ન કરી અને કહ્યું કે આ અમારી પુત્રી અમને પ્રાણ કરતાં અધિક છે. અમારી જેવા રંકને ઘેર આ એક મોઘું રત્ન છે. એટલુંજ નહીં પણ અમારી આજીવિકાનું પણ સાધન હોવાથી આ પુત્રી તો અમારા આખા કુટુંબ માટે આધાર શીલારૂપ છે ! માટે જે તેની વેરે અમારી પુત્રીને પરણાવવા અમે તૈયાર નથી. અમારી કળામા જે કોઈ પારગામી ણને અને અમારી સાથે રહીને ગામો ગામ નૃત્ય કળાનાં અને વાંસ પર નાચવાના પ્રયોગો સાંગો-પાંજ પણે ભજવી બતાવે અને તેમ કરતાં કરતાં પોતાની કળા વડે કોઈ રાજાને રીઝવીને લગ્નના પ્રસંગે અમારી આખી નાતને જમાડે તે જ અમારી પુત્રીનો ભરથાર બની શકશે. આ અમારી શરતો તમારો પુત્ર સ્વીકારી લે તો તેની મનોકામનાં જરૂર પૂર્ણ થશે, બાકી તે અમારી પુત્રીનો ભરથાર થવા ભલે ઇચ્છે છે પણ અત્યારે તો તેની નાવ મજબૂત છે.

ઉપરના લેખલનોજ ખોટો મોહ

પિતાના મુખેથી બધી વાત સાંભળીને ઈલાચી બધી શરતો કબુલ કરી લે છે. જેમ આજે પણ *Love Marriage* પ્રેમ લગ્નનાં મોહમાં પડેલાં કેટલાંકો બધી શરતો કબુલ કરી લે છે. અરે ! કેટલાક તો મુસ્લીમ કન્યાના મોહમાં પડીને મુમલમાન પણ બની જાય છે, તો કેટલાક વળી ખ્રીસ્તી પણ

બને છે. આજની દુનિયાને રૂપનું તો ઘેલું લાગ્યું છે. ભલભલા રૂપ-સૌંદર્યની પાછળ પાગલ બને છે. આ કાળના મનુષ્યો જેટલાં બાહ્ય સૌંદર્ય પ્રતિ આકર્ષાએલાં છે, તેટલાજ જો અભ્યંતર ગુણ સૌંદર્ય પ્રતિ આકર્ષાયા હોત તો ખરેખર કલ્યાણ થઈ જત. શરીરની ઉપરની ચામડીમાં ભિન્નતા દેખાય છે. કોઈ Black-કાળા હોય છે. તો કોઈ White-સફેદ હોય છે. આ બધી ભિન્નતા શરીરનાં બાહ્ય સ્વરૂપની અપેક્ષાએ છે, બાકી શરીરનું અંદરનું સ્વરૂપ તો બધાનું સરખું જ છે, દુનિયા ઉપરના Lable લેખલને જોઈને જ મોહ પામે છે, બાકી અંદરમાં તો આ કાયા એકલાં મળ-મૂત્રથીજ ભરેલી છે. મનુષ્યોનાં શરીરના નાક, કાન વગેરે નવ દ્વારમાંથી અને ઓંચો બાર દ્વારમાંથી નિરતર નગર ખાળની જેમ મળ મૂત્ર વહે જ જાય છે. બહારમાં પડેલી દુર્ગંધને જોઈને મનુષ્યો મોહ બગાડે છે પણ તે ટાઈમે એમ વિચારતા નથી કે એના એજ અશુચિમય પુદ્ગલોથી આ શરીર ભર્યું પડ્યું છે. રાગ દશાની જગ્યાએ જીવનમાં વૈરાગ્ય લાવ લાવવો હોય તો એટલું બાહ્ય દ્રષ્ટિએ ન વિચારતાં મનુષ્યોએ અભ્યંતર (અંતરંગ) દ્રષ્ટિએ વિચારવું જોઈએ. રાગનું કારણ જ બાહ્ય દ્રષ્ટિ છે અને વૈરાગ્યનું કારણ તત્ત્વ દ્રષ્ટિ છે.

ઈલાચી બધી શરતો કબુલ કરીને, માતા-પિતાએ ખૂબ સમજાવવા છતાં નટ લોહોની સાથે ચાલી નીકળે છે. નટ કન્યાની પ્રાપ્તિ વિના અત્યારે તો તેને છાંદગી તદ્દન નિઃસાર લાગે છે. નટ કન્યાની પ્રાપ્તિ એજ તેની છાંદગીનો ધ્યેય બની ગયો છે. ઈલાચી પોતાના બુદ્ધિ બળનાં પ્રભાવે થોડાંકજ સમયમાં નટ વિદ્યામાં પારગાની બની જાય છે. વણીકનો પુત્ર હોવાથી તે

બુદ્ધિમા તો ખામી હતીજ નહીં, કુકત તેણે વળાકજ અવળો લીધો છે. વળાંક સવળો લીધો હોત તો કુટુંબને તારી દેત જો કે આગળ જતા પોતાના આત્માને તો તારી જ દેવાનો છે.

ઇલાચીની કળા પર નટ કન્યાનો પિતા પણ મુગ્ધ બને છે. ગામો ગામ વાંસ પર વિવિધ પ્રકારનાં ખેલ ખેલીને ભલભલાના મનને ઇલાચી જીતી લે છે, નટ કન્યાનો પિતા વિચારે છે કે, ઇલાચી પોતાની કળાના પ્રભાવે ભલભલાના મન રીઝવી શકે છે તો કોઈ રાજને પણ જરૂર રીઝવી શકશે. માટે હવે તો કોઈ એવા શહેરમા પડાવ નાંખવો છે કે જ્યાંનો રાજા રીઝાઈ જાય, જેથી ઇલાચીની, મારી પુત્રીની અને સૌની મનોકામના પૂર્ણ થઈ જાય.

જે ગામમાં પડાવ હતો ત્યાંથી ઉપાડીને સ્ત્રીધો બેન્નાતટ નગરે પડાવ નાખ્યો. આખાએ શહેરમા મોટા પાયા પર જાહેરાત કરવામાં આવી છે. ગામ આખું ચોકમા ભેગું થઈ ગયું. રાજાનું સિંહાસન ચોકનાં મધ્યમાં મંડાયું. ઇલાચી ખરેખરનો સ્વાગ સજીને અને રાજાને પ્રણામ કરીને સ્ત્રીધો વાંચ પર ચડી ગયો. આજ ઇલાચીનાં હૃદયમા હર્ષ સમાતો નહોતો. તેને નટ કન્યાની પ્રાપ્તિ હવે હાથ વેંતમા દેખાતી હતી બસ રાજા રીઝે એટલીવાર હતી. રાજાને રીઝવવા આજે ઇલાચી પોતાની સોળે સોળ કળામા કામગીરી બજાવી ગઈ છે વાંસ પગનો ખેલ બતાવવા જાણે પોતાની જીંદગી હોડમાં મૂકી દીધી છે ઇલાચી વાસના આ દોરડાથી પેલે દોરડે એમ કુદકા માગતો દોડે છે અને વચ્ચે આકાશમા ઉછળીને ફરી પાછો દોર પર આવી જાય છે. કોઈ વાર એક પગે દોર પર ચાલે છે, તો કોઈ વાર કમાન લેતો દોરડા પરથી પસાર થઈ

જાય છે. જાણે ઇલાચીએ જીવ સટોસટની ખાજી લગાવી છે. લોકો તેની વિધ વિધ ખેલની રમત જોઈને તાલીઓના ગડગડાટથી વધાવી લે છે. ઇલાચી નીચે ઉતરીને રાજાને પ્રણામ કરવા પૂર્વક રાજાની પાસે દાન માંગે છે. રાજા કહે છે માફ ચિત્ત વ્યથ હતું, મે તારો ખેલ જોયો નથી. દાન લેવું હોય તો ફરીવાર ખેલ દેખાડવો પડશે. ઇલાચી ફરી બીજી વાર વાંસ પર ચડે છે. ફરી ખેલ દેખાડે છે, છતા રાજા રીઝતો નથી ત્રીજી ને ચોથી વાર વાંસ પર ચડીને વિધ વિધ ખેલ કરે છે, છતાં રાજા તેની વાતને ટલ્લેજ ચડાવે છે પણ રીઝીને દાન આપતો નથી.

ત્યાં ઇલાચી રાજાના મનની વાત જાણી જાય છે રાજા દાન કયાથી આપે ? જે નટડીનાં રૂપમાં હું હુબ્ધ બન્યો છું તે જ નટડીના રૂપમાં રાજા પણ પતંગીયાની જેમ અધ બન્યો છે. નટડી તો એક છે, જ્યારે તેનાં હરીફ બે જાણ્યા છે. શિકાર એક ને શિકારી બે, સામસામા તૈયાર થઈ ગયા છે.

વારંવાર ઇલાચીને રાજા વાંસ પર ચડવાની ફરજ એટલા માટે પાડે છે કે, એકાદવાર આનો પગ લપટે ને નીચે પડી જાય તો આ નટડીને હું સ્વાધિન ફરી લઉં માગ અતેહરમા ઘણી મહારાણીઓ છે, પણ આ નટડી જો મારા અતેહરમા આવીને રહે તો માફ જીવિત સફળ બની જાય ! બત્રીસ પકવાન અને તેત્રીસ શાક ભાણે બેત્રીસે આરોગનાગ પણ જ્યારે એકવાડમા મોહુ નાખે ત્યારે સમજી જ લેવું કે, આ જાતજ અધોરીની છે જેના અતેહરમાં અપ્પરા જેવી મહારાણીઓ હોવા છતા રાજા જેવો રાજા નટડીમા હુબ્ધ બને ત્યારે સમજી લેવું કે, એ ધન વૈભવની અપેક્ષાએ

રાજા છે, બાકી ચારિત્રની અપેક્ષાએ રાંક છે.

સજ્જાતનાં રચયિતા મહર્ષિ ક્ષરમાવે છે કે,

દાન ન આપે રે ભૂપતિ,
નટ જાણે નૃપ વાત;
હું ધન વાંછું છું રાજનું,
રાય વાંછે મુજ ધાત;
કર્મ ન છુટે રે પ્રાણીયા.

દુનિયામાં વિધાતાના લેખ કયાંય મિથ્યા થતા નથી અને કરેલાં કર્મ લોગવ્યા વિના છુટતા નથી. નગરશેઠનો પુત્ર નટડીની પાછળ નટ બન્યો છે, આથી પછી વિધાતાના લેખ કેવા હોય ? ઇલાચીએ રાજના હૃદયની વાત જાણી લીધી કે હું રાજનું ધન વાંછી રહ્યો છું અને રાજ મારો ધાત વાંછી રહ્યો છે. જેના મોહમાં હું ફસાયો છું. તેનાજ મોહમાં રાજ ફસાયો છે. એટલે રાજ મારું મરણ વાંછે છે, તો હું રાજનું દ્રવ્ય વાંછી રહ્યો છું ! આ બે મુદ્દામાં તો સંસારનો આખો ચિતાર નજર સામે ખડો થઈ જાય છે. આજે દુનિયામાં મોટે ભાગે મનુષ્યોનાં અધ્યવસાયો એવા સ્વરૂપેજ કામ કરી રહ્યા છે. કોઈનાં માટે કંઈ પણ જોલતા પહેલાં આપણે આપણાં પોતાના અધ્યવસાયો સુધારી લેવા જોઈએ.

ભકિતમાં જેટલી ન્યૂનતા, તેટલીજ
પુન્ય બંધમાં હીનતા !

દાન મેળવવાની નટની ઇચ્છા પુરી થઈ નહીં એટલે

નટ નિરાશાને અનુભવી રહ્યો હતો, છતાં તે હજી વાસડાની દોર ઉપરજ ઉભેલો હતો. તેને મનમાં વિચાર આવે છે કે. મેં આ ચોથી વાર ચડીને પણ વિધ વિધ પ્રકારનાં ખેલ કરી ખતાવ્યા છતાં રાજાએ મારી કદર કરી નથી. આ રાજાનો પણ મોહાધીનતા કેટલી બધી છે ? એવા સ્વરૂપે નટ જ્યાં વિચારી રહ્યો છે ત્યાં એટલામાં તેની નજર કોઈ દિવ્ય સ્વરૂપધારી મહાપુરુષ પર પડે છે. મહાન તપસ્વી મહામતધારી અણુગાર કોઈ ગૃહસ્થને ત્યાં વહોરાવા નિમિત્તે પધારેલા છે. ઇલાચી વાસ પર જ્યાં ખેલ કરી રહ્યો છે ત્યાં તેની પાછળ આ ગૃહસ્થનું ઘર પડતું હતું.

ધાળ ભરીને શુદ્ધ મોદકે,
પદમણી ઉભી છે બહાર.
હ્યો હ્યો કહે છે લેતા નથી
ધન ધન મુનિ અવતાર;
કર્મ ન છુટેરે પ્રાણીયા.

શુદ્ધ મોદકનાં ધાળ ભરીને પમિની સ્ત્રી મુનિ ભગવતને વહોરાવવા નિમિત્તે ધનનાં આગણમાં આવીને ઉભેલી છે. હ્યો હ્યો કહે છે છતાં મુનિ થોડું પણ વધારે લેતા નથી પોતાને ખપ પુરતું જરૂર લીધું છે, પણ લેશ વધારે લેતા નથી. વહોરાવનારનું કેવું સમર્પણ લાવ છે ? અને વહોરના મહામુનિની કેટલીબધી નિઃસ્પૃહતા છે ! પરસ્પરનો કેવો હિંચો વ્યવહાર છે ? પોતાની શક્તિ હોવા છતાં દેવ, ગુરૂ અને સાધર્મિકની ભક્તિમાં લેટલી ન્યૂનતા રાખે તેટલીજ પુન્યાનુબંધી પુન્યના ખંધમાં હીનતા આવે છે, લેટલી પુન્યની પુન્યમાં હીનતા આવે તેટલીજ

જતાં મોક્ષ માર્ગની આરાધનામાં દીનતા આવે છે. પુન્યાનુબંધી પુન્યનો ઉદય કાળ મોક્ષ માર્ગમાં જીવને ઘણી જ અનુકૂળતા કરી આપે છે જેથી જીવને માર્ગની આરાધનામાં ચિત્તની અપૂર્વ પ્રસન્નતા રહે છે. માટે દેવ, ગુરૂની ભક્તિમાં છતી શક્તિએ જરીએ ખામી આવવા દેશો નહીં, નહીં તો સામે કૃણ પ્રાપ્તિમાં પણ ધબકડો જ થવાનો છે.

મુનિ દર્શનથી ઇલાચીના વિચારોમાં અજબ પરિવર્તન

‘દ્યો દ્યો કહે છે, લેતા નથી ધન ધન મુનિ અણુગાર’ આ ભાવનામાં તો ઉદારતા અને નિઃસ્પૃહતા બન્ને ટોચ ઉપર પહોંચી જાય છે. ઇલાચીની દ્રષ્ટિ આ અનુપમ દ્રશ્ય પર પડે છે અને તેનાં અંતરમાં ખરેખરો દ્રષ્ટાભાવ જાગી જાય છે.

એમ તિહાં મુનિવર વહોરતા,
નટે દેખ્યા મહાભાગ;
ધિગ્રુ ધિગ્રુ વિષયારે જીવને,
એમ નટ પામ્યો વૈરાગ
કર્મ ન છુટે રે પ્રાણીયા.

નટનો દ્રષ્ટિ મુનિરાજ પર પડતાં તેની વિચારધારામાં જખ્ખર જમ્ત પરિવર્તન આવી જાય છે. તપનાં તેજ વડે મુનિરાજની ગુવાન કાયા અત્યંત શોભી રહી હતી. મોદકના ધાળ ભરીને સામે વહોરાવવા નિમિત્તે ઉલેલી પકિની સ્ત્રી

શ્રેણી પર આરૂઢ થઇને ત્યાં ને ત્યાં પેલા વામની દોર પર જ કેવલજ્ઞાનને પામે છે,

સંવર ભાવે રે કેવલી,
થયો તે કર્મ ખપાય,
કેવલ મહિમા રે સુર કરે,
લખિધવિજય ગુણ ગાય;
કર્મ ન છુટે રે પ્રાણીયા.

દેવો આવીને કેવલજ્ઞાનનો મહિમા કરે છે. વાસડા ને દોરડા કયાય અદ્રશ્ય થઈ ગયા અને તે જગ્યાએ સિંહાસન રચાઈ જાય છે. કેવલજ્ઞાની ઇલાચી મહર્ષિને દેવો સાધુનો વેય સમર્પે છે, ત્યાર બાદ કેવલજ્ઞાની મહર્ષિ ધર્મ દેશના સંભળાવે છે. કેવલીનો ઉપદેશ સાંભળી નાટક જોવા આવેલા ભવ નાટકના સ્વરૂપને સમજી જાય છે. રાજા-રાણી, નટડી વગેરે પણ પ્રતિબોધને પામી જાય છે. કહેવતમાં કહેવાય છે કે, પોતે તરે ને અનેકોને તારે છે. ઇલાચી કુમાર નાટક કરતા મઢાકાળને માટે ભવ નાટકમાંથી છુટી ગયા. મુનિ દર્શનનો પણ કેટલો પ્રભાવ છે કે, દરથી દર્શન થયા તેમાં આટલો બધો પસ્ટો આવી ગયો તો પછી મુનિ ભગવંતોનો પરિચય કરવામાં આવે તો લાભ કેમ ન થાય ? સાધુ જીવનની બલિહારી છે જેના આચાર-વિચાર જોઈને પણ જીવ ધર્મ પામી જાય !

કાર્ય સિદ્ધિમાં નિમિત્તની પણ સંપૂર્ણ જરૂર

જીવ માટે શુભ નિમિત્તો પણ કેટલા બધા ઉપકારક છે,

નિમિત્તની અસરને નહીં માનનારાં પણ આ દ્રષ્ટાંત સાલળીને એકવાર તો જરૂર જ્ઞાન પકડી જવાના ! કાર્ય સિદ્ધિમા નિમિત્તની પણ ઘણીજ ઉપયોગિતા છે. એકલા ઉપાદાન કારણનોજ જોર શોરથી મહિમા કર્યે કંઈ વળવાનું નથી. આખર જિન મંદિરાદિ તો તેમને પણ ગામો ગામ ઉભા કરવાજ પડે છે. શાસ્ત્રોના નિમિત્તને પણ તેઓ અવલગ છે તો પછી નિમિત્તને તદ્દન ગોણુ કરીને એકલા ઉપાદાનનોજ પક્ષ લેવાનો શો અર્થ છે ? ઉપાદાન એ ભલે મૂળ કારણ છે. અને નિમિત્ત બાહ્ય કારણ છે. જેમ માટીમાથી ઘટ બને તેમા માટી એ મૂળ ઉપાદાન કારણ છે અને કુલકારના નિમિત્ત વિના કરોડ વર્ષે પણ માટીમાથી ઘટ નિર્માણ થતો નથી, તેમ જીવ ઉપાદાન કારણ છે અને દેવ-ગુરૂ, જિન પ્રતિમા આગમ એ બધા નિમિત્ત કારણ છે પણ સદ્ ગુરૂ કે સત્ શાસ્ત્રના આલબન વિના મરદેવા માતાના અપવાદ સિવાય કોઈ જીવનો ઉદ્ધાર થયાનું આલણવામા નથી અને તે મરદેવા માતાનુ દ્રષ્ટાંત પણ રૂવેતાખર શાસ્ત્રોમા સુપ્રસિદ્ધ છે

દિગમ્યરો તો શ્રી લિંગે મુક્તિ માનતા નથી ! માટે નિમિત્ત કારણની પણ અપૂર્ણ બલવત્તા હોય છે. મુનિ દર્શનનો પણ કેટલોબધો પ્રભાવ છે તે વાત ઇલાચીના દ્રષ્ટાંતે બરાબર સમજાઈ જાય છે. ઇલાચી કુમારે જે દ્રષ્ટિથી મુનિને નિહાળ્યા એજ ખરું દ્રષ્ટાંતપણુ છે સંસારિક પ્રલોભનની દ્રષ્ટિએ ગમે તેટલીવાર મુનિ દર્શન કર્વામા આવે પણ તેથી વાસ્તવિક લાભ થતો નથી. જિનદર્શન કે મુનિદર્શનમા પણ જો ખરું દ્રષ્ટાંતપણુ ન આવે તો સમજવું કે જીવની એ એક કમનશીબી છે.

મહાત્મા જ્યાં બેઠેલ હતા ત્યાં એમનાથી ઘોડેક દૂર એક મનુષ્યનું મડદું પડેલ હતું. તે મડદાનું એક શિયાળ ભક્ષણ કરી જવાની તૈયારીમાં હતો. ત્યાં એ મહાત્માનું ધ્યાન પુરું થતાં તે શિયાળને એ રીતે સંજોષે છે કે,

રે રે જંબુક મુઞ્ચ મુઞ્ચ સદસા નીચરય નિન્ચ વપુઃ ।

રે રે, શિયાળીઆ, તું છોડી દે, છોડી દે. આ નીચ મનુષ્યનું નિન્દાએણું અને અનેક પાપ કર્મોથી ખરડાએણું શરીર છે. તું એને છોડી દે; છોડી દે. ભૂલેચૂકે પણ આ પાપીષ્ઠ શરીરનું ભક્ષણ કરીશ નહિં.

મહાત્માનો દિવ્યનાદ સાંભળતાંજ શિયાળ બે ઘડી થંભી જાય છે અને મહાત્માની સામે પોતાનું મોઢું ઊંચું કરી જાણે મહાત્માની સાથે વાણીના અભાવે હૃદયથીજ વાત ન કરવા માગતો હોય તેમ જણાવે છે કે, પ્રભુ ઘણા દીવસથી ભૂખ્યા છું અને આજે આ મહા મહેનતે ભક્ષ મળ્યો છે તો તેમાં અંતરાય ન કરો—મહાત્મા ફરી કહે છે કે પણ તે ભક્ષણ કરવા જેવું નથી. શિયાળ ભૂખ્યા ડાંસ જેવો હતો એટલે વચ્ચે રસ્તો શોધી કાઢે છે કે પ્રભુ આપની આજ્ઞા પ્રમાણ છે, એના આખા શરીરનું ભક્ષણ નહિં કરું પણ એના હાથનું ભક્ષણ કરું તો ? અરે, એ પણ કરવા જેવું નથી,

હસ્તો દાન વિવર્જિતૌ

એના હાથ દાનથી વિવર્જિત હતા. એણે એની આખી છાંદગીમાં સુપાત્રે દાન કર્યું નથી, એટલુંજ નહિ પણ

કરનારાઓને પણ અતરાય નાખેલ છે. એણે એની છાંદગીમાં એકલું લેગુંજ કર્યાં કર્યું છે, ભૂલથી ઘુણાક્ષર ન્યાયે પણ એના હાથે સુપાત્રે પડ્યું નથી.

શાસ્ત્રોમા ભગવાને દાન, શીલ, તપ અને ભાવ એ ચાર પ્રકારનાં ધર્મોમા પહેલોજ દાન ધર્મ મૂક્યો છે. આચાર્ય ભગવાન શ્રી હરિભદ્રાચાર્યજી મહારાજ ફરમાવે છે તેમ,

ધર્મસ્વાદિ પદં દાનમ્

ધર્મમાં આદિ સ્થાન જો કોઈને પણ હોય તો તે દાન ધર્મને છે. દાન ધર્મથીજ ધર્મની શરૂઆત થાય છે. દાન એ જેમ ધર્મનું આદિ પદ છે તેમ દારિદ્ર્યનું નાશ કરનારું છે.

છતાં આપણી બુદ્ધિ એવી છે કે દેવા જઈએ ને ખૂટી જાય તો ? પણ તમો એક વાત તો લખીજ રાખો કે દાન દેવાથી લક્ષ્મી ખૂટવાનીજ નથી. હા, પાપોદયથી ખૂટે છે. ન્યાયે દાન તો પુન્યની પરંપરાને ટકાવનારું છે શાસ્ત્રોમા એવા પણ માણસોના દ્રષ્ટાંત આવે છે કે જેમની પાસે તમારી અપેક્ષાએ કર્યું પણ ન હતું છતાં પોતાની અવપશક્તિ પ્રમાણે દાનાદિ સ્તુત કરેલ છે. દાખલા તરીકે પુણિયા ધ્રાવક ખૂબજ સંતોષી હતા જે તમારી પાસે છે તેમાંનું તેમની પાસે કાંઈ ન હતું. તેઓ રૂની પુણિયો વેંચીને તેમાંથી દરરોજ કંઈત ૧૨૥ દોઢા મેળવતા, એક દિવસ પોતે ઉપવાસ કરતા અને જે દિવસે પોતાને પારણ હોય તે દિવસે તેમના પત્નીને ઉપવાસ દોય. જે દિવસે પોતાને પારણ હોય તે દિવસે પોતે આધર્મિક ભક્તિનું લાભ લેતા અને તેમના પત્નીને પારણ

હોય તે દિવસે તેઓ શ્રાવિકા બહેનની ભક્તિનું લાભ લેતા. દરરોજના ફક્ત સાડાખાર દોકડા મેળવનાર પણ આ રીતે લાભ સર્થ શકતા ત્યારે આજે સાડાખાર દોકડા મેળવનાર પણ લાભ તો નથી લેતા પણ ઉલટા દોકડા રોતા હોય છે. આજે સાધર્મિક ભક્તિ તો તમને સાલરતીજ નથી. પુણિયા શ્રાવક પોતાની ઘણીજ અદ્યપશક્તિ હોવા છતાં લાભ અપૂર્વ લેતા, જ્યારે તમારો તો પુન્યોદય પણ ખૂબ જાગતો છે તો આવી સોનેરી તક શા માટે તમારે જતી કરવી જોઈએ ? સમય એવો ખરાબ આવી રહ્યો છે કે ઉદારતાથી દાન કરશે તેજ ખાટી જશે.

મમ્મણુ શેઠ કે જેમને ત્યાં કેઈ દિવસ સાધુ-મહાત્માના પગલાજ નહોતા થયા તો તેમાં તેઓ શું ખાટી ગયા ? તે મમ્મણુ શેઠ પાસે અઢળક ઋદ્ધિ હતી છતાં તેઓ સાતમી નરકે ગયા, જ્યારે પુણિયા શ્રાવક પાસે ભડે લક્ષ્મી ન હતી પણ તેની પાસે શાશ્વત ધન હતું અને સુકૃત કરીને તે ઉંચામાં ઉંચા દેવલોકે ગયા છે.

તમારું જીવન તે પુણિયા શ્રાવક જેવું છે કે પછી મમ્મણુ શેઠ જેવું ? મહીને એકાદ વખત તો તમારે ત્યાં સાધર્મિક ભક્તિ યતીજ હશે એમજ માનું ને ? (સભામાંથી માનવા જેવું નથી) તો મમ્મણુ શેઠ અને પુણિયા શ્રાવક આ બન્નેમાંથી તમારે કોનો આદર્શ જીવનમાં અપનાવવો છે. ?

ધર્મની રક્ષા માટે પૂર્વ કાળના ઘણા મહાપુરુષોએ પોતાના પ્રાણ પણ અર્પણ કરી દીધા છે. ભોગ આપ્યા વિના મિદ્ધિ સંભવતી નથી. સામાન્ય સ્વરાજ્ય મેળવવાની પછવાડે

હેય છે અને સંવર એ સર્વથા ઉપાદેય છે. આશ્રવ એ ભવ હેતુ માટે થાય છે જ્યારે સંવર એ મોક્ષ માટે થાય છે. બમ આટલી જ આ પરમાત્માની આજ્ઞા છે. બાકી બધું શાસ્ત્રોમાં આ આજ્ઞાને સમજાવવા માટેનો વિસ્તાર છે. આ રીતની આજ્ઞાના જે આરાધક હશે તે કલ્યાણ સાધીને મોક્ષે જશે અને આજ્ઞાના વિરાધક હશે તે ભવમાં રખડશે. એ રીતની આજ્ઞાના પાલનરૂપ જે પૂજ છે તે ખાંડાની ધાર ઉપર ચાલવા જેવી છે અને તે જ સાચી સેવા છે. કહો, આમ આજ્ઞાનો મર્મ સમજીને એ વીતરાગદેવની સેવા કરતાં હોઈએ તો એમની તરફ કેવોક બહુમાન જાગે ? ત્યાં આત્મા અંદરમાંથી ઝુમી ઉઠે કે,

“ધન ધન શ્રી અરિહંતને રે, જેણે જોળખાવ્યો દોઢ
તે પ્રભુની પૂજ વિના રે, જન્મ ગુમાવ્યો ફોડ ”

ધન્ય છે શ્રી અરિહંત પરમાત્માને કે જેમણે વસ્તુ સ્વરૂપ જોળખાવ્યો. અહો ! તે અરિહંત પરમાત્માનો આપણી ઉપર અનંત ઉપકાર છે અને તેવા ઉપકારીની પૂજ-ભક્તિ વગરનું જીવન જીવવું પણ વ્યર્થ છે, અને તે અનંત ઉપકારી વીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞાપાલન રૂપ પૂજ તે ભાવ પૂજ છે અને તેની પ્રાપ્તિ માટે દ્રવ્ય પૂજ પણ અતિ ઉપયોગી છે પણ દ્રવ્ય તે ભાવનું કારણ હોવાથી જેવી દ્રવ્ય સામગ્રી હોય, ભાવ પણ તેવાજ આવે છે.

આમાં હું પૂજનો નિષેધ નથી કરતો પણ કરવાની રીતે કરવાનું કહું છું અને એ રીતે તમે કરતા હો તો મારું કંઈ કહેવાપણું નથી.

ઉદારતાના અભાવે સાધર્મિક ભક્તિ કે પ્રભુ ભક્તિ કોઈપણ કાર્યે દીપતાજ નથી. દાનમાં પહેલી ઉદારતા જોઈએ, અને ધર્મની શરૂઆતજ દાનથી થાય છે. સુપાત્ર દાનનો જોગ મળે તો મહા પુન્યની વાત છે. છેવટે અનુકંપા દાન પણ ન ચુકવું, અને તે તો તમારા પુરૂષો કરતા ધારે તો ખુદનો વધુ કરી શકે કારણ કે આપું અન્નદેત્ર (રસોડું) તેમના હાથમાં હોય છે પણ એ પણ જો કપીલાનો અવતાર હોય તો કંઈપણ ન કરી શકે. પેલા મહાત્મા શિયાળને કહે છે કે આ જેનું મુઠડું છે તે પણ મમ્મણનોજ અવતાર હતો. એણે એના હાથે કોઈને પણ દીધું નથી. ઉલટા દેતાને પણ અટકાવ્યા છે પોતે દે નહીં એને દેતાને અટકાવે એ તો ખરેખર કર્મચંડાલ જ કહેવાય.

દ્રષ્ટાંત :-

એક શેઠ હતા તે દુકાનેથી ઘેર જમવા આવ્યા. લાણે બેઠાં ત્યા પત્ની પુછે છે કે દરરોજ ખૂબ પ્રસન્ન હો છો આજે મોઢું કેમ મલીન છે ? પછી આગળ એ શેઠની ખાત્રીયત પ્રમાણે પુછે છે કે :-

કયા ફુલ્લ ગાંઠસે ગીર પડા - કયા કિસિયો રીધ
પત્ની પુછે વચ્ચે કયોં હૈ મુલ્લ મલીન ?

ત્યાં શેઠ કહે છે કે મારી ગાંઠેથીતે ખરી પડે ? મારી ગાંઠ તો વજની ગાંઠ કહેવાય મારાથી તે કોઈને દેવાઈ નય એ કોઈ દાણે બને જ નહિ ફરી પત્ની પુછે છે કે જો આમનું કંઈ બન્યું નથી તો મોઢું કેમ પડી ગયું છે ! ત્યાં શેઠ શરણ દર્શાવે છે કે :-

નહિ કુલ્લ ગાંઠસે ગિર પડા, નહિ કિમિકો ટીધ
દેતા ઘીઠા ઓરકો મુલ મયા મલીન ॥

ત્યા પત્ની પણ જરા માયાભર હતી એટલે તરતજ
સભળાવ્યું કે કોઈ બીજા આપે તેમા નમાડું શું જતું
હતું ? પણ આવા મનુષ્યોને મનુષ્ય ન કહેવાય પણ
મૃત્યુલોકના રાક્ષસોજ કહેવાય.

અતે શિયાળ હાથ ખાવાનું છોડી દે છે અને મહાત્માને
કહે છે કે એના કાન ખાઉ તો ? અરે એ પણ ખાવા જેવા
નથી.

શ્રુતિ પુટી સારશ્રુતે દ્રોહિણી

કારણ કે એણે કાનથી કોઈવાર પણ શાસ્ત્ર શ્રવણ
કરેલ નથી. હા ! માત્ર અનેકોની નિન્દા-કુદ્ધસી સાલગી છે.
ન્યારે કાનની શોભા તો શાસ્ત્ર શ્રવણથી છે શ્રી ભત્રુંજરી
જણાવે છે તેમ,

“ઓત્ર શ્રુતે નૈવ જ કુણ્ડલેન દાનેન પાણિનં તુ કઠ્ઠણેન ।
વિભાતિ કાયઃ કરુણા પરાણમ્પરોપકાર્ત્તનં તુ ચન્દનેન ॥”

કાનની શોભા જેમ શાસ્ત્ર શ્રવણથી છે તેમ હાથની
શોભા દાન દેવાથી છે, નહિ કે કંકણ પાંડવવાથી અથવા
ગ્રિયાળ ચડાવવાથી ટુકમા આખા ગરીબની શોભા અંદન
ચાપડવાથી કે પક-પાવડરના લપેટા માગવાથી નથી, પણ
પરોપકારના કર્તવ્યો કરવામા છે. ત્યાં આનંદ તે પ્રદાન
જાન ન દોય તો ત્યાં પણ ફેશન પટેલી વેદવેદી થીએ.

શિયાળ આગળ વધીને કહે છે કે પ્રભુ કાન પણ નહિ
ખાઉં. પણ આંખ ખાઉં તો ? ત્યાં મહાત્મા કહે છે કે :

“ નેત્રે સાધુ વિલોકનેન વિરહો ”

એણે નયનથી સાધુ પુરૂષોના દર્શન કર્યા નથી.
શાસ્ત્રોએ સાધુ પુરૂષોના દર્શનનું પણ અપૂર્વ મહાત્મ્ય
વર્ણવ્યું છે. જેમકે મહાપુરૂષો કરમાવે છે કે :—

“ સાધૂનાં દર્શનં પુણ્યં, તીર્થભૂતાદિ સાધવઃ ।

તીર્થઃ ફલતિ કાલેન, સયઃ સાધુ સનાતન ॥”

સાધુઓના દર્શનથી પણ મહાપુન્ય થાય છે. સાધુઓને
શાસ્ત્રમા જંગમ તીર્થસ્વરૂપ કહ્યા છે સ્થાવરતીર્થ તો અમુક
કાળે કાળે પણ સાધુનો સમાગમ તો તુરતમાજ ફળદાયી
નીવડે છે. યોગીરાજ આનંદધનજી કરમાવે છે કે, —

“ દેવ અમુર ઈન્દ્રપદ ચાહુ ન, ગજ ન કાજ સમાજ રી ।

સંગતિ માધુ નિરંતર પાવું, આનન્દધન મહારાજ રી ।

સાધુસંગતિ બિનુ કેસે પૈયે, પરમ મહારસ ધામ રી ”

અર્થાત્ કે દેવ, અમુર અને દેવોના પતિ ઈન્દ્રપદને
પણ હું ઈચ્છતો નથી, તેમ રોષ ગાન્યનો પણ મને પ્રહોલન
નથી. તેમ લક્ષ્મી, ધરમાજ, હાટ, હવેલી, સત્તા અને
માનપુલને પણ ઈચ્છતો નથી, પણ જેનાથી આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત
થાય એવા સાધુની સંગતિનેજ ઈચ્છું હું, કહ્યો. આ સાધુ
નગતી આ આનંદધનજીએ દેવો અમુર

વહેલા નીકળી અમે દ્વારકાધીશને ભેટવા દ્વારકાએ ગયા ।
ત્યા જઈને શું કર્યું તે દોહરામા જણાવે છે

દ્વારકામાં જઈને રે, નાથ મારાને નિહાળ્યા
પાપ તણી ત્યાં કીધી પ્રતિજ્ઞા,
પુન્યના પંથ અજવાળ્યા રે,
તમે લીટે લીટે ચાલો રે, ખાડામાં છે ખદખદીયા ।

દ્વારકામા જઈને નાથને નિહાળ્યા અને દ્વારકાધીશ
સમક્ષ પાપ કર્મોની અમે પ્રતિજ્ઞા લઈને આવ્યા છીએ. પણ
તમે આ પાણીને લીટે લીટે ચાલ્યા જાવ બહાર સરોવરમા
માછલા ઉભરાઈ પડ્યા છે. તમે કેમ કોઈએ અમારા ગયા
પછી જાળ ગિછાવી નથી. એ ધંધો તો આપણી વશપરંપરાથી
ચાલ્યો આવે છે અને છતાં તમે કોઈ ધંધામાં ધ્યાન દેતા
નથી. માટે અમે તો હવે પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ છીએ. તમે ઝટ જાળ
ખંભે નાખીને સીધા લીટે લીટે સરોવરના કિનારે પહોંચી જાવ ।

હવે આગળના પ્રવાસનું વર્ણન કરે છે.

ગંગા નાદ્યા, ગોદાવરી નાદ્યા, નાદ્યા ભાગીરથી રેવા,
પ્રયાગ જઈ ત્રિવેણી નાદ્યા ને
કરશું પ્રભુની સેવા રે.
તમે લીટે લીટે ચાલો રે ખાડામાં છે ખદખદીયા.

અમે ગંગા, ગોદાવરી અને ત્રિવેણીમા નાદી આવ્યા
અને પાપ બધાં ધોઈ નાખ્યા માટે અમે હવે પ્રભુની સેવા
કરશું અને તમે લીટે લીટે ચાલ્યા જાવ । હવે છેડા દોહરામા

વર્ણન એવું કરે છે કે, આવા પ્રકારના યાત્રા પ્રવાસનું કોઈ ફળ નથી !

નાને દીવે થાય દિવાળી અને મોટે દીવે થાય હોળી,
રામો ને રતનો ભગત થયા પણ રહ્યા કોળીના કોળી.

ભલે રામો ને રતનો બધા તીર્થ કરી આવ્યા પણ અંતે
રહ્યા તે કોળીના કોળી !

તમે પણ વર્ષોના વર્ષોથી વ્યાખ્યાન સાલળતા આવ્યા
છો, પણ રહ્યા વાળીકના વાળીક - માયા જૈન બની શક્યા
નથી. વાળીક વૃત્તિમા સ્વાર્થની પ્રધાનતા હોય છે તેનો ત્યાગ
થાય ત્યારે જીવનમા સાચું જૈનત્વ આવે છે ઘણા તમાના
માથી શત્રુજય તીર્થની નબળાણ યાત્રા કરી આવ્યા હોય પણ
તેમાથી એવા કેટલા નીકળશે કે જે યાત્રા કરી આવ્યા બાદ
અમન્ય ન જોડ્યા હોય ! બ્યાપાગમા અપ્રમાણિકતા ન
આચરતા હોય ! નિદા કુપહીમા ગ્સ ન હતા હોય ! વિવિધ
ધાત જંગા ધોગ પાપ ન આચરતા હોય ! એવા કેટલ
નીકળશે ? આવા આવા પાપ કરેલો ત્યાગ ન થાય તે
આપાગી તીર્થયાત્રા અને ગમા ને ગ્સાની તીર્થયાત્રા વચ્ચે
લાણા અતર રહેતો નથી જીવનમા સંવિદાન આવે તેજ
યાત્રાનું વાસ્તવિક ફળ જ. પરમાણુ સારીને તે જ ફળ.

યાત્રા જીંદગીમાં એકાદવાર પણ વિધિપૂર્વક “છ”રી પાળતા કરવી જોઈએ. ત્યારે આજે તો અહીંથી ગાડીમાં બેસીને સીધા પાલીતાણા સ્ટેશન પહોંચે અને પછી ત્યાંથી ઘોડાગાડીમાં બેસી ધર્મશાળાએ પહોંચે અને ત્યાંથી પણ ઘોડાગાડીમાં બેસી તલેટીએ જાય, કેમ એમજ ને ? (સભામાંથી મોટે ભાગે તો એમજ છે) તો પછી સવારના રાંધે પ્રતિક્રમણમાં શું સમજીને બોલો છો કે :—

“ એકેકું ડગલું ભરે, ગિરિ સન્મુખ ઉજમાળ
કોડિ સહસ્ર ભવનાં કર્યાં, પાપ ખપે તત્કાળ ”

તેનો શો અર્થ કરો છો ? છેવટે ધર્મશાળાથી તે ગિરિરાજ સુધી તો તમારે પગે ચાલતાં જ જવું જોઈએ, તો તેથી પણ તમારા આત્માને અપૂર્વ લાભ થાય.

તે પછી તો શિયાળ પેટનું ભક્ષણ કરવા ઇચ્છે છે. મહાત્મા કહે છે કે અરે ! એ તે કરાય !

અન્યાચારિણિવિત્તપૂર્ણ મુદર

એણે એકલું અનિતિથી ઉપાજન કરેલા દ્રવ્યથી જ પેટ ભર્યું છે માટે એનું પેટ તો અતિ અપવિત્ર છે.

છેલ્લે હવે એક માથું બાકી રહ્યું છે. શિયાળ કહે છે કે પ્રભુ હવે એ તો ખાવા દેશો ને ? મહાત્મા કહે છે કે —

ગર્વેણ તુહું શિરઃ

હોય તો તેનું કૃળ મહાન છે. યંત્રવડે પીલાવવા છતાં ખંધકસૂરીના શિષ્યોએ યંત્રમાં પીલનાર પાલકપર લેશમાત્ર પણ ક્રોધ કર્યો નથી. કારણકે મોક્ષમાર્ગનો સાર જેમણે જાણ્યો છે તેવા પંડિતો ક્ષમા કરે છે પણ કોઈ ઉપર ક્રોધ કરતાં નથી. ખંધકસૂરીના શિષ્યોએ તે સમયે ચિંતવના એવી કરી કે આ યંત્રમાં વ્યવહારનયથી ભલે શરીર પીલાય છે પણ ખરી રીતે તો આપણાં જન્મોજન્મનાં ભોગાં કરેલાં કર્મો પીલાય છે. આવી લાવનાના બળે શિષ્યો કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા છે માટે તપ ક્ષમા પૂર્વકનું હોવું જોઈએ. તેવા તપથી એકાંતે નિર્જરા છે.

બીજા પ્રકારમાં અહંકાર એ જ્ઞાનનું અજીર્ણ છે. થોડી પણ પોતામાં જાણુકારી આવે એટલે તેનું અભિમાન આવી જાય છે. ખસ હું જ જ્ઞાતા છું ને હું જ બધાના શાસ્ત્રોનો વેત્તા છું, શાસ્ત્રોના ઉંડા રહસ્યો મેં જ જાણેલાં છે, બીજા ભલે ઉપર ઉપરથી જાણતાં હશે પણ હું તો ઉંડો ઉતરેલો છું.

અરે ભાઈ ! ગમે તેટલો તું ઉંડો ઉતર્યો છે પણ દવાનું સેવન કરવા છતાં તારો વ્યાધિ વધ્યો છે પણ ઘટ્યો નથી. સમ્યગ્જ્ઞાન એ તો પરમ રસાયણ રૂપ છે. તેના સેવનથી તો અહંકારરૂપી વિષમજ્જવરનો અંત આવવો જોઈતો હતો તેના બદલે ઉલ્ટો પ્રકોપ વધ્યો છે. આંગાને કૃળ આવે કે નમી જાય છે. તેમ જ્ઞાન વધે તેમ નમ્રતા આવવી જોઈએ. અને જ્ઞાનનો અહંકાર આવવાની તૈયારી હોય ત્યારે પૂર્વકાળના મહાપુરૂષોના અગાધ જ્ઞાનનો વિચાર કરવો જોઈએ અને તે મહાપુરૂષોની અપેક્ષાએ પોતાની લઘુતા વિચારવી જોઈએ. કયા એ મહાપુરૂષોના જ્ઞાનની પ્રભુતા અને કયાં મારી લઘુતા !

દોષ નજરથી નિંદા હુએ,
 ગુણ નજરે હુએ રાગ;
 જગ સવિ ચાલે માદલ મઢયો,
 સર્વગુણી વીતરાગ હો સુંદર,
 પાપસ્થાનક તજે સોલમું.

દોષ દ્રષ્ટિથી નિંદા થાય છે અને ગુણ નજરથી ગુણાનુરાગ થાય છે. પૃથ્વીમાં જ્યાં ત્યાં કાંટા વેરાયેલા હોય તો કંઈ આખી ખરતીને ચામડેથી મઢી ન શકાય. પોતે બચવાનો ઉપાય કરી લેવો, તેમ દોષોથી પોતાના આત્માને બચાવી લેવો, બાકી દરેકમાં દોષો રહેલા છે. આપણે પણ અનંતા દોષોથી ભરેલાં છીએ.

સર્વ ગુણમૃપન્ન તો ક્રુત વીતરાગ છે, માટે તપ જપનું ફળ મેળવવું હોય તો ગુણાનુરાગી બનવું અને દ્રષ્ટિમાંથી દ્રષ્ટિદોષ કાઢી નાખવો. પોતાનાથી અધિક કરતાં હોય તેવા પ્રતિ પૂજ્યભાવ જોઈએ અને ઓછી ક્રિયા કરતાં હોય તેવા પ્રતિ પણ હૃદયમાં અનુમોદના કરવી જોઈએ કે ધન્ય છે આ જિનાશામાં રહીને આટલી પણ શુભ પ્રવૃત્તિ કરે છે. મોક્ષના અસંખ્ય યોગ છે. એક એક યોગના આલંબને અનંતા મોક્ષે ગયા છે, માટે આ મહાપુરુષને પણ ધન્ય છે કે આપણે તરવાનું આલંબન પકડી રાખેલું છે. કોઈ બાદ્ય તપ વગેરે ઓછું કરી શકતા હોય ને સ્વાધ્યાયાદિમાં રમણતાં રાખતાં હોય તો સ્વાધ્યાય, વિનય, વૈયાવચ્ચના આલંબને પણ ઘણું તરી ગયા છે.

કોઇ મહાપુરુષોનો તેવો પુન્યોદય ને પ્રભાવના યોગ હોય કે અનેકોને ધર્મના રસ્તે ચડાવતા હોય અને અનેક ધર્મના પ્રસંગો તેમની નિશ્ચામા ઉજવાતા હોય અને તેટલી શાસનની પ્રભાવના કરતાં હોય તો તેવા પુરુષો પ્રતિ પણ પ્રમોદ ભાવના વ્યક્ત કરવી જોઈએ. મૈત્ર્યાદિ ભાવનાયુક્ત અનુષ્ઠાનને ધર્મ કહેવામાં આવે છે.

અવિરૂદ્ધ એવા વચનથી જિનેશ્વર ભગવંતોએ પ્રત્યેક સામાયિક-પ્રતિક્રમણનાં અનુષ્ઠાન ધર્મ છે પણ મૈત્ર્યાદિ ભાવનાથી સંયુક્ત જોઈએ.

નિંદા, પૈશુન્ય અને અભ્યાખ્યાન એ ત્રણે પાપસ્થાનકો મીઠા રોગ જેવા છે પારકા મોઢેઢેપ બુદ્ધિથી અથવા સામાને હલકો પાડવાની બુદ્ધિથી કોઈની પણ વાત કરવી તે નિંદા પાપસ્થાનક છે.

દશગૈકાલિક અને દશાશ્રુત મંત્રમા સાદુ શબ્દોમા લખ્યું છે કે, પુંઠ પાછળ કોઈની નળણી વાત કરવી નહીં. વિદ્વિમંસન મ્હવરેજા માયામોમેં વિવજ્ઞ

આ શબ્દો દશગૈકાલિકના છે પુંઠ પાછળ કોઈની વાત કરવી એ મારીના પાછળના ભાગનાથી ને નીકળે છે તેનું ભણણું કરવા ભગવન જે નિદકને તાનીએ ચડાવે દલ છે આવા વિધાનો શાસ્ત્રમા હોવા છતાં આજે કેટલાકેને આ પીધા વિના ચાલવો પણ કોઈની આદી-પાટી કર્યા વિન નહીં ચાલે !

કોઈનાં કાંઈ બીજાની આદી કરવી તેને પેગાળા કહેવા

અને કોઈ પર ખોટાં આળ ચડાવવાં તેને અભ્યાખ્યાન કહેવામાં આવે છે. અહાર પાપસ્થાનકમાં આ પાપસ્થાનકની પણ ગણના છે. દરરોજ આલોવવા છતાં આ ત્રણે પાપસ્થાનકો હાલતાં સેવાઈ જાય છે. તેને મીઠાં રોગ જેવા એટલા માટે કહ્યા છે કે તેના સેવનમાં મનુષ્યોને મઝા પડે છે પણ તેમને એ ખ્યાલ રહેતો નથી કે ભવિષ્યમાં સજ્જ કેવી ભોગવવી પડશે ? આ ત્રણે પાપસ્થાનકના સેવનમાં મનુષ્યો એવા ટેવાઈ જાય છે કે તેને આ હું પાપ કરી રહ્યો છું એટલું એ ભાન રહેતું નથી.

અજીર્ણનો ચોથો પ્રકાર આહાર અંગેનો છે. વધારે પડતો આહાર લેવાઈ ગયો હોય તો આહારનું પણ અજીર્ણ થાય છે ખાટા એકાર, વમન એ આહારનું અજીર્ણ છે આ છેલ્લો પ્રકાર એવો છે કે, તેમાં સૌ સમજી શકે છે. અજીર્ણના દોષમાંથી બચવાનો ઉપાય એ છે કે થોડો ટાઈમ લોજનનો ત્યાગ કરી દેવો, એટલે અજીર્ણનો દોષ મટી જાય. આહારના અજીર્ણ કરતાં શરૂઆતના તપ, જ્ઞાન અને ક્રિયાના અજીર્ણો અતિ ભયંકર છે અને તે અજીર્ણોથી જીવને વધારે નુકશાન થાય છે.

આ ચારે પ્રકાર મહાન જ્ઞાની પુરૂષોએ કહેલા છે. કોઈનો પણ ઉત્કર્ષ જોઈને મનમાં રાજી થાવ પાત્ર બળાપો

નહીં કાઢવો. પોતાનો પુન્ન્યોદય પાતળો હોય તેમા ખીજને
શામાટે વખોડવા ભેદએ ? સૌનાં કર્મો સૌને લોગવવાના હોય
છે, છતાં છવ ખીજની ભાજગડમાથી ઉચે આવતો નથી ।

સંક્ષેપમાં, વસ્તુ રચે તો અમૃત છે, ગાફી છરવી ન
જાણે તો અમૃત પણ હલ્લાહલરૂપે પરિણમે છે. માટે અછલું
ના ચારે પ્રકારને ત્યજી છવનમાં વસ્તુને પચાવતા ચીખો
એજ મંગલ કામના.

સર્વ મંગલ માંગલ્યં,
સર્વ કલ્યાણ કારણુ.
પ્રધાનં નર્વ ધર્માણાં.
જૈનં જયતિ શાશ્વતમ્.

શુદ્ધિ પત્રિકા

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬	૨૦	ત	તે
૭	૫	કથો	કથો
૧૭	૧	કથયને	કથાવને
૧૯	૪	ધન ધાતીનો	ધન ધાતીને
૨૬	૧૦	પ્રાપ્તમ	પ્રાપ્તમ્
૩૧	૧૨	જાણમેક	જાણમેક
૭૦	૨૨	કલક	કલક
૧૦૧	૨૬	ઉત્કલ	ઉત્કલ
૧૧૭	૧૩	આનંદ	આનંદ
૧૨૦	૯	હુટોગે	હુટોગે
૧૫૨	૧૬	પચવીશ	પચનો પચ
૧૫૪	૧૦	સમયને	સમયનો
૧૬૮	૧	અહ	અહં
૨૧૦	૮	ગીડવાળા	ગાડવાળા
૨૮૮	૧૯	તેને	તે તે

